

فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات

دوره سی و چهارم، شماره چهارم (پیاپی ۱۳۶)، زمستان ۱۴۰۲
شاپای الکترونیکی: ۴۶۴۶-۲۷۸۳
طبق آیین‌نامه نشریات علمی مورخ ۱۳۹۸/۲/۹ به شماره ۱۱/۲۵۶۸۵ فقط عنوان
«علمی» برای نشریات علمی - پژوهشی ذکر می‌شود.

صاحب امتیاز: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

مدیر مسئول: دکتر سعیده اکبری داریان sakbaridaryan@gmail.com

سر دبیر: دکتر فهیمه باب الحوائجی f.babalhavaeji@gmail.com

هیئت تحریریه

دکتر فهیمه باب الحوائجی، دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات / دکتر نجلا حریری، استاد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات / دکتر سعید رضایی شریف آبادی، استاد دانشگاه الزهرا / دکتر احمد شعبانی، استاد دانشگاه اصفهان / دکتر فریده عصاره، استاد دانشگاه شهید چمران اهواز / دکتر حبیب الله عظیمی، دانشیار سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران / دکتر رحمت الله فتاحی، استاد دانشگاه فردوسی مشهد / دکتر مرتضی کویکی، استاد دانشگاه شهید چمران اهواز / دکتر جعفر مهرداد، استاد دانشگاه شیراز / دکتر نرگس نشاط، استاد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

دکتر پت ریوا، دانشیار دانشگاه کنکور دیا، کیک، کانادا / دکتر مایا زومر، استاد دانشگاه لیوبلیانا، اسلونی / دکتر آتنا سالابا، استاد دانشگاه ابالتی کنت، اوهایو، ایالات متحده آمریکا / دکتر میرنا ویلر، استاد دانشگاه زادار، کرواسی

دبیر اجرایی: رزیتا انواری rozitaanvari1975@gmail.com

ویراستار: زیلا کاظمی آبدارلو

ویراستار انگلیسی: دکتر فهیمه باب الحوائجی

صفحه آرا: فردین دارابی

طراح جلد: علیرضا حصارکی

کارشناس نشریه: زهرا آقاخانی

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

نشانی: تهران، بزرگراه شهید حقانی (غرب به شرق)، بلوار کتابخانه ملی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی

جمهوری اسلامی ایران، دفتر فصلنامه | صندوق پستی ۳۶۹۳-۱۵۸۷۵ | تلفن: ۸۱۶۲۳۲۸۲

وبگاه: <http://nastinfo.nlai.ir>

پست الکترونیکی: nastinfo.nlai@gmail.com

نما به شده در:

پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)

پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)

ایسکو (EBSCO)

ایسکوهاست (EBSCO HOST)

بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran)

پایگاه مجلات تخصصی نور (noormags)

گوگل اسکالر (Google Scholar)

مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری (RICeST)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات

(علمی)

دوره سی و چهارم، شماره چهارم (پیاپی ۱۳۶)، زمستان ۱۴۰۲

شاپای الکترونیکی: ۴۶۴۶-۲۷۸۳

فهرست مطالب

مقالات پژوهشی

- ۷-۳۰ تأثیر استفاده از مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی
ملیحه درخوش، مونا فهیمیان
- ۳۱-۶۰ طراحی مفهومی پلتفرم مبتنی بر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی برای خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان
میترا صمیعی، زینب برون، سیدمهدی طاهری
- ۶۱-۸۸ شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب و تأثیر آن بر مدیریت دانش، با توجه به نقش میانجی انعطاف‌پذیری منابع انسانی در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور
شهرزاد قاسمی، سیدعلی اصغر رضوی، صفیه طهماسبی لیمونی
- ۸۹-۱۱۲ تأثیر سطح سواد اطلاعاتی بر رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی)
سمیرا سیفی، محمود مرادی، ویدا صیفوری
- ۱۱۳-۱۳۲ فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی
مهشید التماسی، بهناز رونده

مقاله مروری

- ۱۳۳-۱۶۶ مرور نظام‌مند پژوهش‌ها در حوزه سواد مدیریت داده‌های پژوهشی
مژگان عروجی، نجلا حریری، فهیمه باب‌الحوائجی

The Effect of Using Cooperative Authority File Generation on the Quality of Bibliographic Records

Maliheh Dorkhosh¹ , Mona Fahimian²

Abstract

Purpose: Cooperative authority file generation is a part of the Cooperative Cataloguing process that takes place with the cooperation of several libraries. In this method, libraries use authority files created by cooperating libraries and avoid creating duplicate authority files. The use of this method reduces the use of expert human resources as well as the costs of bibliographic control in libraries and helps them to use the cataloging information of other libraries. Bibliographic control is a set of processes and procedures for setting and recording different forms of authority files' identifiers in bibliographic records. So that access points to bibliographic records are set by contract. When catalogers do the work of documentation, they create documentation by identifying and validating the controlled or documented identifiers of access points. This research aimed to investigate the effect of using cooperative authority file generation on the quality of bibliographic records using the opinions of cataloging and authority file generation experts.

Method: The current research was applied and its method was a comparative survey. Inferential statistics have been used to check the findings. The research tool was a questionnaire designed by researchers, its validity and reliability were checked and confirmed. To verify the validity of this questionnaire, the opinions of 5 experts in the field of cataloging were used. In addition, Cronbach's alpha test was used to measure its reliability. The research community is cataloging and authority file generation specialists who can answer the questionnaire due to their expertise and experience. The questionnaire was designed online and was given to 100 catalogers, of which 87 people responded to the questionnaire. The responses obtained from the questionnaire were tested and analyzed using the single-variable t-test.

Findings: The use of different authority file generation methods, the use of the knowledge of specialists of large libraries, the uniformity of authority file information in the process of cooperative authority file generation by the National Library, and the participation of specialists in the knowledge organization of large libraries in performing cooperative authority file generation as a working group, are considered as the characteristics of cooperative authority file generation have taken. Also, the three characteristics of accuracy, correctness, and completeness of information are the characteristics that are considered for the quality of bibliographic records. Because the t value obtained for all items was bigger than the t value of the critical table (1.96), so in response to the main question of the research about the effect of cooperative authority file generation on the quality of bibliographic records, it can be acknowledged that cooperative authority file generation has an effect on accuracy, correctness and the completeness of bibliographic record information has a positive and significant effect.

Conclusion: This research showed that the cooperative authority file generation method use has a positive effect on the quality of bibliographic records and improves the quality level of records. Based on the findings of this research, the use of cooperative authority file generation has a positive effect on the accuracy, correctness, and completeness of information in bibliographic records.

Keywords

Cooperative Cataloguing, Cooperative Authority File Generating, Bibliographic Records, Bibliographic Records Quality, Catalogers

Citation: Dorkhosh, M., & Fahimian, M. (2023). The Effect of Using Cooperative Authority File Generation on the Quality of Bibliographic Records. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(4): 7-30.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3457.2231

Article Type: Research Article

Article history:

Received: 15 July 2023

Accepted: 23 Oct. 2023

1. Ph.D. in Knowledge and Information Science, Central Library and Documentation Center, University of Tehran, Tehran, Iran
(Corresponding author)
m.dorkhosh@gmail.com

2. Ph.D. Student in Knowledge and Information Science, University of Isfahan, Isfahan, Iran
fahimianmona@gmail.com

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

تأثیر استفاده از مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای

کتاب شناختی

ملیحه درخوش^۱ | مونا فهیمیان^۲

چکیده

هدف: مستندسازی مشارکتی بخشی از فرایند فهرست‌نویسی مشارکتی است که با همکاری چند کتابخانه صورت می‌پذیرد. در این روش کتابخانه‌ها از مستندات ساخته‌شده توسط کتابخانه‌های همکار استفاده می‌کنند و از ساختن مستندات تکراری پرهیز می‌کنند. استفاده از این روش در استفاده از نیروی انسانی متخصص و نیز هزینه‌های کنترل کتاب‌شناختی در کتابخانه‌ها می‌کاهد و به آن‌ها کمک می‌کند تا از اطلاعات فهرست‌نویسی کتابخانه‌های دیگر استفاده کنند. کنترل کتاب‌شناختی مجموعه‌ای از فرایندها و رویه‌ها برای تنظیم و ثبت شکل‌های مختلف شناسه‌های مستند در رکوردهای کتاب‌شناختی است. به‌طوری‌که نقاط دسترسی به رکوردهای کتاب‌شناختی به‌صورت قراردادی تنظیم می‌شوند. زمانی که فهرست‌نویسان کار مستندسازی را انجام می‌دهند در واقع، در حال ایجاد مستندات از طریق شناسایی و اعتباربخشی به شناسه‌های کنترل‌شده یا مستندسازی شده نقاط دسترسی هستند. هدف از این پژوهش، سنجش تأثیر استفاده از مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی با استفاده از نظرات متخصصان فهرست‌نویسی و مستندسازی بود.

روش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش آن پیمایشی تطبیقی بود. برای بررسی یافته‌ها، از آمار استنباطی استفاده شده‌است. ابزار پژوهش پرسشنامه‌ای بود که توسط پژوهشگران طراحی شد و روایی و پایایی آن بررسی و تأیید شد. برای تأیید روایی این پرسشنامه از نظرات ۵ متخصص در حوزه فهرست‌نویسی استفاده شد. برای سنجش پایایی آن نیز آزمون آلفای کربناخ به کار برده شد. جامعه پژوهش، متخصصان فهرست‌نویسی و مستندسازی بودند که با توجه به تخصص و تجربه خود امکان پاسخ‌دهی به پرسشنامه را دارا بودند. پرسشنامه به‌صورت آنلاین طراحی شد و در اختیار ۱۰۰ نفر فهرست‌نویس و مستندساز قرار گرفت که تعداد ۸۷ نفر به پرسشنامه پاسخ دادند. پاسخ‌های به‌دست‌آمده از پرسشنامه با استفاده از آزمون آماری t تک متغیر مورد آزمون قرار گرفته و تحلیل گردید.

یافته‌ها: استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی، استفاده از دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ، یکدست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی و مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی، به‌مثابه ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی در نظر گرفته شده‌اند. همچنین سه ویژگی دقت، صحت و کامل بودن اطلاعات، مشخصه‌هایی هستند که برای کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی مدنظر قرار گرفته‌اند. به دلیل اینکه مقدار t به‌دست‌آمده برای همه گویه‌ها از مقدار t جدول بحرانی (۱/۹۶) بزرگ‌تر بود، بنابراین در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش مبنی بر تأثیر مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی، می‌توان اذعان نمود که مستندسازی مشارکتی بر دقت، صحت و کامل بودن اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاضر نشان داد که استفاده از روش مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد و باعث ارتقاء سطح کیفی رکوردها می‌شود. براساس یافته‌های این پژوهش، استفاده از مستندسازی مشارکتی بر ویژگی‌های دقت، صحت و کامل بودن اطلاعات رکوردهای کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.

کلیدواژه‌ها

مستندسازی مشارکتی، فهرست‌نویسی مشارکتی، رکوردهای کتاب‌شناختی، کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی، فهرست‌نویسان

استناد: درخوش، ملیحه و فهیمیان، مونا (۱۴۰۲). تأثیر استفاده از مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای

کتاب‌شناختی. مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴(۴): ۷-۳۰.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3457.2231

۱. دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی،
کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه
تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
m.dorkhosh@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و
دانش‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان،
ایران
fahimianmona@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۴

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۱

فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴(۴)، زمستان ۱۴۰۲

مقدمه^۱

فهرست‌نویسی به‌عنوان یک وظیفه تخصصی در کتابخانه‌ها، آرشیوها و مراکز اطلاع‌رسانی علاوه بر مزیت افزایش بازیابی منابع دارای هزینه‌های متعدد بوده است. زمان صرف شده برای هر یک از منابع به همراه در اختیار داشتن نیروی متخصص فهرست‌نویس همواره از چالش‌های پیش روی کتابخانه‌ها برای انجام فهرست‌نویسی باکیفیت بوده است. با افزایش همکاری‌های ملی و بین‌المللی میان کتابخانه‌های مختلف، فهرست‌نویسی مشارکتی به‌عنوان راهکاری برای کاهش هزینه‌های فهرست‌نویسی و استفاده از ماحصل فهرست‌نویسی کتابخانه‌های دیگر مورد استقبال قرار گرفت.

فهرست‌نویسی مشارکتی^۲ در واژه‌نامه برخط کتابداری و اطلاع‌رسانی (آدلیس)^۳، نظمی است که در آن یک کتابخانه و یا نظام کتابخانه‌ای با تبعیت از روش‌های معین فهرست‌نویسی توافق می‌کند و در نظام‌ها و یا ابزارهای خودکار رکوردهای کتاب‌شناختی و مستند را به شکلی تولید می‌کند که قابلیت به اشتراک‌گذاری با کتابخانه‌های دیگر را داشته باشد. در امریکای شمالی فهرست‌نویسی تعاونی با استفاده از شیوه‌های فهرست‌نویسی یکسانی که در قواعد فهرست‌نویسی انگلومریکن ایجاد شده، تسهیل می‌شود. ا.سی.ال.سی.^۴ ابزار کتاب‌شناختی است که برای فهرست‌نویسی تعاونی در ایالات‌متحده استفاده می‌شود. در این واژه‌نامه

۱. این مقاله به‌صورت مختصر در کنگره بین‌المللی کتاب‌شناختی (سومین: ۲۰۲۱: روسیه) نمایش داده شد و

خلاصه آن‌هم چاپ نگردید. (III International Bibliographic Congress (27-30 April 2021)

2. Cooperative Cataloguing

3. Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS)

4. Online Computer Library Center (OCLC)

فهرست‌نویسی مشارکتی معادل فهرست‌نویسی مشترک^۱ در نظر گرفته شده است (Cataloging, 2023 Cooperative).

در دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، سلطانی و راستین (۱۳۸۱)، فهرست‌نویسی مشارکتی را هم‌معنا با فهرست‌نویسی مشترک در نظر نگرفته‌اند و برای فهرست‌نویسی مشارکتی از معادل فهرست‌نویسی تعاونی استفاده کرده‌اند. آن‌ها این دو عبارت را به صورت زیر تعریف کرده‌اند: «فهرست‌نویسی تعاونی: فهرست‌نویسی با مشارکت چندین کتابخانه برای اجتناب از دورکاری، به خصوص در مواردی که کتابخانه‌های دیگر نسخه‌ای از برگه‌های فهرست خود را به مرکز یا کتابخانه مادر می‌فرستند» [فهرست‌نویسی همیارشی]. «فهرست‌نویسی مشترک: نوعی از فهرست‌نویسی که توسط کتابخانه کنگره آمریکا و سازمان‌های مسئول کتاب‌شناسی ملی کشورهای دیگر انجام می‌گیرد». کتابخانه کنگره برحسب قانون آموزش عالی ایالات متحده (سال ۱۹۶۵) موظف است:

- تا آنجا که میسر است کلیه منابع کتابخانه‌ای جاری سراسر جهان را که ارزش تحقیقاتی دارند، جمع‌آوری کند.
- برای آن‌ها بلافاصله پس از دریافت، فهرست برگه تهیه نماید. به منظور دستیابی به این هدف، کتابخانه کنگره آمریکا با کتابخانه‌های ملی کشورهای دیگر به توافق رسیده است که آن‌ها فهرست برگه کتاب‌های جاری کشورهای خود را به کتابخانه کنگره ارسال دارند. کارگزارانی که بر مبنای سپیدمهر^۲ کار می‌کنند، کتاب‌هایی را که فهرست برگه‌های آن‌ها تهیه می‌شود خریداری کرده، همراه با فهرست برگه‌ها به کتابخانه کنگره می‌فرستند. کتابخانه کنگره پس از دریافت، فهرست برگه‌ها را چاپ می‌کند و اطلاعات آن را در فهرستگان ملی آمریکا^۳ نیز منتشر می‌سازد [فهرست‌نویسی حصه‌ای] (سلطانی، راستین، ۱۳۸۱).

بخشی از کار فهرست‌نویسی، توجه به مستندات مرتبط با منبع و استفاده از واژگان کنترل‌شده است. کنترل کتاب‌شناختی مجموعه‌ای از فرایندها و رویه‌ها برای تنظیم و ثبت شکل‌های مختلف شناسه‌های مستند در رکوردهای کتاب‌شناختی است. به طوری که نقاط دسترسی به

1. Shared Cataloguing

۲. نوعی خرید کلی کتاب برای کتابخانه است که بر مبنای آن کارگزار یا ناشر طبق نیازهای مشخص شده کتابخانه‌ها کتاب انتخاب می‌کند و به کتابخانه‌های مربوطه می‌فرستد (سلطانی، راستین، ۱۳۸۱).

3. National Union Catalog (NUC)

رکوردهای کتاب‌شناختی به صورت قراردادی تنظیم می‌شوند (Snow, 2017). زمانی که فهرست‌نویسان کار مستندسازی را انجام می‌دهند در واقع در حال ایجاد مستندات از طریق شناسایی و اعتباربخشی به شناسه‌های کنترل‌شده یا مستندسازی شده‌ی نقاط دسترسی برای انواع گوناگونی از موجودیت‌ها مانند افراد، مکان‌ها، تالگان‌ها، خاندان‌ها، عناوین، موضوعات و ژانرها^۱ هستند که برای توصیف اطلاعات منبع مورد استفاده قرار می‌گیرند (Wiederhold & Reeve, 2021).

مستندسازی محلی در هر کتابخانه‌ای در مقابل فرایند مستندسازی مشارکتی قرار دارد که در گستره منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی قابل اجرا است. کتابخانه‌ها می‌توانند در برنامه‌های فهرست‌نویسی مشارکتی شرکت کنند و از مجموعه گسترده‌ای از رکوردهای مستند استفاده کنند و همچنین رکوردهای مستندات خود را نیز با دیگران به اشتراک بگذارند. برنامه‌های فهرست‌نویسی مشارکتی رویه‌ها و خط‌مشی‌های استفاده از محتوای فراداده‌های مستند و کتاب‌شناختی کتابخانه‌ها را مشخص کرده و امکان استفاده متقابل از آن‌ها را فراهم می‌کنند (Riemer & Morgenroth, 1994).

برنامه کتابخانه‌ی کنگره آمریکا برای فهرست‌نویسی مشارکتی شامل ابتکارات متنوعی در فهرست‌نویسی مشارکتی مانند برنامه مستندسازی مشارکتی نام‌ها (ناکو)^۲ و برنامه مستندسازی مشارکتی موضوعات (ساکو)^۳ است. این دو برنامه پایگاه‌های داده ملی را ایجاد، نگهداری و قابل اشتراک کردند که شامل رکوردهای مستندی است که توسط کتابخانه‌های مختلف در فهرست محلی خودشان ایجاد شده و در این برنامه به اشتراک گذاشته شده است. کتابخانه‌ها به صورت ماشینی می‌توانند رکوردها را از پایگاه‌های داده مشارکتی جمع‌آوری کرده و در پایگاه‌های داده‌ای محلی خودشان به کارگیرند حتی اگر جزو به اشتراک‌گذارندگان اطلاعات نباشند (Wiederhold & Reeve, 2021). تلاش‌های دیگری مانند ویاف^۴ و ویکی دیتا^۵ در زمینه ایجاد پایگاه‌های متحد مستندات انجام شده است.

با توجه به هزینه بر بودن کار فهرست‌نویسی برای کتابخانه‌ها، استفاده از روش‌های مشارکتی می‌تواند راهکاری برای صرفه‌جویی در هزینه‌های فهرست‌نویسی باشد. با توجه به

1. Genres
2. Name Authority Cooperative Program (NACO)
3. Subject Authority Cooperative Program (SACO)
4. Virtual International Authority File (VIAF)
5. Wikidata

کمبود نیروی انسانی متخصص در کتابخانه‌ها استفاده از فهرست‌نویسی مشارکتی می‌تواند هم به کتابخانه ملی و هم کتابخانه‌های بزرگ که با حجم زیاد منابع فهرست‌نویسی‌نشده روبرو هستند مفید باشد. در بسیاری از کتابخانه‌های بزرگ و در حین فهرست‌نویسی، فهرست‌نویسان به موضوعات و اسامی اشخاص و تنالگان برمی‌خورند که نیاز به مستندسازی دارد و در مستندات کتابخانه ملی نیز وجود ندارد. مستندسازی مشارکتی می‌تواند کمک مؤثری در زمینه ایجاد مستندات با همکاری کتابخانه ملی و کتابخانه‌های دیگر باشد. از آنجاکه استفاده از مستندسازی مشارکتی بخشی از فهرست‌نویسی مشارکتی محسوب می‌شود، این پرسش پیش می‌آید که آیا مستندسازی مشارکتی تأثیر مثبتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی دارد؟ با توجه به استفاده از متخصصان کتابخانه‌های مختلف در فرایند مستندسازی مشارکتی که سطح دانش متفاوتی دارند و مسئله کارگروهی که لازم است به یکدست‌سازی اطلاعات مستندسازی شده منجر شود، استفاده از مستندسازی مشارکتی می‌تواند دارای تأثیر مثبت و یا منفی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی داشته باشد. بر اساس پرسش اصلی، پرسش‌های فرعی نیز مطرح می‌شود. معیارهای کیفیت یک رکورد کتاب‌شناختی شامل دقت اطلاعات، صحت اطلاعات و کامل بودن^۱ اطلاعات در یک رکورد است (Snow, 2017; Harinarayana, 2018) و بر این اساس پرسش‌های زیر به‌عنوان پرسش‌های فرعی این پژوهش در نظر گرفته می‌شود:

تأثیر مستندسازی مشارکتی بر دقت در رکورد کتاب‌شناختی چه میزان است؟

تأثیر مستندسازی مشارکتی بر صحت اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی چه میزان است؟

تأثیر مستندسازی مشارکتی بر کامل بودن اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی چه میزان

است؟

پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی که درباره فهرست‌نویسی مشارکتی و مستندسازی مشارکتی انجام شده بسیار محدود است و معمولاً به طرح‌هایی مانند ناکو و ا.سی.ال.سی. پرداخته‌اند. پژوهش‌های اندکی

۱. یکی از معیارهای کیفیت فهرست‌نویسی، سطح توصیف است که با توجه به سطوح توصیف سه‌گانه که در انگلواامریکن نیز تعریف شده‌است، سطح سوم دارای کامل‌ترین اطلاعات است و در این پژوهش منظور از کامل بودن، ارائه بیشترین اطلاعات در رکورد فهرست‌نویسی و استفاده از سطح سوم است.

نیز به بررسی کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی پرداخته‌اند. در ادامه پژوهش‌های مرتبط با فهرست‌نویسی مشارکتی و نیز بررسی کیفیت رکوردها معرفی خواهند شد.

پژوهش‌هایی در این زمینه در ایران انجام شده‌است. هاشمی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «مستندسازی در کتابخانه ملی ایران: تحلیل کیفی فرایند با رویکرد نظریه‌پردازی بنیادی» به آسیب‌شناسی چالش‌های بخش مستندسازی کتابخانه ملی ایران و ارائه راهکارهای مطلوب پرداخته‌اند. در پژوهشگران با رویکرد نظریه‌پردازی بنیادی با متخصصان و کارشناسان حوزه مستندسازی کتابخانه ملی ایران مصاحبه کرده‌اند. پس از تحلیل و کدگذاری پاسخ‌های دریافتی، آسیب‌ها و مشکلات در شش مقوله نیروی انسانی، فرایند مستندسازی، مدیریت، استانداردها و ارتباط بخش مستندسازی با سایر گروه‌ها و سازمان‌ها و آموزش شناسایی شد. نتایج این پژوهش نشان داد که مدیریت به‌ویژه مدیریت نیروی انسانی به‌عنوان مقوله مرکزی شناخته شد. کمبود نیروی انسانی به‌عنوان عامل تعیین‌کننده مهمی در ایجاد مسائل و مشکلات موجود در این گروه مؤثر است.

باب‌الحوائجی و خالدی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «فهرست‌نویسی تعاونی در محیط اینترنت: تجربه کتابخانه‌های تخصصی کشاورزی ایران» به بررسی وضعیت سازمان‌دهی مشارکتی اطلاعات کشاورزی و استفاده از فهرستگان به‌دست‌آمده از آن توسط کتابداران شاغل در کتابخانه‌های مراکز و مؤسسات تحت پوشش سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی در محیط اینترنت پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در فهرستگان الکترونیکی، ساماندهی مشارکتی به دو روش فهرست‌نویسی و رده‌بندی و نمایه‌سازی انجام می‌پذیرد و برای ایجاد یکدستی، از رده‌بندی کنگره و با رعایت استانداردهای بین‌المللی و کتاب‌نامه‌نویسی و نیز در نمایه‌سازی ماشینی از زبان ترکیبی استفاده می‌شود. بر این اساس، دسترسی تمام‌وقت به فهرستگان در حد زیاد امکان‌پذیر است و سهولت و سرعت دسترسی در حد زیاد و دقت فهرستگان از حد زیاد تا بسیار زیاد ارزیابی شده‌است.

در خارج از ایران نیز پژوهش‌هایی با موضوع فهرست‌نویسی و نیز مستندسازی مشارکتی انجام شده‌است. بایروم^۱ (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان «ناکو: مدلی مشارکتی برای ساختن و نگهداری پایگاه داده به اشتراک گذاشته‌شده مستندات نام» به معرفی پروژه ناکو پرداخته است. در این پژوهش تاریخچه مفصلی از این پروژه، تعداد مشارکت‌کنندگان، رکوردهای مستندات

1. Byrum

نام، رویه‌های استفاده از دستاوردهای ناکو و سهم کتابخانه‌های مشارکت‌کننده در تولید مستندات یکپارچه که بین همه آن‌ها به اشتراک گذاشته شده ارائه می‌شود.

استیل^۱ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «فهرست‌نویسی‌های مشارکتی جدید» به بررسی استفاده از برچسب‌گذاری در فهرست‌های آنلاین کتابخانه‌ها و مزایا و معایب آن در مقایسه با روش‌های فهرست‌نویسی سنتی می‌پردازد. پژوهشگر در مورد مفهوم برچسب‌گذاری، فولکسونومی، برچسب‌گذاری اجتماعی و برچسب‌گذاری وبسایت‌ها بحث می‌کند. این مقاله همچنین به بررسی مزایا و معایب استفاده از واژگان کنترل‌شده مانند سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره می‌پردازد و اینکه چگونه برچسب‌گذاری می‌تواند مکمل سرعنوان‌های موضوعی در بازیابی اطلاعات باشد. این مقاله نتیجه می‌گیرد که درحالی‌که هدف اصلی فهرست‌نویسی فراهم کردن دسترسی به اطلاعات است، هر دو روش فهرست‌نویسی سنتی و روش‌های تعاملی مانند برچسب‌گذاری، رویکردهای معتبری برای دسترسی به کاربران کتابخانه در آینده هستند. این مقاله همچنین مشکلات و نگرانی‌هایی را که کتابخانه‌ها در صورت انتخاب برچسب‌گذاری برای فهرست خود باید در نظر بگیرند، برجسته می‌کند. به‌طورکلی، تمرکز مقاله بر این است که چگونه کتابخانه‌ها می‌توانند به‌طور مؤثر از برچسب‌گذاری در سازمان‌دهی مشارکتی استفاده کنند.

«برنامه فهرست‌نویسی مشارکتی: رکوردهای بیب‌کو^۲: تجزیه و تحلیل کیفیت» عنوان مقاله‌ای است که توسط الشربینی^۳ (۲۰۱۰) نوشته شد و کیفیت رکوردهای بیب‌کو را در برنامه فهرست‌نویسی مشارکتی بررسی کرد. نویسنده در مورد مزایای شرکت در برنامه فهرست‌نویسی مشارکتی و مفهوم ایجاد رکوردهای کتاب‌شناختی معتبر بر اساس استانداردهای قابل قبول بحث می‌کند. این مطالعه فایلی از رکوردهای تولیدشده توسط فهرست‌نویسان در دانشگاه ایالتی اوهایو و پردازش‌شده توسط آثار کتابخانه‌ای بک‌استیج (بی.اس.ال.دبلیو.)^۴ را برای کنترل مستندسازی تجزیه و تحلیل می‌کند. تجزیه و تحلیل الگوهای خطاها و حذفیات در رکوردها را نشان می‌دهد، از تغییرات ساده ظاهری تا خطاهای مهم‌تر که بر جستجو و بازیابی تأثیر می‌گذارد. به‌طورکلی، این مطالعه به این نتیجه رسید که کیفیت رکوردهای تولیدشده توسط

1. Steele
2. BIBCO
3. El-Sherbini
4. Backstage Library Works (BSLW)

فهرست‌نویسی مشارکتی بالا است و اکثر خطاها غیرقابل توجه هستند. این مقاله پیشنهاد می‌کند که ادامه آموزش برای فهرست‌نویسان اصلی درگیر در برنامه فهرست‌نویسی می‌تواند کیفیت رکوردها را بیشتر بهبود بخشد.

مندل^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «فهرست‌نویسی مشارکتی: الگوها، مسائل و چشم‌اندازها» تعاریف ارائه شده برای فهرست‌نویسی مشارکتی را بر اساس منابع مختلف مطرح کرده و به پروژه‌های انجام شده توسط ا.سی.آل.سی و کتابخانه کنگره، پرداخته است. در این پژوهش به دلایل افزایش گرایش کتابخانه‌ها به مشارکت در طرح‌های فهرست‌نویسی مشارکتی اشاره شده و استفاده از طرح‌های مشارکتی را در دوران قبل از رواج مارک و نیز پس از آن مورد بررسی قرار داده است.

وان کلیک و دیگران^۲ (۲۰۱۷) مطالعه موردی با عنوان «مدیریت کیفیت فراداده‌های کتاب‌شناختی منابع الکترونیکی به منظور ارزیابی پشتیبانی کاربر در انجام وظایفی نظیر یافتن، انتخاب و به دست آوردن منابع کتابخانه و همچنین پتانسیل افزایش کارایی در گردش کار فهرست‌نویسی» انجام دادند. نویسندگان این مقاله برای درک (فهم) کیفیت نسبی فراداده‌های مجموعه منابع الکترونیکی مختلف، کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی موجود (عمدتاً توسط فروشنده عرضه شده‌اند) برای مجموعه‌های منابع الکترونیکی با رکوردهای همان مجموعه در ا.سی.آل.سی. را مورد مقایسه قرار دادند. این مقایسه برای تعیین بهترین منبع از نقطه نظر کیفیت فراداده منابع الکترونیکی طراحی شده بود. در نتیجه بررسی انجام شده در این مقاله مشخص شد به دلیل پیچیدگی و حجم رکوردهای منابع الکترونیکی و روش ورود به فهرست، مدیریت کیفیت داده‌های کتاب‌شناختی آن‌ها با انتخاب رکوردهای با بالاترین کیفیت در دسترس، به بهترین وجه انجام می‌شود.

مقاله‌ای با عنوان «تعریف کیفیت داده در رکوردهای کتاب‌شناختی و معتبر: مطالعه موردی سیستم کویب.اس.آی.^۳» توسط بادویناچ^۴ (۲۰۲۱) نوشته شد. این مطالعه در مورد اندازه‌گیری و ارزیابی کیفیت داده‌ها در رکوردهای کتاب‌شناختی و مستند در سیستم کویب.اس.آی. است. هدف این مطالعه ارزیابی و بهبود کیفیت داده‌ها در پایگاه داده

1. Mandel
2. Van Kleeck et al.
3. COBISS.SI
4. Badovinac, B.

کتاب‌شناختی اتحادیه اسلوونی (کویب.اس.آی.) با استفاده از یک رویکرد مبتنی بر بعد عملی است. این مقاله راه‌اندازی و کاربرد یک چارچوب روش‌شناختی برای تعریف و اندازه‌گیری کیفیت داده‌ها در کویب.اس.آی. را مورد بحث قرار می‌دهد. نتایج مطالعه موردی و کاربرد چارچوب در اندازه‌گیری کیفیت داده‌ها، ارزیابی و پروفایل داده نیز مورد بحث قرار می‌گیرد. این مقاله دیدگاه‌هایی را در مورد چالش‌های کیفیت داده‌ها در فهرست‌نویسی ارائه می‌دهد و یک رویکرد عملی برای ارزیابی و افزایش کیفیت داده‌ها در رکوردهای کتاب‌شناختی و مستند پیشنهاد می‌کند.

ویدرهود و ریو^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «کنترل مستندات معاصر: اصول، شیوه‌ها و روندها» نقش کنترل مستندات را در افزایش دسترس‌پذیری از طریق انتخاب و شکل‌دهی به نقاط دسترسی با هدف افزایش استفاده کاربران از منابع و توانایی سامانه‌های کتابخانه‌ای در بازیابی اطلاعات مرتبط بررسی می‌کنند. این مقاله به اهمیت کنترل مستندسازی در فهرست‌نویسی و مدیریت پایگاه داده در فهرست‌نویسی مشارکتی می‌پردازد.

در میان پژوهش‌های انجام‌گرفته در زمینه فهرست‌نویسی مشارکتی، پژوهش الشربینی به بررسی تأثیر فهرست‌نویسی مشارکتی بر کیفیت رکوردها پرداخته است. سایر پژوهش‌ها به پروژه‌های فهرست‌نویسی مشارکتی و نیز استفاده از آن در منابع الکترونیکی و استفاده از برچسب‌گذاری پرداخته‌اند. در برخی از پژوهش‌ها نیز مستندسازی مشارکتی در تهیه فهرستگان تخصصی و بررسی فرایند مستندسازی در کتابخانه ملی بررسی شده است. همچنین، مسئله بررسی کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی از جمله موضوعاتی است که در پیشینه‌های مرتبط با پژوهش حاضر بدان پرداخته شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش آن پیمایشی تحلیلی است. ابزار پژوهش پرسشنامه‌ای است که توسط پژوهشگران تهیه شده است. جهت سنجش روایی این پرسشنامه از نظرات ۵ متخصص در حوزه فهرست‌نویسی استفاده شده است. علاوه بر آن برای سنجش پایایی آن نیز آزمون آلفای کرنباخ به کار برده شد. ضریب آلفای کرنباخ کل پرسش‌های پرسشنامه، ۰/۸۸۹ به دست آمد که به دلیل نزدیکی به عدد ۱ پایایی مناسبی برای پرسشنامه است.

1. Wiederhold & Reeve

جامعه آماری این پژوهش افرادی هستند که وظیفه فهرست‌نویسی و مستندسازی را بر عهده دارند و در این امر دارای تجربه و تخصص هستند. این پرسشنامه به صورت آنلاین طراحی شد و در اختیار ۱۰۰ نفر فهرست‌نویس و مستندساز قرار گرفت که تعداد ۸۷ نفر به پرسشنامه پاسخ دادند. این افراد فهرست‌نویسان کتابخانه ملی و کتابخانه‌های دیگر هستند که در پاسخ‌دهی به پرسشنامه مشارکت کرده‌اند. لازم به توضیح است که تعداد افراد در جامعه فهرست‌نویسان باتجربه محدود است و نمونه‌گیری انجام نشد. در این پژوهش از آمار استنباطی برای تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از پرسشنامه استفاده شده است.

یافته‌ها

در این پژوهش تأثیر چهار ویژگی مستندسازی مشارکتی بر سه مؤلفه کیفیت فهرست‌نویسی شامل دقت، صحت و کامل بودن مورد نظر است. بر این اساس به‌طور جداگانه تأثیر چهار ویژگی بر روی هر یک از مؤلفه‌های کیفیت در نظر گرفته شده است. اسنو در مقاله‌ای با عنوان «تعریف، ارزیابی و بازتفکر درباره کیفیت فهرست‌نویسی» به بررسی کیفیت رکوردهای فهرست‌نویسی و مؤلفه‌های مرتبط با آن پرداخته است. اسنو، کارگروهی فهرست‌نویسان را به‌عنوان یک جامعه که در فهرست‌نویسی مشارکتی دخیل هستند می‌داند که همراه با دانش و روش کاری آن‌ها به‌عنوان مؤلفه‌هایی برای بررسی کیفیت فهرست‌نویسی مطرح هستند. علاوه بر آن استفاده از استانداردها و خط‌مشی‌هایی برای دستیابی به یک رویه مشترک که باعث یکدستی بشود نیز مؤلفه دیگری است که با کیفیت فهرست‌نویسی مشارکتی مرتبط است (Snow, 2017). پرسش‌های مطرح‌شده در پرسشنامه بر اساس این مؤلفه‌ها و به شرح زیر است که برای سهولت تحلیل، کدگذاری نیز شده است.

دقت: A^۱ - صحت: C^۲ - کامل بودن: Co^۳

روش‌های متخصصان: W^۴ - دانش متخصصان: K^۵ - یکدست‌سازی: H^۶ - مشارکت: P^۷

1. Accuracy
2. Correctness
3. Completeness
4. Ways
5. Knowledge
6. Homogenization
7. Participation

- تأثیر روش‌های متخصصان بر دقت اطلاعات رکورد: WA
تأثیر دانش متخصصان بر دقت اطلاعات رکورد: KA
تأثیر یکدست‌سازی بر دقت اطلاعات رکورد: HA
تأثیر مشارکت کتابداران بر دقت اطلاعات رکورد: PA
تأثیر روش‌های متخصصان بر صحت اطلاعات رکورد: WC
تأثیر دانش متخصصان بر صحت اطلاعات رکورد: KC
تأثیر یکدست‌سازی بر صحت اطلاعات رکورد: HC
تأثیر مشارکت کتابداران بر صحت اطلاعات رکورد: PC
تأثیر روش‌های متخصصان بر کامل بودن اطلاعات رکورد: WCo
تأثیر دانش متخصصان بر کامل بودن اطلاعات رکورد: KCo
تأثیر یکدست‌سازی بر کامل بودن اطلاعات رکورد: HCo
تأثیر مشارکت کتابداران بر کامل بودن اطلاعات رکورد: PCo

در این بخش کلیه اطلاعات به‌دست‌آمده در دو بخش روش‌های توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در تجزیه و تحلیل توصیفی، پس از ارائه اطلاعات جمعیت‌شناختی، ابتدا شاخص‌های توصیفی (نظیر میانگین، انحراف معیار) متغیرهای پژوهش محاسبه شده و در بخش آمار استنباطی با توجه به ماهیت پرسش‌های پژوهش از آزمون آماری t تک متغیری استفاده شده‌است.

جامعه آماری پژوهش شامل ۷۶ زن و ۱۱ مرد هستند که به ترتیب، ۸۷/۴ و ۱۲/۶ درصد از کل جامعه موردنظر را شامل می‌شوند. سطح تحصیلات ۴/۶ درصد از افراد کاردانی، ۱۳/۸ درصد کارشناسی، ۶۳/۲ درصد کارشناسی ارشد و ۱۸/۴ درصد هم دکتری بوده است و رشته تحصیلی ۹۲ درصد از افراد علم اطلاعات و دانش‌شناسی بوده است و ۸ درصد افراد از سایر رشته‌های تحصیلی بوده‌اند.

الف: تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها

بر اساس اطلاعات به‌دست‌آمده، مشخصه‌های آماری نظیر میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس‌ها و متغیرهای موجود در پژوهش استخراج گردید که نتیجه حاصله در جداول زیر آمده

است.

۱- تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «دقت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

جدول ۱- شاخص‌های آماری تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «دقت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

متغیر	پرسش‌ها	میانگین	انحراف معیار
تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «دقت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی	استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «دقت» اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۱۴	۰/۸
	استفاده از دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «دقت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۴	۰/۷
	یکدست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی بر «دقت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۵	۰/۶
	مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «دقت» ارائه اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۴	۰/۶

میانگین تأثیر مثبت استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی، دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ، یکدست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی و مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «دقت» اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی بر اساس جدول ۱ به ترتیب، ۴/۱۴، ۴/۴، ۴/۵ و ۴/۴ است.

۲- تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «صحت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

جدول ۲- شاخص‌های آماری تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «صحت» اطلاعات ارائه‌شده در

رکورد کتاب‌شناختی

انحراف معیار	میانگین	پرسش‌ها	متغیر
۰/۸	۴/۱۳	استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «صحت» اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «صحت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی
۰/۶	۴/۴۱	استفاده از دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «صحت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	
۰/۶	۴/۵۳	یک‌دست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی بر «صحت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	
۰/۷	۴/۳۸	مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «صحت» ارائه اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	

میانگین تأثیر مثبت استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی، دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ، یک‌دست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی و مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «صحت» اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی بر اساس جدول ۲ به ترتیب، ۴/۱۳، ۴/۴۱، ۴/۵۳ و ۴/۳۸ است.

۳- تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

جدول ۳- شاخص‌های آماری تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

متغیر	پرسش‌ها	میانگین	انحراف معیار
تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی	استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن» اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۲	۰/۶
	استفاده از دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۳۹	۰/۵
	یکدست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی بر «کامل بودن» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۵۴	۰/۵
	مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «کامل بودن» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	۴/۴۱	۰/۶

میانگین تأثیر مثبت استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی، دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ، یکدست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی و مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «کامل بودن» اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی بر اساس جدول ۳ به ترتیب، ۴/۲، ۴/۳۹، ۴/۵۴ و ۴/۴۱ است.

ب: تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها

در این بخش با توجه به ماهیت پرسش‌های پژوهش از آزمون آماری t تک متغیری استفاده شده است. با توجه به استفاده از طیف لیکرت که از دامنه ۱ (بسیار کم) تا دامنه ۵ (بسیار زیاد) استفاده شده است، لذا مقدار آزمون برابر با (۳) منظور شده است. به بیان دیگر سطح و میانگین

مورد انتظار جامعه برابر با $(X=3)$ لحاظ شده است تا میانگین نمونه به دست آمده (μ) نسبت به میانگین مورد انتظار جامعه، مورد سنجش و تحلیل قرار داده شود.

بررسی پرسش اصلی

تأثیر مستندسازی مشارکتی بر دقت، صحت و کامل بودن اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تا چه میزان است؟

برای پاسخ به این پرسش از آزمون آماری t تک متغیری استفاده شده است.

جدول ۴- نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری مقدار آزمون = ۳

پرسش‌ها	T	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین	سطح اطمینان ۹۵٪	
					حد بالا	حد پایین
WA	۱۱/۹	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۱	۰/۹۵	۱/۳
KA	۱۸/۵	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۴	۱/۲	۱/۵
HA	۲۴/۱	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۵	۱/۴	۱/۶
PA	۲۰/۱	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۴	۱/۲	۱/۵
WC	۱۳/۰۶	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۱	۰/۹	۱/۳
KC	۲۰/۶	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۴	۱/۲	۱/۵
HC	۲۳/۴	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۵	۱/۴	۱/۶
PC	۱۶/۷	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۳	۱/۲	۱/۵
WCo	۱۶/۴	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۱	۱/۰۵	۱/۳
KCo	۲۱/۷	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۳	۱/۲	۱/۵
HCo	۲۴/۴	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۵	۱/۴	۱/۶
PCo	۲۱/۹	۸۶	۰/۰۰۱	۱/۴	۱/۲	۱/۵

نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری در جدول ۴ نشان می‌دهد که مقادیر t به دست آمده برای همه گویه‌ها از مقدار t جدول بحرانی (۱/۹۶) بزرگ‌تر هستند، بنابراین در پاسخ به پرسش اصلی می‌توان اذعان نمود که مستندسازی مشارکتی بر دقت، صحت و کامل بودن اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت و معناداری دارد ($p < ۰/۰۵$). به بیان دیگر مستندسازی

مشارکتی، باعث افزایش میزان دقت، صحت و کامل بودن اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی می‌شود.

پرسش‌های فرعی:

۱- تأثیر مستندسازی مشارکتی بر دقت اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی تا چه میزان است؟

جدول ۵- نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «دقت»

اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

مقدار آزمون=۳						پرسش‌ها	متغیر
سطح اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t		
حد بالا	حد پایین						
۱/۳	۰/۹۵	۱/۱	۰/۰۰۱	۸۶	۱۱/۹	استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «دقت» اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «دقت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی
۱/۵	۱/۲	۱/۴	۰/۰۰۱	۸۶	۱۸/۵	استفاده از دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «دقت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	
۱/۶	۱/۴	۱/۵	۰/۰۰۱	۸۶	۲۴/۱	یک‌دست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی بر «دقت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	
۱/۵	۱/۲	۱/۴	۰/۰۰۱	۸۶	۲۰/۱	مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار	

مقدار آزمون=۳						پرسش‌ها	متغیر
سطح اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t		
حد بالا	حد پایین						
						مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «دقت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	

نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری در جدول ۵ نشان می‌دهد که مقادیر t به‌دست‌آمده برای همه گویه‌های مربوط به تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «دقت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی، از مقدار t جدول بحرانی (۱/۹۶) بزرگ‌تر هستند، بنابراین در پاسخ به این پرسش می‌توان اذعان نمود مستندسازی مشارکتی باعث افزایش دقت در رکورد کتاب‌شناختی می‌شود ($p < 0/05$).

۲- تأثیر مستندسازی مشارکتی بر صحت اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی تا چه میزان است؟

جدول ۶- نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «صحت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

مقدار آزمون=۳						پرسش‌ها	متغیر
سطح اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t		
حد بالا	حد پایین						
۱/۳	۰/۹	۱/۱	۰/۰۰۱	۸۶	۱۳/۰۶	استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «صحت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «صحت» اطلاعات
۱/۵	۱/۲	۱/۴	۰/۰۰۱	۸۶	۲۰/۶	استفاده از دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «صحت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی

مقدار آزمون=۳						پرسش‌ها	متغیر
سطح اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t		
حد بالا	حد پایین						
۱/۶	۱/۴	۱/۵	۰/۰۰۱	۸۶	۲۳/۴	یک‌دست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی بر «صحت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	
۱/۵	۱/۲	۱/۳	۰/۰۰۱	۸۶	۱۶/۷	مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «صحت» ارائه اطلاعات در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	

نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری در جدول ۶ نشان می‌دهد که مقادیر t به‌دست‌آمده برای همه گویه‌های مربوط به تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «صحت» اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی، از مقدار t جدول بحرانی (۱/۹۶) بزرگ‌تر هستند، بنابراین در پاسخ به این پرسش می‌توان اذعان نمود مستندسازی مشارکتی باعث افزایش صحت، اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی می‌شود ($p < 0/05$).

۳- تأثیر مستندسازی مشارکتی بر کامل بودن اطلاعات ارائه‌شده در رکورد کتاب‌شناختی تا چه میزان است؟

جدول ۷- نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن اطلاعات»

ارائه شده در رکورد کتاب‌شناختی

مقدار آزمون=۳						پرسش‌ها	متغیر
سطح اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t		
حد بالا	حد پایین						
۱/۳	۱/۰۵	۱/۱	۰/۰۰۱	۸۶	۱۶/۴	استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن اطلاعات» در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن اطلاعات»
۱/۵	۱/۲	۱/۳	۰/۰۰۱	۸۶	۲۱/۷	استفاده از دانش متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ برای مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن اطلاعات» در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	
۱/۶	۱/۴	۱/۵	۰/۰۰۱	۸۶	۲۴/۴	یک‌دست‌سازی اطلاعات مستند در فرایند مستندسازی مشارکتی توسط کتابخانه ملی بر «کامل بودن اطلاعات» در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	
۱/۵	۱/۲	۱/۴	۰/۰۰۱	۸۶	۲۱/۹	مشارکت متخصصان سازمان‌دهی کتابخانه‌های بزرگ در انجام کار مستندسازی مشارکتی به‌عنوان یک کارگروهی بر «کامل بودن اطلاعات» در رکورد کتاب‌شناختی تأثیر مثبت دارد.	

نتیجه حاصل از اجرای آزمون t تک متغیری در جدول ۷ نشان می‌دهد که مقادیر t به‌دست آمده برای همه گویه‌های مربوط به تأثیر ویژگی‌های مستندسازی مشارکتی بر «کامل بودن اطلاعات» اطلاعات ارائه شده در رکورد کتاب‌شناختی، از مقدار t جدول بحرانی (۱/۹۶) بزرگ‌تر هستند،

بنابراین در پاسخ به این پرسش می‌توان اذعان نمود مستندسازی مشارکتی باعث افزایش کامل بودن اطلاعات رکورد کتاب‌شناختی می‌شود. ($p < 0/05$)

نتیجه‌گیری

فهرست‌نویسی مشارکتی و به‌تبع آن استفاده از مستندسازی مشارکتی راهکاری است که بسیاری از کتابخانه‌ها در جهان برای کاهش هزینه و استفاده از اطلاعات مبتنی بر استاندارد سایر کتابخانه‌ها در پیش گرفته‌اند. بر این اساس لازم است به این نکته توجه شود که آیا علاوه بر کاهش هزینه‌های فهرست‌نویسی، مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی تأثیر دارد؟ در این پژوهش، سه مؤلفه دقت، صحت و کامل بودن اطلاعات در رکوردهای کتاب‌شناختی برای بررسی کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی در نظر گرفته شد و برای سنجش هرکدام از مؤلفه‌ها بررسی شد که استفاده از روش‌های مختلف مستندسازی در کتابخانه‌های بزرگ، استفاده از دانش متخصصان، یکدست‌سازی اطلاعات در مستندسازی مشارکتی و نیز مشارکت متخصصان سازمان‌دهی در کتابخانه‌های بزرگ بر این مؤلفه به چه میزان تأثیر دارند؟ بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر که بر اساس نظرات متخصصان فهرست‌نویسی و مستندسازی به‌دست‌آمده است، مستندسازی مشارکتی بر دقت ارائه اطلاعات در رکوردهای کتاب‌شناختی تأثیر مثبتی دارد و باعث افزایش کیفیت در آن‌ها می‌شود. در واقع یکدست‌سازی اطلاعات و مشارکت متخصصان کتابخانه‌های بزرگ بیشترین تأثیر را در افزایش دقت مستندسازی مشارکتی دارد که باعث افزایش کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی نیز می‌شود. علاوه بر آن، یکدست‌سازی اطلاعات مستندشده و نیز استفاده از دانش متخصصان کتابخانه‌های مشارکت‌کننده بیشترین تأثیر را بر صحت اطلاعات مستندشده دارد. بر اساس نظر متخصصان فهرست‌نویسی و مستندسازی، یکدست‌سازی اطلاعات، مشارکت متخصصان کتابخانه‌های مشارکت‌کننده به‌عنوان یک کارگروهی و استفاده دانش آن‌ها بیشترین سهم را در افزایش تکمیل اطلاعات در مستندسازی مشارکتی و نیز افزایش کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی دارند. در پژوهش‌های مرتبط با فهرست‌نویسی و مستندسازی مشارکتی به تأثیر مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی پرداخته نشده است و نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های دیگر همپوشانی ندارد. فقط در پژوهش الشربینی (۲۰۱۰) به بررسی تأثیر استفاده از فهرست‌نویسی مشارکتی بر افزایش کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی پرداخته

شده است که در زمینه بررسی کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی با پژوهش حاضر مشابهت دارد. در پژوهش بادویناچ (۲۰۲۱) نیز به ارزیابی کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی و مستند پرداخته شده که موضوع فهرست‌نویسی و مستندسازی مشارکتی در آن جایگاهی ندارد. در پژوهش‌های دیگر به بررسی روند و روش‌های فهرست‌نویسی مشارکتی در پروژه‌های مرتبط مانند پژوهش‌های مندل (۲۰۱۵)، ویدرهولد و ریو (۲۰۲۱) و نیز تأثیر استفاده از برچسب‌گذاری در پژوهش استیل (۲۰۰۹) و بررسی فهرست‌نویسی مشارکتی در منابع الکترونیکی مانند پژوهش وان کلیک و دیگران (۲۰۱۷). در پژوهش باب‌الحوایجی و خالدی (۱۳۸۹) نیز به بررسی دیدگاه متخصصان سازمان‌دهی اطلاعات درباره فهرست‌نویسی مشارکتی و فهرستگان برخط کشاورزی پرداخته شده که با پژوهش حاضر همپوشانی در نتایج و یافته‌ها ندارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش و تحلیل آن‌ها و برای پاسخ به پرسش اصلی، مستندسازی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی تأثیر مثبتی دارد و باعث ارتقاء کیفیت رکوردها خواهد شد. به‌طور حتم، استفاده از مستندسازی مشارکتی نیازمند برنامه‌ریزی و تدوین خط‌مشی مدون و نیز همکاری کتابخانه‌هایی است که علاقه‌مند به کاهش هزینه فهرست‌نویسی و افزایش کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی خود هستند.

استفاده از این روش در کتابخانه‌های ایران مستلزم همکاری کتابخانه‌های بزرگ است و سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران می‌تواند به‌عنوان متولی این طرح، گامی بزرگ در جهت کاهش هزینه‌های فهرست‌نویسی کتابخانه‌های ایران و افزایش کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی بردارد.

- پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به مسئله تأثیر استفاده از فهرست‌نویسی مشارکتی بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی و نیز بر شرایط نیروی انسانی متخصص پرداخته شود. پژوهش‌هایی نیز با هدف بررسی به‌کارگیری فهرست‌نویسی مشارکتی بر کیفیت داده‌های مستندات کتابخانه ملی می‌تواند نتایج کاربردی دربر داشته باشد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، استفاده از دانش متخصصان و مشارکت آن‌ها در کارگروهی مستندسازی مشارکتی می‌تواند بر کیفیت رکوردهای کتاب‌شناختی تأثیر مثبتی بگذارد. پژوهش‌هایی درباره بررسی کیفیت آموزش به متخصصان سازمان‌دهی

اطلاعات و نیز تمایل آن‌ها به انجام کارگروهی در فعالیت‌های خارج از سازمان می‌تواند برای بررسی فرایند مستندسازی مشارکتی کاربردی باشد.

منابع

- باب‌الحوائجی، فهیمه و خالدی، نیر (۱۳۹۸). فهرست‌نویسی تعاونی در محیط اینترنت: تجربه کتابخانه‌های تخصصی کشاورزی ایران. فصلنامه کتاب، ۲۱(۴)، ص ۱۷۰-۱۸۶.
- سلطانی، پوری و راستین، فروردین (۱۳۸۱). دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: فرهنگ معاصر.
- هاشمی، فریبا، قربانی، محبوبه و تاجبخش، افشان (۱۳۹۸). چالش‌های بخش مستندسازی کتابخانه ملی ایران: تحلیلی کیفی با رویکرد نظریه‌پردازی بنیادی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۰(۱)، ۱۰۰-۱۱۴.

References

- Babalhavaeji, F. & Khaledi, N. (2010). Cooperative cataloguing in the Internet environment: the experience of specialized agricultural libraries in Iran. *Book Quarterly*, 21(4), 170-186. [In Persian]
- Badovinac, B. (2021). Defining Data Quality in Bibliographic and Authority Records: A Case Study of the COBISS. SI System. *Cataloging & Classification Quarterly*, 59(4), 355-377.
- Byrum, J. D. (2004). NACO: a cooperative model for building and maintaining a shared name authority database. *Cataloging & Classification Quarterly*, 38(3-4), 237-249.
- Cooperative Cataloging. (2023, May 17). In *Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS)*. Retrieved August 21, 2023, from https://odlis.abc-clio.com/odlis_c.html
- El-Sherbini, M. (2010). Program for Cooperative Cataloging: BIBCO Records: Analysis of Quality, *Cataloging & Classification Quarterly*, 48(2-3), 221-236
- Harinarayana, N. S. (2018). What constitutes cataloguing quality? A review of issues and perceptions. *Journal of Librarianship and Informatics*, 1(1), 85-93.

- Hashemi, F., Ghorbani, M. & Tajbakhsh, A. (2019). Qualitative Analysis of the Documentation Process in the National Library and Archives of Iran: a Research Based on the Grounded Theory. *Librarianship and Information Organization Studies*, 30(1), 100-114. [In Persian].
- Mandel, C. A. (2015). Cooperative Cataloging: Models, Issues, Prospects. *Advances in Librarianship*. 16, 33-82. Permanent link to this document: [https://doi.org/10.1108/S0065-2830\(1992\)0000016004](https://doi.org/10.1108/S0065-2830(1992)0000016004)
- Riemer, J. J. & Morgenroth, K. (1994). Hang together or hang separately: the cooperative authority work component of NACO. *Cataloging & classification quarterly*, 17(3-4), 127-161.
- Snow, K. (2017). Defining, assessing, and rethinking quality cataloguing. *Cataloging & Classification Quarterly*, 55(7-8), 438-455.
- Soltani, P. & Rastin, F. (2002). *A cyclopedic Dictionary of Library and Information Sciences*. Tehran: Farhang Moaser. [In Persian]
- Steele, T. (2009). The new cooperative cataloguing. *Library Hi Tech*. 27(1), 68-77
- Van Kleeck, D., Nakano, H., Langford, G., Shelton, T., Lundgren, J. & O'Dell, A. J. (2017). Managing bibliographic data quality for electronic resources. *Cataloging & Classification Quarterly*, 55(7-8), 560-577.
- Wiederhold, R. A. & Reeve, G. F. (2021). Authority control today: Principles, practices, and trends. *Cataloging & Classification Quarterly*, 59(2-3), 129-158.

Conceptual Design of a Platform Based on Gamification Components for Library Services for Children and Teenagers

Mitra Samiei¹ , Zainab Boroun² , Seyed Mahdi Taheri³

Abstract

Purpose: The current research was carried out to design a conceptual platform based on gamification components for the services of libraries for children and teenagers.

Methods: The current research has been carried out in terms of the purpose of the applied type with a qualitative approach and the fuzzy Delphi method. The statistical population of the research was experts, specialists in gamification, children, and adolescents, as well as beneficiaries (including librarians and administrators) selected at the national level. Among these, the sample was selected purposefully. The sample size in the present study was 30 samples. The content validity of the questionnaire was calculated by calculating the CVR with a value greater than 0.49 and The CVI has been done with a value of 0.76. In the reliability of the questionnaire, Cronbach's alpha coefficient was 0.88.

Findings: Based on the findings of this research, a conceptual platform based on gamification components for children and teenagers' library services includes the components of platform mechanical capabilities, game dynamics, and aesthetics. The elements of the mechanical capabilities of the platform in the library platform for children and teenagers included points, stages, badges, standings, progress tables, and competitions. Game dynamism in the library platform for children and teenagers includes success, reward, and satisfaction. Aesthetic elements in the library platform for children and teenagers include the component of emotions.

Conclusion: In the design of the mechanical features of the gaming platform, it is more important to make the components of points, stages, badges, tabulations, progress tables, and competitions more important. In the design of dynamics, the components of success, satisfaction, and reward are more important. In the design of the aesthetic part, the component involving the emotions of children and teenagers is more important.

Article Type: Research Article

Article history:

Received: 19 July 2023

Accepted: 29 Oct. 2023

1. Associate Professor,
Information Science and
Knowledge Studies
Department, Allameh
Tabataba'i University,
Tehran, Iran (Corresponding
author)
samiei.mitra66@gmail.com

2. M.A. in Knowledge and
Information Science,
Allameh Tabataba'i
University, Tehran, Iran
zboroun_62@yahoo.com

3. Associate Professor,
Department of Information
Science and Knowledge
Studies, Allameh Tabataba'i
University, Tehran, Iran
taherismster@gmail.com

Keywords

Gamification, Platform, Children and Teenagers, Library Services,
Conceptual Design

Citation: Torabi, Samiei, M., Boroun, Z., & Taheri, S. M. (2023). Conceptual Design of a Platform Based on Gamification Components for Library Services for Children and Teenagers. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(4): 31-60.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3493.2245

Publisher: National Library
and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

طراحی مفهومی پلتفرم مبتنی بر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی برای خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان

میترا صمیعی^۱ | زینب برون^۲ | سیدمهدی طاهری^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف طراحی مفهومی پلتفرم مبتنی بر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان انجام شده است.

روش: پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی با رویکرد کیفی و روش دلفی فازی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش، خبرگان، متخصصان بازی‌وارسازی و کودک و نوجوان و نیز ذینفعان (اعم از کتابداران، مدیران) منتخب سطح کشوری بودند. لذا نمونه‌گیری به صورت هدفمند انتخاب شد. حجم نمونه در پژوهش حاضر ۳۰ نمونه بود. روایی محتوایی پرسشنامه از طریق محاسبه سی.وی.آر با مقدار بزرگ‌تر از ۰/۴۹ و شاخص سی.وی.آی با مقدار ۰/۷۶ انجام شده است. در پایایی پرسشنامه نیز ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ به دست آمد.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های به دست آمده از این پژوهش پلتفرم مفهومی مبتنی بر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان شامل مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیکی پلتفرم، پویایی سازی (دینامیک) بازی و زیباشناختی است. عناصر قابلیت‌های مکانیکی پلتفرم در پلتفرم کتابخانه کودکان و نوجوانان شامل، امتیازات، مراحل، نشان‌ها، جدول‌بندی، جدول پیشرفت و مسابقات است. پویایی سازی (دینامیک) بازی در پلتفرم کتابخانه کودکان و نوجوانان شامل موفقیت، پاداش و رضایت است. عناصر زیبایی‌شناختی در پلتفرم کتابخانه کودکان و نوجوانان شامل مؤلفه احساسات است.

نتیجه‌گیری: در طراحی بخش قابلیت‌های مکانیکی پلتفرم بازی‌وارسازی مؤلفه‌های امتیازات، مراحل، نشان‌ها، جدول‌بندی، جدول پیشرفت و مسابقات اهمیت بیشتری دارد. در طراحی بخش پویاسازی (دینامیک)، مؤلفه‌های موفقیت، رضایت و پاداش اهمیت بیشتری دارد. در طراحی بخش زیبایی‌شناختی، مؤلفه درگیر کردن احساسات کودکان و نوجوانان اهمیت بیشتری دارد.

فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴ (۴)، زمستان ۱۴۰۲

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۸

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۷

کلیدواژه‌ها

دیداری سازی علم، علم سنجی، عملکرد اجتماعی، کتابخانه‌های عمومی، پایگاه وب آو ساینس

مقدمه

امروزه بسیاری از کتابخانه‌ها برای پاسخ به نیازهای متغیر کاربران، مقابله با کاهش طول عمر محتواهای تولیدشده و دوام رقابت‌پذیری در بین سایر کتابخانه‌های مشابه، تلاش می‌کنند تنوع منابع و خدمات خود را افزایش دهند. برای پرداختن به این مسئله بسیاری از کتابخانه‌ها به رویکرد توسعه محصول مبتنی بر پلتفرم روی آوردند و به پیاده‌سازی سامانه پلتفرمی برای مدیریت کردن تنوع خدمات و منابع خود پرداختند (جعفرنژاد چقوشی و همکاران، ۱۳۹۸). پلتفرم‌ها مجموعه‌ای از دارایی‌ها (محصولات، فرایند، دانش، افراد، ارتباطات و غیره) هستند که برای مجموعه‌ای از محصولات به کار گرفته می‌شود و در آن‌ها مشترک است. در آینده تنها کتابخانه‌هایی قادر به ادامه حیات هستند که بتوانند با طراحی سامانه‌ای متناسب با انتظارات نسل جدید کاربران کودک و نوجوان (بومیان دیجیتال)، رویکرد خود را به‌سوی توسعه محصولات مبتنی بر پلتفرم تغییر دهند و از این طریق انعطاف‌پذیری راهبردی خود را با طراحی رابط کاربری مناسب و در نظر گرفتن نیازهای کاربران کودک و نوجوان، افزایش دهند (بهشتی و اعلائی، ۱۳۹۷).

در کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان ما با نسلی روبرو هستیم که برای نخستین بار یک مشاور آموزشی به نام مارک پرنسکی^۱ در سال ۲۰۰۱ آن‌ها را به‌عنوان بومیان دیجیتال معرفی کرد. بومیان دیجیتال اشاره به افرادی دارد که در عصر دیجیتال متولدشده و زندگی می‌کنند. این افراد فناوری را به‌عنوان جزء لاینفک زندگی خود تصور نموده و معتقد هستند که زندگی بدون استفاده از فناوری و ابزارهای آن نظیر تلفن همراه هوشمند امکان‌پذیر نیست (Akçayir et al.,

1. Mark Prinsky

(2016). نسلی که امروزه یا به‌عنوان کتابدار در کتابخانه‌های کودکان مشغول به فعالیت هستند و یا به‌عنوان مراجعان کتابخانه‌های کودکان محسوب می‌شوند و تجربه ۱۰۰ هزار ساعت بازی آنلاین و ویدیویی را دارا هستند. این تجربه بر روی انتظارات این نسل از منابع و خدمات ارائه‌شده کتابخانه‌های کودکان و فناوری‌های بکار رفته در آن تأثیر به‌سزایی داشته است به‌گونه‌ای که برای مثال درحالی‌که نسل‌های پیشین بیشتر ریسک‌گریز بوده و یا نگرش آن‌ها نسبت به فناوری مبتنی بر مطلوبیت بوده است؛ نسل جدید با فناوری راحت‌تر ارتباط برقرار نموده، وجود آن را در بسیاری از مواقع الزامی دانسته، حاضر به ریسک کردن بوده و انتظار دریافت بازخورد ثابت و مداوم را از محیط‌های کتابخانه‌ای دارا هستند. از این رو بازی‌وارسازی که با ترکیب مفاهیم چالش و بازخورد به جهت درگیرساختن و ایجاد انگیزه در کاربران عمل می‌کند با توجه به سبک کاری بومیان دیجیتال، ابزار و مفهومی مناسب و کارا تلقی می‌شود (بتولی و همکاران، ۱۳۹۸).

بازی‌وارسازی^۱ روندی است که بر صناعی غیر از علم کتابداری تأثیر می‌گذارد. اغلب بازی‌وارسازی برای بازاریابی، آموزش و اهداف دیگر استفاده می‌شود. بازی‌وارسازی استفاده از عناصر بازی در محیط‌های غیر بازی است. کتابخانه‌ها با کاهش حمایت مواجه هستند، بنابراین آن‌ها به دنبال راه‌های جدید و نوآورانه برای بهبود خدمات خود و جلب رضایت مشتریان بیشتر هستند (Muhammad & Saleh, 2022). پتانسیل اصلی بازی‌وارسازی ایجاد خوش‌بینی و درک حس موفقیت به‌وسیله کاربران است و استفاده از بازی‌وارسازی در آموزش باعث افزایش رضایت کاربران، تسهیل تعاملات اجتماعی، افزایش توانایی حل مسئله و حمایت کاربران از روند آموزش می‌شود. مهم‌ترین دلیل استفاده از بازی‌وارسازی تبدیل آموزش به سرگرمی و تشویق نوآوری و خلاقیت و افزایش انگیزه است (شایانی و همکاران، ۱۳۹۹).

در نتیجه باید گفت که امروزه کودکان و نوجوانان به‌سرعت به انبوهی از اطلاعات در موتورهای جستجو و اینترنت دسترسی دارند و در بسیاری از مواقع برای رفع خواسته اطلاعاتی خود نیازی به دانش پیش‌زمینه نداشته و خود در ارتباط با سیستم یاد می‌گیرند که چگونه به مطالب موردنیاز و اهداف خود برسند، این نیاز احساس می‌شود که کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان با موتورهای جستجو (گوگل) و رسانه‌های اجتماعی رقابت کرده و

1. Gamification

محیطی فعال و کاربرپسند ایجاد کند تا برای رفع نیاز اطلاعاتی، با ارائه خدمات اطلاعاتی مبتنی بر مؤلفه‌ها و محرک‌های اصلی بازی‌وارسازی، تعامل جذابی را برای کاربران ایجاد کنیم و اشتیاق کاربران را برای استفاده از کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان افزایش دهیم (بصیریان جهرمی و همکاران، ۱۳۹۵). از طرف دیگر هوش مصنوعی در صنعت بازی‌وارسازی با روش‌های مختلفی به این صنعت کمک می‌کند. یکی از مهم‌ترین این روش‌ها یادگیری ماشینی در بازی‌وارسازی است. در بازی‌های رایانه‌ای، فن‌های مختلف یادگیری ماشینی با روش‌های مختلفی به کار می‌روند که عبارت است از: استفاده از یادگیری ماشینی برای کنترل کاراکترهای غیربازیکن^۱ و دیگری تولید محتوای رویه‌ای^۲ است.

هوش مصنوعی در صنعت بازی‌سازی برای بهترکردن کارکرد کاراکترها از نوعی یادگیری عمیق استفاده می‌کند که به شدت بر استفاده از شبکه‌های عصبی مصنوعی تمرکز دارد و همین به کاراکتر کمک می‌کند که حل وظایف پیچیده را یاد بگیرد. یادگیری عمیق، به کاراکتر کمک می‌کند تا شخصیتش را رشد دهد و بر اساس داده‌های گوناگونی که دریافت می‌کند او نیز تغییر کند و بازی‌اش بهتر و جذاب‌تر شود.

تولید محتوای رویه‌ای فرآیندی است که در آن داده‌ها با الگوریتم‌های پیشرفته تولید می‌شوند و نه به صورت دستی. از این فن برای رشد نوآورانه بازی بدون نیاز به توسعه‌دهندگان انسانی استفاده می‌شود. در بازی‌های جهان آزاد، رویکردهای این فن را بیشتر می‌بینیم که شامل گرامرها، الگوریتم‌های مبتنی بر جستجو و برنامه‌نویسی منطقی است و به هوش مصنوعی در بازی‌سازی کمک می‌کند (Roy & Jain, 2022).

امروزه یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین دغدغه‌های کتابخانه‌های سراسر دنیا چگونگی جذب هر چه بیشتر کاربران و فراهم کردن محیطی جذاب و کاربرپسند، به لحاظ فیزیکی و دیجیتالی برای آنان است. اساسی‌ترین پرسشی که در حال حاضر پیش روی کتابخانه‌هاست این است که آیا ضرورت دارد کتابخانه‌ها نوآور باشند؟ پاسخ این است که کتابداران نیاز دارند شیوه‌هایی را بیابند که بر اساس آن‌ها خلاقیت کاربران بیش‌ازپیش شکوفا شود و شرایطی فراهم آید تا فعالیت در محیط کتابخانه برای کاربران جذاب به نظر رسد (بصیریان جهرمی و همکاران، ۱۳۹۵). یکی از مهم‌ترین و جدیدترین تحولات در زمینه جذاب سازی کتابخانه، استفاده از هوش مصنوعی در بازی‌وارسازی و ساخت بازی‌های رایانه‌ای و استفاده از آن در

1. Non-Playable Character
2. PCG (Procedural Content Generation)

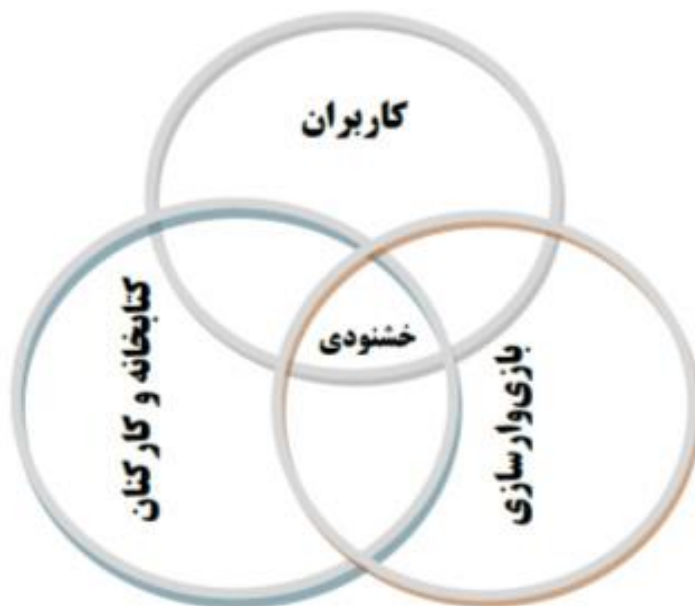
کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان است. کودکان و نوجوانان دو قشر علاقه‌مند و پرتعداد بازی‌های رایانه‌ای به‌شمار می‌روند. با توجه به علاقه بسیار کودکان و نوجوانان به بازی‌های رایانه‌ای، والدین سطح نگرانی بالایی را تحمل می‌کنند؛ اما آیا واقعاً گیم و بازی‌های رایانه‌ای برای نوجوانان و کودکان مضر است؟ در صورت وجود معایب، چرا دنیای بازی در سراسر جهان علاقه‌مندان بسیاری دارد و هر روز نیز در حال پیشرفت است؟ به نظر می‌رسد لازم است به بررسی اهمیت بازی‌های رایانه‌ای بپردازیم. بازی‌ها به بازیکنان این امکان را می‌دهند تا احساسات تهاجمی را در دنیای مجازی به‌جای احساسات واقعی آزاد کنند. مشارکت در فعالیت‌ها را افزایش می‌دهد و درعین‌حال کاربران را به کتابخانه جذب می‌کند. (Muhammad & Saleh, 2022).

بازی‌وارسازی حوزه میان‌رشته‌ای است که به دانش ساخت و طراحی بازی‌های رایانه‌ای اشاره دارد و متخصصان حوزه بازی‌وارسازی سه مؤلفه اصلی، محرک‌ها (مکانیک بازی)؛ ساختارها (دینامیک بازی) و عناصر بازی (شامل شکلک‌ها، نشان‌ها، مراحل، امتیازات، تابلوی امتیازات و...) را برای بازی‌ها مطرح می‌کنند (زرین بال ماسوله، ۱۳۹۷). در طراحی پلتفرمی بازی‌وارسازی، به‌منظور ایجاد و برقراری تعادل بین اجزای پلتفرم و طراحی رابط کاربری مناسب که متناسب با نیازهای کاربران باشد، باید این سه مؤلفه اصلی بازی‌وارسازی را در خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان در نظر بگیریم؛ بنابراین برای تعیین چهارچوب‌های طراحی مفهومی و توسعه پلتفرم بازی‌وارسازی ضروری است ابتدا مؤلفه‌های بازی‌وارسازی را شناسایی کنیم و ساختاری مبتنی بر محرک‌های اصلی بازی‌وارسازی برای توسعه خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان ایجاد کنیم. به‌منظور پیشنهاد مؤلفه‌های مناسب بازی‌وارسازی در طراحی مفهومی پلتفرم خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان به این سؤال پاسخ خواهیم داد که آیا طراحی مفهومی پلتفرمی مبتنی بر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی می‌تواند خدمات مفیدی را برای نسل جدید کاربران کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان ارائه کند و آیا در جذب کاربران این نوع کتابخانه که به بومیان دیجیتال شهرت دارند مؤثر خواهد بود؟

پیشینه پژوهش

امروزه یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین دغدغه‌های کتابخانه‌ها در سراسر دنیا چگونگی جذب هرچه بیشتر کاربران و فراهم نمودن محیطی جذاب و کاربرپسند- به لحاظ فیزیکی و دیجیتالی- برای آنان است. بازی‌وارسازی در کتابخانه به استفاده از عناصر بازی برای درگیر

کردن افراد اشاره دارد. این به تغییر رفتار و ایجاد پیوندهای عاطفی از طریق بازی‌ها برای تحریک تعادل عاطفی جامعه کاربر کتابخانه مربوط می‌شود (Muhammad & Saleh, 2022). بازی‌وارسازی کاربران را به دنیای فیزیکی و دیجیتال نزدیک‌تر می‌کند. از بازی‌های رایانه‌ای می‌توان برای ارتباط با کاربران استفاده کرد و آن‌ها را تشویق کرد تا از تجربیات دیداری و شنیداری بازی‌های رایانه‌ای استفاده کنند. بازی‌ها، داستان می‌گویند و اطلاعاتی را ارائه می‌دهند و درعین حال تفکر انتقادی و مهارت‌های حل مسئله را نیز تقویت می‌کنند. بازی‌ها ارزش ادبی دارند و به رشد مهارت‌های زبانی کمک می‌کنند (Arufe-Giráldez et al., 2022).

شکل ۱- کاربرد بازی‌وارسازی در کتابخانه‌ها برگرفته از (بصریان جهرمی و همکاران، ۱۳۹۴)

والش^۱ (۲۰۱۴) بر این باور است که استفاده از عنصر کتابخانه‌ها امکان تجربه‌اندوزی و آموختن نکات بازی جدیدی را برای کاربران و در پاره‌ای اوقات کارکنان فراهم می‌آورد؛ نکاتی که تا پیش از آن، حتی نسبت به یادگیری آن‌ها از خود تلاشی نشان نمی‌دادند. وی تصریح می‌دارد اگر بتوانیم فعالیت‌های به‌ظاهر بی‌هدف (اما اساساً هدفمند) و کاملاً داوطلبانه را در قالب بازی‌وارسازی به‌صورت توأمان با مضامینی چون ایجاد جاذبه‌های ذاتی و اشتیاق مداوم برای

1. Walsh

کاربران در محیط کتابخانه جا بیندازیم، آنگاه قادر خواهیم بود تا حد زیادی بر مشکل اضطراب کتابخانه‌ای کاربران غلبه نموده و محیطی دل‌پذیرتر و همراه با آرامش بیشتر را برای آنان به ارمغان آوریم.

سه کلیدواژه موردبررسی در پژوهش حاضر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی (Gamification)، طراحی مفهومی پلتفرم (Conceptual design of the platform) و خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان (Library services for children and teenagers) بودند. برای جمع‌آوری پیشینه‌ها نخست، پایگاه‌های اطلاعاتی معتبری از جمله: ایرانداک^۱، اشپرینگر^۲، علم‌نت^۳، نورمگز^۴، گوگل اسکولار^۵، مگیران^۶، ساینس دایرکت^۷، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (سید)^۸، پورتال جامع علوم انسانی^۹ و کتابخانه دیجیتال دانشگاه علامه طباطبائی انتخاب شده‌است. سپس در آغاز کار، مؤلفه‌های اصلی پژوهش حاضر و ترکیب این عبارات باهم در این پایگاه‌ها جستجو شده، با مرور کلی قسمت‌های مهم هر پژوهش میزان ارتباط آن‌ها با پژوهش حاضر و مؤلفه‌ها بررسی شده‌است. مقالات متعددی در حوزه بازی‌وارسازی در داخل و خارج از کشور انجام شده‌است، اما بیشتر این مقالات مؤلفه‌های بازی‌وارسازی را در فروشگاه‌ها و یا کسب‌وکارهای اینترنتی شرح داده‌اند و کمتر منابعی مؤلفه‌های بازی‌وارسازی را در کتابخانه‌ها بررسی کرده بودند. با این وجود منابعی که حداقل دو مؤلفه را بررسی کرده بودند و یا با هدف پژوهش حاضر همخوانی داشتند، به‌عنوان پیشینه پژوهش در نظر گرفته شده‌است. با توجه به جستجوهای صورت گرفته در مورد پژوهش‌های انجام گرفته در این حوزه می‌توان به پژوهش‌های زیر اشاره کرد:

بصیریان جهرمی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان «طراحی و پیاده‌سازی نرم‌افزار بازی‌وارسازی وبسایت کتابخانه‌ای و بررسی تأثیر کاربرد آن بر مؤلفه‌های

1. Irandoc
2. Springer
3. elmnet
4. noormags
5. google scholar
6. magiran
7. Science Direct
8. SID
9. ensani

خودتعیین‌گری کاربران کتابخانه»، با هدف تأثیر پیاده‌سازی نرم‌افزار بازی‌وارسازی شده وب‌سایت کتابخانه‌ای بر مؤلفه‌های خودتعیین‌گری کاربران کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر با روش شبه تجربی انجام شد. نتایج نشان داد که نرم‌افزار بازی‌وارسازی شده کتابخانه از نظر میزان انطباق با مؤلفه‌های خودتعیین‌گری کاربران وضعیت مطلوبی دارد. همچنین میزان اثربخشی سامانه کتاب‌دان بر تمامی مؤلفه‌های چهارگانه خودتعیین‌گری بیش‌ازحد متوسط بود.

خرم و منفرد (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان «طراحی فرایند خدمات کتابخانه کودکان با استفاده از مدل‌های بازی»، تأثیر مدل‌های بازی را در فرآیند ترویج کتاب‌خوانی در کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بررسی کرد. نتایج نشان داد بهترین سن برای نهادینه کردن مطالعه و عادت به کتاب‌خوانی، سنین کودکی است و طراحی صفحه کاربری مبتنی بر مدل‌های بازی در فرایند خدمات کتابخانه‌ای در ترغیب کودکان به حضور در کتابخانه و مطالعه تأثیر مثبت دارد.

سیدحسینی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «الگوی ارزش‌های ادراکی در مخاطبان پلتفرم‌های بازی‌های دیجیتال» به ارائه یک الگوی پنج بعدی با ابعاد ارزش‌های ادراکی کارکردی، پولی، هیجانی، اجتماعی و نوآورانه از سه پلتفرم رایانه، موبایل و کنسول برای بازی‌های دیجیتال پرداخت و در بنیاد بازی‌های رایانه‌ای اختلاف میان این ابعاد درون هر پلتفرم و میان پلتفرم‌ها، بررسی شد. نتایج نشان می‌دهد که ضمن اینکه ابعاد ادراک‌شده در هر پلتفرم، تفاوت معناداری با یکدیگر دارند، الگوهای ارزش ادراکی در میان پلتفرم‌ها نیز باهم متفاوت هستند و مهم‌ترین عامل ایجاد این تفاوت، ادراک بالای بُعد ارزش اجتماعی در پلتفرم کنسول است.

محمدی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «شناسایی خدمات مبتنی بر راهبرد پلتفرمی در کتابخانه‌های عمومی ایران: بر اساس فراترکیب متون و دیدگاه متخصصان» سعی کرده با استفاده از روش فراترکیب، خدمات مبتنی بر دیدگاه پلتفرم را شناسایی کند. در فراترکیب، ۵۱ خدمت مبتنی بر دیدگاه پلتفرمی در کتابخانه‌های عمومی در سه دسته استخراج شدند: خدمات آموزش محور (۱۱ خدمت)، خدمات دسترس‌پذیری و اطلاع‌رسانی (۹ خدمت) و خدمات دسته‌ی فرهنگی و اوقات فراغت (۸ خدمت). از نظر متخصصان خدمات فرهنگی و اوقات فراغت اهمیت بیشتری برای ارائه در کتابخانه‌های عمومی ایران داشتند. فلاح تفتی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر بازی‌وارسازی

(بازی‌وارسازی) بر آموزش و یادگیری درس دانش‌آموزان، به این نتیجه رسید که ایجاد محیطی شاد و جذاب که دانش‌آموزان را در امر یادگیری دخیل کند نه تنها باعث می‌شود که یادگیری در سطوح عمیق شناختی صورت گیرد، بلکه انگیزه و خلاقیت را در افراد به وجود می‌آورد. در این صورت بازی‌وارسازی می‌تواند در ایجاد چنین فضایی نقش بسزایی را از طریق بازی‌وارسازی و قرار دادن فرد در محیط‌های سرگرم‌کننده ایفا کند.

والش (۲۰۱۴) در پژوهش خود با عنوان «پتانسیل استفاده از بازی‌وارسازی در کتابخانه‌های دانشگاهی برای افزایش مشارکت و موفقیت دانشجویان»، یک پلتفرم بازی‌وارسازی را در فضای کتابخانه دانشگاه‌های هادزفیلد^۱ در انگلستان با منظور افزایش استفاده از منابع اطلاعات کتابخانه‌ای توسط دانشجویان، پیاده‌سازی کرد. نتایج نشان داد که دانشجویان، سیستم بازی‌وارسازی را در محیط کتابخانه دانشگاهی پذیرفته و به راحتی در آن مشارکت می‌کنند و همین‌طور فن‌های بازی‌وارسازی توسط اعضای دانشگاه موردپذیرش قرار گرفت و راه را برای توسعه بیشتر استفاده از بازی و سرگرمی در خدمات کتابخانه و آموزش باز گذاشت و این سیستم بازی‌وارسازی تأثیر مستقیم بر مشارکت دانشجویان و موفقیت آن‌ها داشت.

بروکاتی و همکاران^۲ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «طراحی برنامه کتابخانه با مفهوم بازی‌وارسازی» که با هدف ایجاد مفهوم بازی‌وارسازی در سیستم کتابخانه‌ای با روش ارزیابانه انجام شده است، به طراحی فرآیندهای کتابخانه‌ای در پایگاه داده‌های کتابخانه‌ای از مرحله شناسایی مشکل، بررسی موضوع جستجو، جمع‌آوری و پردازش داده، پرداخته و یک برنامه کاربردی مبتنی بر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی ارائه کرده است. این برنامه کاربردی در کتابخانه‌ها، باعث افزایش بازدید از کتابخانه و مشارکت و جذب کاربران به کتابخانه می‌شود.

لانگ^۳ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «دستورالعمل کتابخانه بازی: استفاده از بازی تعاملی برای ترویج تحقیق به عنوان یک فرآیند»، به بررسی فرصت‌های جدید نحوه تعامل آنلاین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی با دانشجویان پرداخت. کتابداران کتابخانه گاردنر هاروی در پردیس منطقه‌ای دانشگاه میامی در اوهایو آمریکا، با استفاده از عناصر بازی در آموزش‌های پژوهشی، یک بازی آنلاین تعاملی با نام «ماجراجویی تحقیقاتی خود را انتخاب

1. Huddersfield
2. Brokati et al.
3. Long

کنید» ساختند. این بازی به دانشجویان کمک می‌کرد تا نتایج مثبت و منفی انتخاب‌های تحقیقاتی خود را تجربه کنند. نتایج نشان داد استفاده از ابزارهای جدید فناورانه، ابزارهای مبتنی بر متن به همراه ویدئو، رابط‌های کاربری گرافیکی و تعاملی در طراحی پلتفرم‌های بازی‌وارسازی در جذب دانشجویان به کتابخانه و انجام تحقیقات دانشگاهی مؤثر بوده است.

نورس رید و میلر^۱ (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «استفاده از بازی‌وارسازی در جهت‌یابی در کتابخانه: مطالعه تجربه کاربر تعاملی»، با ارائه یک نمای کلی از خدمات کتابخانه و همچنین چیدمان ساختمان، به موضوع جهت‌یابی کتابخانه برای کمک به استفاده بهینه از کتابخانه برای افراد تازه وارد پرداخته است. در این پژوهش ۱۶۷ کاربر را در چهار گروه کاربری: دانشجویان کارشناسی، دانشجویان ارشد، اعضای هیئت علمی و کارکنان دانشگاه در یک کتابخانه دانشگاهی انتخاب و ترجیحات آن‌ها را در جهت‌یابی و همچنین احتمال استفاده از کتابخانه در آینده را در قالب یک اپلیکیشن جهت‌یابی بازی‌سازی شده بررسی کرد. نتایج نشان داد که دانشجویان کارشناسی نسبت به سایر گروه‌ها، تجربه کاربری بازی‌سازی شده را بیشتر ترجیح می‌دهند.

آدوکون و همکاران^۲ (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «عناصر بازی‌سازی در خدمات کتابخانه الکترونیکی در آموزش عالی: مروری نظام‌مند» که در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس به جستجو، شناسایی مقالات مرتبط در زمینه عناصر مختلف بازی‌وارسازی در کتابخانه‌های الکترونیکی پرداخت، به این نتیجه رسید که پاداش‌ها، امتیازات، بازخوردها، نشان‌ها، تابلوهای امتیازات و جوایز عناصر مهمی هستند که در خدمات کتابخانه الکترونیکی برای ایجاد سرگرمی، تعامل و اشتیاق استفاده می‌شوند.

آدیمی و همکاران^۳ (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «کاربرد بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌ای: آگاهی، ادراک و آمادگی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی در نیجریه» که با هدف بررسی آگاهی، درک و آمادگی کتابداران دانشگاهی در مورد کاربرد بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌ای با روش کیفی پدیدارشناسی انجام شده است، به این نتایج رسیدند که اکثر کتابداران دانشگاهی در نیجریه از بازی‌وارسازی برای ارائه خدمات کتابخانه‌ای آگاهی نداشتند. بین آگاهی و درک مثبت از بازی‌وارسازی نسبت به خدمات کتابخانه ارتباط معناداری وجود دارد.

1. Nourse Reed & Miller
2. Adedokun et al.
3. Adeyemi et al.

عوامل مهمی که در آمادگی برای استفاده از بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌ای دانشگاهی در نیجریه باید در نظر گرفته شود، شامل پشتیبانی مدیریتی کتابخانه، دانش فنی کتابداران و انطباق با فناوری اطلاعات است

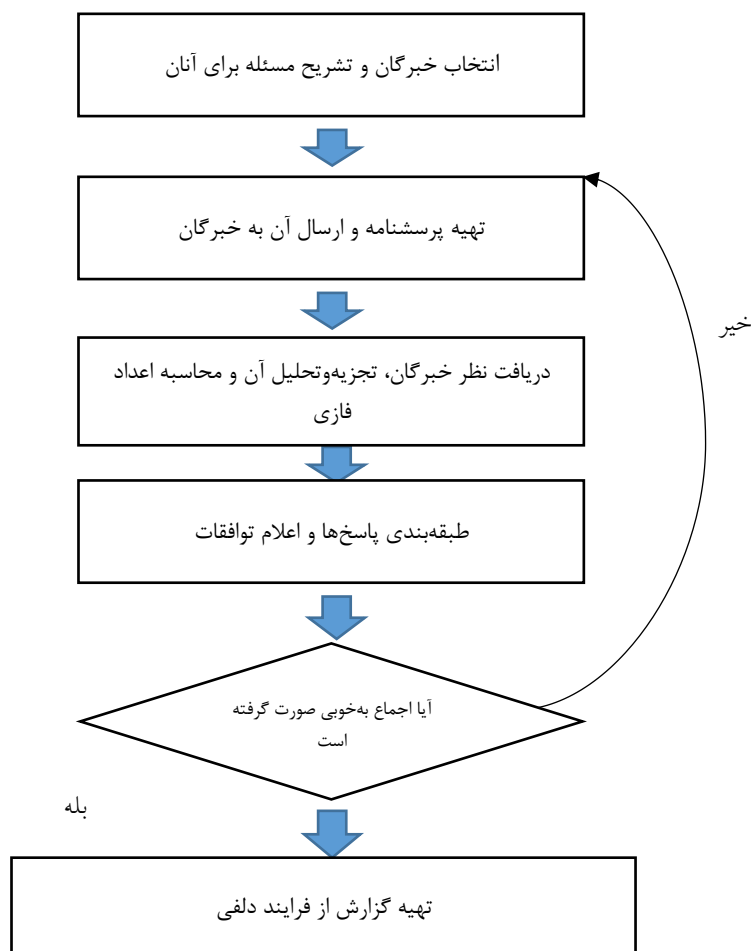
با مرور پیشینه‌ها، مشخص شد که پیاده‌سازی عناصر بازی‌وارسازی در نظام‌های کتابخانه‌ای تأثیر مثبت در جذب و مشارکت کاربران در کتابخانه‌ها داشته است. همچنین در پژوهش آدوکون و همکاران (۲۰۲۱)، مشخصاً عناصر بازی‌وارسازی نظیر پاداش‌ها، امتیازات، بازخوردها، نشان‌ها، تابلوهای امتیازات و جوایز به‌کاررفته در سیستم کتابخانه‌ای، نشان داد که در سرگرمی، تعامل و اشتیاق کاربران کتابخانه الکترونیکی بسیار مؤثر بوده‌است. در پژوهش آدیمی و همکاران (۲۰۲۱) نیز تمرکز در آگاهی‌رسانی کتابداران از مزایا و به‌کارگیری بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌ای داشت. متأسفانه اکثریت کتابداران کتابخانه‌ها با این مفاهیم آشنا نیستند و در خدمات کتابخانه‌ای و طراحی نظام‌های کتابخانه‌ای هم در نظر گرفته نمی‌شود. لذا با توجه به نسل جدید کودکان و نوجوانان و تمایل آن‌ها به بازی‌ها و نظام‌های رایانه‌ای و برنامه‌های کاربردی مبتنی بر گوشی‌های موبایل، ضرورت ایجاب کرد به‌منظور بهبود تعامل کتابخانه‌های دیجیتالی با کاربران، تحقیقی برای شناسایی مؤلفه‌های بازی‌وارسازی در پلتفرم‌های مرتبط با کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان انجام شود تا در آینده به‌صورت یک پلتفرم در کتابخانه‌های کانون پرورش کودکان و نوجوانان در ایران پیشنهاد شود؛ بنابراین پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به سؤالات زیر است:

- استفاده از پلتفرم بازی‌وارسازی در کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان به چه میزان اهمیت دارد؟
- مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیک، پویاسازی (دینامیک)، زیبایی‌شناختی بازی‌وارسازی در طراحی مفهومی پلتفرم خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان کدام‌اند؟
- طراحی مفهومی پلتفرم بازی‌وارسازی خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان چگونه است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و با روش دلفی فازی و رویکرد کیفی، به‌منظور شناسایی مؤلفه‌های بازی‌وارسازی در کتابخانه‌های کودک و نوجوان انجام شده‌است. به دلیل جدید بودن موضوع و گستردگی ابعاد آن، ابتدا شاخص‌های بازی‌وارسازی از مبانی نظری و پیشینه تجربی استخراج شد. به‌منظور حصول اطمینان از صحت، دقت و کاربردی بودن و

جامعیت مراحل شناسایی شده و رفع سوگیری‌های احتمالی، از فن دلفی‌فازی جهت دستیابی به توافق گروهی بین خبرگان استفاده شد. جامعه مشارکت‌کنندگان پژوهش، خبرگان (اعضاء کمیته ملی کتابداری کودکان و نوجوانان انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران)، متخصصان بازی‌وارسازی و کودک و نوجوان و نیز ذینفعان (اعم از کتابداران کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کارشناسان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مدیران) منتخب سطح کشوری است. روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر، نمونه‌گیری هدفمند است. معیار انتخاب جامعه مشارکت‌کنندگان پژوهش بر مبنای کلیدی بودن، تجربه زیسته، سرشناس بودن، دانش نظری و فنی و انگیزه مشارکت انتخاب شدند. حجم نمونه در پژوهش حاضر ۳۰ نفر بودند. ابتدا در دور اول روش دلفی، پرسش‌های بازی طراحی شد و در اختیار کارشناسان متخصص بازی‌وارسازی و کودک و نوجوان قرار گرفت و آن‌ها ایده‌های خود را آزادانه مطرح کردند. سپس با تحلیل پاسخ‌های دور اول و بررسی منابع مطالعاتی، پرسشنامه‌ای در چهار بخش عناصر مکانیکی پلتفرم، عناصر دینامیکی پلتفرم و عناصر زیبایی‌شناختی پلتفرم و اهمیت طراحی پلتفرم طراحی شد. هرگونه شباهت بین پاسخ‌ها شناسایی و محتوای نامربوط حذف شد. در دور سوم با تحلیل پاسخ‌های پرسشنامه دوم، پاسخ‌های دریافت شده، یکسان شد و جامعه پژوهش به توافق کافی رسیدند، در همین مرحله گردآوری اطلاعات متوقف شد. در شکل ۲ مراحل شیوه فن دلفی- فازی پژوهش نشان داده شده است.

شکل ۲- مراحل فن دلفی - فازی

روایی محتوایی پرسشنامه از طریق محاسبه سی.وی.آر^۱ و سی.وی.آی^۲ انجام شده است. پرسشنامه‌های تحقیق میان ۱۵ نفر خبره توزیع شد و از آن‌ها، در زمینه محتوای پرسشنامه و میزان مرتبط بودن گویه‌ها نظرخواهی شد. مقدار شاخص سی.وی.آر بزرگ‌تر از ۰/۴۹ درصد و مقدار شاخص سی.وی.آی، هم ۰/۷۶ به دست آمد و روایی محتوایی سؤالات پرسشنامه تأیید شد. پایایی پرسشنامه نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ^۳ تعیین شد.

1. CVR
2. CVI
3. Cronbach

جدول ۱- پایایی مؤلفه‌ها

مؤلفه	پایایی
مؤلفه‌های دینامیکی	۰/۸۸
مؤلفه‌های مکانیکی	۰/۷۹
مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی	۰/۸۵
تأثیر بازی‌وارسازی بر خدمات کتابخانه‌ی کودک و نوجوان	۰/۸۰
اهمیت بازی‌وارسازی بر خدمات کتابخانه‌ی کودک و نوجوان	۰/۸۸

برای تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده در بخش اطلاعات جمعیت‌شناختی و سنجش اهمیت بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوان از آمار توصیفی (نظیر فراوانی، درصد فراوانی و فراوانی تجمعی) با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS 23 استفاده شد. در بخش کیفی پژوهش از رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

یافته‌ها

اطلاعات جمعیت‌شناختی

اطلاعات توصیفی جامعه پژوهش شامل اعضاء کمیته ملی کتابداری کودکان و نوجوانان انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، متخصصان بازی‌وارسازی و کودک و نوجوان و نیز ذینفعان (اعم از کتابداران کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کارشناسان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مدیران) منتخب سطح کشوری از نظر فاکتورهای سن، جنسیت و سطح تحصیلی در جدول ۲ نشان داده شده‌است.

جدول ۲- توزیع فراوانی جامعه بر اساس سن، جنسیت و وضعیت تحصیلی

وضعیت تحصیلی	گروه	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
سن	بیشتر تا سی سال	۲۰	۶۶/۷	۶۶/۷
	سی تا چهل سال	۱۰	۳۳/۳	۱۰۰
جنسیت	مرد	۱۶	۵۳/۳	۵۳/۵
	زن	۱۴	۴۶/۷	۱۰۰
وضعیت تحصیلی	دیپلم	۲	۶/۷	۶/۷
	لیسانس	۱۵	۵۰/۰	۵۶/۷

فرآوانی جمععی	درصد فراوانی	فراوانی	گویه
۹۰/۰	۳۳/۳	۴۷۱۰	فوق لیسانس
۱۰۰	۱۰/۰	۳	دکترا

پرسش اول: استفاده از پلتفرم بازی وارسازی در کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان به چه میزان اهمیت دارد؟

میزان اهمیت بازی وارسازی در کتابخانه‌های کودک و نوجوان از نقطه نظر جامعه پژوهش مورد بررسی قرار گرفت و بر اساس نتایج به دست آمده گویه‌های «ایجاد انگیزه برای مطالعه» و «فعالیت‌های پرورش خلاقیت» دارای بالاترین اولویت بود. همچنین گویه‌های «کمک به توسعه و ترویج ادبیات کودک و نوجوان» و «شکوفایی استعداد‌های کودکان و نوجوانان» دارای کمترین اولویت بود. در جدول شماره ۳ نشان داده شده است:

جدول ۳- اهمیت بازی وارسازی در کتابخانه‌های کودک و نوجوان

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	استفاده از بازی وارسازی در کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان به چه میزان اهمیت دارد؟
۴	۰/۴۲۵	۱/۳۱	۳/۰۸	افزایش و بهبود تفکر تحلیلی و مهارت‌های حل مسئله
۳	۰/۴۱۸	۱/۳۶	۳/۲۵	داشتن عملکرد بهتر برای یادگیری
۱	۰/۴۰۵	۱/۴۲	۳/۵۱	ایجاد انگیزه برای مطالعه
۲	۰/۴۱۶	۱/۳۶	۳/۲۷	فعالیت‌های پرورش خلاقیت
۹	۰/۵۴۹	۱/۴۱	۲/۵۷	کمک به توسعه و ترویج ادبیات کودکان و نوجوانان
۷	۰/۵۴۱	۱/۴۴	۲/۶۶	ایجاد سرگرمی
۵	۰/۴۹۸	۱/۳۶	۲/۷۳	تجربیات هنری و ایده‌های نو
۸	۰/۵۴۴	۱/۲۹	۲/۳۷	شکوفایی استعداد‌های کودکان و نوجوانان
۶	۰/۵۰۲	۱/۴۷	۲/۹۳	بازی کردن بدون وابستگی به زمان خاص

پرسش دوم: مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیک، پویاسازی (دینامیک)، زیبایی‌شناختی بازی وارسازی در

طراحی مفهومی پلتفرم خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان کدام‌اند؟

جهت اطمینان از ابعاد و مؤلفه‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها و برای رسیدن به اجماع در زمینه مؤلفه‌ها و ابعاد شناسایی شده از فن دلفی فازی استفاده شد. در ادامه مراحل و نتایج دلفی فازی مربوط به مؤلفه‌ها ارائه شده است.

مرحله یک: تعریف متغیرهای زبانی

جدول ۴ اعداد فازی مثلثی متغیرهای کلامی را نشان می‌دهد.

جدول ۴- اعداد فازی مثلثی متغیرهای کلامی

متغیرهای کلامی	عدد فازی مثلثی	عدد فازی قطعی شده
خیلی زیاد	(۰, ۰/۲۵, ۱)	۰/۹۳۷۵
زیاد	(۰/۱۵, ۰/۱۵, ۰/۷۵)	۰/۷۵
متوسط	(۰/۲۵, ۰/۲۵, ۰/۵)	۰/۵
کم	(۰/۱۵, ۰/۱۵, ۰/۲۵)	۰/۲۵
خیلی کم	(۰, ۰, ۰/۲۵)	۰/۰۶۲۵

در جدول شماره ۴ اعداد فازی قطعی شده با استفاده از فرمول مینکوسکی به شکل زیر محاسبه شده‌است:

فرمول (۱): فرمول مینکوسکی:

$$x = m + \frac{\beta - \alpha}{4}$$

مرحله دوم: نظرسنجی مرحله نخست مربوط به مؤلفه‌ها

در این مرحله، مؤلفه‌های شناسایی شده، در قالب پرسشنامه به خبرگان (اعضاء کمیته ملی کتابداری کودکان و نوجوانان انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران)، متخصصان بازی‌وارسازی و کودک و نوجوان و نیز ذینفعان (اعم از کتابداران کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کارشناسان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مدیران) منتخب سطح کشوری ارسال گردیده و میزان موافقت آن‌ها با مؤلفه‌ها اخذ شد. با توجه به نتایج حاصل از پرسشنامه مرحله اول و با استفاده از رابطه‌های ۲ و ۳، میانگین فازی هر یک از مؤلفه‌ها به دست آمد (جدول شماره ۴-۵).

فرمول (۲):

$$A_i = (a_1^{(i)}, a_2^{(i)}, a_3^{(i)}), i = 1, 2, 3, \dots, n$$

فرمول (۳):

$$A_{ave} = (m_1, m_2, m_3) = \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_1^{(i)}, \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_2^{(i)}, \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_3^{(i)} \right)$$

در این رابطه A_i بیانگر دیدگاه خبره i ام و A_{ave} بیانگر میانگین دیدگاه‌های خبرگان است. در جدول شماره ۵ میانگین فازی مثلی با استفاده از فرمول (۳) محاسبه شده و سپس با استفاده از فرمول مینکووسکی (فرمول ۱) فازی زدایی شده است. میانگین قطعی به دست آمده نشان‌دهنده شدت موافقت خبرگان با هر کدام از مؤلفه‌ها است. (جدول شماره ۵)

جدول ۵- میانگین دیدگاه‌های خبرگان حاصل از نظرسنجی مرحله نخست مربوط به مؤلفه‌ها

میانگین پس از فازی زدایی	میانگین فازی	مؤلفه‌ها	
۰/۸۱۱	(۰/۶، ۰/۸۵، ۰/۹۸)	ارائه امتیاز در صورت مشارکت	مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیک بازی
۰/۶۹۸	(۰/۴۵، ۰/۷، ۰/۹۲)	ارائه اطلاعات در صورت تسهیم اطلاعات	
۰/۸۳۳	(۰/۸۸، ۰/۹۸) (۰/۶۳)	ارائه اطلاعات در صورت ایده‌های نو	
۰/۸۶۱	(۰/۶۷، ۰/۹۲، ۱)	امکان رفتن متقاضیان به مراحل بعدی در صورت موفقیت در مرحله قبل	
۰/۶۸۹	(۰/۴۵، ۰/۷، ۰/۹۲)	اجرای آموزش به صورت مرحله‌ای	
۰/۷۸۳	(۰/۰، ۵۵/۸، ۱)	ارزیابی کاربر به صورت مرحله‌ای	
۰/۷۲۸	(۰/۵، ۰/۷۵، ۰/۹۳)	ارزیابی تیمی به صورت مرحله‌ای	
۰/۶۷۲	(۰/۴۳، ۰/۶۸، ۰/۹)	در نظر گرفتن نشان برای انجام وظایف اصلی	
۰/۷۷۸	(۰/۸۲، ۰/۹۵) (۰/۵۷)	ارائه نشان در صورت موفقیت	
۰/۶۸۹	(۰/۴۵، ۰/۷، ۰/۹۲)	ارائه نشان برای ارتقاء به مرحله بعد	
۰/۷۴۴	(۰/۷۸، ۰/۹۲) (۰/۵۳)	رده‌بندی کاربران بر اساس توانمندی‌ها	
۰/۷۱۱	(۰/۷۳، ۰/۹۲) (۰/۴۸)	رده‌بندی کاربران بر اساس میزان خلاقیت	
۰/۷۸۹	(۵۲/۸۲، ۰/۹۸) (۰/۰)	رده‌بندی کاربران در مقایسه باهم	
۰/۷۸۹	(۰/۸۳، ۰/۹۵) (۰/۵۸)	ارائه جدول پیشرفت در زمینه مهارت	
۰/۸۰۶	(۰/۸۵، ۰/۹۷) (۰/۶۰)	ارائه جدول پیشرفت در زمینه دانش	

میانگین پس از فازی زدایی	میانگین فازی	مؤلفه‌ها	
۰/۸۱۷	۰/۸۵، ۰/۹۷) (۰/۶۰	ارائه جدول پیشرفت در زمینه نگرش	
۰/۸۴۴	(۰/۶۵، ۰/۹، ۰/۹۸)	برگزاری مسابقات در خصوص ارائه ایده	
۰/۷۷۸	(۰/۵۵، ۰/۸، ۰/۹۸)	برگزاری مسابقات در زمینه جستجو	
۰/۷۶۷	(۰/۵۵، ۰/۸، ۰/۹۵)	برگزاری مسابقه در مورد تندخوانی	
۰/۷۷۸	(۰/۵۵، ۰/۸، ۰/۹۸)	اهداف در قالب یک داستان باشد.	
۰/۸۲۲	۰/۸۷، ۰/۹۸) (۰/۶۲	تشویق هر کودک با داستان خودش	
۰/۷۰۰	۰/۷۲، ۰/۹۲) (۰/۴۷	برجسته کردن موفقیت‌ها	
۰/۷۵۶	۰/۷۷، ۰/۹۸) (۰/۵۲	ذخیره‌سازی موفقیت‌ها در طول دوره	
۰/۸۳۹	(۰/۶۵، ۰/۹، ۰/۹۷)	اظهار خود (فرصت برای نشان دادن خود)	
۰/۸۷۲	(۰/۶۸، ۰/۹۳، ۱)	در نظر گرفتن پاداش معنوی	
۰/۷۹۴	۰/۸۳، ۰/۹۷) (۰/۵۸	آواتار	مؤلفه‌های پویاسازی (دینامیک) بازی
۰/۸۱۱	(۰/۶، ۰/۸۵، ۰/۹۸)	سرگروه شدن	
۰/۷۳۳	۰/۷۷، ۰/۹۲) (۰/۵۲	در نظر گرفتن پاداش مادی	
۰/۷۷۸	۰/۸۲، ۰/۹۵) (۰/۵۷	در نظر گرفتن پاداش معنوی	
۰/۷۱۱	۰/۷۳، ۰/۹۲) (۰/۴۸	نمایش مراحل پشت سر گذاشته	
۰/۸۰۱	(۰/۶، ۰/۸۴، ۰/۹۸)	ایجاد محیط رقابتی و مقایسه	
۰/۶۰۸	(۰/۴۵، ۰/۷، ۰/۹۲)	محیط جذاب برای بازی‌ها	
۰/۸۰۳	۰/۸۸، ۰/۹۸) (۰/۷۳	برانگیختن هیجانانگیز	مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی
۰/۸۰۱	(۰/۶۷، ۰/۹۱، ۱)	احساس شادی و لذت	

پس از به دست آمدن مقادیر میانگین فازی زدایی مرحله اول، نیاز است تا پرسشنامه برای بار

دوم در اختیار خبرگان (اعضاء کمیته ملی کتابداری کودکان و نوجوانان انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران)، متخصصان بازی‌وارسازی و کودک و نوجوان و نیز ذینفعان (اعم از کتابداران کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کارشناسان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مدیران) منتخب سطح کشوری قرار گیرد. در این مرحله فراوانی پاسخ‌های خبرگان بر اساس شدت اهمیت هریک از عوامل بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم تا خیلی زیاد) محاسبه می‌شود. تا بدین طریق نتایج دو مرحله قبل قابل مقایسه گردد. نتایج حاصل از پاسخ‌های خبرگان در مرحله دوم در جدول شماره ۶ قابل‌نمایش است.

جدول شماره ۶- میانگین دیدگاه‌های خبرگان حاصل از نظرسنجی مرحله دوم مربوط به مؤلفه‌ها

میانگین پس از فازی زدایی	میانگین فازی	مؤلفه‌ها	
۰/۸۷۲	(۰/۶۸، ۰/۹۳، ۱)	ارائه امتیاز در صورت مشارکت	مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیک بازی
۰/۸۳۳	(۰/۶۳، ۰/۸۸، ۰/۹۸)	ارائه اطلاعات در صورت تسهیم اطلاعات	
۰/۸۴۴	(۰/۶۵، ۰/۹۰، ۰/۹۸)	ارائه اطلاعات در صورت ایده‌های نو	
۰/۸۶۱	(۰/۶۷، ۰/۹۲، ۱)	امکان رفتن متقاضیان به مراحل بعدی در صورت موفقیت در مرحله قبل	
۰/۸۲۸	(۰/۶۲، ۰/۸۷، ۱)	اجرای آموزش به صورت مرحله‌ای	
۰/۸۰۶	(۰/۵۸، ۰/۸۳، ۱)	ارزیابی کاربر به صورت مرحله‌ای	
۰/۷۸۳	(۰/۵۷، ۰/۸۲، ۰/۹۷)	ارزیابی تیمی به صورت مرحله‌ای	
۰/۸۵۰	(۰/۶۵، ۰/۹، ۱)	در نظر گرفتن نشان برای انجام وظایف اصلی	
۰/۸۲۲	(۰/۶۲، ۰/۸۷، ۰/۹۸)	ارائه نشان در صورت موفقیت	
۰/۷۲۲	(۰/۵، ۰/۷۵، ۰/۹۲)	ارائه نشان برای ارتقاء به مرحله بعد	
۰/۷۷۲	(۰/۵۷، ۰/۸۲، ۰/۹۳)	رده‌بندی کاربران بر اساس توانمندی‌ها	
۰/۷۳۹	(۰/۵۲، ۰/۷۷، ۰/۹۳)	رده‌بندی کاربران بر اساس میزان خلاقیت	
۰/۸۰۰	(۰/۵۸، ۰/۸۳، ۰/۹۸)	رده‌بندی کاربران در مقایسه باهم	
۰/۸۰۰	(۰/۶۰، ۰/۸۵، ۰/۹۵)	ارائه جدول پیشرفت در زمینه مهارت	
۰/۸۰۶	(۰/۶، ۰/۸۵، ۰/۹۷)	ارائه جدول پیشرفت در زمینه دانش	
۰/۸۱۷	(۰/۶۲، ۰/۸۷، ۰/۹۷)	ارائه جدول پیشرفت در زمینه نگرش	
۰/۸۴۴	(۰/۶۵، ۰/۹، ۰/۹۸)	برگزاری مسابقات در خصوص ارائه ایده	
۰/۸۰۶	(۰/۵۸، ۰/۸۳، ۱)	برگزاری مسابقات در زمینه جستجو	
۰/۸۳۳	(۰/۶۳، ۰/۸۸، ۰/۹۸)	برگزاری مسابقه در مورد تندخوانی	

میانگین فاز از فازی زدایی	میانگین فاز	مؤلفه‌ها	
۰/۸۲۸	(۰/۶۲، ۰/۸۷، ۱)	اهداف در قالب یک داستان باشد.	مؤلفه‌های پویاسازی (دینامیک) بازی
۰/۸۲۲	(۰/۶۲، ۰/۸۷، ۰/۹۸)	تشویق هر کودک با داستان خودش	
۰/۸۱۱	(۰/۶، ۰/۸۵، ۰/۹۸)	برجسته کردن موفقیت‌ها	
۰/۷۶۷	(۰/۵۳، ۰/۷۸، ۰/۹۸)	ذخیره‌سازی موفقیت‌ها در طول دوره	
۰/۸۳۹	(۰/۶۵، ۰/۹، ۰/۹۷)	اظهار خود (فرصت برای نشان دادن خود)	
۰/۸۷۲	(۰/۶۸، ۰/۹۳، ۱)	در نظر گرفتن پاداش معنوی	
۰/۷۹۴	(۰/۵۸، ۰/۸۳، ۰/۹۷)	آواتار	
۰/۸۱۱	(۰/۶، ۰/۸۵، ۰/۹۸)	سرگروه شدن	
۰/۸۳۳	(۰/۷، ۰/۹۵، ۰/۱)	در نظر گرفتن پاداش مادی	
۰/۷۸۹	(۰/۵۸، ۰/۸۳، ۰/۹۵)	در نظر گرفتن پاداش معنوی	
۰/۷۳۹	(۰/۵۲، ۰/۷۷، ۰/۹۳)	نمایش مراحل پشت سر گذاشته	
۰/۸۷۲	(۰/۶۸، ۰/۹۳، ۱)	ایجاد محیط رقابتی و مقایسه	
۰/۸۳۳	(۰/۶۳، ۰/۸۸، ۰/۹۸)	محیط جذاب برای بازی‌ها	مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی
۰/۸۴۴	(۰/۶۵، ۰/۹۰، ۰/۹۸)	برانگیختن هیجانات	
۰/۸۶۱	(۰/۶۷، ۰/۹۲، ۱)	احساس شادی و لذت	

پس از محاسبه میانگین فاز از زدایی شده دو مرحله لازم است تفاوت میانگین‌ها بررسی گردد.
نتایج میانگین‌های فاز از زدایی شده مرحله اول و دوم در جدول شماره ۷ قابل‌نمایش است.

جدول ۷- تفاوت میانگین فاز از زدایی شده مرحله اول و دوم نظرسنجی

اختلاف میانگین دو مرحله	میانگین فاز شده مرحله دوم	میانگین فاز زدایی شده مرحله اول	مؤلفه‌ها	
۰/۰۶۱	۰/۸۷۲	۰/۸۱۱	ارائه امتیاز در صورت مشارکت	مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیک بازی
۰/۲۱	۰/۷۰۰	۰/۶۸۹	ارائه اطلاعات در صورت تسهیم اطلاعات	
۰/۰۱۱	۰/۸۴۴	۰/۸۳۳	ارائه اطلاعات در صورت ایده‌های نو	
۰/۰۰	۰/۸۶۱	۰/۸۶۱	امکان رفتن متقاضیان به مراحل بعدی در صورت موفقیت در مرحله قبل	
۰/۳۲	۰/۷۱۲	۰/۶۸۹	اجرای آموزش به‌صورت مرحله‌ای	

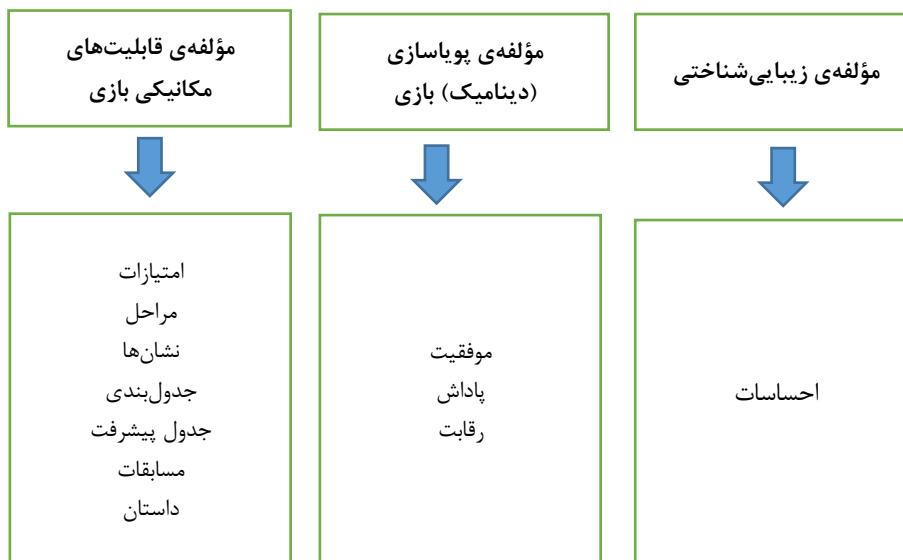
اختلاف میانگین دو مرحله	میانگین فازی شده مرحله دوم	میانگین فازی زدایی شده مرحله اول	مؤلفه‌ها
۰/۰۲۲	۰/۸۰۶	۰/۷۸۳	ارزیابی کاربر به صورت مرحله‌ای
۰/۰۵۶	۰/۷۸۳	۰/۷۲۸	ارزیابی تیمی به صورت مرحله‌ای
۰/۴۵	۰/۷۰۵	۰/۶۷۲	در نظر گرفتن نشان برای انجام وظایف اصلی
۰/۰۴۴	۰/۸۲۲	۰/۷۷۸	ارائه نشان در صورت موفقیت
۰/۰۳۳	۰/۷۲۲	۰/۶۸۹	ارائه نشان برای ارتقاء به مرحله بعد
۰/۰۲۸	۰/۷۷۲	۰/۷۴۴	رده‌بندی کاربران بر اساس توانمندی‌ها
۰/۰۲۸	۰/۷۳۹	۰/۷۱۱	رده‌بندی کاربران بر اساس میزان خلاقیت
۰/۰۱۱	۰/۸۰۰	۰/۷۸۹	رده‌بندی کاربران در مقایسه باهم
۰/۰۱۱	۰/۸۰۰	۰/۷۸۹	ارائه جدول پیشرفت در زمینه مهارت
۰/۰۰	۰/۸۰۶	۰/۸۰۶	ارائه جدول پیشرفت در زمینه دانش
۰/۰۰	۰/۸۱۷	۰/۸۱۷	ارائه جدول پیشرفت در زمینه نگرش
۰/۰۰	۰/۸۴۴	۰/۸۴۴	برگزاری مسابقات در خصوص ارائه ایده
۰/۰۲۸	۰/۸۰۶	۰/۷۷۸	برگزاری مسابقات در زمینه جستجو
۰/۰۶۷	۰/۸۳۳	۰/۷۶۷	برگزاری مسابقه در مورد تندخوانی
۰/۰۵۰	۰/۸۲۸	۰/۷۷۸	اهداف در قالب یک داستان باشد.
۰/۰۰	۰/۸۲۲	۰/۸۲۲	تشویق هر کودک با داستان خودش
۰/۱۰۰	۰/۸۰۰	۰/۷۰۰	برجسته کردن موفقیت‌ها
۰/۰۱۱	۰/۷۶۷	۰/۷۵۶	ذخیره‌سازی موفقیت‌ها در طول دوره
۰/۰۰	۰/۸۳۹	۰/۸۳۹	اظهار خود (فرصت برای نشان دادن خود)
۰/۰۰	۰/۸۷۲	۰/۸۷۲	در نظر گرفتن پاداش معنوی
۰/۰۰	۰/۷۹۴	۰/۷۹۴	آواتار
۰/۰۰	۰/۸۱۱	۰/۸۱۱	سرگروه شدن
۰/۱۵۰	۰/۸۸۳	۰/۷۳۳	در نظر گرفتن پاداش مادی
۰/۰۱۱	۰/۷۸۹	۰/۷۷۸	در نظر گرفتن پاداش معنوی

مؤلفه‌های
پویاسازی
(دینامیک) بازی

مؤلفه‌ها	میانگین فازی زدایی شده مرحله اول	میانگین فازی شده مرحله دوم	اختلاف میانگین دو مرحله
نمایش مراحل پشت سر گذاشته	۰/۷۱۱	۰/۷۳۹	۰/۰۲۸
	۰/۸۱۱	۰/۸۷۲	۰/۰۶۱
مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی	۰/۶۸۹	۰/۷۸۹	۰/۱۰۰
	۰/۸۳۳	۰/۸۴۴	۰/۰۱۱
	۰/۸۶۱	۰/۸۶۱	۰/۰۰

پرسش سوم: طراحی مفهومی پلتفرم بازی‌وارسازی خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان چگونه است؟

با توجه به نتایج نظرسنجی مرحله اول و انطباق آن با نتایج مرحله دوم در صورتی که میانگین فازی زدایی شده در دو مرحله از ۰/۱ کمتر شود، فرآیند نظرسنجی به پایان می‌رسد. با توجه به اینکه تفاوت میانگین‌ها در همه مؤلفه‌ها کمتر از ۰/۱ است، می‌توان گفت جامعه پژوهش در این مورد به اجماع رسیدند و فرآیند نظرسنجی در این مرحله متوقف شد. در شکل ۳ مؤلفه‌های شناسایی شده بازی‌وارسازی بر خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان جهت طراحی مفهومی پلتفرم نشان داده شده است:

شکل شماره ۳- مؤلفه‌های بازی‌وارسازی بر پلتفرم خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان

بر این اساس پلتفرم پیشنهادی مبتنی بر مؤلفه‌های بازی‌وارسازی برای خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان شامل این موارد است: مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیک بازی شامل امتیازات (ارائه امتیاز در صورت مشارکت، ارائه اطلاعات در صورت تسهیم اطلاعات، ارائه اطلاعات در صورت ایده‌های نو)؛ نشان‌ها (در نظر گرفتن نشان برای انجام وظایف اصلی، ارائه نشان در صورت موفقیت، ارائه نشان برای ارتقاء به مرحله بعد)؛ مراحل (امکان رفتن متقاضیان به مراحل بعدی در صورت موفقیت در مرحله قبل، اجرای آموزش به صورت مرحله‌ای، ارزیابی کاربر به صورت مرحله‌ای، ارزیابی تیمی به صورت مرحله‌ای؛ جدول‌بندی (رده‌بندی کاربران بر اساس توانمندی‌ها، رده‌بندی کاربران بر اساس میزان خلاقیت، رده‌بندی کاربران در مقایسه باهم)؛ جدول پیشرفت (ارائه جدول پیشرفت در زمینه مهارت، ارائه جدول پیشرفت در زمینه دانش، ارائه جدول پیشرفت در زمینه نگرش)؛ مسابقات (برگزاری مسابقات در خصوص ارائه ایده، برگزاری مسابقات در زمینه جستجو، برگزاری مسابقه در مورد تندخوانی)؛ داستان (اهداف در قالب یک داستان باشد، تشویق هر کودک با داستان خودش) است. مؤلفه‌های پویاسازی (دینامیک) بازی شامل موفقیت (برجسته کردن موفقیت‌ها، ذخیره‌سازی موفقیت‌ها در طول دوره، اظهار خود (فرصت برای نشان دادن خود)، در نظر گرفتن پاداش معنوی)؛ آواتار؛ سرگروه شدن؛ پاداش (در نظر گرفتن پاداش مادی، در نظر گرفتن پاداش معنوی)؛ رقابت (نمایش مراحل پشت سر گذاشته، ایجاد محیط رقابتی و مقایسه) است. مؤلفه‌ی زیبایی‌شناختی هم شامل احساسات است.

نتیجه‌گیری

بازی‌وارسازی عبارت است از استفاده از عناصر و تفکرات بازی‌گونه، در زمینه‌هایی که ماهیت بازی ندارند. از این مفهوم می‌توان جهت ایجاد جذابیت در فرآیند یادگیری، انجام فرآیندهای تکراری و یا کارهای غیر جذاب و به‌طور کل در زمینه‌های غیر بازی‌گونه استفاده کرد. استفاده از عناصر و مکانیسم‌های طراحی بازی در محیط غیر بازی برای تعامل با کاربران و حل مشکلات، ایجاد شادی و افزایش انگیزه کاربران بسیار مؤثر است (شایانی و همکاران، ۱۳۹۹). بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در میزان اهمیت بازی‌وارسازی در کتابخانه‌های کودک و نوجوان، گویه‌های «ایجاد انگیزه برای مطالعه» و «فعالیت‌های پرورش خلاقیت» دارای بالاترین اولویت بود. همچنین گویه‌های «کمک به توسعه و ترویج ادبیات کودک و نوجوان» و «شکوفایی استعدادها و کودکان و نوجوانان» دارای کم‌ترین اولویت بود. پس از شناسایی

مؤلفه‌های قابلیت‌های مکانیک بازی، پویاسازی بازی و زیبایی‌شناختی بازی‌وارسازی در طراحی پلتفرم خدمات کتابخانه‌های کودک و نوجوان، نتایج نشان داد که عناصر مؤلفه قابلیت‌های مکانیک بازی شامل، امتیازات، مراحل، نشان‌ها، جدول‌بندی، جدول پیشرفت، مسابقات است که با نتایج پژوهش بصیریان جهرمی و همکاران (۱۳۹۶)، محمدی و همکاران (۱۴۰۰)، والش (۲۰۱۴)، لانگ (۲۰۱۷)، نورس رید و میلر (۲۰۲۰) هم‌راستا است. مؤلفه قابلیت‌های مکانیکی بازی، نحوه تعامل شرکت‌کنندگان با یک برنامه بازی‌وارسازی و ورود به مراحل بعدی را مشخص می‌کند و در مورد دستاوردها بازخورد می‌دهد؛ بنابراین در طراحی پلتفرم کتابخانه‌های کودک و نوجوان مبتنی بر بازی‌وارسازی، امتیازات، مراحل، نشان‌ها، جدول‌بندی، جدول پیشرفت و مسابقات بهتر است قابلیت‌های مکانیکی بازی در نظر گرفته شود.

همچنین مؤلفه پویاسازی (دینامیک) بازی در طراحی مفهومی پلتفرم شامل موفقیت، پاداش و رضایت است که با نتایج پژوهش خرم و منفرد (۱۳۹۶)، سید حسینی و همکاران (۱۳۹۷)، محمدی و همکاران (۱۴۰۰)، بروکاتی و همکاران (۲۰۱۷)، آدکون و همکاران (۲۰۲۱) هم‌راستا است. پویاسازی بازی یا دینامیک بازی به مجموعه‌ای از احساسات، رفتارها و خواسته‌های موجود در مکانیک بازی اشاره دارد که با احساسات، رفتارها و خواسته‌های افراد همخوانی و مفارقت دارد. به‌عنوان مثال می‌توان به ایجاد حس رقابت از طریق فهرست نفرات برتر، همکاری در تکمیل مأموریت‌های تیمی، ملحق شدن به یک گروه با دیدن سایر شرکت‌کنندگان حاضر در یک فید خبری، جمع‌آوری جوایز و غنیمت‌های منحصر به فرد و خاص و ایجاد حس خوب با باز کردن مراحل و مأموریت‌های جدید اشاره کرد. از پویاسازی (دینامیک بازی) در کنار قابلیت‌های مکانیکی پلتفرم (مکانیک بازی) استفاده می‌شود تا تعامل و ایجاد انگیزه در شرکت‌کنندگان تقویت گردد؛ بنابراین در کتابخانه کودک و نوجوان باید از مؤلفه‌های موفقیت، پاداش و رضایت برای بخش پویاسازی (دینامیک) بازی‌ها استفاده کرد.

عناصر زیبایی‌شناختی مربوط به پلتفرم، مؤلفه احساسات به دست آمد که با نتایج پژوهش‌های فلاح تفتی و همکاران (۱۴۰۱)، آدکون و همکاران (۲۰۲۱) هم‌راستا است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت، از آنجاکه با گسترش فناوری‌های دیجیتال در زندگی اجتماعی انسان، نیاز به بازی‌های رایانه‌ای به علت ماهیت تعاملی‌شان بیشتر شده است؛ ارتقای آگاهی ما در حوزه بازی‌ها، به‌منظور گسترش دانش نظری مرتبط با این شاخه جدید از هنر، محتاج پژوهش و حتی ترویج تفکر انتقادی است. این در حالی است که روند رشد و توسعه بازی‌ها به‌طور

منظم از طریق این عناصر بصری و نمادین به گونه‌ای بی‌توقف خوراک چشم و ذهن ما را فراهم می‌کند و ما را همچنان با این رسانه و اثرات شگفت‌انگیز آن درگیر نگه می‌دارد. اگر تنها میل شدید انسان به دیدن را سرمنشأ گستردگی بی‌شمار این عناصر بدانیم؛ نکته پنهان دیگری نیز خودنمایی می‌کند که مهم‌تر می‌نماید و آن‌هم حضور اندیشه‌هایی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است که عاملی پنهان و تأثیرگذارند؛ بنابراین شاید بشود گفت که در وهله نخست شخصیت‌ها، نقش‌ها، رنگ‌ها و پلان‌های به‌کاررفته در هر یک از این بازی‌ها بیانگر یک پیام - هستند؛ حتی شکل‌های صرفاً انتزاعی می‌توانند اندیشه‌ها را به گونه‌ای بسیار مؤثر بیان کنند. ارتباط، در بسیاری از دفعات، به کمک نمادها، تصاویر، حرکت و البته موسیقی تحقق می‌یابد که موضوع یا پیام را به بازیکن القا می‌کنند.

بر اساس نتایج به‌دست آمده پس از مرحله دوم دلفی، جامعه پژوهش در استفاده از مؤلفه‌های بازی‌وارسازی در خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان به اجماع رسیدند. مؤلفه‌های بازی‌وارسازی در طراحی مفهومی پلتفرم پیشنهادی در خدمات کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان عبارت است از:

عناصر قابلیت‌های مکانیک بازی شامل امتیازات (ارائه امتیاز در صورت مشارکت، ارائه اطلاعات در صورت تسهیم اطلاعات، ارائه اطلاعات در صورت ایده‌های نو)، مراحل (امکان رفتن متقاضیان به مراحل بعدی در صورت موفقیت در مرحله قبل، اجرای آموزش به‌صورت مرحله‌ای، ارزیابی کاربر به‌صورت مرحله‌ای، ارزیابی تیمی به‌صورت مرحله‌ای)، نشان‌ها (در نظر گرفتن نشان برای انجام وظایف اصلی، ارائه نشان در صورت موفقیت، ارائه نشان برای ارتقاء به مرحله بعد)، جدول‌بندی (رده‌بندی کاربران بر اساس توانمندی‌ها، رده‌بندی کاربران بر اساس میزان خلاقیت، رده‌بندی کاربران در مقایسه باهم)، جدول پیشرفت (ارائه جدول پیشرفت در زمینه مهارت، ارائه جدول پیشرفت در زمینه دانش، ارائه جدول پیشرفت در زمینه نگرش)، مسابقات (برگزاری مسابقات در خصوص ارائه ایده، برگزاری مسابقات در زمینه جستجو، برگزاری مسابقه در زمینه تندخوانی)، داستان (اهداف در قالب یک داستان باشد، تشویق هر کودک با داستان خودش)؛ پویاسازی (دینامیک) بازی شامل موفقیت (برجسته کردن موفقیت‌ها، ذخیره‌سازی موفقیت‌ها در طول دوره، فرصت برای نشان دادن خود آواتار، سرگروه شدن)، پاداش (در نظر گرفتن پاداش مادی و معنوی) و رقابت (نمایش مراحل پشت سرهم، ایجاد محیط رقابتی و مقایسه)؛ زیبایی‌شناختی بازی شامل احساسات است.

مطالعه بازی‌ها و عناصر به‌کاررفته در آن‌ها نشان می‌دهد که طبعاً آن‌ها هر یک، هویت

مستقل خود را دارند. البته در پاره‌ای موارد با یکدیگر تداخل پیدا می‌کنند و ممکن است به‌گونه‌ای مشابه به دنبال یک هدف باشند؛ و از آنجاکه ما بی‌وقفه با انواعی از رسانه و در زندگی روزمره با این عناصر این پیام امکان برخورد داریم؛ بنابراین نخستین گامی که باید برداریم، اندیشیدن درباره آن است.

پیشنهادها

به توجه به نتایج به‌دست‌آمده از مؤلفه‌های بازی‌وارسازی در طراحی مفهومی پلتفرم خدمات کتابخانه‌های کودک و نوجوان، پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به عدم آگاهی کتابداران کتابخانه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با مفاهیم بازی‌وارسازی و استفاده آن در خدمات کتابخانه‌ای، ضروری است در آگاهی‌رسانی و توسعه دانش کتابداران دوره‌های آموزشی برگزار شود و نمونه‌های پیاده‌سازی شده کشورهای دیگر به آن‌ها ارائه شود.
- در طراحی بخش قابلیت‌های مکانیکی پلتفرم بازی‌وارسازی در پلتفرم کتابخانه کودکان و نوجوانان به مؤلفه‌های امتیازات، مراحل، نشان‌ها، جدول پیشرفت و مسابقات توجه بیشتری شود.
- در طراحی بخش پویاسازی (دینامیک) بازی در پلتفرم کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان به مؤلفه پاداش توجه بیشتری شود.
- در طراحی بخش زیبایی‌شناختی بازی‌ها در پلتفرم کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان، احساسات کودکان و نوجوانان ایرانی مورد توجه قرار گیرد.

منابع

- بتولی، زهرا، فهیم نیا، فاطمه، نقشینه، نادر و میرحسینی، فخرالسادات (۱۳۹۸). مرور و بررسی پژوهش‌های حوزه بازی‌وارسازی در آموزش الکترونیکی. نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش، ۱۳(۴)، ۸۷۵-۸۸۷.
- بصیریان جهرمی، رضا، بیگدلی، زاهد، حیدری، غلامرضا و حاجی یخچالی، علیرضا (۱۳۹۵). بازی‌وارسازی خدمات کتابخانه‌ای: مفهومی نوین در تعامل با کاربران. تعامل انسان و اطلاعات، ۳(۲)، ۷۰-۷۹.
- بصیریان جهرمی، رضا، بیگدلی، زاهد، حیدری، غلامرضا و حاجی یخچالی، علیرضا (۱۳۹۶). طراحی و پیاده‌سازی نرم‌افزار بازی‌وارسازی شده وبسایت کتابخانه‌ای و بررسی تأثیر کاربرد آن بر

- مؤلفه‌های خود تعیین‌گری کاربران کتابخانه. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۳(۱)، ۳۸۰-۳۵۵.
- بهشتی، عطیه و اعلائی، محبوبه (۱۳۹۷). ضرورت و مزایای استفاده از بازی‌وارسازی در صنعت بیمه. در مجموعه مقالات بیست و پنجمین همایش ملی بیمه و توسعه، تهران، ۱-۱۶.
- جعفر نژاد چقوشی، احمد، منطقی، منوچهر، صادقی مقدم، محمدرضا و گشتاسبی، محمد (۱۳۹۸). مفهوم‌سازی توانمندی توسعه پلتفرم‌های فناورانه در صنعت خودروسازی ایران: یک مطالعه چند موردی. مدیریت بهبود، ۱۳(۳)، ۵۱-۸۰.
- خرم، مهدی و منفرد، مهنام (۱۳۹۶). طراحی فرایند خدمات کتابخانه کودکان با استفاده از مدل‌های بازی. مقاله ارائه‌شده در همایش تحقیقات بازی‌های دیجیتال؛ گرایش‌ها، فناوری‌ها و کاربردها در تهران، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.
- زرین بال ماسوله، مرضیه (۱۳۹۷). بازی‌وارسازی: مفاهیم و کاربردها. تهران: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک).
- سیدحسینی، سیدمحمدعلی، نژادی، پویان و نصیری، حامد (۱۳۹۸). الگوی ارزش‌های ادراکی در مخاطبان پلتفرم‌های بازی‌های دیجیتال. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۲(۱)، ۱-۲۵.
- شایانی، فریده، محمودی، سیدمحمد و کریمی، آصف (۱۳۹۹). شناسایی راهکارهای اجرا و بهبود آموزش کارکنان با استفاده از رویکرد گیمیفیکیشن. فصلنامه آموزش و توسعه منابع انسانی، ۷(۲۵)، ۱۶-۳۸.
- فلاح تفتی، سمیه، همتی، فاطمه، فروتنی، فهیمه و حکیمی، جلیله‌السادات (۱۴۰۱). تأثیر بازی‌وارسازی بر آموزش و یادگیری درس دانش آموزان. فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۶(۲۱)، ۸۶-۱۰۲.
- محمدی، هاجر، فهیمی فر، سپیده و محمدیان، ایوب (۱۴۰۰). شناسایی خدمات مبتنی بر راهبرد پلتفرمی در کتابخانه‌های عمومی ایران: بر اساس فراترکیب متون و دیدگاه متخصصان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۷(۱)، ۱۷-۴۴.

References

- Adedokun, F. O., Ahmad, N. & Miskon, S. (2021). Gamification Elements in E-Library Services in Higher Education: A Systematic Review. In 6th International Conference of Reliable Information and Communication Technology, (IRICT 2021), 22 - 23 December 2021. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-030-98741-1_61
- Adeyemi, I. O., Esan, A. O. & Aleem, A. (2021). Application of gamification to library services: Awareness, perception, and readiness

- of academic librarians in Nigeria. The Electronic Library, 39(5), 767-781. Doi: <https://doi.org/10.1108/EL-05-2021-0096>
- Akcayir, M., Dundar, H. & Akcayir, G. (2016). What makes you a digital native? Is it enough to be born after 1980? Computers in Human Behavior, 60, 435-440. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.02.089>
- Arufe-Giráldez, V., Sanmiguel-Rodríguez, A., Ramos-Álvarez, O. & Navarro-Patón, R. (2022). Gamification in Physical Education: A Systematic Review. Education Sciences, 12(8), 540 . Doi: <https://doi.org/10.3390/educsci12080540>
- Barokati, N., Wajdi, N. & Barid, M. (2017). Application Design Library with Gamification Concept. *Kajian Keagamaan, Keilmuan dan Teknologi*, 3(1), 93-102. URL: <https://www.neliti.com/publications/177263/application-design-library-with-gamification-concept>
- BasirianJahromi, R., Bigdeli, Z., Gholamreza, G. & HajiYakhchali, A. (2017). Designing and Applying Librarygame Website Software and Investigating its Impact on Self-determination Factors of Library Users. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 33(1), 355-380. [In Persian] Doi: 10.35050/JIPM010.2017.015
- BasirianJahromi R, Bigdeli Z, Haidari G, Hajiyakhchali A. (2016). Gamifying the library services: A new concept in interacting with users. *Human Information Interaction*, 3(2). [In Persian] URL: <http://hii.khu.ac.ir/article-1-2587-fa.html>
- Batooli, Z., Fahimnia, F., Naghshineh, N. & Mirhosseini, F. (2019). The Analysis and Review of the Literatures in the field of Gamification in e-Learning. *Technology of Education Journal (TEJ)*, 13(3), 700-712. [In Persian] Doi: 10.22061/jte.2018.3550.1893
- Beheshti, A. & Alaei, M. (2017). *The necessity and benefits of using gamification in the insurance industry*. In the Proceedings of the 25th National Insurance and Development Conference, Tehran, pp. 1-16. URL: <https://en.civilica.com/doc/825919/>
- Falah Tafti S., Hemmati F., Frouhani F. & Hakimi J. A. (1401). The effect of gamification on students' teaching and learning. *Scientific Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, 6(21), 86-102. [In Persian] URL: <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/1447>
- Jafarnejad Chaghoshi, A., Manteghi, M., Sadeghi Moghadam, M. R. & Goshtasbi, M. (2019). Conceptualizing Technological platform development capability in the Iranian Automotive Industry: A multiple case studies. *Journal of Improvement Management*, 13(3), 51-80. [In Persian] URL: https://www.behboodmodiriat.ir/article_102158.html
- Khorrām, M. & Monfared, M. (2016). *Designing the process of children's library services using game models*. Paper presented at the Digital

- Games Research Conference; Trends, technologies and applications in Tehran, Iran University of Science and Technology, Tehran. [In Persian]
URL: <https://en.civilica.com/doc/696875/>
- Long, J. (2017). *Gaming Library Instruction: Using Interactive Play to Promote Research as a Process*. In Distributed Learning: Pedagogy and Technology in Online Information Literacy Instruction. Elsevier Ltd, 385-401 DOI:10.1016/B978-0-08-100598-9.00021-0
- Mohammadi H., Fahimifar S. & Mohammadian A. (2021). Identifying Platform-Based Services in Iran's Public Libraries. *Research on Information Science and Public Libraries*, 27 (1), 17-44. [In Persian]
URL: <http://publij.ir/article-1-2246-fa.html>
- Muhammad, A. H. & Saleh, I. A. (2022). Improving Access and Use of Library Resources and Services through Gamification, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4331825> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4331825>
- Nourse Reed, K., & Miller, A. (2020). Applying Gamification to the Library Orientation: A Study of Interactive User Experience and Engagement Preferences. *Information Technology & Libraries*, 39(3), 145-165. Doi: <https://doi.org/10.6017/ital.v39i3.12209>
- Roy, G. & Jain, V. (2022). Role of artificial intelligence in gamification for the emerging markets. In *Management and Information Technology in the Digital Era*, 9-25. Doi:10.1108/S1877-63612022000029002
- Seyed Hosseini, S. M., Nejadi, & Nasiri, H. (2019). Perceived Values Patterns for the Players of the Different Digital Games Platforms. *Journal of Iranian Cultural Research*, 12(1), 1-25. [In Persian]. Doi: 10.22035/jicr.2019.377
- Shayani, F., Mahmoudi, S. M. & Karimi, A. (2020). Identification of the solutions for implementing and improving staff training using the gamification approach. *Quarterly Journal of Training and Development of Human Resources*, 7(25),16-38. URL:<http://istd.saminattech.ir/Article/13981028214793>. [In Persian]
- Walsh, A. (2014). The potential for using gamification in academic libraries in order to increase student engagement and achievement. *Nordic Journal of Information Literacy in Higher Education*, 6 (1), 39-51. Doi: <https://doi.org/10.15845/noril.v6i1.214>
- Zarin Bal Masuleh, M. (2017). *Gamification: concepts and applications*. Tehran: Iranian Research Institute for Information Science and Technology (IranDoc). [In Persian] URL: <https://irandoc.ac.ir/book/2923>

Identification of Organizational Culture Dimensions and Their Impact on Knowledge Management, Considering the Mediating Role of HR Flexibility in Information Centers of Payame Noor University Nationwide

Shahrzad Ghasemi¹, Sayed Ali Asghar Razavi²,
Safiyeh Tahmasebi Limooni³

Abstract

Purpose: Information centers in universities need to enhance their position and align them with the interests and demands of stakeholders. Therefore, they must develop their adaptive capacity by promotion of knowledge management. This research aimed to identify desirable dimensions of organizational culture and their impact on knowledge management, considering the mediating role of HR flexibility in information centers of Payame Noor University nationwide.

Methods: This study was conducted as applied research based on its objective. The data collection method was mixed (qualitative and quantitative), and from a philosophical perspective, it was based on the positivist philosophy, using a comparative-inductive approach. The research participants in the qualitative section included 15 professors and experts who were selected randomly and purposefully, and in the quantitative section, society included all employees of the information centers of Payame Noor University nationwide in the academic year 1400-1401, totaling 1300 individuals. According to Cochran's formula, a sample size of 297 individuals was selected using convenience sampling at a confidence level of 95% and a margin of error of 5%. The required data were collected using the standard Lawson Knowledge Management questionnaire (2003), Bhattacharya's standard HR flexibility questionnaire (2005), and an investigator-developed questionnaire. Cronbach's alpha coefficient was used to assess the reliability of the questionnaires. A Cronbach's alpha coefficient greater than 0.70 confirmed the reliability of all the questionnaires. Data analysis in the qualitative section was carried out using interpretive content analysis, and in the quantitative section, descriptive data analysis (frequency, percentage, mean, standard deviation) was performed using SPSS 26 software. Structural equation modeling (SEM) with the SmartPLS software was used to answer the research questions.

Findings: The research findings showed that the dimensions of organizational culture include interactive culture, law-oriented culture, human-oriented culture, and aesthetic culture. The aesthetics-oriented factor had the highest impact with a coefficient of 0.959 and ranked first in priority, followed by the law-oriented, interactive, and human-centered factors in subsequent priorities. Organizational culture positively and significantly influenced knowledge management and HR flexibility, and HR flexibility mediated the relationship between organizational culture and knowledge management ($p < 0.05$).

Conclusion: Considering the obtained results, attention to organizational culture in the workplace can be an influential component for enhancing knowledge management and HR flexibility in the perception of employees. Therefore, it is recommended that managers of information centers at Payame Noor University nationwide utilize human resource flexibility as a gateway to knowledge management by providing a suitable cultural environment to create organizational adaptability.

Keywords

HR Flexibility, Payame Noor University, Organizational Culture, Knowledge Management, Information Centers

Citation: Ghasemi, S., Razavi, S. A., & Tahmasebi Limooni, S. (2023). Identification of Organizational Culture Dimensions and Their Impact on Knowledge Management, Considering the Mediating Role of HR Flexibility in Information Centers of Payame Noor University Nationwide. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(4): 61-88.
Doi: 10.30484/NASTINFO.2023.3429.2218

Article Type: Research Article

Article history:

Received: 30 May 2023

Accepted: 24 Oct. 2023

1. Ph.D. Student, Knowledge & Information Science Department, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran
sh.gh_20@yahoo.com
2. Assistant Professor, Knowledge & Information Science Department, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran (Corresponding Author)
aa_razavi@yahoo.com
3. Assistant Professor, Knowledge & Information Science Department, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran
sa.tahmasebi2@gmail.com

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب و تأثیر آن بر مدیریت دانش، با توجه به نقش میانجی انعطاف‌پذیری منابع انسانی در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور

شهرزاد قاسمی^۱ | سیدعلی اصغر رضوی^۲ | صفیه طهماسبی لیمونی^۳

چکیده

هدف: مراکز اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها باید جایگاه خود را ارتقا و آن‌ها را با منافع و خواسته‌های ذی‌نفعانشان انطباق دهند. به این منظور، باید ظرفیت انطباقی خود را از طریق ترویج مدیریت دانش ارتقا دهند. هدف این پژوهش شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب و تأثیر آن بر مدیریت دانش، با توجه به نقش میانجی انعطاف‌پذیری منابع انسانی در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور است. **روش:** پژوهش حاضر از لحاظ هدف از نوع کاربردی، از لحاظ روش گردآوری داده‌ها از نوع آمیخته (کیفی و کمی) و از منظر فلسفی مبتنی بر فلسفه اثبات‌گرایانه است و با رویکرد قیاسی - استقرایی انجام شده است. مشارکت‌کنندگان پژوهش، در بخش کیفی، شامل ۱۵ نفر از استادان و خبرگان بودند که به صورت غیراحتمالی هدفمند انتخاب شدند؛ در بخش کمی شامل کلیه کارکنان مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور کشور در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ به تعداد ۱۳۰۰ نفر بودند که از این تعداد، طبق فرمول کوکران در سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای ۵ درصد، ۲۹۷ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه استاندارد مدیریت دانش لاوسون (۲۰۰۳)، پرسشنامه استاندارد انعطاف‌پذیری منابع انسانی باتاچاریا (۲۰۰۵) و پرسشنامه محقق‌ساخته فرهنگ سازمانی به دست آمد. به منظور تأیید پایایی یا قابلیت اطمینان پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷ برای تمامی پرسشنامه‌ها، پایایی آن‌ها را تأیید کرد. برای تحلیل داده‌ها، در بخش کیفی، از رویکرد تحلیل تفسیری و روش تحلیل مضمون استفاده شد. در بخش کمی نیز تحلیل توصیفی داده‌ها (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار) با استفاده از نرم‌افزار spss26 انجام شده است. برای پاسخ به سؤالات پژوهش از مدل معادلات ساختاری با نرم‌افزار SMART PLS استفاده شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که ابعاد فرهنگ سازمانی شامل فرهنگ تعاملی، فرهنگ قانون‌محور، فرهنگ انسان‌محور و فرهنگ زیبایی‌شناسی می‌شود. عامل زیبایی‌شناسی با بیشترین ضریب تأثیر (۰/۹۵۹) در رده نخست و عامل‌های قانون‌محور، تعاملی و انسان‌محور به ترتیب در رده‌های بعدی قرار دارند. نتایج نشان داد که فرهنگ سازمانی بر مدیریت دانش و انعطاف‌پذیری منابع انسانی و از سوی دیگر، انعطاف‌پذیری منابع انسانی بر مدیریت دانش تأثیر مثبت و معناداری دارد. انعطاف‌پذیری منابع انسانی رابطه بین فرهنگ سازمانی با مدیریت دانش را میانجی‌گری می‌کند ($p < 0/05$).

نتیجه‌گیری: با در نظر گرفتن نتایج به دست آمده می‌توان گفت توجه به فرهنگ سازمانی در محیط کاری مؤلفه‌ای تأثیرگذار بر ارتقای مدیریت دانش و انعطاف‌پذیری منابع انسانی است، لذا پیشنهاد می‌شود مدیران مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور کشور با فراهم آوردن زمینه فرهنگی مناسب، از انعطاف‌پذیری نیروی انسانی به‌عنوان دروازه ورود به مدیریت دانش، با هدف ایجاد سازگاری سازمانی، استفاده کنند.

کلیدواژه‌ها

انعطاف‌پذیری منابع انسانی، دانشگاه پیام نور، فرهنگ سازمانی، مدیریت دانش، مراکز اطلاع‌رسانی

استاد: قاسمی، شهرزاد، رضوی، سیدعلی اصغر و طهماسبی لیمونی، صفیه (۱۴۰۲). شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب و تأثیر آن بر مدیریت دانش، با توجه به نقش میانجی انعطاف‌پذیری منابع انسانی در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور. *مطالعات کتابخانه‌ای و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۴): ۶۱-۸۸

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۹

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

۱. دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
sh.gh_20@yahoo.com

۲. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران (نویسنده مسئول)
aa_razavi@yahoo.com

۳. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
sa.tahmasebi2@gmail.com

مقدمه

امروزه، دانش به یک عامل پیشرو و کلیدی برای سازمان‌ها تبدیل شده (Lim et al., 2017) و عامل مهمی برای موفقیت و تداوم عملکرد سازمان‌هاست (Dickel & Moura, 2016). سازمان‌ها متوجه شده‌اند که دانش عاملی مهم در فعالیت‌های روزانه آن‌هاست (Mohajan, 2017). با توجه به رشد سریع دانش، مدیریت و برنامه‌ریزی برای استفاده بهینه از دانش جدید و تولید دانش آن بر اساس دانش قبلی ضروری است. در ایران، بر اساس سند چشم‌انداز نهایی ۱۴۰۴، جامعه و سازمان‌ها باید ویژگی‌های خاصی داشته باشند، از جمله: دانش پیشرفته، توانایی تولید علم و فناوری، سلامت، توجه به تقویت امنیت و اقتدار ملی با تأکید بر رشد علم و فناوری، تلاش برای دستیابی به اقتصاد متنوع باتکیه بر دانش و منابع آن، و تلاش برای رسیدن به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه. از آنجاکه مراکز اطلاعاتی و کتابخانه‌ها نقش مهمی در تولید و توزیع دانش دارند بررسی جایگاه مدیریت دانش و عوامل مؤثر بر آن در این مراکز ضروری است.

تمرکز مدیریت دانش بر ارتقای قابلیت‌های سازمان است. دستیابی به موفقیت نیز مستلزم ایجاد یک محیط کاری جدید است که در آن دانش و تجربه به راحتی به اشتراک گذاشته می‌شود. برای این منظور باید فناوری اطلاعات به کار گرفته شود. رفتار افراد سازمان نیز باید در همین راستا باشد تا اطلاعات و دانش آن‌ها یکپارچه شود و در زمان مناسب به دست افرادی که به آن نیاز دارند برسد تا بتوانند کارآمدتر عمل کنند (Liao & Wu, 2010). توجه به مدیریت دانش در سازمان‌ها بسیار ضروری است زیرا دانش ابزار مهمی برای توسعه تخصص، حل مشکلات، افزایش یادگیری سازمانی و ایجاد موقعیت‌های جدید برای فرد و

سازمان در حال حاضر و آینده است (نادی و مشایخی، ۱۳۹۶).

در سازمان‌هایی که کتابخانه مسئول گردآوری اطلاعات، سازمان‌دهی دانش و توزیع و ارائه آن است مدیریت دانش الزامی است (شکوری، ۱۳۹۴)؛ زیرا کتابخانه، به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از سازمان مادر، تأمین‌کننده اصلی دانش است و نقش آن از یک مخزن سستی و صرفاً اطلاعاتی به نقشی مشارکتی و پویا تغییر می‌یابد. این نقش مشارکتی برای کتابخانه‌ها در زمینه جمع‌آوری، ذخیره، توزیع و ارائه دانش مشهودتر است (پریخ و همکاران، ۲۰۰۸). کتابخانه‌ها در انجام پژوهش و اجرای مدیریت دانش و هدایت این فرایند نقش مهمی دارند (زوارقی و عباس‌زاده، ۱۳۹۶). مدیریت دانش در کتابخانه‌ها موجب بهبود کیفیت کار، دسترسی به اطلاعات به‌روز شده، افزایش کارایی، بهبود تصمیم‌گیری، افزایش توان پاسخ‌گویی به نیازهای مشتریان و امکان تغییر و تطبیق‌پذیری سریع می‌شود (درگاهی و همکاران، ۱۳۹۷). تحولات اجتماعی، فناوری‌های پرسرعت و چالش‌برانگیز و توسعه مأموریت‌های جدید در سازمان‌ها ضرورت انعطاف و آمادگی برای مواجهه با شرایط جدید را اجتناب‌ناپذیر کرده است (نیاز آذری و تقوایی‌یزدی، ۱۳۹۵). رایت و اسنل^۱ (۱۹۹۸)، انعطاف‌پذیری را این‌گونه تعریف کرده‌اند: میزان بهره‌مندی منابع انسانی سازمان‌ها از مهارت‌ها، داشتن الگوهای رفتاری لازم برای اتخاذ بهترین تصمیم‌ها در یک محیط رقابتی و استفاده از مناسب‌ترین کارکردهای مدیریتی منابع انسانی به‌منظور مدیریت بهینه این منابع (عباسی و همکاران، ۱۳۹۲). انعطاف‌پذیری سه سطح دارد: وظیفه، مهارت و رفتار. انعطاف‌پذیری با کاهش سطوح سلسله‌مراتبی، موجب ارتباطات آسان‌تر و توانایی واکنش سریع می‌شود (Valverda et al., 2019). همچنین، سازمان را قادر می‌سازد تا به تغییرات آتی پاسخ دهد. کارکنان در سایه انعطاف‌پذیری منابع انسانی می‌توانند خود را با تغییرات ایجادشده در رویه‌های کاری هماهنگ کنند (Atkinson, 2010).

نکته مهم این است که انعطاف‌پذیری فقط با آموزش‌های فنی و تخصصی حاصل نمی‌شود بلکه باید از جهات مختلف توسعه یابد (Ugargol & Patrick, 2018). در واقع، عوامل متعددی در مدیریت دانش مؤثرند. موفقیت‌های چشمگیر سازمان‌هایی با حداقل امکانات در دهه اخیر و شکست سازمان‌هایی با بیشترین توانمندی‌های مادی نشان‌دهنده نقش درخور توجه عوامل مادی و معنوی در موفقیت سازمان‌هاست و نشان می‌دهد که فرهنگ

سازمانی عاملی اثرگذار در مدیریت دانش است (سلیمی و رضائی، ۱۳۹۲). فرهنگ در یک سازمان مانند شخصیت در یک انسان است. مفروضات اساسی، باورها، هنجارها و ارزش‌ها به‌عنوان پایه‌های فرهنگی یک سازمان، شالوده وجودی آن را تشکیل می‌دهند و مرز بین خوب و بد را مشخص می‌کنند. فرهنگ هر سازمان عامل اساسی شکل‌گیری آن محسوب می‌شود و تأثیر بسزایی در ساختار و برنامه سازمان و از همه مهم‌تر بر عملکرد آن دارد. فرهنگ بایدها و نبایدها را تعریف می‌کند و الگوی رفتاری سازمان را شکل می‌دهد (امیریان‌زاده و قمری، ۱۳۹۳). تأثیر فرهنگ سازمانی بر مدیریت دانش و انعطاف‌پذیری کارکنان را نمی‌توان انکار کرد و شناخت فرهنگ سازمانی و منسجم ساختن آن و نیز تحول در جهت اهداف سازمانی می‌تواند به‌عنوان ابزاری کارآمد در استفاده موفق از مدیریت دانش در مراکز اطلاعات دانشگاهی به مدیران کمک کند؛ زیرا وجود یک فرهنگ سازمانی منعطف که بتواند از تغییرات حمایت کند برای کشف و درک و ایجاد دانش موردنیاز سازمان و گسترش آن در بین کارکنان سازمان ضروری است. فرهنگ سازمانی در حقیقت هویت و شخصیت آن سازمان است (فدائی و همکاران، ۱۳۹۷). باتوجه به اهمیت مراکز اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها، انعطاف‌پذیری آن‌ها باعث افزایش انگیزه در کارکنان می‌شود و این یکی از اولویت‌های بهبود روند توسعه مدیریت دانش است. در این بین، مسئله فرهنگ سازمانی یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که در سرمایه‌گذاری در مراکز اطلاعات دانشگاهی باید موردتوجه قرار گیرد؛ زیرا در سایه فرهنگ سازمانی مطلوب و پویا کارکنان در تصمیم‌گیری‌ها سهیم می‌شوند و احساس می‌کنند که استقلال عمل دارند و برای سازمان مهم هستند؛ در نتیجه گرایش به مسئولیت‌پذیری و تعهد در آن‌ها افزایش می‌یابد، عملکرد شغلی و سازمان‌دهی آن‌ها بهتر می‌شود و فرصت ارائه خدمات و افزایش یادگیری و پذیرش دانش جدید را خواهند یافت. در مجموع، این عوامل منجر به ارتقای سطح علمی مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاهی و ایجاد تصویر علمی و اجتماعی معتبر برای سازمان می‌شود.

اگرچه تجربیات و شواهد نشان می‌دهند که وجود فرهنگ سازمانی موجب توسعه موفقیت‌آمیز مدیریت دانش می‌شود، اما در مرور ادبیات و پیشینه تجربی پژوهش مشاهده شد که درباره تأثیر هم‌زمان فرهنگ سازمانی در کنار انعطاف‌پذیری منابع انسانی در مدیریت دانش، به‌ویژه در جامعه مورد مطالعه، تحقیقی صورت نگرفته است که نشان‌دهنده وجود خلأ پژوهشی در این زمینه است؛ بنابراین، پژوهش حاضر، به‌عنوان هدف اصلی، بر «شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب و تأثیر آن بر مدیریت دانش، باتوجه به نقش میانجی انعطاف‌پذیری منابع

- انسانی، در مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور» متمرکز شد.
- باتوجه به هدف اصلی پژوهش، اهداف زیر در نظر گرفته شد:
۱. شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور؛
 ۲. تبیین اثر فرهنگ سازمانی بر مدیریت دانش در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور؛
 ۳. تبیین اثر فرهنگ سازمانی بر انعطاف‌پذیری منابع انسانی در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور؛
 ۴. تبیین اثر انعطاف‌پذیری منابع انسانی بر مدیریت دانش در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور؛
 ۵. تبیین اثر فرهنگ سازمانی بر مدیریت دانش، با میانجیگری انعطاف‌پذیری منابع انسانی، در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور.

پیشینه پژوهش

بررسی پیشینه پژوهش‌ها و مطالعات انجام‌شده در داخل و خارج از کشور، در موضوعات مرتبط با موضوع تحقیق، به ترتیب تاریخ، ارائه می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که پژوهش‌های زیادی در این زمینه انجام نشده است.

میرحیدری و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان «فرا تحلیل تأثیر فرهنگ سازمانی بر استقرار مدیریت دانش در سازمان‌های ایران (۱۳۸۰-۱۳۹۱) تفاوت‌های تحقیقات در روش، ابزار نمونه‌گیری و تحلیل» که به روش فرا تحلیل با بررسی ۱۳ پژوهش چاپ‌شده در مجلات علمی - پژوهشی در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۱ انجام شد دریافتند که اندازه تأثیر فرهنگ سازمانی بر استقرار مدیریت دانش در سازمان‌ها ۰/۷۷ بود. این اندازه، مطابق جدول کوهن، در حد «زیاد» قرار دارد. از پیشنهادهای مهم این پژوهش، افزایش میزان سرمایه‌گذاری به‌منظور گسترش زیرساخت‌های فرهنگ سازمانی است. فرهنگ سازمانی اهرمی قدرتمند برای تقویت رفتار سازمانی است و باعث می‌شود که افراد هنگام تلاش برای حفظ پایگاه قدرت شخصی و کارایی خویش، دانسته‌های خود را تسهیم و منتشر کنند.

عباسی و همکاران (۱۳۹۲)، در تحقیق خود با عنوان «بررسی تأثیر انعطاف‌پذیری منابع انسانی بر کارآفرینی سازمانی، تبیین نقش میانجی فرهنگ انطباق‌پذیری» که به روش توصیفی

– همبستگی مبتنی بر معادلات ساختاری در بین ۱۸۰ کارمند شاغل در پژوهشگاه صنعت نفت تهران انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که بین فرهنگ انطباق‌پذیری و کارآفرینی سازمانی رابطه مثبتی وجود دارد. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین ابعاد انعطاف‌پذیری کارکردی و رفتاری با فرهنگ انطباق‌پذیری رابطه مثبت معناداری وجود دارد، اما بین انعطاف‌پذیری مهارتی و فرهنگ انطباق‌پذیری رابطه معناداری مشاهده نشد.

حراقی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «ارائه مدل ساختاری مدیریت دانش و انعطاف‌پذیری سازمانی» که به روش توصیفی – پیمایشی در بین ۱۸۴ نفر از کارکنان تمام‌وقت یکی از ادارات دولتی بوشهر انجام شد نشان دادند که فرهنگ سازمانی و ترویج نوآوری سازمانی تأثیر عمده‌ای در ایجاد انعطاف‌پذیری سازمانی بر پایه مدیریت دانش دارد و مدیریت دانش به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر انعطاف‌پذیری سازمانی تأثیرگذار است.

کاردان (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی ارتباط بین انعطاف‌پذیری منابع انسانی و نوآوری سازمانی با توجه به نقش میانجی سازگاری فرهنگ سازمانی (مورد مطالعه: کارکنان اداره کل انتقال خون استان گیلان)» که بین ۱۴۱ نفر از کارکنان اداره کل انتقال خون استان گیلان و به روش توصیفی – همبستگی مبتنی بر معادلات ساختاری انجام شد نشان داد که انعطاف‌پذیری منابع انسانی بر نوآوری فرایند، نوآوری خدمات و سازگاری فرهنگ سازمانی تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین، بین سازگاری فرهنگ سازمانی، نوآوری فرایند و نوآوری خدمات نیز رابطه مثبت و معناداری گزارش و تأثیر نوآوری فرایند بر نوآوری خدمات تأیید شد.

نجفی کلیانی و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «انعطاف‌پذیری منابع انسانی، خلاقیت و نوآوری سازمانی در شرکت‌های بیمه»، به بررسی تأثیر انعطاف‌پذیری منابع انسانی بر خلاقیت و نوآوری سازمانی در دو سطح فردی و سازمانی پرداختند. این مطالعه بر روی ۱۴۷ نفر از مدیران واحدهای مختلف ۲۰ شرکت بیمه انجام شده است. ابزار جمع‌آوری داده‌های تحقیق پرسشنامه بود. روایی محتوا و سازه پرسشنامه به ترتیب با استفاده از آرای خبرگان و تحلیل عاملی تأییدی انجام شد. پایایی ابزار تحقیق از طریق آلفای کرونباخ و تحلیل عاملی تأییدی سنجیده شد و هر سه متغیر، روایی و پایایی قابل‌قبولی داشتند. به منظور تحلیل داده‌ها، از مدل‌سازی معادلات ساختاری، تحلیل عاملی تأییدی و رگرسیون سلسله‌مراتبی استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که خلاقیت رابطه بین انعطاف‌پذیری منابع انسانی و نوآوری سازمانی را به صورت نسبی میانجی می‌کند. همچنین، انعطاف‌پذیری منابع انسانی اثر

درخور توجهی بر خلاقیت در دو سطح فردی و سازمانی دارد.

رونقی و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای با عنوان «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر در پیاده‌سازی مدیریت دانش و فرهنگ سازمانی با استفاده از روش فراترکیب» بیان کردند که در خروجی روش فراترکیب ۳ مقوله (سازمانی، فردی و محیطی)، ۸ مفهوم (فرایندهای مدیریت دانش، ساختار سازمانی، فناوری، مدیریتی، فردی، اعتماد، رقابتی و فرهنگی) و ۵۲ کد را در پیاده‌سازی مدیریت دانش شناسایی کرده‌اند. این پژوهش به روش توصیفی از نوع فراترکیب انجام شد و جامعه آماری آن پژوهش‌هایی بود که بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۸ از پایگاه‌های علمی ساینس دایرکت، پایگاه جهاد دانشگاهی، مگیران و علم‌نت جست‌وجو شده بود. مطابق پژوهش‌های پیشین، به ترتیب، توجه به عوامل فرهنگی سازمان، رهبری، هم‌راستایی راهبردی، حمایت مدیران ارشد، فناوری اطلاعات و انگیزه افراد در حوزه پیاده‌سازی مدیریت دانش بیشترین اهمیت را دارد.

لطفی‌کیا و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیر ابعاد فرهنگ سازمانی بر توسعه مدیریت دانش در جهاد دانشگاهی» که به روش توصیفی - همبستگی بین ۱۴۸ نفر از مدیران میانی و پایه جهاد دانشگاهی انجام شد نشان دادند که ابعاد فرهنگ سازمانی در سازمان پژوهش محور جهاد دانشگاهی، با توسعه مدیریت دانش رابطه مستقیم و بالایی دارند. تأثیر بعد سازگاری بر توسعه مدیریت دانش بیش از سایر ابعاد است؛ بنابراین، با حمایت و توسعه بیشتر ابعاد فرهنگ سازمانی و ایجاد زیرساخت‌ها در جهاد دانشگاهی می‌توان به اجرای بهتر توسعه مدیریت دانش دست یافت.

سامانیان و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «ارائه الگوی پیاده‌سازی فرایند مدیریت دانش در سازمان امور عشایری ایران» که به روش توصیفی - پیمایشی مبتنی بر روش ترکیبی تاپسیس و معادلات ساختاری بین ۳۰۲ نفر از کارکنان سازمان امور عشایری ایران انجام شد نشان دادند که برای پیاده‌سازی فرایند مدیریت دانش در سازمان امور عشایری ایران، عوامل فرهنگ سازمانی، ساختار سازمانی، انگیزش و عامل فنی کارساز بوده و باید از عامل اجتماعی به عنوان متغیر میانجی بهره جست.

تانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی رابطه بین فرهنگ سازمانی و اشتراک دانش در بین شاغلان ICT در هنگ‌کنگ» که به روش همبستگی بین ۲۲۸ نفر از

1. Tong et al.

شاغلان فناوری اطلاعات و ارتباطات در هنگ‌کنگ انجام شد نشان دادند که فرهنگ سازمانی به‌طور معناداری بر تسهیم دانش و رضایت شغلی تأثیر می‌گذارد و تسهیم دانش نقش میانجی مهمی بین فرهنگ سازمانی و رضایت شغلی دارد.

فومباد و اونیانکا^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «مدیریت دانش برای توسعه: تفکر دوباره درباره روندهای پژوهش مدیریت دانش در آفریقای جنوبی» که به روش کتاب‌سنجی انجام شد دریافتند که باتوجه به اهمیت مدیریت دانش به‌عنوان راهبردی توسعه‌ای برای سازمان‌ها و ملل، ضروری است مؤسسات علمی و دانشگاهی پژوهش‌هایی برای کاربرد و تلفیق اثربخش مدیریت دانش اجرا کنند.

شوان^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «تأثیر فرهنگ سازمانی بر بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها: مطالعه موردی در دانشگاه بین‌المللی ماهیدول تایلند» که با استفاده از رویکردهای کمی بین ۱۸۱ کارمند دانشگاه بین‌المللی ماهیدول انجام شد دریافت که فرهنگ این دانشگاه از منظر کارکنان در ربع C مدل دیویس قرار دارد و توسعه فرهنگی کارآفرینی موجب بهینه شدن فرایند بین‌المللی‌سازی دانشگاه می‌شود.

زانون و همکاران^۳ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیرات فرهنگ سازمانی و عملکرد سازمانی» که به روش ترکیبی با استفاده از نقشه‌های شناختی خاکستری فازی، خوشه‌بندی خاکستری و نظام‌های استنتاج فازی چندگانه انجام شد نشان دادند که با شناسایی مشخصات فرهنگ سازمانی و عملکرد سازمانی، امکان اولویت‌بندی و پیش‌بینی و توسعه دستورالعمل‌ها و برنامه‌های عملیاتی برای سازمان‌ها فراهم می‌شود.

با نگاهی به پژوهش‌های انجام‌شده مشخص می‌شود که روش‌شناسی در بیشتر پژوهش‌ها، کمی (پیمایشی) و با استفاده از پرسشنامه بوده است و در صورت استفاده از رویکرد کیفی، دیدگاه متخصصان با مصاحبه و فن دلفی کاوش شده است. شناسایی ابعاد اصلی این مفهوم نیز با استفاده از رویکرد آمیخته و به‌کارگیری روش‌هایی همچون بررسی نظام‌مند متون (تحلیل تم/مضمون)، پیمایش (دلفی با رویکرد فازی) و رتبه‌بندی مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است. افزون‌براین، بافت و جامعه این پژوهش‌ها بیشتر بر سازمان‌های دولتی متمرکز بوده و به نقش آن در کتابخانه‌های دانشگاهی توجهی نشده است.

1. Fombad & Onyancha
2. Xuan
3. Zanon et al.

پژوهش حاضر بر آن است تا با رویکردی متفاوت به این موارد بپردازد. از این رو، بر پایه بررسی موضوعی و روش‌شناسی پژوهش‌های ارائه‌شده می‌توان شکاف دانشی در پژوهش‌های مرتبط با حوزه موردبررسی را مشاهده کرد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف از نوع کاربردی، از لحاظ روش گردآوری داده‌ها از نوع آمیخته (کیفی و کمی) و از منظر فلسفی مبتنی بر فلسفه اثبات‌گرایانه است و با رویکرد قیاسی-استقرایی انجام شده است. در بخش کیفی از روش تحلیل تم (مضمون) استفاده شده است. فن تحلیل تم روشی است که اطلاعات گسسته و پراکنده را به داده‌های غنی و دقیق تبدیل می‌کند (Clarke & Brown, 2021). از میان چهار روش تحلیل تم، در این تحقیق از روش تحلیل شبکه مضمون استفاده شده است. تحلیل شبکه موضوعی را می‌توان به‌طور کلی به سه بخش اصلی تقسیم کرد: تجزیه و تحلیل متن، کشف متن و یکپارچگی اکتشافات. در بخش کمی، به منظور ارزیابی فرضیه‌های تحقیق و تأیید مدل تحقیق، از رویکرد آماری جامع مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار SMART PLS استفاده شد. شرکت‌کنندگان پژوهش در بخش کیفی ۱۵ نفر از استادان مدیریت رفتار سازمانی، مدیریت دولتی و مدیریت منابع انسانی، علم اطلاعات و معرفت‌شناسی و ۳ نفر از کارشناسان و مسئولان مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور بودند که به صورت هدفمند غیراحتمالی انتخاب شدند. پایان نمونه‌گیری پس از اشیاع نظری مشخص شد. بر مبنای این روش، انتخاب افراد نمونه تا زمانی ادامه می‌یابد که مصاحبه با اشخاص جدید اطلاعات تازه‌ای در اختیار محقق قرار ندهد و تکراری باشد. جامعه آماری در بخش کمی شامل کلیه کارکنان مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ به تعداد ۱۳۰۰ نفر است که بر اساس فرمول کوکران تعداد ۲۹۷ نفر، با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، به عنوان نمونه انتخاب شدند. با توجه به خطای ۰/۰۵ درصد و احتمال عدم بازگشت تمامی پرسشنامه‌ها، ۳۳۰ پرسشنامه توزیع شد که ۲۹۷ پرسشنامه وصول و تحلیل شد.

ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی به صورت مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود و برای دستیابی به صحت و اعتبار تحقیق از روش مثلث‌سازی منابع داده بهره گرفته شد. مثلث‌سازی به این واقعیت اشاره دارد که یک مطلب در منابع گوناگون و با روش‌های مختلف بررسی می‌شود. بر این اساس، در این پژوهش، از منابع گوناگونی همچون استادان علم اطلاعات و

معرفت‌شناسی و استادان مدیریت منابع انسانی و رفتار سازمانی برای تأیید محتوای مصاحبه‌ها و بررسی ادبیات تحقیق کمک گرفته شد. همچنین، برای بررسی اعتبار و پایایی پژوهش از دو همکار پژوهشگر برای بررسی مجدد مصاحبه‌ها استفاده شد. ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کمی، پرسشنامه استاندارد مدیریت دانش لاوسون^۱ (۲۰۰۳) و پرسشنامه استاندارد انعطاف‌پذیری منابع انسانی باتاچاریا^۲ (۲۰۰۵) و نیز پرسشنامه استخراج‌شده از نتایج بخش کیفی بود.

پرسشنامه استاندارد مدیریت دانش لاوسون: برای سنجش مدیریت دانش از پرسشنامه مدیریت دانش شرون لاوسون (۲۰۰۳) بهره گرفته شد. پرسشنامه مدیریت دانش مؤلفه‌های شناخت دانش، کسب دانش، کاربرد دانش، اشتراک دانش، توسعه دانش و نگهداشت دانش را بررسی می‌کند. هر جزء با ۶ سؤال در مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت (بسیار زیاد (۵)، زیاد (۴)، متوسط (۳)، کم (۲)، بسیار کم (۱)) اندازه‌گیری می‌شود. این پرسشنامه شامل ۳۰ سؤال است. روایی پرسشنامه مدیریت دانش لاوسون از طریق همبستگی اجزای پرسشنامه ثابت شده است. ضریب پایایی پرسشنامه لاوسون، طبق آلفای کرونباخ، ۰/۸۹ بیان شده است. ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در مطالعه حاضر ۰/۸۱ سنجیده شده است.

پرسشنامه انعطاف‌پذیری منابع انسانی: پرسشنامه انعطاف‌پذیری را باتاچاریا (۲۰۰۵) طراحی و اجرا کرد که ۱۱ شاخص (انعطاف‌پذیری وظیفه با ۳ شاخص، انعطاف‌پذیری مهارتی با ۴ شاخص و انعطاف‌پذیری رفتاری با ۴ شاخص) را اندازه‌گیری می‌کند. روش نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت است. در پژوهش باتاچاریا (۲۰۰۵) ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۹۵ بیان شد. در پژوهش نجفی کلیایی و همکاران، ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۸۲ بیان شده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۸۹ اندازه‌گیری شد.

پرسشنامه محقق‌ساخته فرهنگ سازمانی: مقیاس فرهنگ سازمانی از نتایج مصاحبه و بررسی مقالات مرتبط با این موضوع استخراج شد و در نهایت ۳۰ گویه به دست آمد. این مقیاس چهار نوع فرهنگ را اندازه‌گیری می‌کند: فرهنگ انسان‌مدار (۱-۶)، فرهنگ قانون‌مدار (۷-۱۲)، فرهنگ تعاملی (۱۳-۲۴) و فرهنگ زیبایی‌شناختی (۲۵-۳۰). آزمودنی‌ها به هریک از

1. Lawson
2. Bhattacharya

گویه‌های این پرسشنامه در مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت پاسخ می‌دهند. به منظور بررسی روایی صوری پرسشنامه فرهنگ سازمانی در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور، با مراجعه به نظر کارشناسان و استادان در مورد روایی ابزار اندازه‌گیری، در سنجش متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل شد. همچنین، پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از ابعاد پرسشنامه، فرهنگ انسان‌محور، فرهنگ قانون‌محور، فرهنگ تعاملی و فرهنگ زیبایی‌شناسی و کل پرسشنامه به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۷۸ و ۰/۸۹، ۰/۸۶، ۰/۸۴۵ محاسبه شد. مقدار آلفای کرونباخ تمامی متغیرها بیش از ۷۰ درصد است که نشان‌دهنده تأیید پایایی سؤال‌ها و همسانی درونی آنهاست.

یافته‌ها

در این بخش، نخست به شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور می‌پردازیم. برای پاسخ به سؤال پژوهش، خلاصه‌ای از گفت‌وگوهای مصاحبه‌شوندگان و پاسخ آنان به عنوان داده‌های کیفی و پایا جمع‌آوری شد. با مطالعه چندباره مصاحبه‌ها، ۳۵ کد و مفهوم منحصر به فرد (کدهای اولیه) شناسایی و استخراج شد که نمونه‌ای از آن در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- نمونه‌ای از مفاهیم اولیه استخراج شده از مصاحبه خبرگان

کد	مفهوم کد	کد مصاحبه
A1	در قبال حفاظت و صیانت از کتاب‌ها و اسناد موجود در کتابخانه، مسئول بوده و به دانشجویان و مراجعان پاسخگو باشند.	M3,M13,M7,M8,M9,M16,M5,M11,M17,M1,M4
A2	تسهیلاتی در کتابخانه‌های دانشگاه فراهم شود افراد غیردانشجو هم از اسناد و کتاب‌های داخل کتابخانه بهره‌مند شوند (دسترسی عمومی به کتابخانه‌های دانشگاه).	M3,M13,M7,M9,M16,M17,M1, M11
A3	در کتابخانه از افراد توانمند و نیروهای علمی استفاده شود.	M1,M17, M5,M13, M6,M12,
A4	چشم‌انداز، مأموریت، اهداف اصلی کتابخانه و کارکنان آن شفاف و مشخص باشد.	M14,M2,M5,M1,M2,M12
A5	اهداف ایدئال، کیفی و کمی کتابخانه به‌طور هوشمند و با مشارکت کلیه کارکنان تدوین شود.	M7,M16, M17,M14,M9,M8

محقق پس از استخراج کدهای اولیه مربوط به فرهنگ سازمانی، برای پیدا کردن مضامین

فرعی، آن‌ها را طبقه‌بندی کرد؛ با این پیش فرض که چگونه می‌توان کدهای اولیه مختلف را برای ایجاد مضامین ثانویه ترکیب و از این ترکیب مضامین فرعی را شناسایی کرد؟ جدول ۲ کدگذاری محوری در چارچوب شناسایی مضامین (تم‌های) ثانویه را نشان می‌دهد.

جدول ۲- تم‌های ثانویه مشخص شده

کدهای اولیه ترکیب شده	تم ثانویه	کد تم ثانویه
A2,A12,A35,A24,A17,A32,A28,A22	به‌گزینی علمی	B1
A19,A1,A15, A4, A13, A20, A25	بهسازی دانشی	B2
A11,A26, A29,A5, A9	استانداردگرایی	B3
A20,A23, A18, A21, A27	انطباق‌پذیری سازمانی	B4
A16,A6	چشم‌اندازگرایی	B5
A7,A3 A31, A34	عدالت نهادی	B6
A30, A33	شاداب‌سازی	B7
A10, A14	استانداردسازی	B8

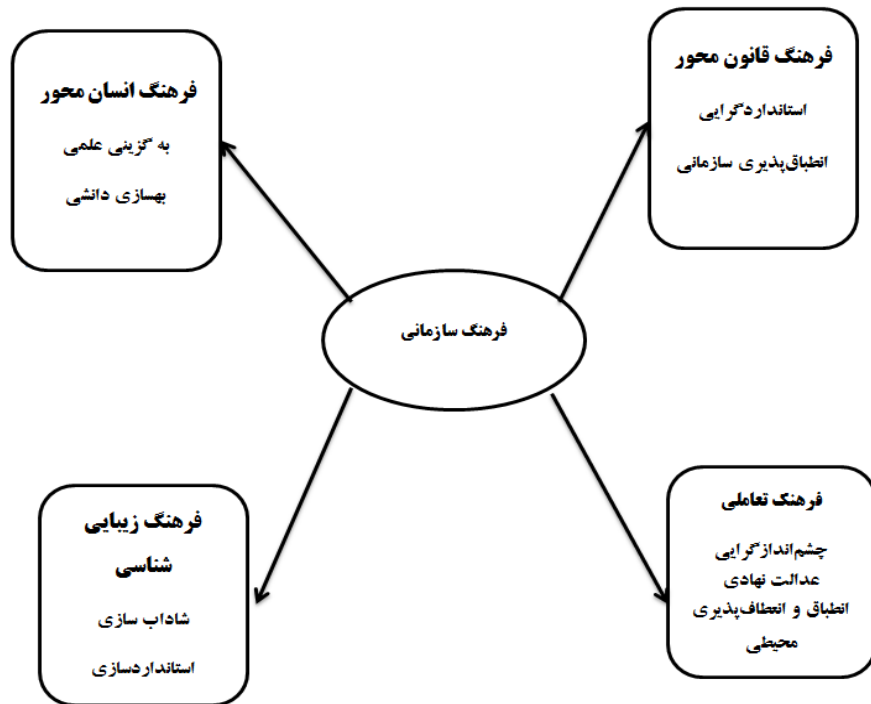
پس از ایجاد مضامین ثانویه، بر اساس کدهای اولیه استخراج شده، محققان، کدها را در جست‌وجوی مضامین اصلی دسته‌بندی کردند. فرض آن‌ها در دسته‌بندی کدها این بود که چگونه می‌توان مضامین فرعی را برای ایجاد مضامین اصلی باهم ترکیب کرد؟ در مرحله بعد، با ترکیب کدها، مضامین فرعی شناسایی شد. این مضامین نسبت به مرحله قبل در سطح بالاتری از انتزاع قرار دارند. با بازبینی و بررسی مجدد مضامین فرعی و تحلیل محتوای آن‌ها، مضامین اصلی شناسایی شدند.

جدول ۳- مضامین (تم‌های) اصلی، تم‌های فرعی و مفاهیم مرتبط با تم‌های اصلی

تم اصلی	مؤلفه‌ها	گویه‌ها
فرهنگ انسان‌محور	به‌گزینی علمی	انتصابات شایسته‌محور
		جامعه‌پذیری انطباقی - بینش‌افزا
		دانش‌گرایی در جذب
	بهسازی دانشی	توانمندسازی جامع
		توجه به سرمایه اجتماعی
		جانشین‌پروری

تم اصلی	مؤلفه‌ها	گویه‌ها
فرهنگ قانون‌محور	استانداردگرایی	انضباط‌گرایی فردی - سازمانی
		رعایت دستورالعمل‌های، آیین‌نامه‌ها و غیره
	انطباق‌پذیری سازمانی	بازمهندسی مستمر
		تمرکززدایی توان‌افزا
		وظایف منعطف
چشم‌اندازگرایی	مأموریت شفاف و روشن	هدف‌گذاری الهام‌بخش
		برنامه‌ریزی جامع و الهام‌بخش
		راهبردهای اقتضایی
		رفتار غیرجانبدارانه سیاسی، حزبی و جناحی
فرهنگ تعاملی	عدالت نهادی	عدالت توزیعی (موانع و امکانات)
	انطباق و انعطاف‌پذیری محیطی	انتقادپذیری
		تجلیل از نخبگان
		واکنش‌گرایی علمی عقلایی
		انعطاف‌پذیری
فرهنگ زیبایی‌شناسی	شاداب‌سازی	توجه به انگیزه‌های مادی، فضای سبز، توجه به انگیزه‌های معنوی
	استانداردسازی	تناسب ساختمان و تجهیزات با نقش. تناسب فضا با نقش

الگوی نهایی فرهنگ سازمانی با روش کاربردی شامل ۴ بعد، ۹ مقوله اصلی و ۲۵ زیرمقوله به شرح شکل ۱ برای جامعه مورد مطالعه رسم شد.

شکل ۱- ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب

پس از شناسایی ابعاد فرهنگ سازمانی مطلوب در مراکز اطلاع رسانی دانشگاه‌های پیام نور سراسر کشور به بررسی اهداف پژوهش پرداخته شد. از ۲۹۷ شرکت کننده، ۲۵٪ مرد و ۷۵٪ زن و بیشتر آن‌ها در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال بودند. سابقه کاری غالب کارکنان ۱۱ تا ۱۵ سال بود. در بخش کیفی از ۱۸ نفر از شرکت کننده ۵۰٪ مرد و ۵۰٪ زن بودند که ۷۲/۲٪ در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال قرار داشتند. سابقه کاری غالب مشارکت کنندگان در این بخش ۱۶ تا ۲۰ سال بود. شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون تی تک نمونه متغیرهای پژوهش در جدول ۴ ذکر شده است.

جدول ۴- شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون تی تک‌نمونه متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد	میانگین	واریانس	انحراف معیار	کمترین	بیشترین	پولگی	کسیدگی	مقدار آماره تی	سطح معناداری
فرهنگ انسان‌محور	۲۹۷	۳/۴۴	۰/۶۱	۰/۷۸	۱/۶۷	۵	-۰/۳۰	-۰/۶۷	۹/۷۹	۰/۰۰۰
فرهنگ قانون‌محور	۲۹۷	۳/۳۷	۰/۵۵	۰/۷۴	۱/۱۷	۴/۸۳	-۰/۱۶	-۰/۴۹	۸/۵۹	۰/۰۰۰
فرهنگ تعاملی	۲۹۷	۳/۶۶	۰/۴۰	۰/۶۳	۱/۹۱	۵	-۰/۵۷	۰/۰۲	۱۷/۹۹	۰/۰۰۰
فرهنگ زیبایی‌شناسی	۲۹۷	۳/۵۴	۰/۵۲	۰/۷۲	۱/۳۳	۵	-۰/۷۰	۰/۶۰	۱۳/۰۰۱	۰/۰۰۰
فرهنگ سازمانی	۲۹۷	۳/۵۰	۰/۳۲	۰/۵۷	۲/۰۶	۴/۷۳	-۰/۳۵	-۰/۲۱	۱۵/۲۹	۰/۰۰۰
تشخیص دانش	۲۹۷	۳/۵۳	۰/۵۶	۰/۷۴	۱/۲۰	۴/۸۰	-۰/۷۵	۰/۱۱	۱۲/۳۳	۰/۰۰۰
تحصیل دانش	۲۹۷	۳/۷۸	۰/۵۴	۰/۷۴	۱/۵۰	۵	-۰/۵۸	۰/۱۴	۱۸/۲۹	۰/۰۰۰
به‌کارگیری دانش	۲۹۷	۳/۶۱	۰/۵۳	۰/۷۳	۱/۶۰	۵	-۰/۶۵	-۰/۳۶	۱۴/۴۰	۰/۰۰۰
اشتراک دانش	۲۹۷	۳/۶۶	۰/۴۲	۰/۶۵	۱/۸۳	۵	-۰/۲۷	-۰/۱۰	۱۷/۴۰	۰/۰۰۰
توسعه دانش	۲۹۷	۳/۶۲	۰/۴۳	۰/۶۶	۱/۸۰	۵	-۰/۲۵	-۰/۱۱	۱۶/۰۸	۰/۰۰۰
نگهداری دانش	۲۹۷	۳/۷۳	۰/۵۱	۰/۷۱	۱/۵۰	۵	-۰/۵۹	-۰/۱۹	۱۷/۶۸	۰/۰۰۰
مدیریت دانش	۲۹۷	۳/۶۵	۰/۲۹	۰/۵۴	۲/۳۴	۴/۷۷	-۰/۴۸	-۰/۲۴	۲۰/۸۷	۰/۰۰۰
وظیفه‌ای	۲۹۷	۳/۷۴	۰/۷۹	۰/۸۹	۱	۵	-۰/۷۷	۰/۴۵	۱۴/۲۰	۰/۰۰۰
مهارتی	۲۹۷	۲/۰۵	۰/۲۱	۰/۴۶	۱	۲/۸۶	-۰/۸۸	۰/۵۹	-۳۴/۷۲	۰/۰۰۰
رفتاری	۲۹۷	۳/۶۵	۰/۶۸	۰/۸۲	۱	۵	-۰/۶۴	۰/۴۳	۱۳/۶۹	۰/۰۰۰
انعطاف‌پذیری منابع انسانی	۲۹۷	۳/۱۵	۰/۴۴	۰/۶۶	۱/۸۸	۴/۲۹	-۰/۸۰	۰/۹۳	۳/۸۶	۰/۰۰۰

در جدول ۴ شاخص‌های توصیفی متغیرهای فرهنگ سازمانی، مدیریت دانش و انعطاف‌پذیری منابع انسانی محاسبه شده است. میانگین متغیرهای موردبررسی بالاتر از حد متوسط (۳) بود که با توجه به سطح معناداری آزمون تی تک‌نمونه که از مقدار پیش‌فرض ۰/۰۵ کمتر است، با اطمینان ۹۵٪ می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت فرهنگ سازمانی و ابعاد آن، مدیریت دانش و ابعاد آن و انعطاف‌پذیری منابع انسانی و ابعاد آن -به‌جز مؤلفه مهارتی- از نظر کارکنان مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور کشور در سطح مطلوبی قرار دارد.

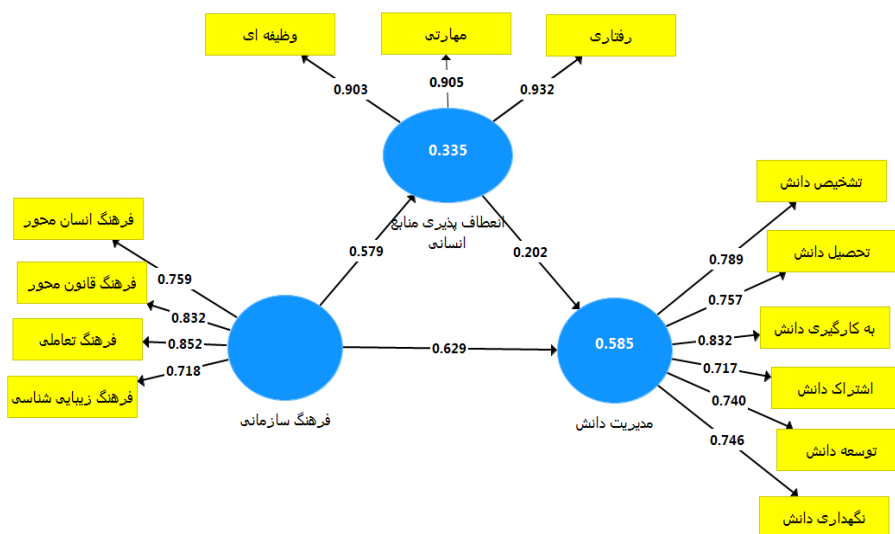
قبل از انجام تحلیل مسیر، نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگوروف اسمیرنوف و همبستگی بین متغیرها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بررسی شد (جدول ۵).

جدول ۵- نتایج آزمون کلموگروف - اسمیرنوف برای متغیرهای پژوهش

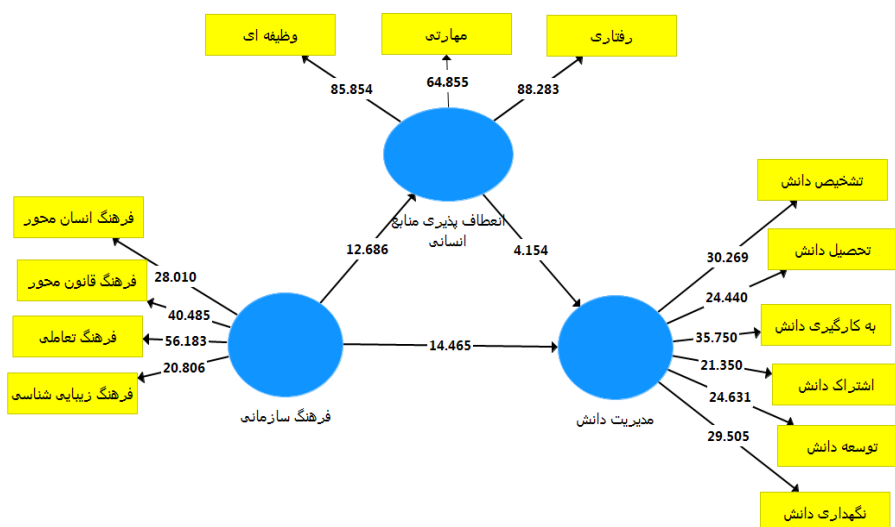
متغیرها	مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه
فرهنگ انسان‌محور	۱/۰۱	۰/۲۵	نرمال
فرهنگ قانون‌محور	۰/۸۲	۰/۴۹	نرمال
فرهنگ تعاملی	۰/۹۶	۰/۳۰	نرمال
فرهنگ زیبایی‌شناسی	۰/۶۱	۰/۸۳	نرمال
فرهنگ سازمانی	۰/۶۶	۰/۷۶	نرمال
تشخیص دانش	۰/۷۰	۰/۷۰	نرمال
تحصیل دانش	۱/۵۲	۰/۳۸	نرمال
به‌کارگیری دانش	۱/۴۱	۰/۲۱	نرمال
اشتراک دانش	۰/۹۸	۰/۴۵	نرمال
توسعه دانش	۰/۵۶	۰/۳۵	نرمال
نگهداری دانش	۱/۶۲	۰/۴۲	نرمال
مدیریت دانش	۱/۹۸	۰/۳۹	نرمال
وظیفه‌ای	۰/۹۹	۰/۴۶	نرمال
مهارتی	۰/۷۸	۰/۵۱	نرمال
رفتاری	۱/۰۱	۰/۲۵	نرمال
انعطاف‌پذیری منابع انسانی	۰/۱۷	۰/۴۹	نرمال

مشاهده می‌شود برای هر کدام از متغیرهای مورد بررسی، سطح معنی‌داری آزمون بالاتر از ۰/۰۵ است و به این ترتیب فرض نرمال بودن داده‌ها تأیید می‌شود.

نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای اصلی پژوهش (فرهنگ سازمانی، مدیریت دانش و انعطاف‌پذیری منابع انسانی) نشان می‌دهد که به‌طور خاص بین فرهنگ سازمانی و انعطاف‌پذیری منابع انسانی (۰/۵۶۰)، بین فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش (۰/۷۲۲) و بین انعطاف‌پذیری منابع انسانی و مدیریت دانش همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد که نشان‌دهنده نقش مثبت فرهنگ سازمانی در انعطاف‌پذیری منابع انسانی و مدیریت دانش است. به‌منظور درک بهتر روابط علی و تأثیر فرهنگ سازمانی بر مدیریت دانش، با نقش میانجی انعطاف‌پذیری منابع انسانی، از مدل تحلیل مسیر در قالب شکل‌های ۲ و ۳ استفاده شد.

شکل ۲- مدل پژوهش در حالت ضرایب مسیر استاندارد شده (ارزیابی مدل‌های ساختاری)

شکل ۳- مدل پژوهش در حالت معناداری تی (ارزیابی مدل‌های ساختاری)

در ادامه به بررسی معیارهای مدل ساختاری پرداخته می‌شود.

جدول ۶- نتایج ضریب تعیین متغیرهای وابسته

نتیجه	Q^2	R^2	متغیرهای وابسته
مطلوب	۰/۳۱۰	۰/۵۸۵	مدیریت دانش
مطلوب	۰/۲۶۰	۰/۳۳۵	انعطاف‌پذیری منابع انسانی

مقادیر R^2 برای متغیرهای مکنون درون‌زا (وابسته) نشان می‌دهد که ۵۸/۵ درصد از واریانس مدیریت دانش از طریق فرهنگ سازمانی و انعطاف‌پذیری منابع انسانی، ۳۳/۵ درصد از واریانس انعطاف‌پذیری منابع انسانی از طریق فرهنگ سازمانی پیش‌بینی شده است. یافته‌های تحقیق بیان می‌کند که مقادیر Q^2 برای متغیرهای درون‌زای مدل یعنی مدیریت دانش (۰/۳۱۰) و انعطاف‌پذیری منابع انسانی (۰/۲۶۰) است که نشان از قدرت قابل قبول مدل در پیش‌بینی متغیرهای بیان‌شده دارد.

جدول ۷- نتایج تحلیل مسیر فرضیه‌های پژوهش

مسیر	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل	آماره t	آزمون سوبل	سطح معناداری	متغیر مستقل f^2	متغیر مستقل VIF	نتیجه
فرهنگ سازمانی ← انعطاف‌پذیری منابع انسانی	۰/۶۲۹	-	-	۱۴/۷۶۹	-	۰/۰۰۰	۰/۵۰۵	۱/۵۰۵	تأیید شد
فرهنگ سازمانی ← مدیریت دانش	۰/۵۷۹	-	-	۱۲/۶۱۸	-	۰/۰۰۰	۰/۶۳۴	۱	تأیید شد
انعطاف‌پذیری منابع انسانی ← مدیریت دانش	۰/۲۰۲	-	-	۴/۰۷۱	-	۰/۰۰۰	۰/۰۶۶	۱/۵۰۵	تأیید شد
فرهنگ سازمانی) انعطاف‌پذیری منابع انسانی ← مدیریت دانش	۰/۵۷۹	۰/۱۱۶۹	۰/۷۴۵۹	-	۳/۶۲۹	۰/۰۰۰			تأیید شد
GOF $= \sqrt{0.4577 \times 0.46}$ $= 0.4588$									

همان‌طور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود تأثیر مستقیم فرهنگ سازمانی بر انعطاف‌پذیری منابع انسانی با ضریب مسیر (۰/۶۲۹) و ($t = ۱۴/۷۶۹$)، تأثیر مستقیم فرهنگ سازمانی بر

مدیریت دانش با ضریب مسیر (۰/۵۷۹) و ($t=12/618$)، اثر مستقیم انعطاف‌پذیری منابع انسانی بر مدیریت دانش با ضریب مسیر (۰/۲۰۲) و ($t=4/071$) معنادار است و باتوجه‌به این نتایج، تأثیر متغیرها بر یکدیگر تأیید می‌شود. مقدار ضریب تأثیر کل فرهنگ سازمانی بر مدیریت دانش با نقش میانجی انعطاف‌پذیری منابع انسانی برابر با ۰/۷۴ است که نشان می‌دهد نقش میانجیگری انعطاف‌پذیری منابع انسانی در رابطه فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش معنادار است. از طرفی، با توجه به اینکه قدر مطلق آماره سوئل برابر با ۳/۶۲۹ و بیشتر از ۱/۹۶ است و سطح معنی‌داری آزمون (۰/۰۰۰) کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، می‌توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد به این نتیجه رسید که انعطاف‌پذیری منابع انسانی رابطه بین فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش را میانجیگری می‌کند.

مقدار VIF برای متغیرهای مستقل کمتر از حد ۵ تخمین زده شده است که نشان می‌دهد مشکل هم‌خطی بین داده‌ها مشاهده نشده است. وتزلس و همکاران^۱ (۲۰۰۹) سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای نیکویی برازش معرفی کرده‌اند. با توجه به اینکه مقدار GOF معادل ۰/۴۵۸۸ به دست آمد و این مقدار بیش از ۰/۳۶ است می‌توان گفت که برازش کلی مدل تحقیق بسیار مناسب است.

نتیجه‌گیری

امروزه سازمان‌ها به نقش حیاتی دانش در دستیابی به مزیت رقابتی پایدار اعتقاد دارند. سازمان‌ها با به‌کارگیری نظام‌های جدید می‌توانند ارزش‌داری‌های دانش خود را به‌طور سامانمند کنترل کنند تا به اهداف استراتژیک دست یابند و از این‌داری‌ها برای بهینه‌سازی عملکرد خود بهره‌مند شوند. عوامل فرهنگی، ساختاری، انسانی، سازمانی و فناورانه می‌توانند بر مدیریت دانش در سازمان‌ها تأثیر بگذارند. اساس برنامه‌های مدیریت دانش در سازمان‌ها وجود فرهنگی است که از تلاش‌کنندگان در زمینه تسهیم دانش حمایت می‌کند. همان‌طور که مشاهده شد مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی مطلوب برای کتابخانه دانشگاه‌های پیام نور که در این پژوهش استخراج شد، شامل فرهنگ قانون‌محور، فرهنگ انسان‌محور، فرهنگ زیبایی‌شناسی و فرهنگ تعاملی است.

فرهنگ انسان‌محور، بر محیط داخلی سازمان تأکید دارد و بر آن است تا توجه مدیران

1. Wetzels et al.

سازمان را به منابع انسانی به‌عنوان مهم‌ترین عامل و مزیت رقابتی معطوف کند. مهم‌ترین ارزش‌های حاکم بر این بعد بر سه فرایند اصلی در نظام مدیریت منابع انسانی تأکید دارد و بر ویژگی‌هایی نظیر جذب مبتنی بر دانش، تغییر بینش و نگرش کارکنان جدیدالورود به سازمان، شایسته‌سالاری در انتصابات، توانمندسازی کارکنان در همه ابعاد، ایجاد ارزش و رضایتمندی برای کارکنان، توجه به ابعاد اخلاقی و احترام مبتنی بر ارزش‌های اسلامی تأکید می‌کند. ارزش‌های حاکم در فرهنگ قانون‌محور بر ایجاد استاندارد و انضباط در کل سازمان، توجه به فرایندها و تبعیت‌پذیری از قانون استوار است. نظام‌مند کردن بر ایجاد چارچوب و الزامات شغلی، گسترش نمادهای سازمانی، نگاه جامع به کلیه قوانین و مقررات، تأکید بر اجرای دقیق قانون و نظارت‌های درونی و بیرونی تأکید دارد.

فرهنگ تعاملی به معنای مشارکت دادن کتابداران در تصمیم‌گیری‌های کتابخانه و ایجاد انگیزه در آن‌ها برای تحقق هدف تعالی‌بخشی اجتماعی است. این فرهنگ از ویژگی‌های کتابخانه‌های دانشگاهی ناشی می‌شود. این ویژگی‌ها، اعتقاد به رهبری مشارکتی و انگیزشی را به امری ضروری در مدیریت و فرایند عملکردی کتابخانه‌های دانشگاهی تبدیل کرده است. ازجمله این ویژگی‌ها می‌توان به فرهنگی بودن و ارتباط کتابداران با جامعه استفاده‌کننده اشاره کرد. از آنجاکه کتابدارانی که در کتابخانه مشغول کار هستند با کاربران و ارباب‌رجوع ارتباط بیشتری دارند و نیازها و رفتارهای آن‌ها را می‌شناسند، استفاده از نظر آن‌ها و مشارکت دادن آن‌ها در تصمیم‌گیری‌ها می‌تواند منجر به خلاقیت و اثربخشی در کتابخانه شود.

فرهنگ زیبایی‌شناسی در مدیریت کتابخانه‌ها به شناخت ابزارها و شیوه‌های محسوسی اطلاق می‌شود که باعث ایجاد حسی خوشایند در کاربران به‌محض برخورد با آن‌ها می‌شود. در این فرهنگ، کتابخانه‌ها و کتابداران باید شرایطی را فراهم کنند که دانشجویان به سمت کتابخانه‌ها جذب شوند. از این‌رو، کتابخانه‌های دانشگاهی برای جذب مخاطب باید به فرهنگ زیبایی‌شناسی در کتابخانه‌ها توجهی خاص داشته باشند و آن را به‌عنوان یک باور و اعتقاد، مبنای عملکرد خود برای جذب مخاطب قرار دهند. این فرهنگ شامل دو مؤلفه استانداردسازی و شاداب‌سازی است که هرکدام می‌تواند باعث ایجاد حسی خوشایند در کاربران شود.

نتایج نشان داد که فرهنگ سازمانی تأثیر مثبت و معناداری بر مدیریت دانش دارد. این یافته با نتایج تحقیقات لطفی‌کیا و همکاران (۱۴۰۱)، رونقی و همکاران (۱۳۹۸)، میرحیدری و همکاران (۱۳۹۱)، تانگ و همکاران (۲۰۱۵) همخوانی دارد. باتوجه‌به نتایج به‌دست‌آمده،

می‌توان ادعا کرد که فرهنگ حاکم در سازمان منجر به اجرای موفق مدیریت دانش خواهد شد. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد که سازمانی که ثبات و تداوم رویه و قوام دارد بر امور داخلی تأکید و در محیطی نسبتاً باثبات فعالیت می‌کند و از نظر رفتاری نوعی تداوم را مفروض می‌گیرد. چنین سازمانی دارای فرهنگی است که در آن شیوه انجام کارها مشخص و پایدار است و برای تداوم رفتار، سازگاری افراد با روش‌های مرسوم و همکاری و اشتراک‌گذاری ضروری است. در این قبیل سازمان‌ها به این تلاش‌ها اهمیت زیادی داده می‌شود؛ زیرا موفقیت سازمان به یکپارچگی، انسجام و کارایی بالا بستگی دارد. در این نوع سازمان‌ها، مقاومت کارکنان در برابر تغییر و استقرار مدیریت دانش کاهش می‌یابد. هرچه در سازمانی مانند مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاهی، مقررات در برابر تغییرات و تحولات مقاوم‌تر باشد، مقاومت افراد نیز در برابر تغییرات و نوآوری‌ها بیشتر خواهد بود و نوآوری و ایجاد مدیریت دانش در سازمان با مشکل مواجه خواهد شد. در چنین سازمانی کارکنان از اشتراک دانش و یادگیری دانش و توسعه آن اجتناب می‌کنند و تمایلی به کسب دانش جدید نخواهند داشت زیرا سازمان و فرهنگ حاکم بر آن شرایط پذیرش تغییر را ندارد.

نتایج نشان داد که فرهنگ سازمانی بر انعطاف‌پذیری نیروی انسانی تأثیر مثبت و معناداری دارد. این یافته با نتایج تحقیق کاردان (۱۳۹۶) همخوانی دارد. باتوجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان ادعا کرد که وجود فرهنگ سازمانی مطلوب باعث رشد و افزایش انعطاف‌پذیری منابع انسانی می‌شود. یکی از ویژگی‌های فرهنگ سازمانی مطلوب (انسان‌محور، تعاملی و قانون‌محور) متغیر بودن محیط سازمان و تأکید بر محیط خارج از سازمان است و تلاش می‌شود تا با چنین محیط‌هایی نیز مواجه شوند. نیازهای مشتریان در این فرهنگ، با هنجارها و باورهای تأیید می‌شود که به‌وسیله آن‌ها می‌توان نشانه‌های محیطی را شناسایی و تفسیر کرد و بر اساس آن عکس‌العمل مناسب نشان داد. چنین سازمانی باید به‌سرعت به برنامه‌های جدید واکنش نشان دهد و بتواند رفتارهای جدید را برای انجام یک کار جدید بازسازی و معرفی کند. این قبیل هنجارهای رفتاری سازمان را در کشف، ترجمه و تفسیر نمادهای محیطی در قالب رفتارهای جدید حمایت می‌کند. این نوع سازمان‌ها به نیازهای محیطی خیلی سریع پاسخ می‌دهند. مقوله انطباق کارکنان با تغییرات محیطی در جامعه آماری مذکور باعث می‌شود که آن‌ها نسبت به تغییرات سازمان انعطاف بیشتری داشته باشند و سازمان را بخشی از هویت خود بدانند.

در مراکز اطلاعاتی دانشگاهی، فرهنگ سازمانی می‌تواند با تحریک و برانگیختن

کارکنان، متحد کردن افراد حول اهداف مشترک و شکل دادن و هدایت رفتار کارکنان انعطاف‌پذیری منابع انسانی را ارتقا دهد. این نوع فرهنگ با تأکید بر تغییر و انعطاف، زمینه رشد، خلاقیت و انطباق بیرونی را فراهم می‌کند. به این ترتیب، مراکز اطلاعاتی دانشگاهی می‌توانند از اشتباهات درس بگیرند، توانایی‌های خود را به‌طور مستمر ارتقا دهند، کارکنان خود را توانمند سازند، با استفاده از روش‌ها و فناوری‌های نوین فعالیت‌های علمی و پژوهشی را انجام دهند و با گسترش و تقویت فرهنگ تصمیم‌گیری مشارکتی و تأمین منابع و اطلاعات برای نیروی انسانی زمینه انعطاف‌پذیری منابع انسانی را فراهم کنند.

یکی دیگر از یافته‌های پژوهش، نقش مثبت انعطاف‌پذیری منابع انسانی در مدیریت دانش است که البته هیچ تحقیقی در این زمینه انجام نشده است. می‌توان گفت که به‌کارگیری مدل انعطاف‌پذیری در سازمان، با تغییر مهارت‌ها و وظایف محوله به افراد باعث می‌شود توانایی کارکنان در کسب مهارت‌های جدید، مواجهه با تغییرات شدید محیطی و انعطاف‌پذیری آنان افزایش یابد. همچنین، انعطاف‌پذیری شرایطی را ایجاد می‌کند تا کارکنان بتوانند تا حدودی وظایف همکاران خود را انجام دهند. به این ترتیب، با افزایش افقی وظایف محول‌شده به افراد، امکان کسب تجربه و مهارت‌های جدید فراهم می‌شود. در چنین سازمانی شرایط به‌گونه‌ای است که کارکنان می‌توانند تمامی وظایف موجود را که نیاز به تخصص‌های مختلف دارد انجام دهند. کسب تجربیات و مهارت‌های مختلف توسط کارکنان از طریق جابه‌جایی در مشاغل مختلف باعث ایجاد خلاقیت و نوآوری و افزایش تمایل کارکنان به کسب دانش جدید می‌شود که می‌تواند در توسعه مدیریت دانش در سازمان مؤثر باشد.

همچنین، نتایج حاکی از معنادار بودن نقش میانجی انعطاف‌پذیری در رابطه بین فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش بود. درباره این نتیجه نیز تحقیقی یافت نشد. در توضیح این نتایج می‌توان بیان کرد که مدیریت دانش و فرهنگ سازمانی یکی از راه‌های بهبود شرایط بقا و موفقیت سازمان است و جهت‌دهی به دانش موجود در سازمان امری مهم و تابعی از فرهنگ سازمان است، زیرا فرهنگ سازمانی بخش پیچیده‌ای از ارزش‌ها و نظرات کارکنان را در بر می‌گیرد و این ارزش‌ها در نحوه نگرش و در نهایت انعطاف‌پذیری در رفتار افراد در محیط کار مؤثر خواهد بود. وجود فرهنگ ضعیف و فقدان انعطاف‌پذیری در سازمان باعث می‌شود کارکنان سازمان به رویه‌های سازمانی موجود عادت کنند و تمایلی به نوآوری و خلق ایده‌های جدید نداشته باشند و از اینکه دانش خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و آن را به مهارت حل مسئله تبدیل کنند می‌پرهیزند. فرهنگ انسان‌محور و قانون‌مدار که نوعی فرهنگ پویا و

منعطف است باعث می‌شود افراد نسبت به تغییرات واکنش خوبی نشان دهند و انعطاف بالایی داشته باشند و به این ترتیب سازمان در مسیر پیشرفت قرار می‌گیرد.

لازم به ذکر است که علی‌رغم برازش مدل ارائه‌شده، نتیجه حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های کمی برگرفته از پرسشنامه‌ها به دست آمده و صرفاً محدود به کارکنان شاغل در مراکز اطلاعاتی دانشگاه‌های پیام نور کشور است. همچنین، نتیجه به دست آمده حاصل یک مطالعه توصیفی - مقطعی، بدون کنترل سایر عوامل و متغیرها و بررسی نقش تعدیل‌کننده آن‌هاست، بنابراین، در تمهیدات و طراحی برنامه‌های کاربردی و تعمیم به سایر سازمان‌ها باید احتیاط کرد.

پیشنهادها

در راستای تأیید یافته‌ها، پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

۱. ایجاد زیرساخت‌های لازم برای به اشتراک‌گذاری و تبادل نظر ایده‌ها، دانش و اطلاعات بین کارکنان.
۲. پیش‌بینی و ایجاد واحد تحقیق و توسعه، تشکیل تیم‌های دانش و کارگروه‌هایی برای پیگیری ایده‌های نو در سازمان و خلق بینش نسبت به مطالعات و تحقیقات جدید در حوزه مدیریت دانش.
۳. ارزیابی عملکرد کارکنان بر مبنای مشارکت، توسعه و به اشتراک‌گذاری دانش.
۴. مدل‌سازی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در استقرار مدیریت دانش در مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های پیام نور کشور.
۵. بررسی تأثیر فرهنگ سازمانی بر استقرار مدیریت دانش، با در نظر داشتن نقش واسطه‌ای متغیرهایی مانند شفافیت سازمانی و اعتماد سازمانی.

منابع

- امیریان‌زاده، مژگان و قمری، وحیدرضا (۱۳۹۳). نقش واسطه‌ای رهبری خدمتگزار در رابطه فرهنگ سازمانی و تعهد سازمانی میان کارکنان سازمان صنایع نظامی استان فارس، بهبود مدیریت، ۸ (۴)، ۱۵۵-۱۷۸.
- حراقی، مسعود، بحرینی‌زاده، منیجه و حراقی، مریم (۱۳۹۴). ارائه مدل ساختاری مدیریت دانش و انعطاف‌پذیری سازمانی. فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، ۷ (۱)، ۱۴۷-۱۷۷.

- درگاهی، حسین، اسدی، صدیقه، احمدی، بتول و محمودی، محمود (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین مدیریت دانش با خلاقیت و نوآوری سازمانی در کارکنان بیمارستان‌های آموزشی دانشگاه علوم پزشکی تهران. *بیمارستان*، ۱۷ (۱)، ۹۷-۱۰۸.
- رونقی، محمدحسین، زین‌الدین‌زاده، سارا و علم‌بلادی، سپهر (۱۳۹۸). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر پیاده‌سازی مدیریت دانش با استفاده از روش فراترکیب، *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۲ (۳)، پیاپی ۸۷-۱۱۲-۱۳۵.
- زوارقی، رسول و عباس‌زاده، رقیه (۱۳۹۶). بررسی موانع فرهنگی استقرار مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی: بررسی موردی کتابخانه‌های دانشگاه‌های تبریز و علوم پزشکی تبریز. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۵۱ (۳)، ۱۰۱-۱۲۷.
- سامانیان، مصیب، اباذری، زهرا، باب‌الحوائجی، فهیمه و زارع، فاطمه (۱۴۰۲). ارائه الگویی پیاده‌سازی فرایند مدیریت دانش در سازمان امور عشایری ایران. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۶ (۳)، ۱۵۸-۱۸۶. Doi: 10.30481/lis.2021.306806.1887
- سلیمی، جمال و رضانی، قباد (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین فرهنگ سازمانی و بهره‌وری دبیران دوره تحصیلی متوسطه استان کردستان. *رفتار سازمانی در آموزش و پرورش*، ۱ (۲)، ۳۵-۴۹.
- شکوری، ام‌النبین (۱۳۹۴). بررسی مدیریت تأثیر دانش در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی. *دومین همایش بین‌المللی مدیریت و فرهنگ توسعه*، تهران، <https://civilica.com/doc/459910>.
- عباسی، رسول، باباشاهی، جبار، افخمی‌اردکانی، مهدی و فراهانی، داود (۱۳۹۲). بررسی تأثیر انعطاف‌پذیری منابع انسانی بر کارآفرینی سازمانی تبیین نقش میانجی فرهنگ انطباق‌پذیری. *مجله علمی-پژوهشی مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۱۱ (۱)، ۸۷-۱۰۶.
- فدائی، غلامرضا، نقشینه، نادر و اندایش، سیف‌الله (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش در دانشگاه تهران. *فصلنامه مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۱۰ (۲۴)، ۱۰۳-۱۲۸.
- کاردان، هاجر (۱۳۹۶). *بررسی ارتباط بین انعطاف‌پذیری منابع انسانی و نوآوری سازمانی با توجه به نقش میانجی سازگاری فرهنگ سازمانی (مورد مطالعه: کارکنان اداره کل انتقال خون استان گیلان)*. سامانه بانک اطلاعات پایان‌نامه‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- لطفی‌کیا، کاوه، کاباران‌زاد قدیم، محمدرضا، حقیقت منفرد، جلال و مرجانی، تیمور (۱۴۰۱). تأثیر ابعاد فرهنگ سازمانی بر توسعه مدیریت دانش در جهاد دانشگاهی. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۸ (۲)، ۲۵۷-۲۸۸.
- میرحیدری، اشرف، عابدی، احمد، هویدا، رضا و سیادت، سید علی (۱۳۹۱). فراتحلیل تأثیر فرهنگ سازمانی بر استقرار مدیریت دانش در سازمان‌های ایران (۱۳۸۰-۱۳۹۱) تفاوت‌های تحقیقات در روش، ابزار، نمونه‌گیری و تحلیل. *رویکردهای نوین آموزشی*، ۷ (۲)، ۷۷-۹۶.
- نادی، محمدعلی و مشایخی، زهره (۱۳۹۶). رابطه بین جامعه‌پذیری سازمانی، رفتار رهبری، هویت سازمانی و فرهنگ سازمانی با رفتار شهروندی سازمانی در بین کارکنان ستادی آموزش و پرورش شهر

- اصفهان. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۸ (۳)، پیاپی ۶۷، ۱۵۳-۱۷۶.
- نجفی‌کلیانی، وحید، رستگار، عباسعلی و رحمانی، فاطمه (۱۳۹۷). انعطاف‌پذیری منابع انسانی، خلاقیت و نوآوری سازمانی در شرکت‌های بیمه. مدیریت فرهنگ سازمانی، ۱۶ (۳)، ۵۲۱-۵۴۴.
- نیازآذری، کیومرث و تقوایی‌یزدی، مریم (۱۳۹۵). فرهنگ سازمانی در هزاره سوم، تهران: آگاه.

References

- Abbasi, R., Babashahi, J., Afkhafi Ardakani, M. & Farahani, D. (2013). Review the effect of human resource flexibility on organizational entrepreneurship. *Organizational Culture Management*, 11(1), 87-106. [In Persian]
- Amiriazadeh, M. & Ghamari, V.R. (2015). Servant Leadership Mediating Role in Relationship between Organizational Culture and Organizational Commitment among Employees of the Martial Industries Organization of Fars Province. *Journal of Improvement Management*, 8 (4), 115-178. [In Persian]
- Atkinson, J. (2010). Manpower strategies for flexible organizations. *Personnel Management*, 16, 28-31.
- Bhattacharya, M., Gibson, D., & Doty, D. (2005). The Effects of Flexibility in Employee Skills, Employee Behaviors, and Human Resource Practices on Firm Performance. *Journal of Management*, 31, 622-640
- Clarke, V. & Braun, V. (2021). Thematic analysis: a practical guide. *Thematic Analysis*, 1-100.
- Dickel, D. G. & de Moura, G. L (2016). Organizational performance evaluation in intangible criteria: a model based on knowledge management and innovation management. *RAI Revista de Administração e Inovação*, 13(3), 211-220.
- Dargahi, H., Asadi, S., Ahmadi, B. & Mahmoudi, M. (2018). Survey of the Relationship of Knowledge Management and Organizational Creativity and Innovation among the Employees of Tehran University of Medical Sciences. *Journal of Hospital*, 17(1), 97-108. [In Persian]
- Fadaei, G.H., Naghshineh, N. & Andayesh, S. (2018). Examining relationship between organizational culture and knowledge management in University of Tehran. *Journal of Studies in Library and Information Science*, 10(24), 103-128. [In Persian]
- Fombad, M.C. & Onyancha, O.B. (2017). Knowledge Management for Development: Rethinking the trends of Knowledge Management research in South Africa. *Journal of Information & Knowledge Management*, 16 (3), 34-45.
- Haraghi, M., Bahreinizadeh, M. & Haraghi, M. (2015). The Structural Model of Knowledge Management and Organizational Resilience (Given the role of organizational culture and innovation). *Organizational Behaviour Studies Quarterly*, 7(1), 147-177. [In Persian]
- Kardan, H. (2017). *Examining relationship between human resource flexibility and organizational innovation with the mediating role of organizational*

- culture adaptation, (Case study: the employees of the Blood Transfusion Organization in Gilan province)*. Theses database system, Islamic Azad University, Rasht branch. [In Persian]
- Lawson, S. (2003). *Examining the relationship between organizational culture and knowledge management*. Doctoral dissertation, Nova Southeastern University.
- Liao, S. H. & Wu, C. C. (2010). System perspective of knowledge management, organizational learning, and organizational innovation. *Expert systems with Applications*, 37 (2), 1096-1103.
- Lim, M., Lang, T. M., Hua, T. K. & Dat, B. T (2017). Knowledge management in sustainable supply chain management: Improving performance through an interpretive structural modelling approach. *Journal of Cleaner Production*, 1 (1), 806-816.
- Lotfikia, K., Kabaranzad Ghadim, M.R., Haghightat Monfared, J. & Marjani, T. (2022). The Effect of Organizational Culture Dimensions on the Development of Knowledge Management in Academic Center for Education, Culture and Research. *Sciences and Techniques of Information Management*, 8 (2), 257-288. [In Persian]
- Mirhaydari, A., Abedi, A., Hoveida, R. & Siadat, S.A. (2012). Meta analysis of organizational culture's effect on implementing knowledge management in organizations (Iran: 1380-1391). *New Educational Approaches*, 7(2), 77-96. [In Persian]
- Mohajan, H. K. (2017). The Impact of Knowledge Management Models for the Development of Organizations. *Journal of Environmental Treatment Techniques*, 5(1), 12-33.
- Nadi, M. & Mashayekhi, Z. (2017). An Analysis of the Relationship Between Organizational Socialization, Leadership Behavior, Organizational Identification and Organizational Culture with Organizational Citizenship Behavior (the Case of staff personnel of Iran's Education Ministry, Isfahan Branch). *Journal of Applied Sociology*, 28 (3), 153-176. [In Persian]
- Najafi Kalyani, V., Rastgar, A.A. & Rahmani, F. (2018). Human Resource Flexibility, Creativity, and Organizational Innovation in Insurance Companies. *Organizational Culture Management*, 16(3), 521-544. [In Persian]
- Niazazari, K. & Taghvaeeyazdi, M. (2016). *Organizational culture in the third millennium*. Tehran: Agah. (In Persian).
- Parirokh, M., Daneshgar, F. & Fattahi, R. (2008). Identifying knowledge-sharing requirements in academic libraries. *Library review*, 57(2), 107-122.
- Ronaghi, M.H., Zeinodinzadeh, S. & Alambeladi, S. (2019). Identification and Ranking the Factors Affecting the Knowledge Management Implementation Using Metasynthesis Method. *Library and Information Sciences (LIS)*, 22(3), 87, 112-135. [In Persian]
- Salimi, J. & Ramezani, Gh. (2014). Investigating the relationship between organizational culture and productivity of secondary education teachers in Kurdistan province. *Organizational Behavior in Education*, 1(2), 35-

49. [In Persian]
- Samanian, M., Abazari, Z., Babalhaveji, F. & Zare, F. (2023). Presenting a Model for Implementing Knowledge Management Process in Iranian Tribal Affairs Organization. *Library and Information Sciences (LIS)*, 26 (3), 158-186. Available Online from 30 November 2021. Doi: 10.30481/lis.2021.306806.1887. [In Persian]
- Shakoori, O.M. (2015). Investigating the Management of Knowledge Impact in Libraries and Information Centers. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Management and Cultural Development, Tehran*. Retrieved from: <https://civilica.com/doc/459910>. [In Persian]
- Tong, C., Tak, W. I. W. & Wong, A. (2015). The impact of knowledge sharing on the relationship between organizational culture and job satisfaction: The perception of information communication and technology (ICT) practitioners in Hong Kong. *International Journal of Human Resource Studies*, 5(1), 19-47.
- Ugargol, J. D. & Patrick, H. A. (2018). The relationship of workplace flexibility to employee engagement among information technology employees in India. *South Asian Journal of Human Resources Management*, 5(1), 40-55.
- Valverda, M., Tregaskish, O. & Brewster, C (2019). Labor Flexibility and Firm Performance, International Advances in *Economic Research*, 6(4), 649-661.
- Xuan, Q. (2018). The influence of organizational culture on internationalization of universities: a case study of Mahidol University International College. *Scholar: Human Sciences*, 10(1), 1-13.
- Wetzels, M., Odekerken-Schröder, G. & Van Oppen, C. (2009). Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: Guidelines and empirical illustration. *MIS quarterly*, 33 (1), 177-195.
- Wright, P. M. & Snell, S. A. (1998). Toward a unifying framework for exploring fit and flexibility in strategic human resource management. *Academy of management review*, 23 (4), 756-772.
- Zanon, L. G., Marcelloni, F., Gerolamo, M. C. & Carpinetti, L. C. R. (2021). Exploring the relations between supply chain performance and organizational culture: A fuzzy grey group decision model. *International Journal of Production Economics*, 233, 108023.
- Zavareghi, R. & Abbaszadeh, R. (2016). Investigating the cultural barriers of establishing Knowledge management in academic libraries: case study of University of Tabriz and University of Tabriz medical university libraries. *Academic Librarianship and Information Research*, 51(3), 101-127. [In Persian]

Effect of the Level of Information Literacy on Information-Seeking Behavior and Republishing Information on Social Networks (Case Study: Graduate Students of Razi University)

Samira Seifi¹ , Mahmoud Moradi² , Vida Seifouri³

Abstract

Purpose: This study aimed to investigate the level of information literacy in the behavior of information-seeking and republishing information in social networks among graduate students of Razi University, Kermanshah.

Methods: The research method was applied in terms of purpose was a survey one, and the statistical population of the research included all postgraduate students of the fields studying in the affiliated faculties of Razi University, which has a sample size of 217 people and using Sampling Method Stratified randomization was determined. The research tool included a consolidated questionnaire in two parts information literacy and information accuracy in republishing information in the virtual space; Cronbach's alpha was estimated at 0.78. The normality of the research variables was checked by using the Kolmogorov-Smirnov test to test the research hypotheses, the research hypotheses were analyzed using the necessary tests. SPSS.26 software was used for data analysis.

Findings: The findings of the research show that the average level of information literacy of graduate students of Razi University was at an average level, although the level of education of the respondents was significantly related to this level of information literacy, and the doctoral students all had an average level of literacy. The information was high. However, gender does not have a significant effect on the level of students' information literacy. Also, a significant relationship was observed between the level of information literacy and the components of data documentation and data health in the accuracy of information republished in the virtual space, but there was no significant relationship in the components of examining the expertise of the message narrator.

Conclusion: In explaining the obtained results and the high level of the information need detection component, it can be claimed that the ability to detect the information needs and determine the extent and location of information plays a key role in strengthening the students' abilities. Regarding the components of critical evaluation of information, which was obtained with a lower average than other components of information literacy, it can be said that by increasing the ability to critically evaluate information, the diagnostic capabilities in republishing information of individuals also increase. The ability to critically evaluate information with skills such as the ability of reviewing and comparing information obtained from different sources, to determine the validity and correctness of the information, to detect the presence of fraud and manipulation in information causes the ability to analyze and review different and contradictory views. The set of these skills leads the students to have possibility to ensure the correctness and ability to use the information correctly. Also, improving the level of information literacy among students can help to increase the accuracy and correctness of the information republished in cyberspace. In general, the current situation of information literacy of graduate students of Razi University of Kermanshah is at a desirable level. However, since a significant relationship between the level of information literacy and the accuracy of information was reported in the republishing of information in cyberspace, it is possible to take necessary measures to increase the level of information literacy in master's degree students or even lower education levels, which will improve the performance of students. To develop knowledge and improve the accuracy of republished messages in cyberspace among students. It is suggested that the necessary decisions should be taken by high policymakers to design, implement, and evaluate information literacy for university professors, so that professors, along with presenting their specialized courses, also transfer the necessary skills related to information literacy to students.

Keywords

Information Literacy, Information Seeking Behavior, Republishing Information, Social Networks, Razi University, Postgraduate Students

Citation: Seifi,S., Moradi, M., & Seifouri, V. (2023). Effect of the Level of Information Literacy on Information-Seeking Behavior and Republishing Information on Social Networks (Case Study: Graduate Students of Razi University). *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(4): 89-112.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3517.2255

Article Type: Research Article

Article history:

Received: 25 July 2023

Accepted: 22 Nov. 2023

1. M.A. in Knowledge and Information Science, Razi University, Kermanshah, Iran
seifisamira1361@gmail.com

2. Assistant Professor,
Departement of Knowledge and Information Science,
Faculty of Social Sciences,
Razi University,
Kermanshah, Iran
(Corresponding Author)
m.moradi@razi.ac.ir

3. Ph.D. in Knowledge and Information Science, Razi University, Kermanshah, Iran
v.seifouri@razi.ac.ir

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

تأثیر سطح سواد اطلاعاتی بر رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی

دانشگاه رازی)

سمیرا سیفی^۱ | محمود مرادی^۲ | ویدا صیفوری^۳

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر سطح سواد اطلاعاتی بر رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه بود. **روش:** روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های مشغول به تحصیل در دانشکده‌های تابعه دانشگاه رازی بود که حجم نمونه ۲۱۷ نفر و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای تعیین شد. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه تلفیقی در دو بخش سواد اطلاعاتی و صحت اطلاعات در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی بود که آلفای کرونباخ آن ۰/۸۸ برآورد شد. برای آزمون فرضیه‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنف نرمال بودن متغیرهای پژوهش بررسی شده و در ادامه با استفاده از آزمون‌های لازم فرضیه‌های پژوهش تجزیه و تحلیل شد. برای تحلیل داده‌ها نرم‌افزار SPSS v26 مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از پژوهش بیانگر آن است که میانگین سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در سطح متوسط قرار دارد، البته مقطع تحصیلی پاسخگویان به‌طور معناداری با این سطح سواد اطلاعاتی ارتباط دارد و دانشجویان مقطع دکتری همگی دارای میانگین سواد اطلاعاتی بالا هستند؛ اما جنسیت تأثیر معناداری در سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان ندارد. همچنین بین سطح سواد اطلاعاتی با مؤلفه‌های مستند بودن داده‌ها و سلامت داده‌ها در صحت اطلاعات بازنشر شده در فضای مجازی ارتباط معنی‌داری مشاهده شد اما در مؤلفه بررسی تخصص نقل‌کننده پیام، ارتباط معنادار نبود.

نتیجه‌گیری: در تبیین نتایج به‌دست آمده و سطح بالای مؤلفه تشخیص نیاز اطلاعاتی می‌توان گفت توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی و تعیین وسعت و مکان‌یابی اطلاعات، نقش اساسی در تقویت قابلیت‌های دانشجویان ایفا می‌کند. در مورد مؤلفه ارزیابی نقادانه اطلاعات که با میانگین پایین‌تری نسبت به سایر مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی به‌دست آمده می‌توان گفت که با افزایش توانایی ارزیابی نقادانه اطلاعات، قابلیت‌های تشخیصی در بازنشر اطلاعات افراد نیز افزایش می‌یابد. توانایی ارزیابی نقادانه اطلاعات با مهارت‌هایی مانند توانایی بررسی و مقایسه اطلاعات اخذ شده از منابع مختلف برای تعیین اعتبار و صحت و سقم اطلاعات، تشخیص وجود تقلب و دست‌کاری در اطلاعات، توانایی تحلیل و بررسی دیدگاه‌های مختلف و متناقض است. مجموعه این مهارت‌ها به دانشجویان این امکان را می‌دهد که از صحت و قابلیت کاربرد صحیح اطلاعات اطمینان حاصل کنند. همچنین ارتقای سطح سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان می‌تواند به افزایش دقت و صحت اطلاعات بازنشر شده در فضای مجازی کمک شایانی نماید. به‌طور کلی وضعیت موجود سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه در سطح مطلوبی قرار دارد. ولیکن چون رابطه معناداری بین سطح سواد اطلاعاتی و صحت اطلاعات در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی گزارش شد، به‌منظور افزایش سطح سواد اطلاعاتی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و یا حتی سطوح تحصیلی پایین‌تر می‌توان اقدامات لازم را به عمل آورد که سبب بهبود عملکرد دانشجویان برای توسعه دانش و ارتقای صحت پیام‌های بازنشر شده در فضای مجازی در بین دانشجویان شود. پیشنهاد می‌شود تصمیم‌گیری‌های لازم توسط سیاست‌گذاران عالی اتخاذ شود تا طراحی، اجرا و ارزیابی سواد اطلاعاتی برای اساتید دانشگاه انجام شود تا اساتید به همراه ارائه دروس تخصصی خود، مهارت‌های لازم در ارتباط با سواد اطلاعاتی را نیز به دانشجویان انتقال دهند.

کلیدواژه‌ها

سواد اطلاعاتی، رفتار اطلاع‌یابی، بازنشر اطلاعات، شبکه‌های اجتماعی، دانشگاه رازی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی

استاد: سیفی، سمیرا، مرادی، محمود و صیفوری، ویدا (۱۴۰۲). تأثیر سطح سواد اطلاعاتی بر رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی). *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۴): ۸۹-۱۱۲.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3517.2255

۱. کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
seifisamira1361@gmail.com

۲. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)
m.moradi@razi.ac.ir

۳. دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
v.seifouri@razi.ac.ir

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۳

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۰۱

فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴(۴)، زمستان ۱۴۰۲

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
© نویسندگان

مقدمه

رسانه‌های اجتماعی شیوه ارتباط مردم را تغییر داده‌اند. امروزه هزاران نفر در سراسر جهان از رسانه‌های اجتماعی برای ایجاد، اشتراک‌گذاری و بحث در مورد اطلاعات استفاده می‌کنند. این امر باعث شده است که تجزیه و تحلیل رسانه‌های اجتماعی در سال‌های گذشته رشد تصاعدی داشته باشند (Hossein & Cambria, 2018). انسان ذاتاً موجودی اجتماعی است و از دیرباز علاقه زیادی به شرکت در اجتماعات و گروه‌های مورد علاقه خود را داشته و همواره این آرزو را در سر پروراند که بتواند فارغ از زمان و مکان و هم‌زمان در هر جمع و اجتماعی باشند (ضیایی پرور و عقیهی، ۱۳۸۸). امروزه با وجود شبکه‌های اجتماعی این آرزو برآورده شده است و با گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی که عضو جدایی‌ناپذیر جامعه بشری شده‌اند افراد می‌توانند هم‌زمان بدون در نظر گرفتن فاصله‌های مکانی و یا زمانی در آن‌ها تعامل داشته و ارتباطات مجازی را در آن تجربه نمایند که این تجربه مستلزم مهارت اطلاعاتی است. مهارت اطلاعاتی یا همان «سواد اطلاعاتی» مفهوم گسترده‌ای از رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات است که پس از به وجود آمدن شبکه‌های اجتماعی مجازی پرکاربرد شده است. انسان‌ها دائماً در پی کشف اطلاعات هستند بدون اینکه مستقیماً قصد یافتن اطلاعات را داشته باشند. روزنامه می‌خوانند، تلویزیون تماشا می‌کنند و در شبکه‌های اجتماعی پرسه می‌زنند (سعیدی، ۱۳۹۶).

انتشار گسترده اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی، چه قابل اعتماد باشد و چه نباشد، توجه به جنبه نسلی مهم است که جوانان زیستگاه طبیعی خود را در رسانه‌های اجتماعی پیدا می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان محیط غالب برای اجتماعی شدن، اطلاعات و سرگرمی

از جمله آموزش ظاهر شده‌اند (Garcia et al., 2020). با رواج فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی که با زندگی روزانه افراد دارد باعث تنوع اطلاعات شده و مستلزم داشتن توانایی‌هایی برای استخراج اطلاعات مربوطه از منابع مناسب و از سوی دیگر پرداختن به حوزه سواد اطلاعاتی ضروری می‌شود (طبرسا و همکاران، ۱۳۹۵). دور از ذهن نیست که وقتی در شبکه اجتماعی عضو می‌شویم با موجی از اطلاعات روبه‌رو شویم و تشخیص درستی یا نادرستی آن اطلاعات بین مردم باسواد متفاوت، مشکل است. برای شناسایی درستی اطلاعات، باید مقیاس یا ابزاری در نظر داشته باشیم. در این زمینه سواد اطلاعاتی مهارت موردنیاز را به کاربران می‌دهد تا از مرحله عدم اطمینان رد شوند (اسماعیل زاده و حسن زاده، ۱۳۹۷). پس مسئله‌ای که امروزه در جامعه اطلاعاتی و شبکه‌های اجتماعی بسیار مشهود است رفتار درست اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات در این فضا است. کاربران در این فضا با حجم بسیار زیاد اطلاعات، مطالب، تصاویر، فیلم و غیره روبه‌رو هستند و معمولاً این اطلاعات را در شبکه‌های اجتماعی به اشتراک می‌گذارند. از طرفی نیز حضور در شبکه‌های اجتماعی جزئی از سبک زندگی مردم شده و فعالیت روزمره آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده است و هر فردی مطابق با ذائقه شخصی و یا اجتماعی خود مطالبی را می‌خواند یا می‌نویسد، برخی هم مطالب موردپسند خود را به‌منظور مشارکت علاقه‌مندان بازنشر می‌دهند. از عوامل اثرگذار بر این رفتار و بهره‌مندی مناسب در این شبکه‌ها داشتن سواد اطلاعاتی مناسب است (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۸).

پژوهش‌ها و متون موجود نشانگر آن است که از دهه ۱۹۹۰ به بعد، اینترنت جنبه‌های مختلف زندگی و رفتار اطلاع‌یابی کاربران را دستخوش دگرگونی کرده است. صاحب‌نظرانی مانند پیسلی^۱ (۱۹۶۸)، مک کلور^۲ (۱۹۹۴) و پسکو^۳ (۱۹۹۶) معتقدند که رفتار اطلاع‌یابی کاربران از موضوعات باارزش و قابل‌بررسی است (یمین فیروز و داوورپناه، ۱۳۸۳). از نظر آنان، شبکه‌ها و به‌ویژه شبکه‌های مجازی در دنیای امروزه با آسان‌تر کردن جریان مشارکت‌ها، اشاعه ایده‌ها، دسترس‌پذیری و روزآمدسازی اطلاعات، موجب شده‌اند که کاربران دانشگاهی بخصوص دانشجویان تحصیلات تکمیلی برای تبادل افکار، پژوهش، آموزش و روزآمد کردن اطلاعات خود، به‌طور گسترده از این شبکه‌ها استفاده کنند. دانشجویان، از اقشاری هستند که برای رفع نیازهای علمی و پژوهشی خود در طول مدت تحصیل به اطلاعات نیازمند هستند.

1. Paisley
2. Mc Kelur
3. Pesko

آن‌ها برای اینکه بتوانند به اطلاعات موردنیازشان، دست یابند باید بتوانند نیاز اطلاعاتی خود را شناسایی کنند. به اطلاعات موردنیازشان دسترسی پیدا کنند، با استفاده از مهارت تفکر تحلیلی و انتقادی آن‌ها را ارزیابی کرده و از اطلاعات به‌دست‌آمده برای رسیدن به اهداف خود استفاده کنند و درعین‌حال موارد حقوقی و اقتصادی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات را درک کنند.

متناسب با ویژگی‌های خاص مقطع تحصیلات تکمیلی که همانا برجستگی فعالیت‌های پژوهشی در این مقطع است، سطح مهارت‌های سواد اطلاعاتی، در این مقطع نسبت به مقاطع پایین‌تر اهمیت دوچندان می‌یابد. همچنین، پیشرفت‌های سریع در حوزه فناوری‌های دیجیتال که بر روند تولید، دسترسی و استفاده از اطلاعات تأثیر مستقیم دارد، بر پیچیدگی مهارت‌های سواد اطلاعاتی اثرگذار بوده و این فضا را ایجاد کرده است که دانشجویان باید همواره به دنبال یادگیری و تجهیز به مهارت‌های جدید و به‌روز سواد اطلاعاتی متناسب با نیازهای محیط دیجیتال باشند (غلامی و همکاران، ۱۳۹۶).

در این پژوهش، پژوهشگر با توجه به نقش و اهمیت سواد اطلاعاتی در رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات و از طرفی توجه به گستردگی فناوری اطلاعات در همه جنبه‌های زندگی و ضرورت یادگیری و استفاده مناسب از آن برای همه افراد جامعه و بخصوص دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌ها، سعی بر آن داشته است که به بررسی سطح و نقش سواد اطلاعاتی بر بازنشر اطلاعات در فضای مجازی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه رازی بپردازد. پژوهش حاضر به دنبال پرداختن به این مسئله و رفع خلأ پژوهشی جدی در این حوزه بر مبنای فرضیه‌های زیر است:

فرضیه ۱: بین سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی به تفکیک جنسیت، تفاوت معناداری وجود دارد.

فرضیه ۲: بین مؤلفه‌های پشتیبانی‌کننده سواد اطلاعاتی با مقطع تحصیلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه ۳: سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب مستند بودن داده‌ها نقش معناداری دارد.

فرضیه ۴: سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب سلامت داده‌ها نقش معناداری دارد.

فرضیه ۵: سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر

اطلاعات در فضای مجازی برحسب تخصص نقل‌کننده داده‌ها نقش معناداری دارد.

پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های زیادی در زمینه سواد اطلاعاتی، شبکه‌های اجتماعی و مفاهیم مرتبط با آن انجام شده‌است اما رابطه سطح سواد اطلاعاتی بر رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی مورد توجه قرار نگرفته است. جدیدترین پیشینه‌های خارجی و داخلی در رابطه با موضوع پژوهش حاضر به شرح ذیل است:

آپی‌یا و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان کارآموز معلم: تجربیات یک کالج آموزشی غنا» نشان دادند که اکثر دانشجویان به عملگرهای بولی و کوتاه‌سازی برای بازیابی اطلاعات عادت ندارند. همچنین مشخص شد که دانشجویان باید مهارت‌های سواد اطلاعاتی را برای روش تحقیق، آموزش کتابخانه‌ای و استفاده از رایانه آموزش ببینند.

الکس و اجیتا^۲ (۲۰۲۳) در مقاله «ارزیابی مهارت‌های سواد اطلاعاتی دیجیتال در بین دانشجویان کارشناسی کتابداری و علوم اطلاعات در دانشگاه‌های نیجریه» بیان داشتند که دانش‌آموزان منابع دیجیتالی اطلاعات را ترجیح می‌دهند، اما همچنان از کتابخانه برای بازیابی اطلاعات مورد نیاز استفاده می‌کنند. همچنین مشخص شد که دانشجویان منابع اطلاعاتی را با بررسی نام و تخصص نویسنده ارزیابی می‌کنند. همچنین در جستجوی اطلاعات برای تکالیف تحصیلی، دانش‌آموزان سعی می‌کنند از اصطلاحات موضوعی مختلف در عملگرهای بولی استفاده کنند.

آلاری و همکاران^۳ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان پرستاری در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد» انجام دادند که نتایج این مطالعه نشان داد دانش‌آموزان بیشتر منابع دیجیتالی اطلاعات را ترجیح می‌دهند، اما همچنان از کتابخانه برای بازیابی اطلاعات مورد نیاز استفاده می‌کنند. همچنین مشخص شد که دانشجویان منابع اطلاعاتی را با بررسی نام و تخصص نویسنده ارزیابی می‌کنند. همچنین در جستجوی اطلاعات برای تکالیف تحصیلی، دانش‌آموزان سعی می‌کنند از اصطلاحات موضوعی مختلف در عملگرهای

1. Appiah et al.
2. Alex-Nmecha & Ejitagha
3. Allari et al.

بولی استفاده کنند.

ژو و همکاران^۱ (۲۰۲۱) در بررسی «رابطه سواد اطلاعاتی و شایستگی رسانه‌های اجتماعی»، نشان دادند که توانایی دانشجویان در استفاده از فناوری اطلاعات برای حل مشکلات و احساس مسئولیت‌پذیری آن‌ها در فضای مجازی، مهم‌ترین عامل در پیش‌بینی رفتارشان است.

خان و ادريس^۲ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان «اطلاعات نادرست را بشناسید و قبل از به اشتراک‌گذاری آن را تأیید کنید: یک اقدام مستدل و دیدگاه سواد اطلاعاتی» اظهار داشتند که خودکارآمدی درک شده برای تشخیص اطلاعات غلط در رسانه‌های اجتماعی با درآمد و سطح تحصیلات، مهارت‌های اینترنتی جستجوی اطلاعات و تأیید و نگرش نسبت به تأیید اطلاعات رابطه معناداری دارد. همچنین اشتراک‌گذاری اطلاعات در رسانه‌های اجتماعی با تجربه اینترنتی، مهارت‌های اینترنتی جستجوی اطلاعات، اشتراک‌گذاری و تأیید نگرش نسبت به تأیید اطلاعات و اعتقاد به قابلیت اطمینان اطلاعات پیش‌بینی می‌شود.

گو و جی^۳ (۲۰۱۹) در پژوهشی به «جستجوی رابطه کسب مهارت سواد اطلاعاتی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی» پرداخته‌اند که نتایج به‌دست‌آمده از یافته‌ها نشان از وجود رابطه بین سواد اطلاعاتی و شبکه‌ها را تأیید کرد، به صورتی که انعطاف‌پذیری بیشتری برای یادگیری سواد اطلاعاتی در هر زمان و مکانی داشتند.

نجف‌پور و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «نقش سواد اطلاعاتی و فناوری‌های اطلاعاتی ارتباطی در تسهیم دانش در میان کتابداران کتابخانه‌های عمومی» به این نتیجه رسیدند که شاخص سواد اطلاعاتی به‌واسطه فناوری‌های اطلاعاتی بر فرایند تسهیم دانش کارکنان کتابخانه‌های عمومی تأثیری مثبت و معنادار دارد. با توجه به یافته‌های پژوهش، سواد اطلاعاتی به‌صورت مستقیم یا به‌واسطه فناوری‌های اطلاعاتی ارتباطی بر تسهیم دانش تأثیر دارد. میزان تأثیرگذاری همه ابعاد سواد اطلاعاتی بر تسهیم دانش، تحت نفوذ فناوری‌های اطلاعاتی افزایشی چشمگیر داشته است.

باقری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر توسعه سواد اطلاعاتی جوانان عضو کتابخانه‌های عمومی (مطالعه موردی: استان خراسان شمالی)»، به

1. Sha et al.
2. Khan & Idris
3. Guo & Jie

این نتایج رسیدند که میانگین سواد اطلاعاتی در کاربرانی که با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی فعالیت دارند بیشتر از کاربرانی است که با هویت جعلی فعالیت می‌کنند. همچنین سواد اطلاعاتی در افرادی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند بالاتر از افرادی است که از این شبکه‌ها استفاده نمی‌کنند و این تفاوت از نظر آماری معنادار است.

صادقی و محمدداوودی (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان «ارائه مدل شبکه‌های اجتماعی و سواد اطلاعاتی با رویکرد موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی ساوه» انجام داده‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از صحت رابطه بین سازه‌ها است که در نتیجه تأثیر شبکه‌های اجتماعی و سواد اطلاعاتی بر موفقیت تحصیلی دانشجویان ساوه بود. به عبارت دیگر بین استفاده از شبکه اجتماعی و موفقیت تحصیلی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و همچنین بین سواد اطلاعاتی و موفقیت تحصیلی ارتباط مؤثر و معناداری نیز وجود دارد.

مردانی و جنوی (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی «تأثیر شبکه‌های اجتماعی در بهبود وضعیت اطلاع‌رسانی و جذب مخاطبین کتابخانه‌های عمومی شهر تهران از دید کتابداران» پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد از دیدگاه کتابداران، استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بهبود اطلاع‌رسانی و جذب مخاطب به کتابخانه‌های عمومی مؤثر بوده و بهتر است برای افزایش کارایی و ارائه خدمات بهتر و مناسب‌تر از این شبکه‌ها نیز بهره‌برند. در این راستا، کتابداران علاقه‌مند به دریافت آموزش در این رابطه هستند؛ بنابراین، ارتقاء زیرساخت‌های لازم برای بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی بایستی مدنظر تصمیم‌سازان و سیاست‌گذاران کتابخانه‌های عمومی قرار گیرد.

جهانگیر و همکاران (۱۴۰۰) در بررسی «رابطه سواد اطلاعاتی با توانایی برقراری ارتباط کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی» به این نتیجه رسیدند که بین سواد اطلاعاتی و مهارت‌های ارتباطی کتابداران رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ و میزان مهارت‌های ارتباطی و سواد اطلاعاتی کتابداران شهرهای مشهد و بیرجند باهم تفاوتی ندارد. همچنین بین تمام ابعاد «سواد اطلاعاتی» شامل تشخیص نیاز اطلاعاتی، مکان‌یابی اطلاعات، ارزیابی اطلاعات و استفاده مؤثر از اطلاعات و مهارت‌های ارتباطی کتابداران، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

زیارتی (۱۳۹۹) در مطالعه خود با عنوان «نقش شبکه‌های اجتماعی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان با میانجیگری سواد اطلاعاتی» نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی، پیش‌بینی کننده عملکرد تحصیلی و سواد اطلاعاتی در دانشجویان است. همچنین سواد اطلاعاتی بر عملکرد تحصیلی تأثیرگذار بوده و استفاده از شبکه‌های اجتماعی با میانجیگری سواد اطلاعاتی

به صورت غیرمستقیم بر عملکرد تحصیلی مؤثر است.

نارمنجی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله خود به «بررسی کیفی رفتار اشتراک‌گذاری اطلاعات دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی مجازی» پرداخته‌اند. یافته‌های به دست آمده حاکی از آن است که بیش‌ترین اشتراک‌گذاری اطلاعات توسط دانشجویان به ترتیب در شبکه‌های اجتماعی مجازی تلگرام و اینستاگرام صورت گرفته است. اطلاعات ادبی-هنری و اطلاعات علمی-آموزشی، بیش‌ترین نوع اطلاعات به اشتراک گذاشته شده توسط دانشجویان در این شبکه‌ها بودند. اشتراک‌گذاری اطلاعات در این شبکه‌ها حتی با هدف سرگرمی و وقت‌گذرانی می‌تواند منجر به دسترسی کاربران به اطلاعات باارزشی در این شبکه‌ها شود. از این رو در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌توان از این بستر مناسب که در حال حاضر با کم‌ترین هزینه ممکن در اختیار اқشار مختلف جامعه به ویژه دانشجویان قرار دارد، به بهترین شکل ممکن به-ویژه در محیط‌های آموزشی بهره جست.

برقی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای به بررسی «سطح سواد اطلاعاتی و انگیزش پژوهشی دانشجویان بر اساس استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی» پرداخته است. یافته‌های به دست آمده از پژوهش نشان می‌دهد ارتباط شبکه‌های اجتماعی با سواد اطلاعاتی و انگیزش پژوهشی به ترتیب برابر با ۰/۴۶ و ۰/۳۶ است. در بررسی تفاوت دو جنس، اختلاف در متغیر انگیزش پژوهشی معنادار نشان داده شد. در تفکیک دانشجویان از لحاظ انگیزشی، سه گروه تشخیص داده شد که انگیزش درونی ۵ درصد، انگیزش بیرونی ۰/۳ درصد و بی‌انگیزگی ۱۱/۱ درصد را به خود اختصاص داد. بر اساس یافته‌های این تحقیق، دانش‌آموختگان برای بهره‌مندی از شبکه‌های اجتماعی در کسب آگاهی و اطلاعات لازم است که هدف و انگیزه خود را در مسیر استفاده از این شبکه‌ها تعیین نمایند.

اسماعیل‌زاده و حسن‌زاده (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تأثیر سواد اطلاعاتی کاربران بر صحت اطلاعات منتشره در شبکه‌های اجتماعی مجازی» نشان دادند سطح سواد اطلاعاتی کاربران شبکه‌ها در حد متوسط است؛ در ۷ شاخص سواد اطلاعاتی کاربران، شاخص «به‌کارگیری اطلاعات» بیشترین مقدار (۳/۷۶) و مهارت «ارزیابی منابع اطلاعاتی و پایگاه‌های جست‌وجو» دارای کمترین مقدار (۳/۴۷) است.

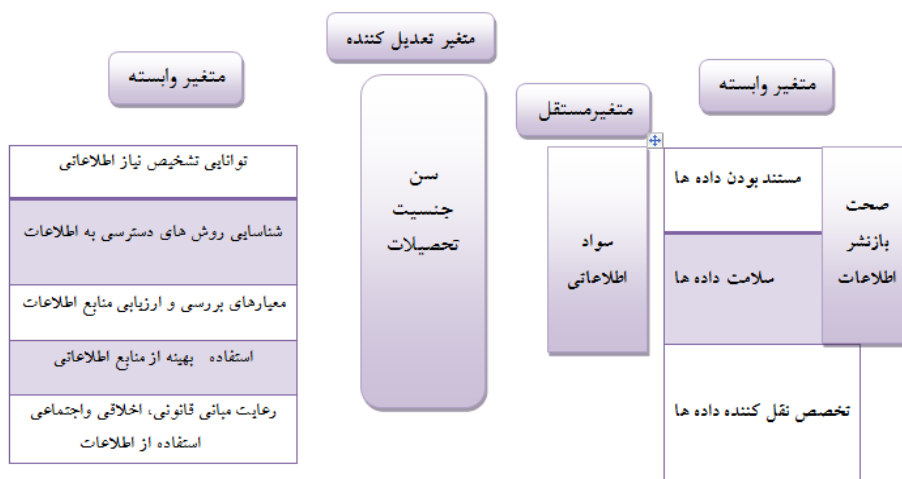
با مروری چند بر تعدادی از پژوهش‌های انجام شده در مورد سواد اطلاعاتی، شبکه‌های اجتماعی مجازی و اطلاع‌یابی می‌توان نتیجه گرفت که پژوهشگران به صورت انفرادی به پژوهش در حوزه سواد اطلاعاتی، ارتباط آن با شبکه‌های مجازی و سواد رایانه‌ای دانشجویان

از یکسو و انگیزه‌های پژوهش همچون فناوری‌های اطلاعاتی ارتباطی در تسهیم دانش، رابطه سواد اطلاعاتی با توانایی برقراری ارتباط و ... پرداخته‌اند، اما خلأ پژوهشی در فهم تأثیر سطح سواد اطلاعاتی بر مستند بودن داده‌ها، سلامت داده‌ها و تخصص نقل‌کننده داده‌ها در شبکه‌های اجتماعی مجازی کاملاً احساس می‌گردد. این بررسی باعث افزایش دانش نظری ما در حیطه موضوع می‌شود.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل دانشجویان تحصیلات تکمیلی مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری کلیه رشته‌های مشغول به تحصیل در دانشکده‌های تابعه دانشگاه رازی کرمانشاه بوده که حجم نمونه در مجموع ۲۱۷ نفر برآورد شد و از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شده است. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه تلفیقی در دو بخش سواد اطلاعاتی و صحت اطلاعات در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی بوده است که برای ۲۲۰ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی تکمیل شد. در این پژوهش با توجه به اینکه سؤالات پرسشنامه استاندارد است و معرف ویژگی‌هایی است که محقق قصد اندازه‌گیری آن‌ها را دارد، در واقع آزمون دارای اعتبار محتوا است که این اعتبار توسط اساتید متخصص و استاد راهنما و دیگران تأیید شده است. در تعیین پایایی این ابزار آلفای کرونباخ^۱ پرسشنامه‌ها ۰/۹۳ به دست آمده که نشان می‌دهد پرسشنامه‌ی فوق پایایی بالایی دارد. همچنین پرسشنامه تلخیص شده مورد استفاده محقق نیز در تعیین پایایی با نمره ۰/۷۸ را داشت که مطلوب و قابل قبول هست. برای توصیف داده‌ها و مشاهدات از روش‌های آمار توصیفی نظیر میانگین، انحراف معیار و درصد فراوانی جداول توزیع فراوانی استفاده گردیده است. در بخش آمار استنباطی نیز از آزمون‌های تحلیلی به اقتضای وضعیت داده‌ها استفاده شده است. در این پژوهش با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنف^۲ نرمال بودن متغیرهای پژوهش را بررسی کرده و سپس، برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهش به منظور افزایش توان آزمون از آزمون‌های همبستگی، آزمون‌های t تک متغیره و t مستقل از نرم افزار SPSS v26 بهره گرفته شده است.

1. Cronbach's Alpha Coefficients
2. Kolmogorov-Smirnov Test

شکل ۱- چهارچوب مفهومی پژوهش

یافته‌ها

پیش از آنکه روابط بین متغیرها را آزمون کنیم لازم است تا نرمال بودن متغیرها را بررسی کنیم. یکی از روش‌های بررسی ادعای نرمال بودن توزیع متغیر استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف است. همچنین، ضریب آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی هریک از مؤلفه‌های متغیر سواد اطلاعاتی، به صورت جداگانه مورد استفاده قرار گرفت. ضریب‌های به دست آمده در جدول (۱) قابل مشاهده است.

جدول ۱- توزیع نرمال متغیرها

آماره	کولموگروف اسمیرنوف	معنی‌داری
۰/۱۳	۰/۰۰۰	توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی و تعیین وسعت و ماهیت اطلاعات
۰/۱۳	۰/۰۰۰	توانایی دسترسی مؤثر به اطلاعات
۰/۱۱	۰/۰۰۰	توانایی ارزیابی نقادانه اطلاعات
۰/۱۵	۰/۰۰۰	توانایی کاربرد هدفمند اطلاعات
۰/۲۴	۰/۰۰۰	توانایی درک ترکیبی و کاربرد اطلاعات

نتایج این آزمون نشان می‌دهد سطح معناداری متغیرهای تحقیق اغلب کمتر از ۰/۰۵ است و توزیع این متغیرها غیر نرمال تشخیص داده شده، اما باید خاطرنشان کرد طبق قضیه حد مرکزی نتایج این پرسشنامه را می‌توان نرمال فرض نمود. این قضیه نشان می‌دهد که مجموع متغیرهای

تصادفی با توزیع متقارن و با واریانس نامتناهی که دارای «توزیع دم سنگین»^۱ هستند با افزایش n به سمت توزیع پایدار میل خواهد کرد. اگر $\alpha > 2$ باشد، واریانس متناهی بوده و می‌توان مطابق با قضیه حد مرکزی، توزیع حدی میانگین یا مجموع متغیرهای تصادفی را نرمال فرض کرد.

فرضیه اول پژوهش: بین سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی به تفکیک جنسیت، تفاوت معناداری وجود دارد.

H_0 = سطح سواد اطلاعاتی به تفکیک جنسیت در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی تفاوت معناداری وجود ندارد. H_1 = سطح سواد اطلاعاتی به تفکیک جنسیت در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۲- خروجی آزمون T مستقل جهت آزمون فرضیه ۱ پژوهش

متغیرهای مورد بررسی	تعداد نمونه	آماره آزمون F	معنی داری	نتیجه آزمون
توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی و... اطلاعات	۲۲۰	۱/۵۵	۰/۵۵	تأیید فرض H_0
توانایی دسترسی مؤثر به اطلاعات		۰/۱۲	۰/۶۱	تأیید فرض H_0
توانایی ارزیابی نقادانه اطلاعات		۱/۳۵	۰/۲۵	تأیید فرض H_0
توانایی کاربرد هدفمند اطلاعات		۰/۲۷	۰/۸۶	تأیید فرض H_0
توانایی درک ترکیبی و کاربرد اطلاعات		۰/۰۰۲	۰/۱۳	تأیید فرض H_0
جنسیت		۰/۰۰۳	۰/۶	تأیید فرض H_0

با توجه به جدول ۲ همان‌گونه که مشاهده می‌گردد، sig آزمون برابر مقدار ۰/۶ است که بیشتر از مقدار ۰/۰۵ است. لذا فرض صفر (H_0) آماری مبنی بر عدم ارتباط دو متغیر پذیرفته می‌شود؛ بنابراین جنسیت تأثیر معناداری در سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان ندارد و در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعا کرد فرض آماری H_0 پذیرفته شده و مخالف آن رد می‌گردد؛ یعنی فرض H_1 پژوهش مبنی بر وجود ارتباط معنادار بین دو متغیر رد می‌گردد.

فرضیه دوم پژوهش: بین مؤلفه‌های پشتیبانی‌کننده سواد اطلاعاتی با مقطع تحصیلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی ارتباط معناداری وجود دارد.

H_0 : بین مؤلفه‌های پشتیبانی‌کننده سواد اطلاعاتی با مقطع تحصیلی دانشجویان تحصیلات

1. Heavy-Tailed Distribution

تکمیلی دانشگاه رازی ارتباط معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین مؤلفه‌های پشتیبانی‌کننده سواد اطلاعاتی با مقطع تحصیلی دانشجویان تحصیلات

تکمیلی دانشگاه رازی ارتباط معناداری وجود دارد.

جدول ۳- خروجی آزمون T مستقل جهت آزمون فرضیه فرعی شماره ۲ پژوهش

نتیجه آزمون	معنی‌داری	آماره آزمون F	تعداد نمونه	متغیرهای مورد بررسی
رد فرض H_0	۰/۰۰۰	۱۰/۷	۲۲۰	توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی و... اطلاعات
رد فرض H_0	۰/۰۰۰	۶/۳		توانایی دسترسی مؤثر به اطلاعات
رد فرض H_0	۰/۰۰۲	۹/۶		توانایی ارزیابی نقدانه اطلاعات
رد فرض H_0	۰/۰۰۰	۲/۰۲		توانایی کاربرد هدفمند اطلاعات
رد فرض H_0	۰/۰۰۰	۱۰/۵		توانایی درک ترکیبی و کاربرد اطلاعات
رد فرض H_0	۰/۰۰۰	۲۸/۴		مقطع تحصیلی

با توجه به جدول ۳ همان‌گونه که مشاهده می‌گردد، sig آزمون در تمامی مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی با مقطع تحصیلی کمتر از مقدار ۰/۰۵ است. لذا فرض صفر (H_0) آماری مبنی بر عدم ارتباط دو متغیر در تمامی مؤلفه‌های فرضیه فرعی مدنظر رد می‌شود. با توجه به سطح معناداری برآورده شده در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعا کرد فرض آماری H_0 رد و نقیض آن پذیرفته می‌گردد، یعنی فرض H_1 پژوهش مبنی بر وجود ارتباط معنادار بین دو متغیر پذیرفته می‌گردد. به عبارتی در تمامی مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان مقطع دکترا تفاوت معنی‌داری (سطح بالاتر) با دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد وجود دارد.

فرضیه سوم پژوهش: سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب مستند بودن داده‌ها نقش معناداری دارد؟

H_0 : سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب مستند بودن داده‌ها نقش معناداری وجود ندارد.

H_1 : سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب مستند بودن داده‌ها نقش معناداری وجود دارد.

جدول ۴- خروجی آزمون T مستقل جهت آزمون فرضیه شماره ۳ پژوهش

نتیجه آزمون	معنی داری	آماره آزمون F	تعداد نمونه	متغیرهای موردبررسی
رد فرض H_0 و پذیرش فرض H_1	۰/۰۰۰	۸/۴	۲۲۰	سطح سواد اطلاعاتی بازنشر اطلاعات برحسب مستند بودن داده‌ها

با توجه به جدول ۴ همان‌گونه که مشاهده می‌گردد، sig آزمون برابر مقدار ۰/۰۰۰ است که کمتر از مقدار ۰/۰۵ است. لذا فرض صفر (H_0) آماری مبنی بر عدم ارتباط دو متغیر رد می‌شود؛ بنابراین سطح سواد اطلاعاتی تأثیر معناداری بر بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب مستند بودن داده‌ها در دانشجویان دارد و در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعا کرد فرض آماری H_0 رد شده و مخالف آن پذیرفته می‌گردد؛ یعنی فرض H_1 پژوهش مبنی بر وجود ارتباط معنادار بین دو متغیر پذیرفته می‌گردد. به عبارتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دارای سطح سواد اطلاعاتی بالاتر در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب مستند بودن داده‌ها تفاوت معناداری (سطح بالاتر) با دانشجویان که سطح سواد اطلاعاتی متوسط دارند وجود دارد. به عبارتی سطح سواد اطلاعاتی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب مستند بودن داده‌ها نقش دارد.

فرضیه چهارم پژوهش: سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب سلامت بودن داده‌ها نقش معناداری دارد؟
 H_0 : سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب سلامت بودن داده‌ها نقش معناداری وجود ندارد.
 H_1 : سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب سلامت بودن داده‌ها نقش معناداری وجود دارد.

جدول ۵- خروجی آزمون T مستقل جهت آزمون فرضیه شماره ۴ پژوهش

نتیجه آزمون	معنی داری	آماره آزمون F	تعداد نمونه	متغیرهای موردبررسی
رد فرض H_0 و پذیرش فرض H_1	۰/۰۰۰	۱۴/۳۴	۲۲۰	سطح سواد اطلاعاتی بازنشر اطلاعات برحسب سلامت بودن داده‌ها

با توجه به جدول ۵ همان‌گونه که مشاهده می‌گردد، sig آزمون برابر مقدار ۰/۰۰۰ است که

کمتر از مقدار ۰/۰۵ است. لذا فرض صفر (H_0) آماری مبنی بر عدم ارتباط دو متغیر رد می‌شود؛ بنابراین سطح سواد اطلاعاتی تأثیر معناداری بر بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب سلامت بودن داده‌ها در دانشجویان دارد و در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعا کرد فرض آماری H_0 رد شده و مخالف آن پذیرفته می‌گردد؛ یعنی فرض H_1 پژوهش مبنی بر وجود ارتباط معنادار بین دو متغیر پذیرفته می‌گردد. به عبارتی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دارای سطح سواد اطلاعاتی بالاتر در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب سلامت بودن داده‌ها تفاوت معناداری (سطح بالاتر) با دانشجویان که سطح سواد اطلاعاتی متوسط دارند وجود دارد. پس سطح سواد اطلاعاتی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب سلامت بودن داده‌ها نقش دارد.

فرضیه پنجم پژوهش: سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب تخصص نقل‌کننده پیام‌ها نقش معناداری دارد؟
 H_0 : سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب تخصص نقل‌کننده پیام‌ها نقش معناداری وجود ندارد.
 H_1 : سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب تخصص نقل‌کننده پیام‌ها نقش معناداری وجود دارد.

جدول ۶- خروجی آزمون T مستقل جهت آزمون فرضیه شماره ۵ پژوهش

متغیرهای مورد بررسی	تعداد نمونه	آماره آزمون F	معنی داری	نتیجه آزمون
سطح سواد اطلاعاتی بازنشر اطلاعات برحسب تخصص نقل‌کننده پیام‌ها	۲۲۰	۰/۶۵	۰/۸۱	پذیرش فرض H_0

با توجه به جدول ۶ همان‌گونه که مشاهده می‌گردد، sig آزمون برابر مقدار ۰/۸۱ است که بیشتر از مقدار ۰/۰۵ است. لذا فرض صفر (H_0) آماری مبنی بر عدم ارتباط دو متغیر پذیرفته می‌شود؛ بنابراین سطح سواد اطلاعاتی تأثیر معناداری بر بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب تخصص نقل‌کننده پیام‌ها در دانشجویان ندارد و در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعا کرد فرض آماری H_0 پذیرفته شده و مخالف آن رد می‌گردد؛ یعنی فرض H_1 پژوهش مبنی بر وجود ارتباط معنادار بین دو متغیر پذیرفته نمی‌گردد. به عبارتی بین دانشجویان تحصیلات

تکمیلی دارای سطح سواد اطلاعاتی بالاتر در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب تخصص نقل‌کننده پیام‌ها تفاوت معنی‌داری (سطح بالاتر یا پایین‌تر) با دانشجویان که سطح سواد اطلاعاتی متوسط دارند وجود ندارد. در نتیجه سطح سواد اطلاعاتی در بازنشر اطلاعات در فضای مجازی برحسب تخصص نقل‌کننده پیام‌ها نقشی ندارد.

نتیجه‌گیری

امروزه با انتشار اطلاعات در محیط دیجیتال و ضرورت همگامی با رشد سریع دانش، شناخت دانشجویان از ابزارها و امکانات جستجو در محیط‌های اطلاعاتی بخصوص شبکه‌های اجتماعی و به‌کارگیری کارآمد اطلاعات و بازنشر آن احساس شده است. شبکه‌های اجتماعی را می‌توان از بسترهای مؤثر در تولید علم، اشتراک عقاید و رشد فردی و اجتماعی دانست. با توجه به نتیجه اثرات متقابل و کم‌نظیر تبادل و اشتراک اطلاعات، می‌توان آن را به‌عنوان مشاهدات اجتماعی مورداستفاده قرار داد که این امر مشروط به پی‌ریزی فرصت و مجال مکانیسم تقریبی ارتباطات افراد است.

در تبیین نتایج به‌دست‌آمده و سطح بالای مؤلفه تشخیص نیاز اطلاعاتی می‌توان گفت توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی و تعیین وسعت و مکان‌یابی اطلاعات، نقش اساسی در تقویت قابلیت‌های دانشجویان ایفا می‌کند. این مهارت گام اولیه و اساسی در دستیابی به اطلاعات به شمار می‌آید که با نتایج پژوهش ژو و همکاران (۲۰۲۱) که نشان داد توانایی دانشجویان دانشگاه در استفاده از فناوری اطلاعات برای حل مشکلات و احساس مسئولیت‌پذیری آن‌ها در فضای مجازی، مهم‌ترین عامل در پیش‌بینی رفتار دانشجویان است، همسو است.

توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی و تعیین وسعت و ماهیت اطلاعات در قالب مهارت‌هایی مانند توانایی استفاده از منابع تحقیقاتی الکترونیکی، توانایی تلفیق اطلاعات موجود با افکار و تجربه‌های قبلی، تسلط به زبان انگلیسی به‌عنوان زبان بین‌المللی، تعریف می‌گردد.

در تبیین نتایج به‌دست‌آمده در مؤلفه ارزیابی نقادانه اطلاعات و سطح پایین‌تر میانگین به‌دست‌آمده در این مؤلفه نسبت به سایر مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی می‌توان گفت که با افزایش توانایی ارزیابی نقادانه اطلاعات، قابلیت‌های تشخیصی در بازنشر اطلاعات افراد نیز افزایش می‌یابد. اطلاعات هنگامی می‌تواند مفید باشد و افراد را در کسب علم و دانش موفق گرداند که صحیح و معتبر باشد. اطلاعات غلط و نامعتبر، نه تنها کمکی به افراد نمی‌کند و درک روشنی در

خصوص فرایند کسب علم و دانش ارائه نمی‌دهد، بلکه آنان را در مسیر حرکت خود گمراه می‌سازد. به‌طورکلی، توانایی ارزیابی نقادانه اطلاعات با مهارت‌هایی مانند توانایی بررسی و مقایسه اطلاعات اخذشده از منابع مختلف برای تعیین اعتبار و صحت و سقم اطلاعات، تشخیص وجود تقلب و دست‌کاری در اطلاعات، توانایی تحلیل و بررسی دیدگاه‌های مختلف و متناقض است. مجموعه این مهارت‌ها به دانشجویان این امکان را می‌دهد که از صحت و قابلیت کاربرد صحیح اطلاعات اطمینان حاصل کند. لذا منطقی به نظر می‌رسد برنامه‌هایی در قالب آموزش و بازآموزی در این بخش برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی تدارک دیده شود. کاربرد هدفمند اطلاعات به معنای به‌کارگیری اطلاعات برای رسیدن به یک هدف از قبل تعیین شده و مشخص است. بی‌هدفی و سرگردانی در هنگام جستجوی اطلاعات، سبب می‌شود افراد بین دریای وسیعی از اطلاعات قرار گیرند که دقیقاً نمی‌توانند تعیین کنند کدام دسته از اطلاعات که همگی به یک موضوع خاص تعلق دارند، می‌تواند به تحقق هدف آنان کمک کند. در تبیین نتایج به‌دست‌آمده از سطح میانگین این مؤلفه می‌توان گفت: کاربرد هدفمند اطلاعات با مهارت‌هایی مانند توانایی استفاده از مآخذ و مراجع مختلف در جستجوی اطلاعات خاص و نیز به کار بردن دانش و تجربیات قبلی برای خلق یک محصول جدید، ارزیابی می‌شود. توانایی استفاده از مراجع و مآخذ مختلف، این امکان را به دانشجویان می‌دهد که دیدگاه جامعی نسبت به موضوعی که تمایل به کسب اطلاعات راجع به آن را دارد پیدا کند و دیدگاه‌های صاحب‌نظران مختلف را مقایسه و بررسی کند. در نتیجه، می‌تواند اطلاعات کسب‌شده را به شکل هدفمند به کار گیرد، زیرا به درک روشنی از مسئله رسیده است. در تبیین نتایج مؤلفه دسترسی مؤثر به اطلاعات نیز می‌توان گفت: در جامعه کنونی، بهترین و جامع‌ترین اطلاعات در هر زمینه‌ای، دسترسی مؤثر به اطلاعات موردنیاز با صرف حداقل زمان و هزینه، یک مهارت ارزشمند و اساسی برای توسعه دانش است. بدون داشتن سواد اطلاعاتی، این امر غیرممکن است. اصولاً توانایی دسترسی مؤثر به اطلاعات، با مهارت‌هایی مانند استفاده از روش‌های مختلف و متنوع برای کسب اطلاعات و نیز تشخیص کاستی‌های احتمالی موجود در اطلاعات، همراه است. این مهارت‌ها به فرد دانش‌آفرین در جمع‌آوری و کاربرد مناسب اطلاعات، کمک می‌کند. از دیگر مهارت‌های مربوط به سواد اطلاعاتی کاربرد هدفمند اطلاعات و درک ترکیبی است. استفاده از تجربیات قبلی برای خلق یک محصول جدید است؛ بدین معنا که فرد با

استفاده از دانشی که درباره مطلب یا موضوعی به دست می‌آورد، بتواند یک محصول جدید خلق کند. این محصول جدید می‌تواند در قالب یک محصول اقتصادی و یا یک راه‌حل ابتکاری و جدید برای حل یک مشکل باشد. در تبیین نتایج بررسی این مؤلفه می‌توان گفت: توانایی درک ترکیبی و کاربرد هدفمند اطلاعات، از ملزومات اساسی استفاده از اطلاعات است. بدون درک این موارد، استفاده از اطلاعات جنبه غیراخلاقی و غیرعلمی می‌یابد. اطلاع از قوانین و اصول حقوقی و اخلاقی مربوط به استفاده از اطلاعات، باعث می‌شود استفاده از اطلاعات در چارچوب‌های قانونی و اخلاقی خود صورت گیرد. رعایت این قوانین سبب می‌شود قضاوت درباره صحت و سقم اطلاعات نیز آسان‌تر شود. آگاهی از این قوانین و حقوق، باعث استفاده بهتر و صحیح‌تر از اطلاعات و در نتیجه افزایش قابلیت‌های دانشجویان می‌گردد.

در رابطه با نقش معنی‌دار سطح سواد اطلاعاتی بر رفتار اطلاع‌یابی و بازنشر اطلاعات در فضای مجازی و زیر مؤلفه‌های صحت اطلاعات در بازنشر اطلاعات از جمله توجه به مستند بودن داده‌ها و سلامت داده‌ها همان‌طور که در تبیین نقش و مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی در سطور فوق بیان شد ارتقای سطح سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان می‌تواند به افزایش دقت و صحت اطلاعات بازنشر شده در فضای مجازی کمک شایانی نماید. همچنین اشتراک‌گذاری اطلاعات در رسانه‌های اجتماعی با تجربه اینترنتی، مهارت‌های اینترنتی جستجوی اطلاعات، اشتراک‌گذاری و تأیید نگرش نسبت به تأیید اطلاعات و اعتقاد به قابلیت اطمینان اطلاعات پیش‌بینی می‌شود.

در مقایسه با پژوهش اسماعیل‌زاده و حسن‌زاده (۱۳۹۷) که نشان داد سطح سواد اطلاعاتی کاربران شبکه‌ها در حد متوسط است و در ۷ شاخص سواد اطلاعاتی کاربران، شاخص «به‌کارگیری اطلاعات» بیشترین مقدار (۳/۷۶) و مهارت «ارزیابی منابع اطلاعاتی و پایگاه‌های جست‌وجو» دارای کمترین مقدار (۳/۴۷) است، از یافته‌های پژوهش حاضر نتیجه‌گیری می‌شود که وضعیت موجود کلی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه در سطح مطلوبی قرار دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش نتیجه‌گیری می‌شود که وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه به‌طورکلی در سطح مطلوبی قرار دارد ولیکن چون رابطه معناداری بین متغیر سواد اطلاعاتی با مقطع تحصیلی دانشجویان در مقطع دکتری گزارش شده‌است، همچنین نقش و رابطه معناداری بین سطح سواد اطلاعاتی و صحت اطلاعات در

بازنشر اطلاعات در فضای مجازی گزارش شد. می‌توان به منظور افزایش سطح سواد اطلاعاتی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و یا حتی سطوح تحصیلی پایین‌تر اقدامات لازم را به عمل آورد که باعث افزایش سطح سواد اطلاعاتی خواهد شد و وضعیت موجود سواد اطلاعاتی از سطح متوسط به وضعیت بهتر نزدیک‌تر شود تا در نهایت سبب بهبود عملکرد دانشجویان برای توسعه دانش و ارتقای صحت پیام‌های بازنشر شده در فضای مجازی در بین دانشجویان شود. همچنین می‌توان نتیجه گرفت که این مبحث با پژوهش خان و ادیس (۲۰۱۹) که نشان داد خودکارآمدی درک‌شده برای تشخیص اطلاعات غلط در رسانه‌های اجتماعی با سطح تحصیلات، مهارت‌های اینترنتی جستجوی اطلاعات و تأیید و نگرش نسبت به تأیید اطلاعات رابطه معناداری دارد، همسو است.

برای پویایی نظام آموزش عالی و ایجاد فضایی پژوهشی در محافل علمی، به فارغ‌التحصیلانی نیاز است که علاوه بر آشنایی با ابزارهای سنتی و الکترونیکی بازیابی اطلاعات، توانایی‌های لازم در دستیابی به اطلاعات و انتخاب منابع و بازنشر اطلاعات را نیز داشته باشند. بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش پیشنهاد می‌گردد تصمیم‌گیری‌های لازم توسط سیاست‌گذاران عالی اتخاذ گردد تا طراحی، اجرا و ارزیابی سواد اطلاعاتی برای اساتید دانشگاه انجام شود و اساتید به همراه ارائه دروس تخصصی خود، مهارت‌های لازم در ارتباط با سواد اطلاعاتی را نیز به دانشجویان انتقال دهند. طبق نتایج به دست آمده در بررسی سطح سواد اطلاعاتی با عنایت به مؤلفه‌های ۵ گانه سواد اطلاعاتی و کسب پایین‌ترین نمره در مؤلفه «توانایی ارزیابی نقادانه»، باید علل نادیده گرفتن توانایی ارزیابی نقادانه اطلاعات با مهارت‌هایی مانند توانایی بررسی و مقایسه اطلاعات اخذشده از منابع مختلف برای تعیین اعتبار و صحت و سقم اطلاعات، تشخیص وجود تقلب و دست‌کاری در اطلاعات، توانایی تحلیل و بررسی دیدگاه‌های مختلف و متناقض است را در این خصوص، مورد بررسی قرار دهند.

پیشنهاد می‌شود بروشورها و راهنماهای مفید و مناسبی تهیه شود تا دانشجویان برای استفاده از آن‌ها در جهت دستیابی و ارزیابی اطلاعات که عاملی مؤثر در رشد مهارت‌های سواد اطلاعاتی آن‌ها است تشویق شوند. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان پیشنهاد داد که با برگزاری کارگاه‌های آموزشی انواع ابزارهای جست‌وجوی اطلاعات، استفاده هدفمند و توانایی ارزیابی اطلاعات را به دانشجویان در مقاطع مختلف آموزش داد تا در بهبود وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان مؤثر باشد که دانشجو از طرق مختلف بتواند به اطلاعات مؤثر

دسترسی، استفاده و بر ارزیابی آن‌ها تسلط پیدا کند. علاوه بر آن، دانشجویان نسبت به تشکیل گروه و تقویت توانایی‌های خود با استفاده از دانشجویان مقطع تحصیلی دکتری و استفاده از تجربه‌های قبلی آن‌ها تشویق شوند. این همبستگی در محیط دانش موجب رضایت تحصیلی دانشجویان می‌شود و مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کوتاه‌ترین مدت در دسترس طیف وسیعی از دانشجویان قرار خواهد گرفت.

منابع

- اسماعیل زاده، پروانه و حسن زاده، محمد (۱۳۹۷). تأثیر سواد اطلاعاتی کاربران بر صحت اطلاعات منتشره در شبکه‌های اجتماعی مجازی. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۸ (۲)، ۱۶۱-۱۷۹.
doi.org/10.22067/RIIS.VOI0.65715
- باقری، افسانه، قیاسی، میترا و کلتی، سمیه (۱۴۰۱). تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر توسعه سواد اطلاعاتی جوانان عضو کتابخانه‌های عمومی (مطالعه موردی: استان خراسان شمالی). *دانش‌شناسی*، ۱۵ (۵۷)، ۱-۱۳.
https://journals.iau.ir/article_695359.html
- برقی، عیسی (۱۳۹۷). سطح سواد اطلاعاتی و انگیزش پژوهشی دانشجویان بر اساس استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۵۲ (۴)، ۱۴۷-۱۶۳.
doi.org/10.22059/JLIB.2019.260478.1334
- بهرامی، محمد، رضوی، سیدعلی اصغر و طهماسبی لیمونی، صفیه (۱۳۹۸). بررسی تأثیر سواد اخلاقی بر رفتار اطلاع‌یابی و باز نشر اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی سمنان). *پژوهش‌های ارتباطی*، ۲۶ (۱۰۰)، ۸۵-۱۰۷.
<https://www.sid.ir/paper/404522/fa>
- جهانگیر، غلامحسین، کریمی، سکینه و سیفی، لیلی (۱۴۰۰). رابطه سواد اطلاعاتی با توانایی برقراری ارتباط کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۱ (۲)، ۳۱۲-۳۳۳.
doi.org/10.22067/INFOSCI.2021.67067.0
- سعیدی، ژیلا (۱۳۹۶). *بررسی رفتار اطلاع‌یابی در بافت زندگی روزمره مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان سنندج*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه.
- زیارتی، نرگس، امین بیدختی، علی اکبر و جعفری، سکینه (۱۳۹۹). *نقش استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان با میانجی‌گری سواد اطلاعاتی*. مقاله ارائه شده در هفتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی، روانشناسی و مشاوره ایران، تهران. <https://civilica.com/doc/1140851>
- صادقی، افسانه و محمد داوودی، امیرحسین (۱۴۰۱). ارائه مدل شبکه‌های اجتماعی و سواد اطلاعاتی

- با رویکرد موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی ساوه. فصلنامه مطالعات مدیریت و رهبری در سازمان‌های آموزشی، ۲(۴)، ۴۳-۵۶.
- <https://sanad.iau.ir/Journal/mlseojournal/Article/1080260>
- ضیایی پرور، حمید و عقیقی، سید وحید (۱۳۸۸). بررسی نفوذ شبکه‌های اجتماعی در میان کاربران ایرانی. رسانه، ۸۰(۴)، ۲۳-۴۲. <https://www.sid.ir/paper/511054/fa>
- غلامی، طاهره، باقریان، نجمه و خالقی، نرگس (۱۳۹۶). سواد اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه قم در محیط دیجیتال. علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۳(۳)، ۱۵-۳۴.
- [10.22091/STIM.2017.2163.1145.doi.org](https://doi.org/10.22091/STIM.2017.2163.1145)
- طبرسا، غلامعلی، شریفی، صدیقه و حسینی، سیداحمد (۱۳۹۵). بررسی تأثیر سواد اطلاعاتی کارکنان بر چابکی سازمان. پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، ۸(۲)، ۱۱۳-۱۳۶.
- <http://ensani.ir/fa/article/361979/>
- مردانی، فریبا و جنوی، المیرا (۱۴۰۰). تأثیر شبکه‌های اجتماعی در بهبود وضعیت اطلاع‌رسانی و جذب مخاطبین کتابخانه‌های عمومی شهر تهران از دید کتابداران. علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۷(۱)، ۵۳-۷۶. doi.org/10.22091/STIM.2020.5546.1395
- نارمنجی، سیدمهدی، ریاحی نیا، نصرت، نوکریزی، محسن و زره‌ساز، محمد (۱۳۹۹). بررسی کیفی رفتار اشتراک‌گذاری اطلاعات دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی مجازی. تعامل انسان و اطلاعات، ۷(۱)، ۱-۱۴. doi.org/10.22091/STIM.2020.5508.1392
- نجف‌پور مقدم، پروین، بیرانوند، علی و زارعی، سمیه (۱۴۰۲). نقش سواد اطلاعاتی و فناوری‌های اطلاعاتی ارتباطی در تسهیم دانش در میان کتابداران کتابخانه‌های عمومی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۹(۱)، ۱۰۸-۱۲۵.
- <http://publij.ir/article-1-2410-fa.html>
- یمین فیروز، موسی و داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۳). بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد از اینترنت. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۷(۲) (مسلسل ۲۶)، ۴۵-۶۵.
- <https://www.sid.ir/paper/470609/fa>

References

- Alex-Nmecha, J. C. & Ejitagha, S. (2023). An Evaluation of Digital Information Literacy Skills Among Undergraduate Students of Library and Information Science in Universities in Nigeria. *Mousaion: South African Journal of Information Studies*, 41 (2), 14-20. <https://doi.org/10.25159/2663-659X/12326>
- Allari, R. S., Hamdan, K., Albqoor, M. A. & Shaheen, A. (2022). Information literacy: assessment of undergraduate and graduate nursing

- students. *Reference Services Review*, 50 (2), 211-221. <https://doi.org/10.1080/RSR-09-2021-005222>
- Appiah, D., KWAAH, C. & Asiedu, N. (2023). Assessing Information Literacy Skills of Teacher Trainee Students: Experiences from a Ghanaian College of Education. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)*, 21(4), 149-164. Doi: 10.22034/ijism.2023.1977943.0
- Bagheri, A., Qiyasi, M. & Kolte, S. (2022). The effect of social networks on the development of information literacy of young people who are members of public libraries (case study: North Khorasan province). *Knowledge studies*, 15(57),1-13. [In Persian] https://journals.iau.ir/article_695359.html
- Bahrami, M., Razavi, S.A. A. & Tahmasabi Limoni, S. (2018). Investigating the effect of moral literacy on information-seeking behavior and republishing information in social networks (case study: graduate students of Semnan Islamic Azad University). *Communication Research*, 26 (100), 85-107. [In Persian] <https://www.sid.ir/paper/404522/fa>
- Barghi, I. (2017). The level of information literacy and research motivation of students based on the use of virtual social networks. *Academic Library and Information Research*, 52(4), 147-163. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/JLIB.2019.260478.1334>
- Esmailzadeh, P. & Hassanzadeh, M. (2017). The effect of users' information literacy on the accuracy of information published in virtual social networks. *Library and Information Research Journal*, 8 (2), 161-179. [In Persian] <https://doi.org/10.22067/RIIS.V0I0.65715>
- Garcia, J. O., Ashourvan, A., Thurman, S. M., Srinivasan, R., Bassett, D. S. & Vettel, J. M. (2020). Reconfigurations within resonating communities of brain regions following TMS reveal different scales of processing. *Network Neuroscience*, 4(3), 611-636. https://doi.org/10.1162/netn_a_00139
- Gholami, T., Bagharian, N. & Khaleghi, N. (2016). Information literacy of Qom University master's students in the digital environment. *Information Management Sciences and Techniques*, 3(3), 15-34. [In Persian] <https://doi.org.10.22091/STIM.2017.2163.1145>
- Guo, J. & Jie, H. (2019). Information literacy education in WeChat environment at academic libraries in China. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(1),73-96. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2019.102073>
- Hussain, A. & Cambria, E. (2018). Semi-supervised learning for big social data analysis. *Neurocomputing*, 275, 1662– 1673.<https://doi.org/10.1016/j.neucom.2017.10.010>
- Jahangir, G., Karimi, S. & Saifi, L. (2021). The relationship between

- information literacy and the communication ability of university library librarians. *Library and Information Research Journal*, 11 (2), 312-333. [In Persian] <https://doi.org/10.22067/INFOSCI.2021.67067.0>
- Khan, M. L. & Idris, I. (2019). Recognize misinformation and verify before sharing: a reasoned action and information literacy perspective. *Behavior & Information Technology*, 38(12), 1194-1212. Doi: 10.1080/0144929X.2019.1578828
- Mardani, F. & Jenavi, E. (2021). The effect of social networks in improving the situation of informing and attracting the public libraries of Tehran from the librarians' point of view. *Information Management Sciences and Techniques*, 7(1), 53-76. [In Persian] <https://doi.org/10.22091/STIM.2020.5546.1395>
- Najafpour Moghadam, P., Biranvand, A. & Zarei, S. (2023). The role of information literacy and communication information technologies in knowledge sharing among public library librarians. *Information Research and Public Libraries*, 29(1), 108-125. [In Persian] URL: <http://publi.j.ir/article-1-2410-fa.html>
- Narmanji, S. M., Riahinia, N., Nokarizi, M. & Zere-Saz, M. (2020). Qualitative investigation of students' information sharing behavior in virtual social networks. *Human and Information Interaction*, 7(1), 1-14. [In Persian] <https://doi.org/10.22091/STIM.2020.5508.1392>
- Paisley, W. J. (1968). Information Needs and Uses. *Annual Review of Information Science and Technology*, 3, 1-30.
- Sadeghi, A. & Mohammad Davoudi, A. (2022). Presenting the model of social networks and information literacy with the approach of academic success of Saveh Islamic Azad University students. *Management and Leadership Studies Quarterly in Educational Organizations*, 2(4), 43-56. [In Persian]
- Saidi, Zh. (2016). *Investigating information-seeking behavior in the context of daily life of patrons of public libraries in Sanandaj city*. (Master's thesis, Faculty of social science, Razi University, Kermanshah). [In Persian]
- Tabarsa, G., Sharifi, S. & Hosseini, S. A. (2015). Investigating the effect of employees' information literacy on organizational agility. *Human resource management research*, 8(2), 113-136. [In Persian]
- Yamin Firouz, Musa and Davrpanah, Mohammad Reza (2013). Investigating the information seeking behavior of academic staff members of Ferdowsi University of Mashhad from the Internet. *Library and Information*, 7(2 (series 26)), 45-65. [In Persian]
- Zhu, Sh., Yang, H. H., Wu, D. & Chen, F. (2021). Investigating the Relation between information Literacy and Social Media University Students. *Journal of Educational Computing Research*, 1-25. 59(7), 1425-1449. <https://doi.org/10.1177/0735633121997360>

- Ziarati, N., Amin Bidakhti, A. A. & Jafari, S. (2019). *The role of using social networks on the academic performance of students with the mediation of information literacy*. In the 7th National Conference of Modern Studies and Research in the field of Educational Sciences, Psychology and Counseling in Iran, Tehran. [In Persian] <https://civilica.com/doc/1140851>
- Ziyai Parvar, H. & Aghihi, S. V. (2008). Examining the penetration of social networks among Iranian users. *Media*, 4(80), 23-42. [In Persian] <https://www.sid.ir/paper/511054/fa>

Organizational Culture and Change Management in Public Libraries

Mahshid Eltemasi¹ , Behnaz Ravande²

Abstract

Purpose: This study aimed to examine the relationship between organizational culture and change management in public libraries of Tehran City using the components of the Denison Model. Achieving this goal, the study sought to identify the relationship between the mission, adaptability, and alignment components. Ultimately, the research investigated the connection between the involvement in the participatory work component and change management in Tehran Public Libraries Foundation.

Methods: This research was a quantitative and correlational one. The entire population included all employees of public libraries in the Tehran City institution, totaling about 360 individuals. The sample size, based on Morgan's table, is 186 individuals who were randomly selected using cluster sampling. The data collection tool was a researcher-made questionnaire consisting of 28 questions designed to assess the relationship between organizational culture components and change management in Iran Public Libraries Foundation.

Findings: The organizational culture dimension, based on the Denison Model components, is deemed acceptable with an average of 3.84. Additionally, there is a significant relationship between the Denison model components (mission, adaptability, alignment, involvement in participatory work) and change management in public library institutions. According to Friedman's ranking test, engage in work has the highest impact on change management with 2.69, surpassing other model components, while mission has the minimal impact on change management with 2.40.

Conclusion: The components of involvement in work, adaptability, alignment, and mission of organizational culture, according to the Denison model, have scored higher than average and demonstrated a desirable status in employee change management. So it seems the dominant organizational culture in the studied libraries aligns with Denison's components. Considering the average scores of organizational culture components and change management, and their direct correlation, the results shows organizational culture is a crucial factor in the change process in the studied libraries. To enhance readiness for change in these libraries, it is recommended that organizational culture be prepared for acceptance and alignment with changes through training and the support of senior managers.

Article Type: Research Article

Article history:

Received: 23 May 2023

Accepted: 11 Oct. 2023

1. Assistant Professor,
Information Science &
Knowledge Management
Department, Faculty of
Management, University of
Tehran, Tehran, Iran
(Corresponding Author)
Eltemasi@ut.ac.ir

2. M.A. in Knowledge and
Information Science,
Faculty of Management,
University of Tehran,
Tehran, Iran
bahnazravande76@gmail.com

Keywords

Organizational Culture, Collaborative Work, Adaptability, Change Management, Organizational Behavior, Iran Public Libraries Foundation

Citation: Eltemasi, M., & Ravande, B. (2023). Organizational Culture and Change Management in Public Libraries. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(4): 113-132.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3426.2216

Publisher: National Library
and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

چکیده

هدف: هدف پژوهش شناسایی ارتباط فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی شهر تهران بر اساس ارکان مدل دنسون بود. برای رسیدن به این هدف، پژوهش به دنبال شناسایی ارتباط بین مؤلفه رسالت، مؤلفه سازگاری، مؤلفه انطباق‌پذیری و در نهایت بررسی ارتباط بین مؤلفه درگیر شدن در کار مشارکتی با مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد بود.

روش: این پژوهش در زمره تحقیقات کمی و از نوع همبستگی قرار دارد. جامعه آماری تمامی کارکنان کتابخانه‌های عمومی نهاد شهر تهران که به تعداد حدود ۳۶۰ نفر و حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۱۸۶ نفر بوده است که بر اساس نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته، شامل ۲۸ سؤال که برای سنجش ارتباط مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی با مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد استفاده شده است.

یافته‌ها: وضعیت فرهنگ سازمانی از منظر مؤلفه‌های مدل دنسون با میانگین ۳/۸۴ در وضعیت قابل قبول است. همچنین بین مؤلفه‌های مدل دنسون: رسالت، سازگاری، انطباق‌پذیری و درگیر شدن در کار مشارکتی و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد؛ از سوی دیگر طبق آزمون رتبه‌بندی فریدمن درگیر شدن در کار، با ۲/۶۹، نسبت به سایر مؤلفه‌های مدل، بیشترین اثر را بر مدیریت تغییر و رسالت کمترین اثر بر مدیریت تغییر را با ۲/۴۰ دارند.

نتیجه‌گیری: مولفه‌های درگیر شدن در کار، سازگاری، انطباق‌پذیری، رسالت فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر کارکنان مدل دنسون، نمره بالاتر از متوسط را کسب کرده و وضعیت مطلوبی داشته‌اند؛ بنابراین به نظر می‌رسد فرهنگ سازمانی غالب در کتابخانه‌های مورد مطالعه با مؤلفه‌های دنسون همخوانی داشته و لذا با توجه به میانگین مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر و ارتباط مستقیم این دو باهم می‌توان نتیجه گرفت که فرهنگ سازمانی از ارکان مهم در فرایند تغییر در کتابخانه‌های مورد مطالعه است؛ و به نظر می‌رسد برای بهبود و افزایش آمادگی تغییر در کتابخانه‌های نهاد، بهتر است با آموزش‌ها و همراهی مدیران ارشد، فرهنگ سازمانی کتابخانه‌ها برای پذیرش و هم‌راستایی با تغییرات آماده شود.

۱. استادیار، گروه علم اطلاعات و مدیریت دانش، دانشکده‌گان مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Eltemasi@ut.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده‌گان مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران bahnazravande76@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۲

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۹

فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴ (۴)، زمستان ۱۴۰۲

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
© نویسندگان

کلیدواژه‌ها

فرهنگ سازمانی، کار مشارکتی، انطباق‌پذیری، مدیریت تغییر، رفتار سازمانی، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

استناد: التماسی، مهشید و رونده، بهناز (۱۴۰۲). فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های

عمومی. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۴): ۱۱۳-۱۳۲.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3426.2216

مقدمه

با ورود فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به کتابخانه‌ها، انتظارات، خدمات، منابع اطلاعاتی و تقریباً اغلب ابعاد فنی کتابخانه‌ها با تغییرات سریع مواجه شد، به طوری که گاهی تغییر عادت‌ها و مهارت‌های کارکنان کتابخانه‌ها با سرعت این تغییرات همخوان نبود و این عدم تطابق، خستگی کاربران و عدم استقبال آن‌ها از خدمات کتابخانه‌ها را به دنبال داشت، بنابراین کتابخانه‌ها به‌ویژه کتابخانه‌های عمومی با توجه به طیف متنوع و گسترده کاربران‌شان، نیازمند تغییر در همه ابعاد بوده‌اند، اما تغییر خود نیازمند آمادگی ذهنی و البته عملی است، آمادگی‌های عملی با حمایت مدیران ارشد و ایجاد زیرساخت‌ها به دست می‌آید، ولی آمادگی ذهنی که به مراتب اهمیت بیشتری در موفقیت فناوری تغییرات دارد، به فرهنگ غالب سازمانی کارکنان وابسته است. اینکه افراد یک سازمان تغییر را تا چه حد ضروری می‌بینند و یا اینکه اصولاً آماده تغییر هستند، از مباحث مهمی است که همیشه سازمان‌ها با آن دست‌به‌گریبان بوده‌اند؛ بنابراین به نظر می‌رسد بررسی ارتباط مدیریت تغییر و مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی از دیدگاه‌های مختلف می‌تواند تا حدودی به بهبود فرایند تغییر در کتابخانه‌ها کمک کند.

قرن جدید امواج تازه‌ای از تغییر را با خود به همراه آورده است. محیط اطراف سازمان‌ها پویاتر از قبل شده است و باعث شده است تا سازمان‌ها در جستجوی یافتن پاسخی برای این پویایی باشند، برای موفقیت و بقا در چنین شرایطی ضروری است سازمان‌ها به سمت انعطاف‌پذیری، پویایی و تغییر حرکت نمایند و از حالت سکون بیرون بیایند. به همین دلیل بحث مدیریت تغییر در سازمان اهمیت بیشتری پیدا کرده است (Liu et al., 2022).

از سوی دیگر تغییر در هر سازمانی مستلزم همراهی همه ذینفعان آن سازمان است و این همراهی به‌طور مستقیم با رفتار و تفکرات فردی و سازمانی ذینفعان مرتبط است؛ موفقیت سازمان به دارا بودن فرهنگ قوی و شایسته سازمانی بستگی دارد و سازمان‌ها برای زنده ماندن باید خود را به ایجاد هم‌افزایی درونی و بیرونی قادر کنند، مدیران باید روحیه نوآوری، عمل‌گرایی و کارآفرینی را از طریق ایجاد فرهنگ قوی و شایسته سازمانی تشویق کنند (رحیمیان و همکاران، ۱۳۹۴).

بسیاری از صاحب‌نظران، فرهنگ سازمانی را زیربنای اصلی برنامه‌های تغییرات سازمانی می‌دانند که می‌تواند نقش تسهیل‌کننده یا بازدارنده در موفقیت یا عدم موفقیت این برنامه ایفا کند؛ بنابراین می‌توان گفت از جمله ارکان اصلی در فرایند تغییر توجه به فرهنگ سازمان است. مدیر به‌عنوان عامل تغییر باید به عوامل مهم این فرهنگ توجه کند و آن را در تمام سطوح و همچنین در تمام مراحل به‌عنوان یک عامل مهم در موفقیت سازمان لحاظ کند. (آمسترانگ، ۱۴۰۰، ص ۷۸).

با توجه به اینکه امروزه مدیریت تغییر در سازمان‌ها، پدیده‌ای اجتناب‌ناپذیر است، چنانچه کتابخانه را یک سازمان بدانیم، با توجه به نقش خطیر کتابخانه به‌ویژه کتابخانه‌های عمومی در امر آموزش و پژوهش، پویایی و تغییر این کتابخانه‌ها در راستای همسویی با فضای پرتلاطم داده‌ها و اطلاعات و همگامی با تغییرات روزافزون نیازهای اطلاعاتی کاربران، مقوله مهمی است؛ بنابراین باید به عوامل مؤثر بر مدیریت تغییر که به نظر می‌رسد یکی از آن‌ها فرهنگ سازمانی است، در کتابخانه‌ها بیشتر دقت شود (رونده، ۱۱۴۰). پروفسور دانیل در سال ۲۰۰۰ تحقیقاتی در زمینه فرهنگ سازمانی و اثربخشی سازمان انجام داده است. وی در مدل خود ویژگی‌های فرهنگی را این‌گونه برشمرد: ۱- درگیر شدن در کار، ۲- سازگاری، ۳- انطباق‌پذیری، ۴- مأموریت یا رسالت و در واقع عوامل اصلی فرهنگ سازمانی را در این چهار مؤلفه تقسیم‌بندی کرده است. (ایران زاده و محمودی اشان، ۱۳۸۹).

از سوی دیگر تنها با بررسی تغییر و ایجاد فرهنگ سازمانی مناسب و انعطاف‌پذیر است که می‌توان به تدریج، الگوی تعامل افراد را در سازمان تغییر داد و از مدیریت دانایی به‌عنوان مزیتی رقابتی بهره گرفت (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۵). لذا با توجه به اینکه در حال حاضر

کتابخانه‌های عمومی اغلب به دنبال بهبود خدمات و خدمات‌رسانی خود هستند و برای این امر سعی در همگامی با نیازهای متغیر کاربران خود دارند، به نظر می‌رسد توجه به فرهنگ سازمانی جاری در کتابخانه‌های عمومی می‌تواند به آن‌ها در درک و برنامه‌ریزی صحیح برای تغییر کمک نماید. همچنین برخی معتقدند که فرهنگ سازمانی نامناسب یکی از موانع مدیریت تغییر در سازمان‌هاست؛ بنابراین به نظر می‌رسد، بررسی دو متغیر مدیریت تغییر و فرهنگ سازمانی در کنار هم می‌تواند تا حدودی به برخی از تردیدها پاسخی نسبی دهد.

لذا هدف از انجام این تحقیق بررسی ارتباط فرهنگ سازمانی در مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی تهران است. از این رو، برای نیل به هدف این پژوهش، ابتدا وضعیت کتابخانه‌های شهر تهران از منظر مؤلفه‌های رسالت، سازگاری، انطباق‌پذیری و درگیر شدن در کار تیمی مورد بررسی قرار گرفته و سپس به وسیله آزمون فرضیه‌های اصلی که عبارت‌اند از: بین مؤلفه رسالت و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد.

بین مؤلفه سازگاری و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد.

بین مؤلفه انطباق‌پذیری با مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد رابطه معناداری وجود دارد.

بین مؤلفه درگیر شدن در کار مشارکتی با مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد رابطه معناداری دارد.

ارتباط مدیریت تغییر و فرهنگ سازمانی مورد بررسی قرار گرفته‌است. نتایج حاصل از آزمون فرضیات بالا به مدیران کمک می‌کند تا فضای کتابخانه خود را در راستای همسویی با تغییر بررسی کنند و بدانند که کارکنان آن‌ها در کدام مؤلفه مدل دنیسون آمادگی بهتر و بیشتری دارند و در کدام یک کمتر آماده هستند تا بتوانند با تقویت نقاط قوت و بهبود نقاط ضعف، جو سازمانی کتابخانه را برای تغییرات آماده سازند.

پیشینه پژوهش

مطالعات زیادی از ابعاد و جنبه‌های مختلف به مبحث فرهنگ سازمانی و تغییر در کتابخانه‌ها پرداخته‌اند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

ارسطو پور و همکاران (۱۴۰۰) نیز در مقاله خود به طراحی زیرساخت اشتراک دانش بر اساس موانع اشتراک دانش و فرهنگ سازمانی پرداخته‌اند و یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان داد که خرده‌فرهنگ‌های سازمانی در جامعه مورد مطالعه تفاوت معناداری باهم داشته و به ترتیب سه فرهنگ بوروکراتیک، مشارکتی و انطباق‌پذیر در آن حاکم است. همچنین مؤلفه‌های فرهنگ بوروکراتیک نسبت به سایر خرده‌فرهنگ‌ها از رتبه بالاتری برخوردار بوده و بین موانع اشتراک دانش در جامعه مورد بررسی تفاوت وجود داشت. افزون بر این، نتایج نشان داد که عوامل انسانی و راهبردهای رهبری مهم‌ترین گروه‌های موانع اشتراک دانش در جامعه پژوهش بودند.

محترم و شفیع (۱۴۰۰) در تحقیقی با هدف مدل‌یابی آمادگی کارکنان آموزش و پرورش برای تغییر بر اساس فرهنگ سازمانی که در سطح استان فارس انجام دادند نشان دادند که از نظر کارکنان نوع فرهنگ سازمانی غالب در محل کارشان، از نوع فرهنگ سازمانی منفعل است. وضعیت سایش اجتماعی و آمادگی کارکنان برای تغییر در حد متوسط بود. همچنین آن‌ها با مدل معادله ساختاری نشان دادند که ارتباط مستقیم و معناداری بین فرهنگ سازمانی سازنده با آمادگی کارکنان برای تغییر وجود دارد و ارتباط منفی معناداری بین فرهنگ سازمانی تهاجمی با آمادگی کارکنان برای تغییر وجود دارد و در نهایت، نشان دادند که رابطه‌ی مستقیم و معناداری بین فرهنگ سازمانی منفعل و آمادگی کارکنان برای تغییر وجود دارد.

کرامتیان و شاهقلیان (۱۳۹۹) در پژوهشی که با هدف تعیین نقش فرهنگ سازمانی بر نوآوری و تغییر در سازمان‌ها انجام داده‌اند نشان داده‌اند که فرهنگ عقلایی، فرهنگ مشارکتی و فرهنگ سلسله‌مراتبی بر تغییرات سازمانی تأثیر مثبت دارند. همچنین نتایج تأثیر فرهنگ ایدئولوژیک بر اثربخشی سازمان را تأیید نمی‌کند، به‌علاوه نتایج نشان داده است فرهنگ سازمانی از طریق نوآوری بر تغییرات سازمانی تأثیر معناداری داشته است.

خادمی‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی رابطه فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی» دانشگاه شهید چمران را به‌عنوان نمونه مورد مطالعه قرار داده و نشان داده‌اند که فرهنگ حاکم بر کتابخانه‌ها فرهنگ سلسله‌مراتبی است، بین این نوع فرهنگ با مدیریت دانش رابطه معنادار وجود ندارد، اما بین فرهنگ قبیله‌ای یا گروهی، فرهنگ بازاری و فرهنگ وضعیت‌سالار با مدیریت دانش رابطه معنادار است. همچنین، نتایج

همبستگی نشان داد که فرهنگ سازمانی گروهی بیشترین همبستگی را با مدیریت دانش دارد. پیشنهاد می‌شود بستر لازم برای تغییر فرهنگ سلسله مراتبی حاکم بر کتابخانه‌های مورد مطالعه به فرهنگ گروهی ایجاد شود تا پیاده‌سازی مدیریت دانش در این کتابخانه‌ها با موفقیت بیشتری همراه باشد.

امیری و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به طراحی الگوی فرهنگ سازمانی اثربخش در کتابخانه‌های عمومی ایران پرداختند؛ و نشان دادند که عللی که باعث تبیین ارزش‌های متناسب با مقوله محوری شدند عبارت بودند از: کاهش مخاطب، کاهش انگیزه کارکنان، عدم تحقق اهداف و نقش‌ها و گرایش به فضای مجازی. همچنین شرایط مؤثر بر راهبردها عبارت بودند از: تنوع مخاطبان، تنوع نیازها، فرهنگی بودن، عمومی بودن خدمات و غیرانتفاعی بودن. در نهایت، پیامد اجرای راهبردها جذب مخاطب و تعالی اجتماعی بود.

باگا و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در مقاله خود به بررسی نقش واسطه‌ای فرهنگ سازمانی در رهبری تحول‌آفرین و مدیریت تغییر در گروه‌های کاری مجازی پرداخته‌اند و نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که رهبری تحول‌آفرین و فرهنگ سازمانی به‌طور مثبت و معناداری با مدیریت تغییر مرتبط هستند و فرهنگ سازمانی تا حد زیادی واسطه بین رابطه بین رهبری تحول‌آفرین و مدیریت تغییر است.

سیلو^۲ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای با هدف بررسی چگونگی تأثیر مدیریت دانش بر تشویق کارکنان برای مشارکت در امور مختلف شرکت، همراهی آن‌ها با تغییرات و تصمیمات و البته توانمندسازی کارکنان، نشان دادند که مدیریت دانش کارکنان را در هر سه مؤلفه مذکور تقویت کرده و به تبع آن‌ها سودآوری و موفقیت بیشتر شرکت‌های درگیر نیز رقم خورده است. گلوסקر و همکاران^۳ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با هدف بررسی تأثیرات فرهنگ سازمانی کتابخانه و مدیریت بر روحیه کارکنان کتابخانه، نشان داد که درحالی‌که تغییر می‌تواند چالش‌های اساسی ایجاد کند، تلاش‌ها برای پرداختن به برابری در غرامت، فراهم کردن فرصت‌های رشد حرفه‌ای و ایجاد محیط‌های کاری بیشتر دانشگاهی برای بهبود روحیه کارکنان ضروری است.

1. Bagga et al.
2. Cillo et al.
3. Glusker et al.

ایمرون^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش به بررسی تأثیر فرهنگ سازمانی بر قابلیت نوآوری کارکنان در دیدگاه اشتراک دانش: شواهدی از صنایع دیجیتال پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که فرهنگ سازمانی چه به طور مستقیم و چه از طریق اشتراک‌گذاری ضمنی دانش بر قابلیت نوآوری کارکنان تأثیر مثبت و معناداری دارد. فرهنگ سازمانی تأثیر مثبت و معناداری بر تسهیم دانش آشکار دارد. درحالی‌که اشتراک دانش صریح تأثیر معناداری بر قابلیت نوآوری ندارد.

اسماعیلی ماهانی و میرکمالی (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «ارتباط بین فرهنگ سازمانی و برنامه‌های تغییر در دانشگاه‌ها» به بررسی تطبیقی رابطه بین برنامه‌های تغییر و فرهنگ سازمانی در دانشگاه‌های آزاد، دولتی و پیام نور پرداخته، در این راستا، پنج نوع برنامه تغییر (منابع انسانی، تجدید ساختار، فناوری، فرآیند و برنامه تغییر نتایج) شناسایی شد. مدل معادلات ساختاری تحقیق مورد ارزیابی و برازش قرار گرفت و در نهایت فرهنگ سازمانی و ارتباط آن با برنامه‌های تغییر در دانشگاه‌های مختلف مقایسه شد.

نگاهی اجمالی به تحقیقات انجام‌شده نشان می‌دهد که توجه به فرهنگ سازمانی از جنبه‌های مختلف و در سازمان‌های مختلف مورد توجه محققان بوده است اما نگاه به این مقوله در مدیریت تغییر کتابخانه‌های عمومی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به‌طور کلی پژوهش‌های بسیاری نشان داده‌اند که طرح‌ها و برنامه‌های مدیریت تغییر در فرایند عمل با شکست مواجه شده‌اند. نتیجه پژوهش‌ها نشان داده‌اند که یکی از عوامل مهم در شکست این برنامه‌ها، بی‌توجهی به فرهنگ سازمانی است. فرهنگ غالب یک سازمان می‌تواند مانع اصلی در ایجاد تغییر باشد، بر این اساس وجود فرهنگی متناسب با تغییرات و پشتیبانی از تغییرات ضروری است. ابتکارات تغییر و توانمندسازی نیاز به توجه در زمینه‌های استراتژیک کسب‌وکار جامعی دارد که شامل ساختار ارزیابی مجدد سازمانی، فرایندهای کسب‌وکار، کار گروهی، فرهنگ سازمانی و نمادهای آن، ساختار پاداش‌دهی و ترفیعات است؛ بنابراین می‌توان گفت از جمله جنبه‌های اساسی در فرایند تغییر توجه به فرهنگ سازمان است. مدیر به‌عنوان عامل تغییر بایستی به عوامل مهم این فرهنگ توجه کند و تغییر را در تمام سطوح و همچنین در تمام مراحل به‌عنوان یک عامل مهم در موفقیت سازمان ایجاد کنند (گرشاسبی و همکاران،

1. Imron et al.

۱۳۹۵). لذا با توجه به نقش مهم فرهنگ سازمانی در مدیریت تغییر و همچنین با توجه به فضای همواره در حال تغییر در کتابخانه‌ها و اینکه پیش‌ازاین تحقیقات مبسوطی در این حوزه انجام نشده‌است به نظر می‌رسد بررسی این حوزه از ابعاد و دیدگاه‌های مختلف می‌تواند برای تصمیم‌گیرندگان در کتابخانه‌ها مفید باشد و به آن‌ها در تسهیل همگامی با تغییرات کمک کند.

روش پژوهش

این پژوهش در زمره تحقیقات کمی، است که از منظر هدف، کاربردی و از نوع تحلیل‌های توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش کارکنان کتابخانه‌های نهاد کتابخانه‌های عمومی تهران است که تعداد آن‌ها حدود ۳۶۰ نفر است. نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت تصادفی خوشه‌ای انجام شد. به این ترتیب که کتابخانه‌های شهر تهران بر اساس درجه آن‌ها (طبق دستورالعمل درجه‌بندی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور) به خوشه‌هایی تقسیم‌بندی شده، سپس از هر خوشه بر اساس تعداد کارکنان و اعضای کتابخانه‌ها تعدادی از کارکنان برای پاسخگویی به پرسشنامه انتخاب شدند که حجم کلی نمونه بر اساس جدول مورگان ۱۸۶ نفر بوده است.

ابزار جمع‌آوری داده‌های پژوهش پرسش‌نامه محقق ساخته دارای ۲۸ سؤال بوده است که بر اساس درجه‌بندی لیکرت نمره‌بندی شده است؛ البته لازم به ذکر است که دنیسون پرسشنامه‌ای استاندارد در فرهنگ سازمانی دارد؛ اما محققان در این تحقیق برای افزایش همکاری جامعه پژوهش و همچنین برای اینکه دو متغیر مدیریت تغییر و فرهنگ سازمانی به‌طور هم‌زمان در یک پرسشنامه قابل‌ارائه باشد و پاسخ‌دهندگان راحت‌تر در پژوهش شرکت کنند محققان پرسشنامه دنیسون و مدیریت تغییر را تلفیق کرده و پرسشنامه‌ای محقق ساخته و خلاصه با ۲۸ سؤال تهیه و برای تحقیق استفاده کرده‌اند. سؤالات بر اساس نقش مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی طبق مدل دنیسون (درگیر شدن در کار گروهی و مشارکتی، سازگاری، انطباق‌پذیری، رسالت) در مدیریت تغییر، طراحی شده‌است. در این پژوهش برای تعیین پایایی پرسشنامه با تأکید بر همسانی درونی سؤالات از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که به‌وسیله نرم‌افزار SPSS مجموعه سؤالات مرتبط با هر متغیر محاسبه شده‌است. در هنگام محاسبه ضریب پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ، نخست نمونه اولیه مشتمل بر ۳۰ پرسشنامه که از بین کارکنان کتابخانه‌های عمومی نهاد کشور انتخاب شده‌بودند پیش‌آزمون گردید و آلفای کرونباخ

آن ۰/۸۲ بود که نشان‌دهنده پایایی موردقبول پرسشنامه بوده است. پایایی درونی هریک از ابعاد پرسشنامه به ترتیب زیر است:

درگیر شدن در کار، با ۸ سؤال سنجیده می‌شود و آلفای کرونباخ آن ۰/۷۴۲ است؛ سازگاری با ۶ سؤال و آلفای کرونباخ ۰/۷۵۸؛ انطباق‌پذیری با ۸ سؤال و آلفای کرونباخ ۰/۷۳۴؛ و درنهایت رسالت با ۶ سؤال سنجیده با آلفای کرونباخ ۰/۷۳۴ سنجیده می‌شود. روایی صوری این پرسشنامه نیز به وسیله ۵ نفر از اساتید گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد تأیید قرار گرفته است.

برای آزمون فرضیات از آمار استنباطی و آزمون کاسکوئر جهت سنجش ارتباط بین متغیرها استفاده شده است. سپس برای کشف مؤثرترین مؤلفه بر مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد و اینکه کدامیک از مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی منطبق بر مدل دنیسون است، از آزمون «فریدمن» استفاده شده است.

یافته‌ها

به‌طورکلی ۳۳ درصد پاسخ‌دهندگان مرد و ۶۶ درصد زن هستند. همچنین ۸۴ درصد پاسخ‌دهندگان لیسانس و ۱۵ درصد فوق‌لیسانس هستند. میانگین خدمت پاسخ‌دهندگان ۹/۵ و میانگین سن پاسخ‌دهندگان ۳۴ است.

میانگین پاسخ‌های ارائه‌شده به ۲۸ پرسش پرسشنامه به تفکیک مؤلفه‌های مدل دنیسون به ترتیب زیر است:

درگیر شدن در کار: ۳/۸۴؛ سازگاری: ۴/۰۱؛ انطباق‌پذیری: ۳/۹۸؛ رسالت: ۳/۵۱؛ و میانگین پاسخ‌های ارائه‌شده برای سنجش کلیت فرهنگ سازمانی عدد ۳/۸۴ را نشان می‌دهد؛ که می‌تواند نشان‌دهنده این مطلب باشد که کتابخانه‌های شهر تهران در حال حاضر از منظر مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی دنیسون در سطح بالاتر از حد متوسط قرار دارند، البته شاید بتوان گفت که با توجه به فاصله میانگین کل (۳/۸۴) از میانگین پاسخ‌های طیف لیکرت (۳) کتابخانه‌های شهر تهران بخصوص در حوزه مؤلفه رسالت نیازمند بهبود بیشتر هستند؛ اما به‌طورکلی میانگین یافته‌های مرتبط با هریک از تغییرهای اصلی پژوهش که برگرفته از مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی مدل دنیسون هستند نشان می‌دهد که فرهنگ غالب سازمانی در کتابخانه‌های شهر تهران در سطح مطلوب قرار دارد.

آزمون فرضیه اول: بین مؤلفه رسالت و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد.

جهت تبیین معنادار بودن این ارتباط از آزمون کا اسکوئر^۱ بهره‌گیری شد و جهت تبیین شدت رابطه، ضریب توافقی محاسبه شد. درصد خطا در آزمون کا اسکوئر کوچک‌تر از ۵ درصد بود و بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد، می‌توان دریافت که بین مؤلفه رسالت و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین ضریب توافق محاسبه شده عدد $0/65$ را نشان داد که $(C > 0/5=0/65 < 1)$ می‌توان نتیجه گرفت این ارتباط «نسبتاً قوی» است.

فرضیه ۲: بین مؤلفه‌ی سازگاری و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد.

جهت تبیین معنادار بودن این ارتباط همانند فرضیه قبلی از آزمون کا اسکوئر بهره‌گیری شد و جهت تبیین شدت رابطه، ضریب توافقی محاسبه شد. درصد خطا در آزمون کا اسکوئر کوچک‌تر از ۵ درصد بود و بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد، می‌توان دریافت که بین مؤلفه رسالت و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین ضریب توافق محاسبه شده عدد $0/63$ را نشان داد که $(C > 0/5=0/63 < 1)$ می‌توان نتیجه گرفت این ارتباط «نسبتاً قوی» است.

فرضیه ۳: بین مؤلفه‌ی انطباق پذیر با مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد رابطه معناداری دارد.

درصد خطا در آزمون کا اسکوئر کوچک‌تر از ۵ درصد بود و بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد، می‌توان دریافت که بین مؤلفه رسالت و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین ضریب توافق محاسبه شده عدد $0/53$ را نشان داد که $(C > 0/5=0/53 < 1)$ می‌توان نتیجه گرفت این ارتباط در حد متوسط است و به نسبت دو مؤلفه قبلی از شدت این ارتباط کاسته شده است.

فرضیه ۴: بین مؤلفه‌ی درگیر شدن در کار مشارکتی با مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد رابطه معناداری دارد.

1. Chi-square

درصد خطا در آزمون کا اسکوتر کوچک‌تر از ۵ درصد بود و بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد، می‌توان دریافت که بین مؤلفه رسالت و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین ضریب توافق محاسبه‌شده عدد ۰/۵۷ را نشان داد که $(C > 0/5 = 0/57 < 1)$ می‌توان نتیجه گرفت این ارتباط در سطح متوسط است، اما شدت آن از انطباق‌پذیری بیشتر است.

اما این سؤال مطرح می‌شود که از دید کارکنان کتابخانه‌های عمومی نهاد تهران کدام‌یک از مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی اثرگذاری بیشتری بر مدیریت تغییر دارد؟ برای پاسخگویی به این سؤال از آزمون فریدمن استفاده شده است، چراکه این آزمون جهت تجزیه واریانس دوطرفه به روش رتبه‌بندی استفاده می‌شود و همچنین جهت مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌ها به کار برده می‌شود.

جدول ۱- رتبه‌بندی مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی به وسیله‌ی آزمون فریدمن

مؤلفه	رتبه
درگیر شدن در کار	۲/۶۹
سازگاری	۲/۴۹
انطباق‌پذیری	۲/۴۳
رسالت	۲/۴۰

طبق جدول فریدمن درگیر شدن در کار بیشترین مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی اثربخش بر مدیریت تغییر را با ۲/۶۹ دارد و رسالت کمترین مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی اثربخش بر مدیریت تغییر را با ۲/۴۰ دارد.

جدول ۲- رتبه‌بندی شاخص‌های فرهنگ سازمانی به وسیله‌ی آزمون فریدمن

شاخص	توانمندسازی	اهداف و مقاصد	یادگیری	توسعه قابلیت	ارزش‌های بنیادین	مشتری‌گرایی	ایجاد تغییر	چشم‌انداز	یکپارچگی	جهت‌گیری استراتژی	گروه‌سازی
رتبه	۷/۲۳	۷/۱۹	۷/۱۰	۷/۰۵	۶/۷۹	۶/۴۷	۶/۳۹	۶/۲۶	۶/۱۸	۵/۷۵	۵/۴۹

طبق رتبه‌بندی شاخص‌های فرهنگ سازمانی به وسیله‌ی آزمون فریدمن جمع رتبه شاخص

توانمندسازی ۷/۲۳، توسعه قابلیت‌ها ۷/۰۵ و گروه سازی ۵/۴۹ است، این شاخص‌ها در زمره مؤلفه درگیر شدن در کار هستند که بر مبنای یافته‌های قبلی بیشترین تأثیر را بر مدیریت تغییر دارند و مجموع آن‌ها بالاترین رتبه را بین شاخص‌های فرهنگ سازمانی به خود اختصاص داده‌اند. همچنین مجدداً آزمون کاسکوئر بر روی شاخص‌های فرهنگ سازمانی انجام شد و $\text{sig}=0$ شد، بنابراین با درصد خطا کوچک‌تر از ۵ درصد و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که رتبه‌بندی انجام‌شده در بالا بین شاخص‌های فرهنگ سازمانی معنادار بوده است.

نتیجه‌گیری

مدیریت تغییر یکی از ملزومات کسب‌وکارها و سازمان‌ها در سال‌های اخیر و با توجه به رشد روزافزون تغییرات در همه ابعاد و جنبه‌های زندگی انسان است، کتابخانه‌ها نیز از این قاعده مستثنا نبوده و نیازمند تغییرات سریع و هم‌راستایی با نیازهای اطلاعاتی و اجتماعی جامعه هدف خود هستند. در بین انواع کتابخانه‌ها، کتابخانه‌های عمومی با توجه به رسالت و جامعه هدف متنوع، همواره نیازمند تغییر و تطبیق کارکردها و خدمات خود با تغییرات روز هستند؛ بنابراین در این پژوهش مدیریت تغییر به‌عنوان متغیر اصلی در نظر گرفته شده‌است اما مدیریت تغییر نیازمند همراهی ذینفعان و کارکنان سازمان‌هاست و فرهنگ سازمانی نیز به‌عنوان یکی از متغیرهای مهم در این خصوص مطرح است. از این رو در این پژوهش به دنبال بررسی ارتباط بین فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر بر اساس مدل دنیسون بوده‌ایم و یافته‌ها نشان دادند که وضعیت موجود کتابخانه‌های شهر تهران از منظر مؤلفه‌های چهارگانه فرهنگ سازمانی دنیسون، سازگاری، رسالت، انطباق‌پذیری و درگیر شدن در کار تیمی در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارند، به این معنا که فرهنگ سازمانی غالب در کتابخانه‌های بررسی‌شده هریک از مؤلفه‌های مذکور را ارزشمند دانسته و حداقل سعی می‌کنند امور مرتبط را بر اساس این مؤلفه‌ها پیش ببرند، این بخش از یافته‌های پژوهش با نتایج پژوهش کوهی رستمی و همکاران (۱۳۹۸) همخوانی نسبی دارد البته لازم به ذکر است که در پژوهش مذکور فرهنگ سازمانی متغیر میانجی بوده و هدف از این مطالعه امکان‌سنجی استقرار نظام مدیریت دانش در کتابخانه بوده است، بنابراین همخوانی یافته‌های دو پژوهش نسبی است، اما با یافته‌های پژوهش قادری سیاه‌بیدی و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی کامل دارد چراکه در این پژوهش وضعیت فرهنگ سازمانی در کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاکی از سطح متوسط

فرهنگ سازمانی در این شهر دارد؛ بنابراین باید دید که آیا این فرهنگ سازمانی نسبتاً مطلوب با مدیریت تغییر همخوانی دارد که برای این منظور فرضیات پژوهش مورد آزمون قرار گرفته‌اند:

ارتباط معنادار و قوی میان متغیر رسالت و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد تهران وجود دارد همچنین با توجه به آزمون رتبه‌بندی شاخص‌های رسالت می‌توان دریافت که مدیران باید برای پیشرفت بیشتر برنامه‌های تغییر توجه بیشتری به شاخص اهداف داشته باشند تا در کوتاه‌مدت شاهد نتایج بهتری باشند و همچنین باید در بلندمدت به شاخص‌های چشم‌انداز و راهبردی توجه بیشتری شود، این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش گرشاسبی و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی دارد، چراکه از مدل دنیسون برای بررسی در پژوهش خود استفاده کرده و نتایج به‌دست‌آمده نیز نتایج این پژوهش را تأیید می‌کند.

همچنین متغیر انطباق‌پذیری و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد ارتباطی معنادار و نسبتاً قوی وجود دارد، همچنین آزمون‌های رتبه‌بندی انطباق‌پذیری اثبات می‌کند که مدیران جهت ایجاد تغییرات سازمانی باید به نیازها و خواسته‌های مخاطبان توجه داشته باشند تا بتوانند به اهداف خود در حوزه تغییر و مدیریت تغییر دست یابند. بین متغیر سازگاری و مدیریت تغییر نیز در کتابخانه‌های عمومی نهاد تهران ارتباطی معنادار برقرار است اما شدت این ارتباط در حد متوسط است و از سوی دیگر آزمون رتبه‌بندی نشان داد که سازگاری ذینفعان در موفقیت مدیریت تغییر بخصوص در کوتاه‌مدت مؤثر است ولی شدت تأثیر آن به‌اندازه دو متغیر رسالت و انطباق‌پذیری نیست، بنابراین شاخص توافق در کوتاه‌مدت و شاخص‌های هماهنگی و ارزش‌های هسته‌ای و بنیادین در بلندمدت می‌توانند نیل به تغییر و مدیریت آن را مسیر سازند؛ این بخش نیز با یافته‌های تحقیق رحیم نیا و علیزاده (۱۳۸۸) همخوانی نسبی دارد، به این دلیل نسبی که جامعه مورد مطالعه در این پژوهش با پژوهش حاضر متفاوت است اما نتایج این پژوهش را تأیید می‌کند.

متغیر درگیر شدن در کار نیز با مدیریت تغییر ارتباطی معنادار و مثبت داشت و نتیجه رتبه‌بندی آزمون فریدمن نشان داد که این عامل مهم‌ترین شاخص در مدیریت تغییر بوده و لذا مدیران بهتر است برای دستیابی به اهداف خود در راستای مدیریت تغییر اقدام به گروه‌سازی و مشارکت کارکنان در امور مرتبط به تغییر نمایند، این مورد نیز با یافته‌های پژوهش

گرشاسبی و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی کامل دارد، چراکه از مدل دنیسون برای بررسی در پژوهش خود استفاده کرده و نتایج به دست آمده نیز نتایج این پژوهش را تأیید می‌کند. به طور اخص و برای روشن تر شدن ابعاد مختلف ارتباط فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر، نتایج حاصل از مؤلفه‌های تشکیل دهنده ابعاد چهارگانه مدل دنیسون که به وسیله سؤالات (۲۸ سؤال) پرسشنامه به تفکیک مورد بررسی قرار گرفته‌اند در ادامه تشریح می‌شود:

فرهنگ سازمانی کتابخانه‌های شهر تهران: نتایج نشان می‌دهد که فرهنگ سازمانی این کتابخانه‌ها به طور کلی در سطح مطلوبی قرار دارد. این موضوع می‌تواند نشان دهنده توجه مثبت به فرهنگ سازمانی و مدیریت منابع انسانی در این سازمان‌ها باشد.

ارتباط مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی با مدیریت تغییر:

رسالت: ارتباط معنادار و قوی تری با مدیریت تغییر دارد. این موضوع نشان می‌دهد که وجود یک اهداف مشترک و مأموریت مشخص در سازمان می‌تواند تأثیر مثبتی در مدیریت تغییر داشته باشد.

سازگاری: نیز ارتباط معنادار و قوی تری با مدیریت تغییر دارد. این می‌تواند نشان دهنده تطابق سازمان با تغییرات محیطی و توانایی سازمان در تطبیق با آنها باشد.

انطباق پذیری: مؤلفه انطباق پذیری نیز با مدیریت تغییر ارتباط معنادار دارد، اما نسبت به مؤلفه سازگاری ارتباط آنها در سطح متوسط بوده است. انطباق پذیری ممکن است به تنظیمات داخلی سازمان و تغییرات در آنها اشاره کند.

درگیر شدن در کار: این مؤلفه نیز ارتباط معناداری با مدیریت تغییر دارد، اما در حد متوسط تری. این موضوع ممکن است نشان دهنده نقش مشارکت و تعامل کارکنان در فرآیند تغییر باشد.

رتبه‌بندی شاخص‌های فرهنگ سازمانی:

شاخص‌های توانمندسازی، توسعه قابلیت‌ها و تیم‌سازی بیشترین تأثیر را بر مدیریت تغییر دارند. این موارد نشان می‌دهد که توسعه مهارت‌ها و توانمندی‌های کارکنان و تشویق به همکاری و تعامل می‌تواند بهبود در مدیریت تغییر ایجاد کند.

با توجه به نتایج به دست آمده، می‌توان پیشنهاد داد که سازمان‌ها در توسعه و تقویت مؤلفه‌های

مطرح شده در فرهنگ سازمانی خود به ویژه رسالت و سازگاری تمرکز کنند تا مدیریت تغییر بهبود یابد. همچنین، توجه به توانمندسازی، توسعه قابلیت‌ها و تیم‌سازی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

همچنین، باید مواردی مانند روش‌های آموزشی و توسعه فرهنگ سازمانی برای تقویت این مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در سازمان‌ها بررسی و اجرا شوند. این اقدامات می‌توانند بهبود عملکرد سازمان در مدیریت تغییر و تطابق با محیط تغییرات را فراهم آورند.

بنابراین آنچه گفته شد به نظر می‌رسد ارتباطی معنادار و مثبت بین فرهنگ سازمانی و مدیریت تغییر در کتابخانه‌های نهاد کتابخانه‌های عمومی شهر تهران جود دارد و لذا برای نیل به تغییر نیاز است که مدیران و سیاست‌گذاران، کارکنان و نوع کنش و واکنش آن‌ها نسبت به مسائل را به‌خوبی رصد نمایند تا از اتلاف هزینه، زمان و نیروی انسانی و البته دوباره و چندباره کاری‌های غیرضروری جلوگیری به عمل آید.

به نظر می‌رسد کتابخانه‌های عمومی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، از نظر فرهنگ سازمانی آمادگی تغییر را داشته و می‌توانند خود را با دنیای در حال تلاطم امروز تا حدودی همراه کنند. از این رو مدیران نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور می‌توانند برای دستیابی به اهداف و مأموریت‌های خود، اقدام به تغییرات شکلی و حتی بنیادین نمایند تا کتابخانه‌های عمومی در سطح کشور در جایگاه درست و اصلی خود را به دست آورند.

همچنین پیشنهاد می‌شود که تحقیقات دیگری نیز در حوزه فرهنگ سازمانی در انواع کتابخانه‌ها به تفکیک صورت پذیرد و از مدل‌های دیگر فرهنگ سازمانی نیز در این راستا استفاده شود.

منابع

آرمسترانگ، مایکل (۱۴۰۰). *مدیریت استراتژیک منابع انسانی (راهنمای عمل)*؛ ترجمه امید مهدیه، سید حامد اعرابی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

ارسطوپور، شعله، کفاشان کاخکی، مجتبی و محمدیان، زهرا (۱۴۰۰). *سنجش فرهنگ سازمانی و موانع اشتراک دانش با هدف طراحی زیرساخت اشتراک دانش: یک مطالعه موردی*. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۱(۲)، ۱۸۷-۲۱۰.

امیری، محمدرضا، ثریا، ضیایی، شریف مقدم، هادی و فیاضی، مرجان (۱۳۹۷). *تحقیقات اطلاع‌رسانی و*

کتابخانه‌های عمومی، ۴(۹۵)، ۵۰۱-۵۲۱.

ایرانزاده، سلیمان و محمودی اشان، محسن (۱۳۸۹). شناخت فرهنگ سازمانی بر اساس مدل دنیسون (مورد مطالعه: شرکت پلی نار). مدیریت بهره‌وری، ۴(۱۵)، ۵۳-۷۶.

خادمی زاده، شهناز، فرج پهلوی، عبدالحسین و محمدی، زینب (۱۳۹۸). بررسی رابطه فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی (نمونه پژوهش: دانشگاه شهید چمران اهواز). مدیریت راهبردی دانش سازمانی، ۲(۶)، ۱۱۱-۱۳۷.

رحیمیان، حمید، طاهری، مرتضی و ویسی، روناک (۱۳۹۴). نقش رهبری تحولی در آمادگی کارکنان برای تغییر در مدارس ابتدایی. پژوهش‌های رهبری و مدیریت آموزشی، ۲(۶)، ۵۱-۷۴.

رحیم نیا، فریبرز و علیزاده، مسعود (۱۳۸۸). بررسی ابعاد فرهنگ سازمانی بر اساس مدل دنیسون از نظر اعضای حیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد. مطالعات تربیتی و روانشناسی، ۱۰(۱)، ۱۴۱-۱۷۰.

رونده، بهناز (۱۴۰۱). مدیریت تغییر در کتابخانه‌های عمومی نهاد بر اساس فرهنگ سازمانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران، تهران.

سلیمی، اکبر، مرادی، جلال و وفایی، رضا (۱۳۹۵). بررسی رابطه فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش در سازمان آموزش و پرورش شهر خدابنده (قیدار). نوآوری‌های مدیریت آموزشی، ۱۱(۳)، ۴-۶۳.

کرامتیان، علیرضا و شاهقلیان، کیوان (۱۳۹۹). نقش فرهنگ سازمانی بر نوآوری و تغییر در سازمان. مدیریت توسعه و تحول، ۱۲(۴۰)، ۴۵-۵۴.

قادری سیاه‌بیدی، ونوس، جعفری، مریم و فامیل روحانی، علی اکبر (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش در کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۲(۱)، ۹۵-۱۲۰.

کوهی رستمی، منصور، حاجی زین‌العابدینی، محسن و موری بختیاری، نگار (۱۳۹۸). تأثیر سرمایه اجتماعی با میانجی‌گری فرهنگ سازمانی بر امکان‌پذیری استقرار مدیریت دانش در کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، ۱۱(ویژه‌نامه مدیریت دانش)، ۱۰۵-۱۲۲.

گرشاسبی، مژگان، ساعی ارسلی، ایرج، بیگدلی، لیلا و لهراسبی، علیرضا (۱۳۹۵). بررسی رابطه فرهنگ سازمانی با مدیریت تغییر در ادارات دولتی شهر کرج. پژوهش‌های رهبری و مدیریت آموزشی،

Doi: 10.22054/jrlat.2018.16738.1255. ۱۴۷-۱۲۷، ۳(۹).

محترم، معصومه و شفیع سروستانی، مریم (۱۴۰۰). مدل یابی ساختاری آمادگی کارکنان اداره کل آموزش و پرورش برای تغییر سازمانی بر اساس نوع فرهنگ سازمانی با نقش واسطه‌ای سایش

اجتماعی: استان فارس. دو ماهنامه علمی-پژوهشی ره‌یافتی نو در مدیریت آموزشی، ۱۲(۴)، ۱-۱۸.

۱۸.

References

- Amiri, M.R., Ziyai, S., Sharif Moghadam, H. & Fayazi, M. (2017). *Information technology and public libraries*, 4(95), 501-521. [In Persian]
- Arastupoor, S., Kafashan Kakhki, M. & Mohammadian, Z. (2021). Measuring organizational culture and barriers to knowledge sharing with the aim of designing a knowledge sharing infrastructure: a case study. *Library and Information Research Journal*, 11(2), 187-210. [In Persian].
- Armstrong, M. (2021). *Strategic management of human resources (practical guide)*; Translated by Mahdieh, O., Arabi, S. H. Tehran: Cultural Research Office. [In Persian]
- Bagga, S. K., Gera, S. & Haque, S. N. (2023). The mediating role of organizational culture: Transformational leadership and change management in virtual teams. *Asia Pacific Management Review*, 28(2), 120-131.
- Cillo, V., Gregori, G. L., Daniele, L. M., Caputo, F. & Bitbol-Saba, N. (2022). Rethinking companies' culture through knowledge management lens during Industry 5.0 transition. *Journal of Knowledge Management*, 26(10), 2485-2498.
- Esmaili Mahani, H. & Mirkamali, S. (2021). The Relationship between Organizational Culture and Change Programs in Universities. *Transformation Management Journal*, 12(2): 263-288. <https://doi.org/10.22067/pmt.v12i2.83396>.
- Garshasbi, M., Saiey Arsi, I., Bigdeli, L. & Lahrasbi, A. (2015). Investigating the relationship between organizational culture and change management in government offices in Karaj. *Educational Leadership and Management Research*, 3(9), 127-147. Doi: 10.22054/jrlat.2018.16738.1255. [In Persian]
- Glusker, A., Emmelhainz, C., Estrada, N. & Dyess, B. (2022). Viewed as equals: The impacts of library organizational cultures and management on library staff morale. *Journal of Library Administration*, 62(2), 153-189. Doi: 10.1080/01930826.2022.2026119.
- Imron, M. A., Munawaroh, U. I., Farida, R. D. M., Paramarta, V., Sunarsi, D., Akbar, I. R.,
- Effendy, A.A., Siagian, A.O. & Masriah, I. (2021). Effect of organizational culture on innovation capability employees in the knowledge sharing perspective: Evidence from digital industries. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 25(2), 4189-4203. Retrieved from <https://annalsofrscb.ro/index.php/journal/article/view/1437>

- Iranzadeh, S. & Mahmoudi Ashan, M. (2010). Understanding organizational culture based on Denison's model (case study: Polynar Company) (2011). *Productivity Management*, 4(15), 53-76. [In Persian]
- Khademizadeh, S., Faraj Pahlo, A.H. & Mohammadi, Z. (2018). Investigating the relationship between organizational culture and knowledge management in university libraries (research sample: Shahid Chamra University of Ahvaz). *Strategic management of organizational knowledge*, 2(6), 111-137. [In Persian]
- Liu, X., Yu, Y., Zhao, X. & Zhang, N. (2022). Top management team boundary-spanning leadership: Measurement development and its impact on innovative behavior. *Frontiers in Psychology*, 13 (988771), 1-14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.988771>.
- Mohtaram, M. & Shafiei Sarvestani, M. (2021). Structural modeling of the readiness of employees of the General Department of Education for organizational change based on the type of organizational culture with the mediating role of social wear: Fars province. *Bimonthly scientific-research journal of a new approach in educational management*, 12 (4), 1-18. [In Persian]
- Karamatian, A. & Shahqolian, K. (2019). The role of organizational culture on innovation and change in the organization. *Development and transformation management*, 12(40), 45-54. [In Persian]
- Kohi Rostami, M., Haji Zain El Abdini, M. & Mori Bakhtiari, N. (2019). The effect of social capital with the mediation of organizational culture on the feasibility of establishing knowledge management in public libraries of Khuzestan province. *Library and Information Science Studies*, 11 (Knowledge Management Special Issue), 105-122. [In Persian]
- Qaderi Siahbidi, V., Jafari, M. & Famil Rouhani, A. A. (2016). Investigating the relationship between organizational culture and knowledge management in public libraries in Kermanshah. *Information research and public libraries*, 22(1), 95-120. [In Persian]
- Rahimian, H., Taheri, M. & Veisi, R. (2014). The role of transformational leadership in employees' readiness for change in primary schools. *Educational Leadership and Management Research*, 2(6), 51-74. [In Persian]
- Rahim Nia, F. & Alizadeh, M. (2008). Examining the dimensions of organizational culture based on Denison's model from the viewpoint of the faculty members of Ferdowsi University of Mashhad. *Educational and Psychological Studies*, 10(1), 141-170. [In Persian]
- Ravandeh, B. (2023). Management of change in public libraries of institutions based on organizational culture. (Senior thesis, University of Tehran, Tehran). [In Persian]

Salimi, A., Moradi, J. & Wafaei, R. (2015). Investigating the relationship between organizational culture and knowledge management in the educational organization of Khodabandeh (Qidar). *Educational management innovations*, 11(3), 4-63. [In Persian]

Systematic Review of Researches in the Field of Research Data of Management Literacy

Mozhgan Oroji¹ , Nadjla Hariri² , Fahimeh Babalhavaeji³

Abstract

Purpose: Research data management is a set of activities related to the storage, access, and preservation of generated data which includes benefits such as maintaining the integrity and replication of research, increasing data security leading to risk of data loss, and enhancing the implementation of quality research. Acquiring knowledge and skills related to research data management creates many job opportunities for information professionals and helps researchers to fulfill their demands. In this regard, this research aimed to identify the state of research in the field of research data of management literacy.

Methods: The current research was a systematic review with qualitative approach, which is devoted to collecting the studies conducted on a specific subject, examined and revised the resulting information according to certain systematic principles, and presented the results for analysis. More concretely a comprehensive view of related studies and providing researchers with a specific subject area for this purpose, researches related to several stages of searching in international and domestic databases, considering the time range, foreign books and articles between 2012 and 2022 AD and Persian between 1391 and 1401 AD. Fifty works related to the topic of research data of management literacy were searched from research articles of publications, conferences, and dissertations.

Findings: Research data management is one of the emerging branches of science and the main goal of this new field is to help researchers, professors, and students in planning from start to finish. A review of the studies showed that 50 domestic and foreign researchers have addressed the issue of research data of management literacy and related elements. Research has been in 5 main axes, which include: 1. Research data management infrastructure, 2. Research data sharing, 3. Data literacy and research data management literacy, 4. Research data management training. Research, and 5. Research management skills in this field.

Conclusion: The results of this research showed that research in the field of research data segmentation has been investigated more than other related topics, but the research related to research data management literacy is very limited, especially in Iran. Increasing the level of research data of management literacy requires a lot of effort from universities and higher education institutions. In addition, according to the research conducted outside of Iran, business skills related to research data of management literacy will help people to work harder in advancing the goals of this valuable topic and start to transform the management mechanism. Having their data, they also benefit from teaching and improving students' literacy from the beginning of their studies in the curriculum of different levels.

Keywords

Research Data Management, Data Literacy, Research Data of Management Literacy, Systematic Review

Citation: Oroji, M., Hariri, N., & Babalhavaeji, F. (2023). Systematic Review of Researches in the Field of Research Data of Management Literacy. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(4): 133-166. Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3436.2221

Article Type: Review Article

Article history:

Received: 9 June 2023

Accepted: 8 Oct. 2023

1. Ph.D. Student in Knowledge and Information Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran orojim@yahoo.com
2. Professor of Knowledge and Information Science, Department of Communication and Knowledge Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding author) nadjlhariri@gmail.com
3. Associate Professor of Knowledge and Information Science, Department of Communication and Knowledge Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran f.babalhavaeji@gmail.com

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

NASTINFO

مرور نظام‌مند پژوهش‌ها در حوزه سواد مدیریت داده‌های پژوهشی

مژگان عروجی^۱ | نجلا حریری^۲ | فهیمه باب‌الحوائجی^۳

چکیده

هدف: مدیریت داده‌های پژوهشی مجموعه‌ای از فعالیت‌های مربوط به ذخیره‌سازی، دسترسی و حفظ داده‌های تولید شده است که مزایایی همچون حفظ یکپارچگی و تکرار تحقیق، افزایش امنیت داده‌ها و کاهش خطر از دست دادن داده‌ها و اجرای تحقیقات باکیفیت را تقویت می‌کند. کسب دانش و مهارت‌های مربوط به مدیریت داده‌های پژوهشی باعث ایجاد فرصت‌های شغلی بسیاری برای متخصصان اطلاعات می‌شود و پژوهشگران را در اجرای خواسته‌های خود یاری می‌رساند. در همین راستا این پژوهش با هدف شناسایی وضعیت پژوهش‌ها در حوزه سواد مدیریت داده‌های پژوهشی صورت گرفته است.

روش: پژوهش حاضر از نوع مروری نظام‌مند با رویکرد کیفی بود که به جمع‌آوری مطالعات انجام شده در موضوعی خاص پرداخته است و اطلاعات حاصل را طبق اصول معین و نظام‌یافته‌ای بررسی و بازنگری شده و نتایج حاصل از آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است، به‌طور ملموس‌تر نمای جامعی از مطالعات مرتبط در یک حوزه موضوعی خاص را در اختیار محققان قرار داده است. بدین منظور، پژوهش‌های مرتبط با چند مرحله جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی و داخلی با در نظر گرفتن محدوده زمانی، آثار لاتین بین سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۲ میلادی و آثار فارسی بین سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۱ شمسی مورد جست‌وجو قرار گرفته است. در مجموع، ۵۰ اثر مرتبط با موضوع سواد مدیریت داده‌های پژوهشی، اعم از مقاله پژوهشی نشریات، اجلاس‌ها و پایان‌نامه‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: مدیریت داده‌های پژوهشی یکی از شاخه‌های نوظهور در علم است و هدف اصلی این حوزه نوین کمک به پژوهشگران، اساتید و دانشجویان در فرآیند تدوین پژوهش از آغاز تا پایان است. مروری بر مطالعات نشان داد که تعداد ۵۰ پژوهش داخلی و خارجی به مسئله سواد مدیریت داده‌های پژوهشی و عناصر مرتبط به آن پرداخته‌اند. پژوهش‌ها در ۵ محور اصلی بوده‌اند که شامل: ۱. زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی، ۲. اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی ۳. سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی، ۴. آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی و ۵. مهارت‌های مدیریت داده پژوهشی در این حوزه موضوعی است.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان داد پژوهش‌ها در زمینه اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی نسبت به سایر موضوعات مرتبط بیشتر مورد بررسی قرار گرفته است. پژوهش‌های مربوط به سواد مدیریت داده‌های پژوهشی به‌خصوص در ایران بسیار محدود است و جهت افزایش سطح سواد مدیریت داده‌های پژوهشی نیازمند تلاش بسیار از طرف دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی است. همچنین با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته در خارج از ایران، کسب مهارت‌های مرتبط با سواد مدیریت داده‌های پژوهشی، به افراد کمک می‌کند تا در پیشبرد اهداف این حوزه موضوعی با ارزش تلاش بیشتر کرده و شروع به تحول در سازوکار مدیریت داده‌های خود داشته باشند. همچنین توصیه می‌شود از آموزش و ارتقا سواد دانشجویان از ابتدای شروع تحصیل در برنامه‌های درسی مقاطع مختلف بهره‌مند شوند.

کلیدواژه‌ها

مدیریت داده‌های پژوهشی، سواد داده، سواد مدیریت داده‌های پژوهشی، مرور نظام‌مند

استناد: عروجی، مژگان، حریری، نجلا و باب‌الحوائجی، فهیمه (۱۴۰۲). مرور نظام‌مند پژوهش‌ها در حوزه سواد مدیریت داده‌های پژوهشی. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۴): ۱۳۳-۱۶۶.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3436.221

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
orojim@yahoo.com

۲. استاد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، گروه علوم ارتباطات و دانش‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
nadjlahariri@gmail.com

۳. دانشیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، گروه علوم ارتباطات و دانش‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
f.babalhavaeji@gmail.com

نوع مقاله: مروری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۹

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۶

فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴ (۴)، زمستان ۱۴۰۲

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
© نویسندگان

مقدمه

امروزه با توجه به حجم روزافزون تولید داده، نیاز به مدیریت داده‌ها بسیار احساس می‌شود. مدیریت داده‌های پژوهشی بخش مهمی از فرایند تحقیق است که ورود، پردازش، انتشار و بایگانی داده‌های تحقیقاتی ارزشمند را شامل می‌شود. از نظر ری^۱ (۲۰۱۴) داده‌های تحقیق هر اطلاعاتی است که برای تأیید یافته‌های تحقیق اصلی جمع‌آوری، مشاهده، تولید یا ایجاد شده‌باشد. همچنین از دیدگاه علم اطلاعات، داده می‌تواند «محتوا در دامنه پژوهش» تعریف شده‌باشد که ضرورت جمع‌آوری، مشاهده، ایجاد، تجزیه و تحلیل جهت تولید نتایج اولیه تحقیقات را ایجاد می‌کند. مدیریت داده‌های پژوهش اصطلاحی است برای توصیف فعالیت‌های مربوط به ایجاد، سازمان‌دهی، ساختار، نام‌گذاری، تهیه نسخه پشتیبان، ذخیره‌سازی، حفاظت و به اشتراک‌گذاری داده‌ها و همچنین کلیه اقداماتی که امنیت داده‌های تحقیق را تضمین می‌کند (Adika & Kwanya, 2020).

پژوهشگران ممکن است به سرمایه‌ای همچون داده‌های تسهیم شده دسترسی داشته باشند، اما بسیاری از آن‌ها از منابع داده‌های در دسترس آگاه نیستند، حتی اگر آن‌ها مایل به استفاده مجدد از داده باشند، ممکن است با مکان صحیح داده، چگونگی دسترسی به آن‌ها و استفاده از آن‌ها در پژوهش خود آشنا نباشند (Federer, 2016).

مدیریت داده‌های پژوهشی از نظر کوکس و همکارانش^۲ (۲۰۱۶) به ورود نتایج ارزشمند از طریق انتشار و آرشیو به چرخه پژوهش، جمع‌آوری داده‌ها و یا ایجاد داده‌ها به وسیله پاسخ-

1. Ray
2. Cox et al.

های پرسشنامه، مصاحبه، فایل های صوتی، داده های تجربی و اندازه گیری ها تعبیر می شود. در تعریفی دیگر، مدیریت داده های پژوهشی همان سازمان دهی داده ها از مرحله ورود آن ها به چرخه پژوهش تا اشاعه و آرشیو نتایج با ارزش دانسته شده است (صراف زاده، ۱۳۹۴). برخی نیز روند ذخیره سازی و گردآوری داده های تولید شده از تحقیقات را مدیریت داده های پژوهشی تعریف کرده اند (Kennan et al., 2014).

در راستای مدیریت داده های پژوهشی مهم ترین بحثی که نیاز به بررسی دارد، به اشتراک گذاشتن داده های پژوهشی است که اختلاف نظرهای زیادی وجود دارد. استفاده مجدد از داده های پژوهشی به معنای استفاده از یک مجموعه داده، توسط شخص دیگری غیر از گردآورندگان اصلی داده ها برای اهداف جدید است. به عبارت دیگر، استفاده مجدد از داده های پژوهشی یعنی محقق از داده هایی که شخصاً جمع آوری نکرده، برای پاسخ به یک سؤال جدید استفاده کند (سلیمانی ده دیوان، ۱۳۹۸). دنی و همکاران^۱ (۲۰۱۵) توضیح می دهند که احتمال سوء برداشت و نتیجه گیری های نادرست از داده های مشترک یک عامل بازدارنده برای عدم اشتراک گذاری داده است.

مدیریت داده های پژوهشی به عنوان یک ضرورت در دنیای علم و یکی از اجزای سیاست گذاری کلان علم و فناوری باعث شده است که بسیاری از سازمان های دولتی و خصوصی در این زمینه هزینه و سرمایه گذاری کنند. مدیریت داده های پژوهشی طیف وسیعی از موضوع ها و مسائل از جمله مهارت های مورد نیاز، تربیت و آموزش دانشجویان، کتابداران، پژوهشگران و متخصصان حوزه های مختلف علم جهت به کارگیری مدیریت داده های پژوهشی در روند پژوهش خود را پوشش می دهد.

در خارج از ایران، به دلیل اهمیت موضوع، پژوهش های زیادی در زمینه شیوه های مدیریت داده های پژوهشی و ارائه آن توسط افراد مختلف در جایگاه های متفاوت صورت گرفته است، اما بررسی متون نشان می دهد که در ایران تنها به راه اندازی سامانه های مدیریت اطلاعات، تهیه مخازن سازمانی و ثبت اطلاعات علمی هیئت علمی دانشگاه ها در سامانه ها محدود می شود و متأسفانه موضوع مهم مدیریت داده های پژوهشی با وجود ارزش و اهمیت بالقوه جهت تأیید نتایج تحقیقات و استفاده مجدد از آن ها با اهداف پژوهشی جدید، هنوز جایگاه خود را پیدا نکرده است.

1. Dani et al.

با توجه به ماهیت متنوع داده‌های تحقیق گردآوری‌شده، نیازها و مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی در رشته‌های مختلف متنوع است و نیاز است این مهارت را گسترش و البته آموزش داد تا به پیشبرد اهداف پژوهش کمک کند؛ بنابراین، جمع‌بندی و ارائه نظام‌مند نتایج مطالعات انجام‌گرفته در زمینه سواد مدیریت داده‌های پژوهشی، هدف این پژوهش است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش مرور نظام‌مند^۱ انجام شد. هدف از مرور نظام‌مند پیشینه مشخص کردن پرسش‌ها و مطالعات مرتبط با شناسایی شکاف پژوهشی، ارزشیابی نوآوری آن‌ها در ارتباط با پرسش‌ها و شکاف پژوهشی برای نتیجه‌گیری در پدیده، حوزه موضوعی یا پرسش اساسی است. مرور متون از آن‌جهت مهم است که تلاش می‌کند متون موجود مرتبط با موضوع موردنظر را خلاصه کند. مرور نظام‌مند این امکان را فراهم می‌سازد که پژوهشگر یک نمای کلی از موضوع موردبررسی را کسب کند. در طول فرآیند غربالگری مقاله‌ها، تنها مقاله‌هایی مورد استفاده قرار می‌گیرند که کاربردی بوده و محور اصلی آن‌ها پیرامون پدیده مورد مطالعه باشد.

در پژوهش حاضر از روش مطالعه نظام‌مند ارائه‌شده توسط کیتچن‌هام و چارترز^۲، (۲۰۰۷) استفاده شده است. این روش یک اقدام هماهنگ است که تمامی تحقیقات را شناسایی و داده‌های مطالعه را با کیفیت خوب از طریق یک استاندارد ترکیب می‌کند. روشی برای پاسخ به سؤالات کلیدی که دو ویژگی اصلی دارد: اول، بالا بودن قابلیت اطمینان و تکرارپذیری و دوم فرآیند چندمرحله‌ای (Cheng & Philips, 2014). پژوهش در سه مرحله انجام شده است که به شرح زیر است:

مرحله ۱: طراحی مرور

۱- شناسایی نیاز به مرور پژوهش‌ها: در این مرحله مشخص شد که هیچ پژوهش مشابهی در زمینه مرور نظام‌مند پژوهش‌ها درباره سواد مدیریت داده‌های پژوهشی انجام نگرفته است. افزایش دانش و مهارت‌های مربوط به مدیریت داده‌های پژوهشی باعث ایجاد فرصت‌های بی‌شمار برای کتابداران و البته سایر متخصصان اطلاعات می‌شود و می‌تواند پژوهشگران را در

1. Systematic Literature Review
2. Kitchenham & Charters

برنامه‌ای که خواسته تأمین‌کنندگان مالی را برآورده می‌سازد و نیز در استفاده مجدد از داده‌ها جهت کاهش زمان پژوهش و تسهیم داده یاری رساند.

۲- مشخص کردن پرسش‌های پژوهش: در این مرحله رسیدن به پرسش‌های اساسی مرتبط با مطالعه حاضر حائز اهمیت است:

۱. پرکاربردترین حوزه‌های موضوعی مرتبط با سواد مدیریت داده‌های پژوهشی کدامند؟
۲. پژوهشگران در پژوهش‌های این حوزه از چه روش‌های پژوهشی استفاده کرده‌اند؟
- ۳- شناسایی پایگاه‌های اطلاعاتی مرتبط: در این مرحله، شناسایی پایگاه‌های اطلاعات کتابشناختی و تمام متنی که بیشترین پوشش موضوعی را با موضوع موردپژوهش داراست انجام شد. به‌منظور بررسی مطالعات در پایگاه‌های داخلی از جمله: «نورمگز^۱»، «بانک اطلاعات نشریات کشور^۲»، «سیویلیکا^۳»، «پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۴»، «پرتال جامع علوم انسانی^۵» و «مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری^۶» همچنین پایگاه‌های علمی خارج از ایران «اسکوپوس^۷»، «ساینس دایرکت^۸»، «پاب مد^۹»، «پروکوئست^{۱۰}»، «امالد^{۱۱}»، «ابسکو^{۱۲}»، «ریسرچ گیت^{۱۳}» و موتور جستجوی علمی «گوگل اسکالر^{۱۴}» موردبررسی قرار گرفتند. در پژوهش حاضر با توجه به نوظهور بودن موضوع در یک بازه زمانی ده‌ساله از سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ شمسی برای آثار فارسی و ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ برای آثار لاتین در نظر گرفته شد.

مرحله ۲: مرور پیشینه‌ها

۱- شناسایی و انتخاب منابع اولیه: پس از تعیین کلیدواژه‌های جست‌وجو، به‌منظور بازیابی حداکثر مقالات مرتبط، از راهبرد جست‌وجوی بولی در فیلد عنوان، چکیده و کلیدواژه منابع

1. www.noormags.ir
2. Magiran
3. www.civilica.com
4. SID
5. http://ensani.ir/fa
6. https://ricest.ac.ir/
7. Scopus
8. Science Direct
9. PubMed
10. ProQuest
11. Emerald
12. EBSCOhost
13. Research Gate
14. Google Scholar

استفاده شد. با استفاده از این راهبرد، ترکیبی از کلیدواژه‌ها ساخته شد (جدول ۱). پس از بازیابی و دسترسی به منابع، با مطالعه عنوان و چکیده پژوهش‌های بازیابی شده در میان منابع مذکور، منابعی که به زبان انگلیسی و فارسی بودند، به شرط داشتن یکی از معیارهای زیر انتخاب شدند:

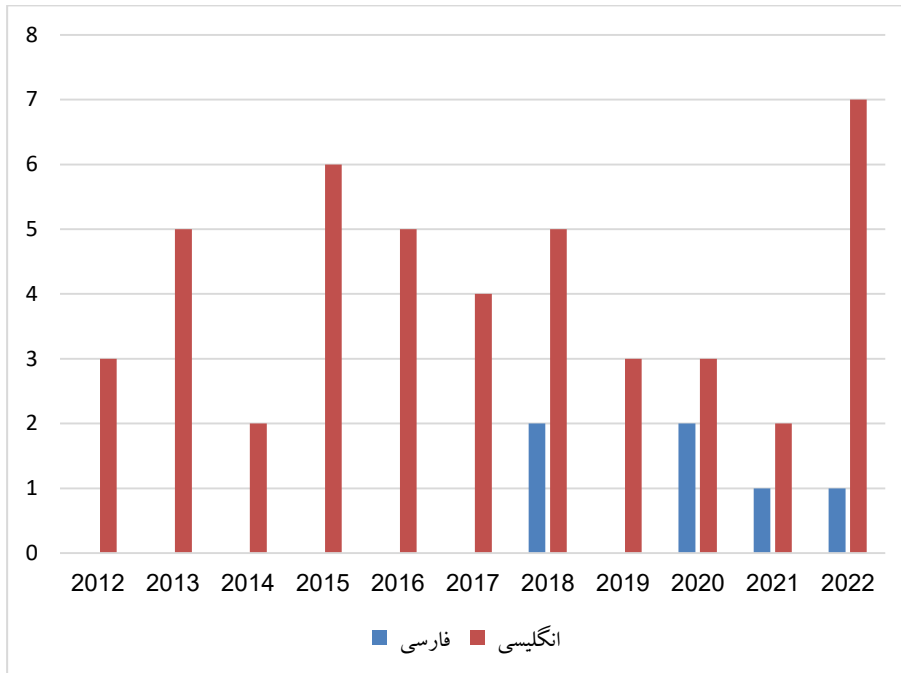
- انتشار مقاله در بین سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۱ برای منابع فارسی و ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۲ برای منابع انگلیسی صورت گرفته باشد.
 - منبع پژوهشی بحث مدیریت داده‌های پژوهشی و یا یکی از کلیدواژه‌های مرتبط را در برگیرد.
 - مقاله در مجله‌های علمی - پژوهشی و اجلاس‌های معتبر چاپ شده باشد.
 - مقاله دارای متن کامل و قابل دانلود باشد (مقالاتی که فقط چکیده آن‌ها در دسترس بود در نظر گرفته نشدند).
- با در نظر گرفتن معیارهای ورود، تعداد کل منابع بازیابی شده که از نظر موضوعی با اهداف مقاله همخوانی داشتند، در پایگاه‌های خارجی به ۹۳ اثر و در پایگاه‌های فارسی ۱۲ اثر یافت شد.

جدول ۱- راهبرد جستجو

Research Data Management	AND	Data literacy OR Information literacy OR Data management
سواد داده یا سواد اطلاعاتی یا داده پژوهشی	و	مدیریت داده‌های پژوهشی

۲- استخراج و ترکیب داده‌ها: در پژوهش حاضر تعداد کل منابع بازیابی شده، ۱۲ منبع فارسی و ۹۳ منبع به زبان انگلیسی انتخاب شدند که با توجه به معیارهای انتخاب آثار برای ورود به پژوهش در مجموع ۵۰ مطالعه (۴۴ اثر به زبان انگلیسی و ۶ اثر به زبان فارسی کاملاً مرتبط با موضوع) برای بررسی انتخاب شدند. سپس کاربرگی جهت استخراج اطلاعات بر اساس هدف پژوهش از آثار، طراحی شد که در آن تعیین می‌شد چه داده‌هایی از کل اثر باید استخراج شود.

این داده‌ها شامل موضوع پژوهش، بافت، یافته‌ها در سواد مدیریت داده‌های پژوهشی بود که در نهایت داده‌های استخراج شده دسته‌بندی شدند. شکل ۲ توزیع سالیانه منابع بین سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۱ شمسی و ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۲ قمری به تفکیک فارسی و انگلیسی است.

شکل ۲- توزیع سالیانه منابع انتخاب شده به تفکیک فارسی و انگلیسی

۳- ارزیابی کیفیت (اعتبارسنجی): جهت ارزیابی کیفیت آثار گزینش شده، از نظرات دو نفر از متخصصان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی به‌غیر از گروه پژوهش استفاده شد. بدین ترتیب که فهرستی از اطلاعات کتابشناختی منابع مورد مطالعه که شامل: اطلاعات کتابشناختی منابع (مانند عنوان منبع، سال نشر، اسامی نویسندگان، عنوان نشریه، چکیده و غیره)، اهداف مطالعه، روش پژوهش، خلاصه‌ای از یافته‌ها و نتایج پژوهش است تهیه شد. همچنین متن کامل کلیه مطالعات مورد بررسی قرار گرفتند و بخش‌های مرتبط با هدف پژوهش حاضر انتخاب و به این سیاهه پیوست شدند. سپس در اختیار متخصصان قرار داده و از آن‌ها درخواست شد که در خصوص میزان ارتباط این آثار با هدف پژوهش و جامعیت و اعتبار آن‌ها برای انجام تحلیل-های پژوهش حاضر اظهار نظر کرده و در صورت نادیده گرفتن مطالعه‌ای مرتبط با پژوهش، آن را پیشنهاد دهند. بررسی نظرات متخصصان در مورد آثار انتخاب شده نشان داد که همه آن‌ها از

جامعیت و اعتبار لازم برخوردار بودند.

مرحله ۳: تدوین گزارش مرور: در مرحله نهایی، تجزیه و تحلیل و ارائه یافته‌های مرور نظام‌مند به ترتیب سؤالات پژوهش انجام شد.

یافته‌ها

مدیریت داده‌های پژوهشی یکی از شاخه‌های نوظهور در علم است و هدف اصلی این حوزه نوین کمک به پژوهشگران، اساتید و دانشجویان در فرآیند تدوین پژوهش از آغاز تا پایان است. همان‌گونه که ذکر شد، گزارش‌های پژوهش‌ها با استفاده از روش ذکرشده، شناسایی و مطالعه شدند. در پی پاسخ به سؤال اول پژوهش که پرکاربردترین حوزه‌های موضوعی مرتبط با سواد مدیریت داده‌های پژوهشی کدام‌اند؟، مطالعه آثار نشان داد در حوزه موضوعی سواد مدیریت داده‌های پژوهشی محورهای زیر بیشترین کاربرد را با توجه به تعدد تکرار در منابع اطلاعاتی دارند:

۱- زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی؛

۲- اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی؛

۳- سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی؛

۴- آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی؛

۵- مهارت‌های مدیریت داده پژوهشی.

۱- زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی: مطالعه نیازها و رویه‌های مدیریت داده‌های پژوهشی پژوهشگران و اعضای هیئت‌علمی یکی از ملزومات اولیه و اساسی در ایجاد زیرساخت و خدمات و خط‌مشی‌های مدیریت داده‌های پژوهشی موفق و کارآمد در سازمان‌ها و دانشگاه‌هاست. طرح‌ها و فعالیت‌های متعددی در حوزه مدیریت داده پژوهشی در آمریکا اجرا شده‌است. برای مثال در مارس ۲۰۰۷، «چشم‌انداز زیر ساختار سایبری برای کشف قرن ۲۱» توسط بنیاد ملی علوم (۲۰۰۷) منتشر شد. علاوه بر این، نیروی کار خط‌مشی‌های داده‌های ملی علوم^۱ (۲۰۱۱)، گزارشی درباره مدیریت و اشتراک‌گذاری داده پژوهشی دیجیتال منتشر و درباره اهمیت این موضوع بحث کرد.

1. National Science Board

در سطح اروپا، مدیریت و زیرساخت‌های مدیریت داده پژوهشی از توجه زیادی برخوردار بوده است. در این زمینه طرح‌ها، توصیه‌ها و رهنمودهایی ارائه شده‌است. برای مثال، طرح اروپایی برون‌مرزی، مبادله دانش^۱، در سال ۲۰۰۵ راه‌اندازی شد. در حال حاضر چند سازمان با آن همکاری می‌کنند: مرکز فناوری اطلاعات برای علوم در فنلاند^۲، کتابخانه تحقیق الکترونیکی دانمارک^۳، بنیاد تحقیق آلمان^۴، کمیته مشترک نظام‌های اطلاعاتی بریتانیا^۵ و سازمان سرف هلند^۶ (Curdt, 2014). سازمان همکاری و توسعه اقتصادی سند «اصول و رهنمودهای سازمان توسعه و همکاری اقتصادی برای دسترسی به داده پژوهشی با بودجه دولتی» را منتشر کرده است اوای‌سی‌دی^۷، (۲۰۰۷)، این سند تأثیر عمده‌ای بر مدیریت داده پژوهشی بر سطح ملی داشته است. به‌عنوان مثال، اصول این سازمان از کشورهای عضو خواست که باید رهنمودهایی را اجرا کنند که مکمل قوانین و خط‌مشی‌های موجود باشد و امکان استفاده جهانی، در دسترس بودن، باز بودن و اشتراک‌گذاری داده پژوهشی را در کشورهای عضو ارتقا دهد.

یکی دیگر از سازمان‌هایی که در امر مدیریت داده‌های پژوهشی در سطح بین‌المللی فعالیت می‌کند، کمیته داده برای علوم و فناوری^۸ است. این کمیته یک سازمان بین‌رشته‌ای است که توسط شورای بین‌المللی علم^۹ در سال ۱۹۶۶ راه‌اندازی شده است. هدف کمیته داده برای علوم و فناوری، پشتیبانی و بهبود مدیریت، کیفیت، قابلیت اعتماد و دسترس‌پذیری داده پژوهشی است. این کمیته در حال تقویت مدیریت داده پژوهشی است.

والیس و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۳) عنوان می‌کنند که علی‌رغم اقبال کنونی به بحث‌های مدیریت و استفاده مجدد از داده‌ها، زیرساخت و انگیزه‌های لازم برای این امور وجود ندارد. افخمی (۱۳۹۸)، نیز معتقد است که استفاده بهینه و حداکثری از منابع دسترسی آزاد و همگانی

1. Knowledge Exchange
2. IT Center for Science in Finland
3. Denmark's Electronic Research Library
4. German Research Foundation
5. Joint Information Systems Committee UK
6. Dutch SURF
7. Organisation de Cooperation et de Developpement Economiques (OCDE)
8. Committee on Data for Science and Technology (CODATA)
9. International Council for Science (ICSU)
10. Wallis et al.

پژوهشگران بدون وجود زیرساخت‌های قوی که بتواند در درازمدت نیازهای مختلف پژوهشگران و تغییرات مداوم در فناوری اطلاعات را پوشش دهد، به دست نخواهد آمد. در بعد زیرساخت مدیریت داده‌های پژوهشی می‌توان به مسائلی از جمله: نیازهای مدیریت داده‌های پژوهشی، خط‌مشی مدیریت داده‌های پژوهشی، چشم‌انداز مدیریت داده‌های پژوهشی، شیوه‌های مدیریت داده‌های پژوهشی، مؤلفه‌های مدیریت داده‌های پژوهشی، خدمات مدیریت داده‌های پژوهش و مخازن سازمانی مدیریت داده‌های پژوهشی اشاره کرد.

پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی^۱ از زوایای مختلفی به این موضوع پرداخته‌اند. برخی از این پژوهش‌ها به شناسایی مؤلفه‌های مدیریت داده‌های پژوهشی پرداخته‌اند. سلیمانی و همکاران (۱۴۰۱) شش بعد اصلی مدیریت داده‌های پژوهشی را شناسایی کردند. عصاره و همکاران (۱۳۹۹) به شناسایی ابعاد توسعه مدیریت داده‌های پژوهشی با تأکید بر روش‌های ارائه خدمات مدیریت داده‌های پژوهشی در محیط‌های علمی و پژوهشی جهان پرداخته است و به پنج مؤلفه اساسی وابسته است: سیاست، برنامه‌ریزی، خدمات، ذی‌نفعان و فناوری. توسعه خدمات مدیریت داده در برخی از دانشگاه‌ها به صورت جدی پیگیری می‌شود، از جمله دانشگاه جان هاپکینز^۲ که چالش‌های داده بزرگ منجر به ایجاد طرح‌های بین‌المللی و ملی در ایجاد مخازن داده شده‌است. شن^۳ (۲۰۱۶) مدل جدیدی برای شیوه‌های استفاده مجدد از محققان دانشکده‌های دانشگاهی: مطالعه چشم‌انداز داده‌های فناوری ویرجینیا را ارائه کرد. همچنین ویلسون و جفریس^۴ (۲۰۱۳) در دانشگاه آکسفورد^۵، رایس و همکاران^۶ (۲۰۱۳) در دانشگاه ادینبورگ^۷ نیز به بررسی زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی پرداخته‌اند. مدینا و همکاران^۸ (۲۰۲۲) به تسریع در اتخاذ استراتژی‌های مدیریت داده‌های پژوهشی پرداختند و یا توجه به اینکه داده‌ها ردوبدل می‌شوند و می‌توان آن‌ها را در زمان کمتری در بین همه افراد درگیر کرد، توسعه و ارائه مکانیسم‌ها

1. Research Data Management

2. University of Johns Hopkins

3. Shen

4. Wilson et al.

5. University of Oxford

6. Rice et al.

7. University Edinburgh

8. Medina et al.

باعث تسریع در پیشرفت تحقیقات می شود.

جدول ۲- پژوهش‌ها در زمینه زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی	توسعه خدمات مدیریت داده‌های پژوهشی، مؤلفه‌های مرتبط با RDM	مقالات پایگاه‌های اطلاعات داخلی و خارجی	پیاده‌سازی RDM به‌طور نظام‌مند و مؤثر در کتابخانه‌های دانشگاهی	سلیمانی و همکاران (۱۴۰۱)
	برکاربردترین مؤلفه‌های مدیریت داده‌های پژوهشی مورد پژوهی: کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی علوم پزشکی قطب ۷ کشور	خبرگان رشته و نظرسنجی	استفاده از مؤلفه‌های زیرساخت داده، نقش نظارتی، استفاده مجدد، بودجه، سازمان‌دهی و اشتراک‌گذاری معیاری برای اجرای پژوهش‌ها	رسولی آزاد و همکاران (۱۴۰۰)
	شناسایی ابعاد توسعه خدمات مدیریت داده‌های پژوهشی در مراکز علمی	منابع و مستندات علمی	ارائه و توسعه خدمات RDM در فرایند پژوهش از دوباره‌کاری و صرف هزینه‌های اضافی پیشگیری می‌کند.	عصاره و همکاران (۱۳۹۹)
	Bibliometrics and Research Data Management Services: Emerging Trends in Library Support for Research	کتابخانه‌هایی در استرالیا، نیوزلند، ایرلند و بریتانیا	مشارکت در مدیریت داده‌ها کمتر از کتاب‌سنجی بود.	کارول و همکاران (۲۰۱۳)
	Implementing the Research Data Management Policy: University of Edinburgh Roadmap	دانشگاه ادینبورگ	نقشه راه RDM دانشگاه ادینبورگ	رایس و همکاران (۲۰۱۳)
	Research data management services in academic research libraries and perceptions of librarians	مدیران کتابخانه و اعضای هیئت علمی و دانشجویان	کتابداران به فرصت‌هایی نیاز دارند تا بتوانند خدمات RDM را به‌صورت حرفه‌ای یاد بگیرند.	تنوییر و همکاران (۲۰۱۴)

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
	Research Data Management in South Africa: How We Shape Up	کتابداران دانشگاهی آفریقای جنوبی	نظارت داده مسئولیت هیئت‌های علمی رشته یا حرفه‌ای یا بخش فناوری اطلاعات است.	کاهن و همکاران (۲۰۱۴)
	An Exploratory Sequential Mixed Methods Approach to Understanding Researchers' Data Management Practices at UVM: Integrated Findings to Develop Research Data Services	اساتید دانشگاه ورمونت	پیشنهاد ۴ حوزه اصلی خدمات؛ زیرساخت، ابرداده، تجزیه و تحلیل داده- ها و پشتیبانی آماری و خدمات داده‌های تحقیقاتی.	برمن (۲۰۱۷)
	Health Sciences Libraries Advancing Collaborative Clinical Research Data Management in Universities	شرکت بالینی و تحقیقاتی دانشگاه واشنگتن	کتابداران پزشکی در حال توسعه مهارت‌های جدید جهت حمایت و آموزش CRDM هستند.	باردین و همکاران (۲۰۱۷)
	A systematic literature review on research data management practices and services	سه پایگاه موضوعی (LISTA, خاص LISA, EBSCOHOST)	همکاری فعال بین ذینفعان مدیریت داده‌های پژوهشی و بخش‌های خدمات دانشگاهی برای کشف چالش‌ها و مسائل	آشیک و همکاران (۲۰۲۰)
	Accelerating the adoption of research data management strategies	کاربران و محققان	نیاز به شیوه‌های مناسب برای RDM بخش مهمی از تحقیقات شناخته می- شود.	مدینا و همکاران (۲۰۲۲)

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، ۳ پژوهش داخلی و تعداد ۸ پژوهش در خارج از ایران صورت پذیرفته است. پژوهش‌ها در زمینه زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی حاکی از آن است که پژوهشگران به این حوزه توجه ویژه دارند. به‌ویژه اینکه استفاده از زیرساخت‌های مناسب منجر به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحیح برای اجرای بهترین

روش‌های ارائه خدمات مدیریت داده‌های پژوهشی می‌شود.

۲- اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی: اساس علم را داده‌های پژوهشی تولیدشده توسط پژوهشگران تشکیل می‌دهد که با اشتراک‌گذاری آن‌ها می‌توان به پیشبرد علم و پژوهش کمک کرد، اشتراک‌گذاری و به دنبال آن دسترس‌پذیری داده‌های پژوهشی قابلیت‌های زیادی برای پیشرفت‌های علمی فراهم کرده است و باعث تسهیل در بازتولید نتایج پژوهش‌ها شده است. اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی مزایای متعددی مانند اعتبار یابی پژوهش‌ها از طریق بازبینی داده‌های اصلی، تأیید یافته‌ها پژوهش‌ها، جلوگیری از خطاهای احتمالی یا سوء رفتارهایی مانند فریب و گزارش دهی، ایجاد شفافیت و دسترسی آزاد به پژوهش‌های علمی، آزمایش فرضیه-های ثانویه با استفاده از داده‌های موجود، انجام فرا تحلیل‌های بیشتر، کمک به پیشبرد علم از طریق دسترسی به پژوهش‌ها و همچنین آموزش دانشجویان با استفاده از داده‌های موجود دارند. علاوه بر مزایا، خودداری از اشتراک‌گذاری داده‌ها نیز دارای معایبی هست. یکی از مهم-ترین این پیامدها این است که مانعی در پیشرفت پژوهش‌های علمی است (وزیری و همکاران، ۱۳۹۷). جدول ۲ برخی از پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی را نشان می‌دهد.

جدول ۳- پژوهش‌ها در زمینه اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی	اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی: یک مطالعه علم‌سنجی	مقالات و منابع پایگاه‌ها	اشتراک‌گذاری داده‌ها مخصوصاً در حوزه پزشکی، علوم زیستی و علم اطلاعات و دانش‌شناسی از رشد قابل توجهی در این حوزه برخوردارند.	وزیری و همکاران (۱۳۹۷)
	استفاده مجدد از داده‌های پژوهشی در ایران: شناسایی عناصر و الزامات	مقالات پایگاه‌ها، پژوهشگران	با توجه به نقش داده‌ها و مفهوم استفاده مجدد از داده این مفهوم بایستی به فرهنگ و رویکرد معمول و متداول در جامعه علمی کشور بدل گردد.	سلیمانی ده دیوان (۱۳۹۹)

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
	Developing Ethical Practices for Public Health Research Data Sharing in South Africa	سه سایت تحقیقاتی آفریقای جنوبی	داده‌ها را به‌عنوان مایه حیات کار محققان توصیف کرده و متصل به نتایج تحقیق آن‌ها و نشریات است.	دنی و همکاران (۲۰۱۵)
	A Study on the Perceptions of University Researchers on Data Management and Sharing	محققان کره‌ای	نگرانی‌های همچون، سرقت ادبی و حفظ اولین حق انتشار در اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی برای محققین به چشم می‌خورد.	کیم (۲۰۱۵)
	Research Data Sharing and Reuse Practices of Academic Faculty Researchers: A Study of the Virginia Tech Data Landscape	دانشکده آموزش و پرورش و دانشکده تحقیقات ویرجینیا	مقادیر بالقوه‌ای از داده‌ها برای تحقیقات آیند بلافاصله پس از انجام کار اصلی از بین می‌روند.	شن (۲۰۱۶)
	Research data management and sharing among researchers in Arab universities: An exploratory study	محققان ۳ دانشگاه عربی (مصر، اردن و عربستان سعودی)	کمک به پیشرفت علمی و افزایش استناددهی پژوهشی پژوهشگران در اشتراک‌گذاری داده‌ها	السید و صالح (۲۰۱۸)
	Internet researchers' data sharing behaviors: An integration of data reuse experience, attitudinal beliefs, social norms, and resource factors	محققان اینترنتی	نتایج نشان می‌دهد درحالی‌که در دسترس بودن مخزن داده‌ها تأثیر مثبتی بر اشتراک‌گذاری داده‌ها نداشته است، اما تأثیر مثبت، مستقیم و معناداری بر رفتارهای به اشتراک‌گذاری داده‌های محققان دارد.	کیم و ناه (۲۰۱۸)
	Data literacy and management of research data – a prerequisite for the sharing of research data	محقق دانشگاهی و دانشجوی دکترا	نیاز به افزایش پژوهشگر و همچنین درک اهمیت مدیریت داده‌ها و استفاده مؤثر و سازنده از آن	پالسدوتر (۲۰۲۰)

در خصوص اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی در این پژوهش تعداد ۲ منبع اطلاعاتی داخلی و ۶ منبع خارجی شناسایی شد، علاوه بر موارد ذکر شده در بالا پژوهش‌های متعددی همچون؛ سایوگو^۱ (۲۰۱۳)، کارتی و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، فدرر و همکاران^۳ (۲۰۱۶)، فچر و همکاران^۴ (۲۰۱۵) صورت پذیرفته است. با نگاهی به ادبیات این حوزه می‌توان چنین برداشت کرد که این مطالعات به میزان اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی و یا عدم اشتراک‌گذاری آن‌ها، عوامل و موانع مؤثر بر اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی، بررسی نگرش محققان نسبت به استفاده مجدد داده‌ها، شیوه‌های استفاده مجدد از داده‌ها و همچنین زیرساخت‌های اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهش اهمیت داده‌اند.

۳- سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی: انجمن کتابداری آمریکا در بیانیه‌ای تعریفی برای جامعه سواد اطلاعاتی جهانی در قرن ۲۱ ارائه کرده‌اند که در آن سواد اطلاعاتی قابلیت‌هایی برای جستجو و تأثیرگذاری روی منابع اطلاعاتی کاربران، شامل چگونگی استفاده از دانش و فناوری‌ها و اشکال در اطلاعات ذخیره‌شده عنوان شد. همچنین جامعه اطلاعاتی به گفته کارشناسان و اساتید صاحب‌نظر، نتیجه فناوری اطاعات و کاربردهای آن در زندگی بشر بوده است، به طوری که این کاربردها شامل تجارت الکترونیکی، دولت الکترونیکی، بانکداری و آموزش الکترونیکی هستند و در به وجود آمدن فرصت برای الکترونیکی شدن شهرها نقش مؤثری دارند (میرمحمدی، ۱۳۹۱).

سواد داده‌ای کاربردهای فراوانی دارد و در جایگاه‌های مختلف می‌توان به‌خوبی از آن بهره برد. مثلاً استفاده از چارچوب‌های انطباقی^۵ به‌منظور ایجاد برنامه سواد داده. یا کارمندی که با نرم‌افزارهایی مثل اکسل آنلاین کار می‌کند، می‌آموزد که چرا مجموعه‌ای از داده‌ها منجر به تصمیم مشخصی می‌شود. گروه‌های کاری با استفاده از سواد داده می‌توانند موقعیت‌هایی را که داده‌ها احتیاج به شفافیت بیشتری دارند، پیدا کنند. جدول ۴ نمونه‌های از پژوهش‌هایی را نشان می‌دهد که در زمینه سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی کار کرده‌اند.

1. Sayogo
2. Curty et al.
3. Federer et al.
4. Fecher et al.
5. Adoptive Framework

جدول ۴- پژوهش‌ها در زمینه سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی	Dealing with Data: A Case Study on Information and Data Management Literacy	نرم‌افزار	راه‌اندازی کنسرسیوم eagle-i، یک شبکه مشترک برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در مورد منابع تحقیقاتی، مانند پروتکل‌ها و معرف‌ها، نمایش واضحی از چالش‌هایی است که محققان، کتابخانه‌ها و مؤسسات برای در دسترس قرار دادن داده خود در اختیار دیگران قرار می‌دهند.	هندل و همکاران (۲۰۱۲)
	Drowning in research data: Addressing data management literacy of graduate students	نظرسنجی آنلاین	مدرک تحصیلی و تجربه تحقیقاتی در ارائه داده‌های قبلی دانشجویان تأثیری نداشت. تعداد بسیار کمی از دانشجویان در مورد RDM با کتابدار مشورت می‌کنند.	داسیت و فایف (۲۰۱۳)
	Incorporating Data Literacy into Information Literacy Programs: Core Competencies and Contents	منابع	کمک به پیشرفت سواد داده با ارائه مجموعه‌ای از مهارت‌های اصلی سواد اطلاعاتی کتابخانه‌ها و برای توسعه منابع و خدمات پشتیبانی سواد داده	پرادو و مارزل (۲۰۱۳)
	Data literacy: In search of a name and identity	منابع و مقالات	پاداش‌ها برای استناد داده‌ها باعث می‌شود محققان در موقعیت به اشتراک گذاشتن داده‌ها قرار گیرند.	کولتای (۲۰۱۵)
	Developing Data Literacy Programs: Working with Faculty, Graduate Students and Undergraduates	دانشجویان تحصیلات تکمیلی، کارشناسی و اساتید	کتابخانه‌های بیشتری در حال راه‌اندازی طرح‌های سواد اطلاعاتی داده‌ای هستند.	کارلسون و همکاران (۲۰۱۵)
	Determining data information literacy needs a study of students and research faculty	اساتید و دانشجویان	تعیین سواد اطلاعاتی داده‌های نیازمند مطالعه دانشجویان و اساتید پژوهشی است.	کارلسون و همکاران (۲۰۱۱)

پدیدآورندگان	یافته‌ها	بافت	موضوع	محور اصلی
فدرر و همکاران (۲۰۱۶)	اکثر پاسخ‌دهندگان هیچ آموزش رسمی در زمینه سواد داده نداشتند و اکثراً از تخصص خود در انجام وظایف کمتری استفاده کردند.	محققان	Data literacy training needs of biomedical researchers	
کولتای (۲۰۱۷)	دانش حاکم بر داده‌ها برای خدمات داده-های پژوهشی اساسی و لازم است.	کتابداران	Data literacy for researchers and data librarians	
ویلار و زابوکوک (۲۰۱۸)	به نقش پررنگ کتابخانه‌های دانشگاهی اسلوونی اشاره کرده و آن‌ها فرصت زیادی برای گام برداشتن در تصویر و شناخته شدن در روند تحقیق دارند.	محققان	Research data management and research data literacy in Slovenian science	
شیوستر و گوپتا (۲۰۱۹)	تدوین یک خط‌مشی ملی به اشتراک‌گذاری داده و ضروری است تا دانشگاه‌ها و سازمان‌های تحقیقاتی هند بتوانند با داده‌های تحقیقاتی مقابله کنند.	سازمان‌های دولتی و محققان	Emergence of Research Data Literacy with Special Reference to India	
کولتای الف (۲۰۱۹)	برای استفاده از داده‌های تحقیق، داده‌های اندک می‌توانند به اندازه کلان داده‌ها ارزشمند باشند		Research Data Management and Data Literacy as We See Them Today	
کولتای ب (۲۰۱۹)	ارائه بینشی نسبتاً جدید از توانایی‌ها و مهارت‌ها در مورد ماهیت و رویکردهای تدریس در آموزش عالی	تحصیلات تکمیلی	Data literacy in academia: Basics and pedagogical views	
میلربینز و همکاران (۲۰۲۲)	آموزش و دانش استفاده از داده‌ها در گروه‌های تحت مطالعه قابل‌درک‌تر ارزیابی شد.	دانش آموزان در دانشگاه دولتی ایالات متحده	Developing data literacy: Investigating the effects of a pre-service data use intervention	

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
	Research data management and data literacies chandos information professional series	چاندوس	سوادهای مختلف در پرتو همگرایی‌های موجود، بالقوه واقعی و درک شده بین فناوری‌های متنوع و منجر به پیامدهای اجتماعی فرهنگی می‌شود.	ادن لی (۲۰۲۲)

۴- آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی: توسعه داده‌های تحقیق به‌عنوان یک منبع کلیدی اطلاعات اکنون موردتوجه قرار گرفته‌است، ازاین‌رو، دانشجویان و محققان در آموزش عالی برای بهره‌گیری از این انقلاب باید درزمینه مدیریت داده‌های تحقیقاتی و زمینه‌های مرتبط آموزش لازم را ببینند. داده‌های تحقیقاتی به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان یک منبع حیاتی شناخته می‌شوند که باید ارزش آن را داشته باشد تا حفظ و نگهداری شود برای تحقیقات آینده، بالاین‌حال، آموزش‌های رسمی مدیریت داده‌های پژوهشی در سطح دانشگاه‌ها بسیار پایین است.

مطالعات نشان می‌دهد که نیاز به آموزش مفاهیم و شیوه‌های مدیریت داده‌های پژوهشی برای توانمندسازی افراد وجود دارد تامارو و کاساروسا^۱، (۲۰۱۴) و ویتمیر^۲، (۲۰۱۵) آموزش دوره‌های مدیریت داده‌های پژوهشی در سراسر جهان اهمیت پیدا می‌کند زیرا کیفیت داده‌ها را تضمین می‌کند.

1 - Tammaro & Casarosa,
2 - Whitmire

جدول ۵- پژوهش‌ها در زمینه آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی	ارزیابی ظرفیت برنامه‌های درسی مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی جهت توانمندسازی دانشجویان برای تصدی فرصت‌های شغلی مدیریت داده‌های پژوهشی	کلیه متون مدیریت داده‌های پژوهشی	تقویت و توسعه برخی دروس که هم‌راستا با مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی هستند.	عروجی و همکاران (۱۳۹۷)
	Academic Libraries and Research data Services	مؤسسات و دانشگاه	تحقیقات سرشار از داده، چالش‌هایی را برای دانشمندان ایجاد کرده‌اند و زمانی برای آموزش مهارت‌های RDM ندارند.	تنویر و همکاران (۲۰۱۲)
	Implementing a Graduate-Level Research Data Management	دانشجویان	رویکرد یادگیری فعال مؤثر واقع شد.	ویتمیر (۲۰۱۵)
	Moving a brick building: UK libraries coping with research data management as a 'wicked' problem	کتابداران	برنامه درسی برای تازه‌واردان به حرفه کتابداری طوری برنامه‌ریزی شود که مشکلات پیچیده در خصوص RDM کمتر دچار شوند.	کوکس و همکاران (۲۰۱۶)
	Data governance, data literacy and the management of data quality		اعمال حاکمیت داده سودمند است و برای ایجاد شفافیت فرایندهای مرتبط با داده و کاهش هزینه‌های طراحی شده مفید است.	کولتای (۲۰۱۶)

پدیدآورندگان	یافته‌ها	بافت	موضوع	محور اصلی
پاترتون و همکاران (۲۰۱۸)	رفتار RDM محقق در سراسر جهان مشابه است، اما اراده اجرای RDM به‌طور رسمی وجود ندارد.	کارکنان موسسه تحقیقاتی در آفریقای جنوبی	From planning to practice: an action plan for the implementation of research data management services in resource-constrained institutions	
ویلار و زابوکوک (۲۰۱۸)	به نقش پررنگ کتابخانه‌های دانشگاهی اسلونی اشاره کرده و آن‌ها فرصت زیادی برای گام برداشتن در تصویر و شناخته شدن در روند تحقیق دارند.	محققان	Research data management and research data literacy in Slovenian science	
زین او و همکاران (۲۰۲۱)	ارائه یک نمای کلی از آموزش RDM	مقالات ۷ پایگاه داده	Delineating the successful features of research data management training: a systematic review	
موشا و ان گولبی (۲۰۲۲)	فقدان مهارت در تدریس دروس مدیریت داده‌های پژوهشی و آموزش فشرده و آموزش‌های آنلاین به‌عنوان فرمت‌های آموزش مشخص شدند.	دانشجویان تحصیلات تکمیلی مؤسسات آموزش عالی تانزانیا	Teaching research data management courses in higher learning institutions in Tanzania	
سو و همکاران ب (۲۰۲۲)	زمینه یادگیری چهره به چهره، محبوب‌ترین نوع آموزش برای RDM است سپس آموزش آنلاین و ترکیبی.	سه پایگاه داده و دو مجله علمی	A scoping review: Synthesizing evidence on research data management instruction in academic libraries	

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
	Research data management practice in academic libraries	پایگاہ‌های اطلاعاتی	تعداد زیادی از برنامه‌های آموزشی RDM به معرفی آن یا یک مرور کلی از آن بدون برنامه درسی عمیق و مبتنی بر رشته برای محققان متمرکز است.	سو (۲۰۲۲)

۵- **مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی:** کولتای (۲۰۱۶) اشاره می‌کند که RDM به مجموعه‌ای از مهارت‌ها و شایستگی‌ها نیاز دارد که از مهارت‌های روابط بین فردی تا دانش فنی دقیق مانند دانش مرتبط با ایجاد ابرداده را شامل شود. کسب مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی در رشته‌ها و تحقیقات متفاوت است، با توجه به ماهیت متنوع داده‌های تحقیق گردآوری‌شده، نیازها و مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی در رشته‌های مختلف متنوع است، به‌عنوان مثال، محققین در علوم اجتماعی معمولاً از ترکیبی از داده‌های کمی و کیفی استفاده می‌کنند. اگرچه بسیاری از مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی در رشته‌ها باهم مرتبط هستند، اما استفاده از آن مهارت‌ها در رشته‌ها متفاوت است (Xu et al., 2022).

ازجمله اهدافی که در کسب مهارت مدیریت داده‌های پژوهشی و توانمندسازی کتابداران نیاز است مواردی چون:

- نیاز به مدیریت و به اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی؛
- ایجاد زنجیره عمر برای مدیریت و حفظ داده‌های پژوهشی؛
- شناسایی پتانسیل مجدد کاربران و نشان دادن ارزش داده‌های پژوهش خود برای استفاده مجدد؛
- استفاده از مدیریت داده‌ها در پروژه‌های تحقیقاتی؛
- حفظ و مدیریت طیف وسیعی از انواع داده‌های پژوهشی در تحقیقات آینده؛
- چگونگی ذخیره‌سازی ایمن داده‌های پژوهشی در مرکز پایگاه داده‌ها و مدیریت دسترسی به داده‌های خود؛
- حقوق مالکیت و اخلاقی مربوط به اشتراک‌گذاری داده‌ها و

- برنامه‌ریزی جهت مسائل مربوط به حفظ، کشف و استفاده مجدد به صورت بلندمدت
(Henderson & Knott, 2015).

مهارت‌های زیادی را برای مدیریت داده‌های پژوهشی شناسایی کردند، از جمله؛ توانایی شناسایی و تجزیه و تحلیل داده‌ها پلوکین^۱ (۲۰۱۴)، لوئیس^۲ (۲۰۱۰) مهارت‌های ارتباطی مرتبط با مدیریت داده‌های پژوهشی را مهم می‌داند. ارلی و هندرسون (۲۰۱۷) تشخیص دادند که محققان باید دست‌کاری داده‌ها، حقوق مالکیت معنوی، استانداردها و طرح‌های فراداده، قالب-های داده، هستی‌شناسی دامنه، شناسه‌ها، استناد داده‌ها، ابزارهای کشف مجوز داده‌ها، انواع ساختارهای طراحی پایگاه داده، پیوند داده‌ها، فن‌های ادغام مخزن داده‌ها و سیستم‌عامل‌های ذخیره‌سازی را درک کنند. کنان (۲۰۱۶) مهارت‌های ضروری RDM را شامل مهارت‌های بین فردی، دانش و مهارت‌های خاص داده‌ها و فراداده‌ها شناسایی کرد. اسمیت و شارر (۲۰۱۶) مهارت‌هایی شامل دانش مخازن، دست‌کاری داده‌ها، مکانیسم‌های کشف داده‌ها، سیاست‌ها و نیازهای سرمایه‌گذاران، مراکز داده، نیازهای انتشار اطلاعات مجلات، اشتراک و دسترسی، استناد و ارجاع داده‌ها، استاندارد فراداده و طرح‌ها را شناسایی می‌کنند. در میان دیگران کرمر و همکاران^۳ (۲۰۱۲) مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی را شامل ذخیره‌سازی، انتقال داده‌ها، شبکه‌سازی، حقوقی، مالی، امنیتی، ایجاد و تخصیص فراداده، ارتباطات داده‌های علمی و حفظ آن می‌دانند.

جدول ۶- مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
توسعه و بهبود خدمات کتابخانه‌ها	Academic Libraries and Research data Services	مؤسسات و دانشگاه‌ها	تحقیقاتی که سرشار از داده چالش-هایی را برای دانشمندان ایجاد کرده‌اند و زمانی برای آموزش مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی ندارند.	تنوپیر و همکاران (۲۰۱۲)

1. Plotkin
2. lewis
3. Creamer et al.

پدیدآورندگان	یافته‌ها	بافت	موضوع	محور اصلی
کنان (۲۰۱۶)	تعداد کمی از متخصصان داده دارای صلاحیت خاص داده‌ای بودند و اکثر آن‌ها در حین کار و یا از طریق توسعه حرفه‌ای هدفمند آموخته بودند، در نتیجه به طور مؤثرتری اشکال مناسب داده و مهارت‌های آن باید ارائه شود.	متخصصان داده	Data Management: Knowledge and skills required in research, scientific and technical organisations	
سپ نلسون (۲۰۱۷)	کسب مهارت RDM توسط دانشجویان در مقاطع پایین‌تر احتمال موفقیت بیشتر را در مراحل دکتری افزایش می‌دهد.	دانشجویان تحصیلات تکمیلی	A Pilot Competency Matrix for Data Management Skills: A Step toward the Development of Systematic Data Information Literacy toward the Development of Systematic Data Information Literacy Programs	
آدیکا و کوانیا (۲۰۲۰)	شکاف در مهارت‌های RDM در میان استادان در زمینه‌های اشتراک داده‌های تحقیقاتی در مجلات دسترسی آزاد، قانون داده و امنیت داده‌های تحقیق وجود دارد.	مدرسین دانشگاه استراتورم در نایروبی، کنیا	Research data management literacy amongst lecturers at Strathmore University, Kenya	
اندریکاپولا و همکاران (۲۰۲۱)	نیاز به توسعه مهارت‌ها و شایستگی‌های کتابداران در حوزه RDM	مقالات ده سال گذشته حوزه موضوعی	Research Data Management (RDM) and the evolving identity of academic libraries and librarians: a literature review	

محور اصلی	موضوع	بافت	یافته‌ها	پدیدآورندگان
	Effect of online research data management instruction on social science graduate students' RDM skills	دانشجویان تحصیلات تکمیلی در رشته‌های علوم اجتماعی	آموزش تأثیر قابل توجهی بر دانش و مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی دانش آموزان دارد.	سو و همکاران الف (۲۰۲۲)

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش که پژوهشگران در پژوهش‌های این حوزه از چه روش‌های پژوهشی استفاده کرده‌اند؟، موضوع سواد مدیریت داده‌های پژوهشی نیاز به استفاده از روش‌های پژوهشی متفاوتی دارد. لازم به ذکر است که مسئله پژوهش و هدف از انجام پژوهش نشانگر روش پژوهش مورداستفاده است. در این بخش سعی می‌شود بر اساس محورهای دسته‌بندی سواد مدیریت داده‌های پژوهشی، روش‌های پژوهش مورداستفاده به تفکیک توصیف شود.

جدول ۷- وضعیت روش‌های پژوهش

رویکرد کمی		رویکرد کیفی		رویکرد ترکیبی		رویکردها محورها
داخلی	خارجی	داخلی	خارجی	داخلی	خارجی	
	۴	۲	۳	۱	۱	زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی
۱	۶	۱				اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی
	۸		۵			سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی
	۴	۱	۲	۴		آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی
	۳		۳	۱		مهارت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی

مطالعه جدول ۷ نشان می‌دهد که اکثر پژوهش‌ها در حوزه سواد مدیریت داده‌های پژوهشی با رویکرد کمی و ابزار جمع‌آوری داده‌ها از طریق نظرسنجی به‌صورت آنلاین، ایمیلی و یا حضوری انجام شده‌است. در رویکرد کیفی از روش تحلیل محتوا بیشتر استفاده شده‌است و همچنین، پژوهش‌های معدودی با استفاده از رویکرد ترکیبی انجام گرفته‌اند.

همچنین بررسی مطالعات نشان داد بیشتر پژوهش‌ها بر روی اشتراک‌گذاری داده‌ها و روش‌های استفاده مجدد از این داده‌ها متمرکز بوده است که نشان از اهمیت این فرآیند در چرخه مدیریت داده‌های پژوهشی دارد. درحالی‌که بدون مهارت کافی مدیریت داده‌های پژوهشی در میان تولیدکنندگان داده، داده‌های محدودی برای اشتراک‌گذاری وجود خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

ظهور سریع و فزاینده فناوری‌های دیجیتال و تأثیر آن‌ها در عرصه‌های مختلف حیات بشری، نقش‌های اساسی را در بسیاری از زمینه‌های آموزش ایجاد کرده است. انتشار دانش دانشگاهی بر کانال‌ها و شیوه‌های جدید ارتباط علمی متکی است. نگهداری، حفظ، ذخیره و استفاده مجدد از داده‌های تحقیقاتی تولیدشده توسط دانشگاه‌ها برای حفظ پیشرفت علمی بسیار مهم است (کوکس و وربن، ۲۰۱۴). در روند تولید این تحقیقات علمی، مدیریت داده‌های تولیدشده یکی از چالش‌های مهم در جوامع علمی و پژوهشی است. در این راستا، پژوهش حاضر به مرور مطالعات مربوط به سواد مدیریت داده‌های پژوهشی در ایران و جهان پرداخت تا به توسعه علم در این زمینه کمک کند. پژوهش‌ها بیشتر در ۵ محور زیر انجام پذیرفته است: ۱- زیرساخت‌های مدیریت داده‌های پژوهشی، ۲- اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی ۳- سواد داده و سواد مدیریت داده‌های پژوهشی، ۴- آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی و ۵- مهارت‌های مدیریت داده پژوهشی.

مروری بر الگوهای انتشاراتی پژوهش‌های مورد مطالعه در خارج و داخل ایران نشان می‌دهد که در مجموع ۵۰ عنوان پژوهش که تعداد ۶ مورد در داخل ایران و تعداد ۴۴ مورد در خارج از کشور انجام گرفته است. تأملی بر تاریخ انتشار پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه سواد مدیریت داده‌های پژوهشی نشان می‌دهد که این مطالعات سابقه طولانی ندارند و مطالعاتی نوپا محسوب می‌شوند. همان‌طور که از تعداد پژوهش‌ها مشخص است در داخل کشور خیلی محدود بوده، در مقابل، در خارج از کشور، به‌ویژه در دانشگاه‌ها این موضوع بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین روند انتشار آثار از نظر کمی و تا حدودی از نظر کیفی، رو به رشد و تکامل بوده است.

با توجه به افزایش چشمگیر حجم داده‌های ناشی از پژوهش، مسئله‌ی مدیریت داده‌های

پژوهشی به دلیل توسعه فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات، تمایل زیاد پژوهشگران به ارائه‌ی دستاوردهای علمی خود به جامعه، بسیار مورد توجه قرار گرفته‌است.

مدیریت داده‌های پژوهشی یک عنصر جدایی‌ناپذیر از کار تحقیقاتی محققان در روند تولید علم است که نیازمند داشتن مهارت لازم جهت توانمندسازی داده‌های تحقیق است. مهارت‌های مدیریت داده‌ها توانایی‌هایی هستند که برای مدیریت و استفاده مؤثر از اطلاعات استفاده می‌شود. در نتیجه مسائل مربوط به مدیریت داده‌های پژوهشی نشان می‌دهد که این موضوع متنوع و پیچیده است و ممکن است نیاز به تخصص فنی و حقوقی داشته باشد، بنابراین ضروری است که دانشگاه‌ها و مؤسسات شروع به تحول در مکانیسم مدیریت داده‌های خود داشته باشند و همچنین از آموزش و ارتقا سواد دانشجویان از ابتدای شروع تحصیل در برنامه‌های درسی مقاطع مختلف بهره‌مند شوند.

پیشنهادها

- در زمینه آموزش مدیریت داده‌های پژوهشی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی نیاز به کار بیشتر و ارتقا سواد دانشجویان و البته اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها است.
- داشتن مهارت مدیریت داده‌های پژوهشی یکی از ابزارهای کاربردی در زمینه پژوهش‌ها است در نتیجه نیاز است در برنامه‌های درسی مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد لحاظ شود.
- پژوهش و بررسی ایجاد سامانه‌ای یکپارچه و منسجم از داده‌های پژوهشی پژوهشگران جهت جلوگیری از تکرار و اتلاف وقت پژوهشگران.

منابع

- افخمی، رضا (۱۳۸۹). مدیریت چرخه تولید تا مصرف داده‌های پژوهشی: چالش‌ها و فرصت‌ها، همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری. <https://civilica.com/doc/620479>
- سلیمانی ده دیوان، آمنه (۱۳۹۸). ارائه چارچوب استفاده مجدد از داده‌های پژوهشی با استفاده از مدل توسعه پویای سازمان ملل (UNDP). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران.
- سلیمانی، ناهید، منصور، علی، شعبانی، احمد و سیادت، سیدعلی (۱۴۰۱). شناسایی مؤلفه‌های

- مدیریت داده‌های پژوهش در کتابخانه‌های دانشگاهی. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۳(۱)، ۲۰-۲۷.
- صراف زاده، مریم (۱۳۹۴). مدیریت کلان داده‌های پژوهشی: نقشی نوین برای کتابخانه‌های دانشگاهی. *نقد کتاب اطلاع‌رسانی و ارتباطات*، ۲(۶)، ۲۶۵-۲۷۴.
- رسولی آزاد، محمدرحیم، قهنویه، حسن، باب الحوائجی، فهیمة و حریری، نجلا (۱۴۰۰). پرکاربردترین مؤلفه‌های مدیریت داده‌های پژوهشی (مورد پژوهی: کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی علوم پزشکی قطب ۷ کشور). *دانش‌شناسی*، ۱۴(۵۵)، ۱۰۷-۱۲۰.
- عروجی، مژگان، علی محمدی، داریوش و آخشیک، سمیه سادات. (۱۳۹۸). ظرفیت برنامه‌های درسی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی برای تصدی فرصت‌های شغلی مدیریت داده‌های پژوهشی. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات (مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات)*، ۳۰(۱) (پیاپی ۱۱۷)، ۵۸-۸۳.
- عصاره، فریده، سام، شهلا و غایبی، امیر (۱۴۰۰). شناسایی ابعاد توسعه خدمات مدیریت داده‌های پژوهشی در مراکز علمی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۴(۲)، ۸۵-۱۱۱.
- میرمحمدی، مجید (۱۳۹۰، ۱ مهر). مفهوم سواد اطلاعاتی و جامعه اطلاعاتی. وبلاگ مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی (ابهر) <http://mlibrarianship.blogfa.com/post/9>
- وزیری، اسماعیل، نقشینه، نادر و نوروزی چاکلی، عبدالرضا (۱۳۹۷). اشتراک‌گذاری داده‌های پژوهشی: یک مطالعه علم‌سنجی. *فصلنامه دانشگاه شاهد*، ۴(۱)، ۱-۱۶.

References

- Adika, O. F. & Kwanya, T. (2020). Research data management literacy amongst lecturers at Strathmore University, Kenya. *Library Management*, 41(6-7), 447-466.
- Afkhami, R. (2010). *Management of Production to consume cycle of Research Data: Challenges and Opportunities*. National Conference on Research and Technology Management, Tehran: Imam Sadiq University. [In Persian] Doi: 10.30481/lis.2020.225614.1699
- Andrikopoulou, A., Rowley, J. & Walton, G. (2021). Research Data Management (RDM) and the evolving identity of academic libraries and librarians: a literature review. *New Review of Academic Librarianship*. 28(4), 349-365. doi.org/10.1080/13614533.2021.1964549
- Ashiq, M., Usmani, M. H. & Naeem, M. (2022). A systematic literature review on research data management practices and services. *Management*

- practices and services*, 71 (8/9), 649-671. DOI: 10.1108/GKMC-07-2020-0103
- Bardyn, T. P., Patridge, E. F., Moore, M. T. & Koh, J. J. (2018). Health Sciences Libraries Advancing Collaborative Clinical Research Data Management in Universities. *Journal of eScience Librarianship*, 7 (2), e1130. Doi: 10.7191/jeslib.2018.1130
- Berman, E. (2017). An exploratory sequential mixed methods approach to understanding researchers' data management practices at UVM: Integrated Findings to Develop Research Data Services. *Journal of eScience Librarianship*, 6(1), e1104. <https://doi.org/10.7191/jeslib.2017.1104>
- Carlson, J., Fosmire, M. & Miller, C. C. (2011). Determining data information literacy needs a study of students and research faculty. *portal: Libraries and the Academy*, 11(2), 629-657. Doi: 10.1353/pla.2011.0022
- Carlson, J., Nelson, M. S., Johnston, L. R., & Koshoffer, A. (2015). Developing data literacy programs: Working with faculty, graduate students and undergraduates. *Bulletin of the Association for Information Science and Technology*, 41(6), 14-17.
- Cheng, H. G. & Philips, M. R. (2014). Secondary analysis of existing data: opportunities and implementation. *Shanghai Arch Psychiatry*, 26(6), 371-375.
- Corrall, S., Kennan, M. A. & Afzal, W. (2013). Bibliometrics and Research Data Management Services: Emerging Trends in Library Support for Research. *Library Trends*, 61(3), 636-674. Doi: 10.1353/lib.2013.0005
- Cox, A. M. & Verbaan, E. (2014). *Exploring Research Data Management*. London: Facet Publishing.
- Cox, A. M., Pinfield, S. & Smith, J. (2016). Moving a brick building: UK libraries coping with research data management as a 'wicked' problem. *Journal of Librarianship and information Science*, 48 (1), 3-17.
- Creamer, A. T., Morales, M. E., Kafel, D., Crespo, J. & Martin, E. R. (2012) A Sample of Research Data Curation and Management Courses. *Journal of eScience Librarianship* 1(2), 4. Doi: <https://doi.org/10.7191/jeslib.2012.1016>
- Curdt, C. (2014). *Design and Implementation of a Research Data Management System: The CRC/TR32 Project Database (TR32DB)* (PhD thesis, der Mathematisch-Naturwissenschaftlichen Fakultät, Universität zu Köln), German.
- Curry, R. G., Crowston, K., Specht, A., Grant, B. W. & Dalton, E. D. (2017). Attitudes and norms affecting scientist's data reuse. *PLOS ONE*. 12 (12), e0189288. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0189288>

- Denny, S.G., Silaigwana, B., Wassenaar, D., Bull, S. & Parker, M. (2015). Developing ethical practices for public health research data sharing in South Africa: *National Library of Medicine*, 10(3), 290-301. Doi: 10.1177/1556264615592386
- Doucette, L. & Fyfe, B. (2013). Drowning in Research Data: Addressing Data Management Literacy of Graduate Students. *ACRL*, 165-171.
- Earley, S. & Henderson, D. (Eds) (2017). *DAMA-DMBOK: Data Management Body of Knowledge* (second Ed.). New Jersey: Technics Publications, Basking Ridge.
- Eden Lee, B. (2022). Research data Management and Data Literacirs (Chandos information professional series). *Journa of Electronic Resources Librarianship*, 34(3), 301-302. Doi: 10.1080/1941126X.2022.2099079
- Elsayed, A. M., & Saleh, E. I. (2018). Research data management and sharing among researchers in Arab universities: An exploratory study. *IFLA Journal*, 44 (4), 281-299.
- Fecher, B., Friesike, S. & Hebing, M. (2015). What Drives Academic data sharing? *PLOS ONE*, 25. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0118053>
- Federer, L. (2016). Research data management in the age of big data: Roles and opportunities for librarians. *Information Services & Use*, 36(1-2), 35-43. Doi: 10.3233/ISU-160797
- Federer, L. M., Lu, Ya-L. & Joubert, D. J. (2016). Data Literacy Training Needs of Biomedical Researchers. *Journal of the Medical Library Association*, 104 (1), 52-57.
- Haendel, M. A., Vasilevsky, N.A. & Wirz, J. A. (2012). Dealing with Data: A Case Study on Information and Data Management Literacy. *PLoS iology*, 10 (5), e1001339. Doi: 10.1371/journal.pbio.1001339
- Henderson, M. E. & Knott, T.L. (2015). Starting a research data management program Based in University Library. *Medical Reference Services Quarterly*, 34 (1), 47-59.
- Kahn, M., Higgs, R., Davison, J. & Jones, S. (2014). Research Data Management in South Africa: How We Shape Up. *Australian Academic & Research Libraries*, 45 (4), 296-308.
- Kennan, M. A. (2016). Data Management: knowledge and skills required in research. Scientific and technical organisations. *International Federation of Library and Association Institutions IFLA*, 1-10.
- Kennan, M. A., Corral, S., & Afzal, W. (2014). Making space in practice and education: research support services in academic libraries. *Library Management*, 35(8/9), 666-683.

- Kim, J. (2015). A study on the perceptions of university researchers on data management and sharing. *Journal of the Korean Society for Library and Information Science*, 49(3), 413-436.
- Kim, Y. & Nah, S. (2018), Internet researchers' data sharing behaviors: An integration of data reuse experience, attitudinal beliefs, social norms, and resource factors. *Online Information Review*, 42 (1), 124-142. <https://doi.org/10.1108/OIR-10-2016-0313>
- Kitchenham, B., & Charters, S. M. (2007). *Guidelines for performing systematic literature reviews in software engineering*. (Doctoral dissertation, Keele University, University of Durham, School of Computer Science and Mathematics, Department of Computer Science). Keele, Durham
- Koltay, T. (2015). Data literacy: in search of a name and identity. *Journal of Documentation*, 71(2), 401-415.
- Koltay, T. (2016). Data governance, data literacy and the management of data quality. In: *IFLA Journal*, 42, 303-312.
- Koltay, T. (2017). Data literacy for researchers and data librarians. *Journal of Librarianship and Information Science*, 49(1), 3-14. <https://doi.org/10.1177/0961000615616450>
- Koltay, T. (2019a). Research Data Management and Data Literacy as we see them today. *library and Information Science*, XXVIII, 7-17.
- Koltay, T. (2019b). Data literacy in academia: Basics and pedagogical views. *Opus et Educatio*, 6(4), 435-444. Doi: 10.3311/ope.343
- Lewis, M. J. (2010). *Libraries and the management of research data*. In: McKnight, S, (ed.) *Envisioning Future Academic Library Services*. Facet Publishing, London, 145-168.
- librarians' competencies in support of e-research and scholarly communication*. Retrieved November 18, 2016, from https://www.coar-repositories.org/files/Competencies-for-RDM_June-2016.pdf.
- Medina, J., Ziaullah, A. W., Park, H., Castelli, I. E., Shaon, A., Bensmail, H. & El-Mellouhi, F. (2022). Accelerating the Adoption of Research data management Strategies. *Matter Perspective*, 5(11), 3614-3642. Doi:10.1016/j.matt.2022.10.007
- Miller-Bains, K. L., Cohen, J. & Wong, V. C. (2022). Developing data literacy: Investigating the effects of a pre-service data use intervention. *Teaching and Teacher Education*, 109(1), 103569. Doi:10.1016/j.tate.2021.103569
- Mir Mohamadi, M. (2012, mehr 1). *The concept of information literacy and information society*. Library articles and information blog (Abhar). [In Persian] <http://mlibrarianship.blogfa.com/post/9>
- Mosha, N. F. & Ngulube, P. (2022). Teaching research data management courses in higher learning institutions in Tanzania. *Library*

- Management*, 44(1/2), 166-179. <https://doi.org/10.1108/LM-04-2022-0033>
- Oroji, M., Alimohammadi, D. & Akhshik, S. (2019). Capacity Assessment of Curriculum Information Science and Knowledge Studies to Support Students for Getting Job Opportunities in Research Data Management. *NASTINFO*, 30 (1), 58-83. [In Persian] Doi: 10.30484/nastinfo.2019.2308
- Osareh, F., Saam, S., Ghayebi, A. (2021). Identifying the Dimensions of the Development of Research Data Management Services in Scientific Centers. *Library and Information Sciences*, 24(2), 85-111. [In Persian] Doi: 10.30481/lis.2020.225614.1699
- Palsdottir, A. (2020). Data literacy and management of research data – a prerequisite for the sharing of research data. *Data literacy and management of research data*, 37(2), 322-34.
- Patterton, L., Bothma, T. J. & Van Deventer, M. J. (2018). From planning to practice: an action plan for the implementation of research data management services in resource-constrained institutions. *South African Journal for Librarianship and Information Science*, 84(2), 14-26.
- Perrier, L., & Barnes, L. (2018). Developing research data management services and support for researchers: A mixed methods study. *Partnership The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 131(, 1-23. Doi: 10.21083/partnership.v13i1.4115
- Plotkin, D. (2014). *Data Stewardship: An Actionable Guide to Effective Data Management and Data Governance*. Boston: Elsevier/Morgan Kaufman.
- Prado, J. C. & Marzal, M. A. (2013). Incorporating Data Literacy into Information Literacy Programs: Core Competencies and Contents. *LIBRI*, 63(2), 123-134.
- Rasouli Azad, M., Ghahnaviyeh, H., Babalhavaeji, F. & Hariri, N. (2022). The Most Widely Used Components of Research Data Management (Case Study: Librarians of University of Medical Sciences Libraries in 7th. Zone in Iran). *Journal of Knowledge Studies*, 14(55), 107-120. [In Persian] Doi: 20.1001.1.20082754.1400.14.55.7.2.
- Ray, J. M. (Ed.) (2014). *Research Data Management: Practical Strategies for Information Professionals*. Charleston Insights in Library, Archival, and Information Sciences, Purdue University Press, West Lafayette, Indiana.
- Rice, R., Ekmekcioglu, C., Haywood, J., Jones, S., Lewis, S., Macdonald, S. & Weir, T. (2013). Implementing the Research Data Management Policy: University of Edinburgh Roadmap. *International Journal of*

- Digital Curation*, 8 (2), 194-204. Doi: 10.2218/ijdc.v8i2.283
- Sapp Nelson, M. R. (2017). A Pilot Competency Matrix for Data Management Skills: A Step toward the Development of Systematic Data Information Literacy Programs. *Journal OD eScience Librarianship*, 6(1), 1. Doi: <https://doi.org/10.7191/jeslib.2017.1096>
- Sarrafzadeh, M. (2015). Research Data management: A New Role for Academic Libraries. *Review of the Information and Communication Book*, 2(6), 265-274. [In Persian]
- Sayogo, D. & Pardo, T. (2013) Exploring the Determinants of Scientific Data Sharing: Understanding the Motivation to Publish Research Data. *Government Information Quarterly*, 30(s1), s19-S31. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2012.06.011>
- Schmidt, B., & Shearer, K. (2016). *Librarians' competencies profile for research data management. Joint task force on*
- Shen, Y. (2016). Research Data Sharing and Reuse Practices of Academic Faculty Researchers: A Study of the Virginia Tech Data Landscape. *International Journal of Digital Curation*, 10 (2), 157-175.
- Shirvastava, P. & Gupta, D. K. (2019). Emergence of Research Data Literacy with Special Reference to India. *Srels Journal of Information Management*, 56(2).
- Soleimani, A. (2019). *Presenting the framework of reuse of research data using the dynamic development model of the United Nations (UNDP)*. (Master's thesis, Faculty of Management, University of Tehran). [In Persian]
- Soleymani, N., Mansouri, A., Shabani, A., & Siadat, S.A. (2022). Components of research data management in academic libraries. *Librarianship and Information Organization Studies*, 33(1), 20-27. [In Persian] Doi: 10.30484/NASTINFO.2022.3125.2126
- Tamaro, A. M., Casarosa, V. (2014). Research Data Management in the Curriculum: an interdisciplinary. *Procedia Computer Science*, 38, 138-142. Doi: 10.1016/j.procs.2014.10.023
- Tenopir, C., Birch, B., & Allard, S. (2012). Academic libraries and research data services. Current Practices and Plans for the Future. *Journal of eScience Librarianship*, 4(2), e1085. Doi: 10.7191/jeslib.2015.1085
- Tenopir, C., Sandusky, R. J., Allard, S. & Birch, B. (2014). Research data management services in academic research libraries and perceptions of librarians. *Library & Information Science research*, 36(2), 84-90.
- Thanos, C. (2017). Research Data Reusability: Conceptual Foundations, Barriers and Enabling Technologies. *Publications*. 5(1), 1-19. <https://doi.org/10.3390/publications5010002>
- Vaziri, E., Naghshineh, N., & Noroozi Chakoli, A. (2018). Data Sharing: International and National Approaches, *Information Processing &*

- Management*, 4(1), 1-16. [In Persian] Doi: 10.35050/JIPM010.2018.039
- Vilar, P. & Zabukovec, V. (2018). Research data management and research data literacy in Slovenian science. *Journal of Documentation*, 75 (1), 24-43.
- Wallis J. C., Rolando, E., & Borgman, C. L. (2013). If We Share Data, Will Anyone Use Them? Data Sharing and Reuse in the Long Tail of Science and Technology. *PLoS ONE* 8 (7), e67332. <https://doi.org/10.1371/journal>.
- Whitmire, A. L. (2015). Implenting a graduate – level research data management course: Approach, outcomes, and lessons learned. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 3(2), eP1246. Doi:10.7710/2162-3309.1246
- Wilson, J. A., & Jeffreys, P. (2013). Towards a unified university infrastructure: The data management roll-out at the University of Oxford. *International Journal of Digital Curation*, 8(2), 235-246. <https://doi.org/10.2218/ijdc.v8i2.287>
- Xu, Z. (2022). Research data management practice in academic libraries. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 10(1).1-160. <https://doi.org/10.31274/jlsc.13700>
- Xu, Z., Zhou, X., Kogut, A. & Glough, M. (2022). Effect of online research data management instruction on social science graduate students' RDM skills. *Library and Information Science Research*. 44(1), 1-8. Doi: 10.1016/j.lisr.2022.101190
- Xu, Z., Zhou, X., Kogut, A., & Watts, J. (2022). A scoping review: Synthesizing evidence on research data management instruction in academic libraries. *The Journal of Academic Librarianship*, 48(3), 10 2508. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2022.102508>
- Zin Oo, Ch., Chew, A. W., Wong, A. L.H., Gladding, J. & Stenstrom, C. (2021). Delineating the successful features of research data management training; a systematic review. *International Journal for Academic Development*. 27(3), 249-264. Doi.org/10.1080/1360144X.2021.1898399

Table of Contents

Librarianship and Information Organization Studies
(NASTINFO)

(Peer-reviewed journal)

Vol.34, No.4, Winter 2023

Ser.No:136

E-ISSN: 2783- 4646

Research Articles

The Effect of Using Cooperative Authority File Generation on the Quality of Bibliographic Records
Maliheh Dorkhosh, Mona Fahimian	7-30
Conceptual Design of a Platform Based on Gamification Components for Library Services for Children and Teenagers
Mitra Samiei, Zainab Boroun, Seyed Mahdi Taheri	31-60
Identification of Organizational Culture Dimensions and Their Impact on Knowledge Management, Considering the Mediating Role of HR Flexibility in Information Centers of Payame Noor University Nationwide
Shahrzad Ghasemi, Seyed Ali Asghar Razavi, Safiyeh Tahmasebi Limooni	61-88
Effect of the Level of Information Literacy on Information-Seeking Behavior and Republishing Information on Social Networks (Case Study: Graduate Students of Razi University)
Samira Seifi , Mahmoud Moradi , Vida Seifouri	89-112
Organizational Culture and Change Management in Public Libraries
Mahshid Eltemasi , Behnaz Ravande	113-132
Review Article
Systematic Review of Researches in the Field of Research Data of Management Literacy
Mozhgan Oroji , Nadjla Hariri , Fahimeh Babalhavaeji	133-166

Librarianship and Information Organization Studies

(NASTINFO)

Vol.34, No.4, Winter 2023

Ser.No:136

E-ISSN: 2783- 4646

A peer-reviewed journal published by the National Library and Archives of the Islamic Republic of Iran

Director: Saeedeh Akbari Daryan, PhD
sakbaridaryan@gmail.com

Editor in Chief: Fahimeh Babalhavaeji, PhD
f.babalhavaeji@gmail.com

Executive Manager: Rozita Anvari
rozitaanvari1975@gmail.com

Publisher: National Library & Archives of the Islamic Republic of Iran

Editorial Board:

Azimi, Habibollah, Associate Professor, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran.

Babalhavaeji, Fahimeh, Associate Professor, Islamic Azad University, Science & Research Branch, Tehran, Iran.

Fattahi, Rahmatollah, Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Hariri, Nadjla, Professor, Islamic Azad University, Science & Research Branch, Tehran, Iran.

Kokabi, Morteza, Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Mehrad, Jafar, Professor, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Neshat, Narges, Professor, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran.

Osareh, Farideh, Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Riva, Pat, Associate Professor, Concordia University, Montreal, Quebec, Canada.

Salaba, Athena, Professor, Kent State University, Ohio, United States.

Shabani, Ahmad, Professor, Isfahan University, Isfahan, Iran.

Sharifabadi, Saeed Rezaei, Professor, Alzahra University, Tehran, Iran.

Willer, Mirna, Professor, University of Zadar, Zadar, Croatia.

Žumer, Maja, Professor, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia.

Indexed in:

Islamic World Science Citation Center (ISC)

Scientific Information Database (SID)

Iranian Magazine Database (Magiran)

Noor Specialized Magazines (Noormags)

Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)

Google Scholar

EBSCO

EBSCO HOST

Regional Information Center for Science
and Technology (RICEST)

NATIONAL LIBRARY
& ARCHIVES OF THE
ISLAMIC REPUBLIC
OF IRAN

Address: National Library and Archives of the Islamic Republic of Iran, Haqani High Way, Tehran, Iran

P.O.BOX: 15875-3693 Tel:+98-21-81623282

Email: nastinfo.nlai@gmail.com Website: <http://nastinfo.nlai.ir>